STEPANCIKOVO ŞI LOCUITORII SĂI

Din însemnările unui necunoscut

PARTEA I

INTRODUCERE

Demisionînd din armată, unchiul meu, colonelul Egor Ilici Rostanev, s-a stabilit definitiv la conacul său din satul Stepan-cikovo, căpătat prin moştenire, şi s-a apucat de gospodărie ca un moşier sadea, care nu-şi părăseşte niciodată domeniile. Sînt oameni care ştiu să rămînă mulţumiţi în orice situaţie s-ar afla, adaptîndu-se la orice condiţii; o asemenea fire avea şi colonelul în retragere, un om de o rară bunătate şi dispus oricînd să accepte orice sugestie dinafară. Dacă i^ar fi trăsnit cuiva prin cap să-l roage mai stăruitor de a fi purtat în oîrcă vreo două verste, l-ar fi dus, probabil, fără să crîcnească ; în bunătatea lui nemărginită, era gata uneori să dea primului venit orice, la cea dintîi rugăminte, pînă şi ultima lui cămaşă. Era un om voinic, înalt şi bine făcut, cu obrajii rumeni, cu dinţii ca fildeşul, mustaţa lungă, blondă, cu glasul tunător şi rîsul zgomotos, izvorît din inimă; vorbea în fraze scurte, sacadat şi pripindu-se. Se apropia de patruzeci de ani; pînă atunci, aproape de la vîrsta de şaisprezece ani, fusese husar. Căsătorit de foarte tînăr, îşi iubea soţia la nebunie, dar aceasta a murit curînd, lăsînd în inima lui o amintire neştearsă, plină de recunoştinţă duioasă. în sfîrşit, căpătînd această moştenire, după cum am spus, s-a mutat la conacul Stepancikovo, împreună cu cei doi copii ai săi: băiatul Iliuşa, în vîrstă de opt ani (venirea sa pe lume costase viaţa mamei) şi fiica, Saşenka, p fetiţă de cincisprezece ani, care, după moartea mamei sale, fusese dată internă

375

la un pension din Moscova. Curînd, însă, casa unchiului meu ajunse o adevărată arcă a lui Noe. Iată cum s-au petrecut lucrurile.

Cam tot pe vremea cînd căpătase moştenirea şi demisionase din armată, rămăsese văduvă şi maică-sa, generăleasa Krahotkina, care, cu vreo şaisprezece ani în urmă, se măritase pentru a doua oară cu un general; pe atunci unchiul meu era încă sublocotenent şi tocmai se pregătea şi el să se însoare. Mult timp maică-sa n-a binevoit să-i dea binecuvîntarea cuvenită pentru această căsătorie, văr-sînd lacrimi amare şi învinuindu-l de egoism, de ingratitudine şi lipsă de respect. Căuta să-i demonstreze cu orice preţ că averea lui din acea vreme, de două sute cincizeci de suflete, este şi aşa neîndestulătoare pentru întreţinerea familiei (adică pentru întreţinerea mamei sale cu numeroasa ei suită de bătrîne pripăşite, şi liota de jivine : pudeli, mopşi, şpiţi, pisici siameze etc), şi, în toiul furtunii dezlănţuite, în avalanşa de reproşuri, imputări şi strigăte isterice, deodată şi spre surprinderea tuturor, se recăsători ea la respectabila vîrstă de patruzeci şi doi de ani, înainte ca fiul ei să fi apucat să se însoare. De altfel, şi în cazul acesta ea găsi un pretext de a-l învinui pe sărmanul meu unchi, susţinînd sus şi tare că se mărită numai şi numai ca să aibă un adăpost la bătrîneţe, lucru pe care nu speră să i-l poată asigura fiul ei, acest egoist nerespec-tuos, care îşi luase îndrăzneala de neiertat să-şi înjghebe un cămin propriu.

Nu mi-a fost dat niciodată să aflu adevărata cauză care l-a făcut pe un om atît de chibzuit cum era decedatul Krahotkin să contracteze această căsătorie cu o văduvă în vîrstă de patruzeci şi doi de ani. E de presupus că el conta pe o oarecare avere în numerar a văduvei. Alţii au socotit că avea nevoie pur şi simplu de o îngrijitoare, întrucît presimţea apropierea nenumăratelor boli care-l loviră apoi la bătrîneţe. Se ştie doar că generalul nu avea nici un respect faţă de nevastă-sa şi în tot timpul convieţuirii lor a zeflemisit-o veninos cu orice ocazie. Era un om ciudat. Incult, dar destul de inteligent, dispreţuia categoric pe toţi şi totul, nu avea nici un fel de norme de conduită, îşi bătea joc absolut de orice, iar spre bătrîneţe, din oauza boleşniţelor rezultate dintr-un fel de viaţă nu tocmai cumpătată şi morală, deveni rău, irascibil şi dur. Făcuse o carieră destul de frumoasă ; la un moment dat, însă, în urma unui „incident regretabil", a fost nevoit să demisioneze în condiţii foarte puţin onorabile, reuşind cu greu să scape de boxa acuzaţilor, dar pierzîndu-şi drepturile la pensie.

376

Faptul îl înrăi şi mai mult. Lipsit de orice resurse de existenţă, nestăpînind decît vreo sută de suflete într-un sat ruinat, el îşi încrucişa braţele, şi, tot restul vieţii, timp de doisprezece ani încheiaţi, nu-şi mai bătu capul să se intereseze din ce mijloace trăieşte, cine îl întreţine ; nu înceta, cu toate acestea, să pretindă o viaţă de confort, nu-şi limita cheltuielile şi ţinea un atelaj frumos de cupeu. Curînd fu paralizat la picioare şi ultimii zece ani şi-i petrecu într-un fotoliu balansoar comod, legănat şi purtat cînd era nevoie de doi lachei voinici, care nu auziseră în tot timpul acesta din partea lui decît cele mai variate ocări şi înjurături. Cupeul, lacheii şi fotoliul erau întreţinute pe cheltuiala fiului nerespectuos, care îi trimitea maică-si ultimii bănuţi, ipotecînd şi supraipotecînd moşia, refuzîndu-şi satisfacerea nevoilor celor mai imperioase, con-tractînd datorii aproape imposibil de acoperit în situaţia lui de atunci; şi totuşi, învinuirea de egoism şi de nerecunoştinţa a continuat să planeze asupră-i cu o persistenţă neatenuată. Dar din pricina firii sale, unchiul meu sfîrşi prin a se crede el însuşi un egoist îngrozitor,

şi, ca să, se pedepsească, să nu mai fie egoist, îşi mări sacrificiile, trimiţînd sume şi mai mari. Generăleasa îşi adora soţul. De altfel, o încînta cel mai mult faptul că el este general, ceea ce îi oferea posibilitatea de a se bucura de avantajele şi onorurile poziţiei de generăleasa.
Avea rezervat în oasă un apartament separat în care, în tot timpul vieţii generalului, huzurise în societatea unor bătrîne pripăşite, colportoare de la oraş şi confidente. Se bucura în orăşelul acela de mare respect, ca o doamnă de rang. Bîrfelile, invitaţiile de a fi naşă şi nună, preferansul de o copeică miza şi consideraţia faţă de poziţia ei de generăleasa o compensau deplin pentru neplăcerile de acasă. Primea vizita gaiţelor de la oraş care o ţineau Ia curent cu tot ce se întîmplă ; oriunde se ducea, i se rezerva locul de cinste; într-un cuvânt, trăgea din situaţia sa de generăleasa toate avantajele posibile. Generalul nu se amesteca în treburile ei ; în schimb, în prezenţa altora, îi făcea o deosebită plăcere să-şi bată joc de nevastă-sa în modul cel mai scandalos, punîndu-şi, de pildă, asemenea întrebări : de ce s-o fi căsătorit el cu o „asemenea prescurăreasă" ? — şi nimeni nu îndrăznea să-l contrazică. Treptat, însă, îl părăsiră toţi cunoscuţii, în timp ce el era atît de dornic de societate : îi plăcea să pălăvrăgească, să discute, să fie ascultat. Era un liberal şi ateist de modă veche, şi se lansa mereu în discuţii pe probleme înalte.
377

Totuşi ascultătorii lui din oraşul X. nu se arătară prea ahtiaţi după discuţii pe probleme înalte şi vizitele lor deveneau din ce în ce mai rare. încercară şi jocul de familie vist-preferans ; dar partizile se isprăveau de obicei prin adevărate accese de furie din partea generalului, încît generăleasa şi companioanele ei îngrozite aprindeau luminări, bolboroseau rugăciuni, dădeau în bobi şi în cărţi, împărţeau colaci deţinuţilor din temniţa locală şi aşteptau cu frica în sîn sosirea orei de după-masă, cînd urma să înceapă iarăşi partida de cărţi şi deci să înghită pentru orice greşeală invective, înjurături, ba aşteptîndu-se oricînd să fie luate şi la bătaie. Generalul, dacă nu-i plăcea ceva, nu cunoştea nici un fel de oprelişti: ţipa ca o precupeaţă, înjura ca un vizitiu, ba uneori, sfîşiind cărţile ferfeniţă şi trîntindu-Ie pe podea, era în stare să-şi ia la goană partenerii, sau să plîngă de necaz şi răutate, pentru simplul fapt că s-a jucat un valet în loc de un nouă. Dar iată că, slăbindu-i vederea de tot, simţi nevoia ca cineva să-i citească. Şi atunci apăru Foma Fomici Opiskin.*
Mărturisesc că anunţ cu oarecare solemnitate apariţia acestei feţe noi, căci este, fără îndoială, unul din personajele principale ale povestirii mele. în ce măsură ar avea dreptul să se bucure de atenţia cititorului rămîne de văzut; prefer să las în seama cititorului însuşi rezolvarea acestei chestiuni mai delicate.
Foma Fomici apăru în casa generalului Krahotkin în chip de pripăşit fără căpătîi, tolerat să se înfrupte la masa stăpînului. De unde a venit nu ştia nimeni. De altfel, am făcut şi unele investigaţii obţinînd cîteva date despre această figură notabilă. Se spunea, în primul rînd, că slujise cîndva pe undeva şi că fusese prigonit, bineînţeles, „pentru dreptate". Se mai spunea că s-ar fi ocupat o vreme la Moscova şi cu literatura. Tot ce se poate, căci ignoranţa crasă a lui Foma Fomici, desigur, nu putea constitui un impediment pentru o carieră literară. Cert este însă că nu i-a reuşit niciodată nimic, fiind nevoit, în cele din urmă, să se aciuieze la general în situaţia de lector personal şi martir. Nu exista umilinţă pe care să n-o fi suportat pentru o bucată de pîine la masa generalului. E adevărat că, ulterior, după moartea generalului, cînd la rîndu-i şi cu totul neaşteptat Foma deveni brusc un personaj extrem de important, el a căutat de repetate ori să ne convingă că a consimţit să-l facă pe bufonul numai şi numai dintr-un generos sentiment de prietenie ; că generalul a fost protectorul şi binefăcătorul lui; că a fost un om mare şi neînţeles şi că numai lui Foma îşi
378
destăinuia tainele sufleteşti cele mai intime ; că, în sfîrşit, dacă el, Foma, făcea de multe ori, la cererea generalului; pe caraghiosul, imitînd diferite fiare şi maimuţărindu-se, toate astea le accepta numai de dragul generalului; numai pentru a-l distra şi înveseli pe sărmanul său prieten copleşit de suferinţe. Dar afirmaţiile şi explicaţiile lui Foma Fomici în cazul acesta sînt îndoielnice şi discutabile, căci acelaşi Foma Fomici, bufonul şi toleratul batjocorit, juca cu totul alt rol în apartamentul doamnei general. Cum a izbutit el să ajungă la' aceasta, ar fi greu de lămurit pentru un nespecialist în asemenea probleme. Generăleasa nutrea faţă de el un respect aproape mistic. Pentru ce ? Nu se ştie. Treptat, ajunsese să exercite asupra tuturor obişnuiţilor apartamentului gene-rălesei o influenţă ciudată, în' parte asemănătoare cu aceea a tot felul de Ivani Iakovlevici[2] şi a altor înţelepţi şi prezicători, vizitaţi asiduu prin ospiciile de nebuni de către anumite cucoane amatoare de sorînteli mistice. Le citea cu glas tare cărţi religioase şi moralizatoare, tălmăcea cu multă vervă şi ou lacrimi în ochi treptele virtuţilor creştineşti; îşi povestea viaţa plină de fapte cucernice ; se ducea regulat la liturghie, ba şi la utrenie uneori; se lansa în prezicerea viitorului; cel mai iscusit însă era în tîlcuirea viselor şi cu totul neîntrecut în judecarea aproapelui. Generalul cam bănuia ce se petrece în cealaltă aripă a casei şi de aceea îşi tiraniza şi mai abitir măscăriciul. Dar martirajul lui Foma înălţa şi mai mult prestigiul său în ochii generălesei şi ai celor din anturajul ei.
Şi iată că se produce o schimbare radicală în această rînduială a. casei, în urma morţii generalului. Generalul avu un sfîrşit destul de original. Fostul liber-cugetător şi aiteist fu cuprins pe neaşteptate de o spaimă teribilă. Plîngea, se caia, se agăţa cu desperare de icoane, chema mereu preotul să-l spovedească. Se oficiau sfeştanii, rugăciuni de împărtăşanie. Nenorocitul ţipa că nu vrea să moară, ba cu laorimi în ochi îi cerea iertare chiar şi lui Foma Fomici. Acest din urmă fapt avu darul să-i inspire ulterior lui Foma Fomici o nemaipomenită cutezanţă.

Cu puţin înainte ca sufletul generalului să se fi despărţit de trupul său, interveni următoarea întîmplare : fiica generălesei din prima căsătorie, mătuşa mea Praskovia Ilinişna, rămasă fată bătrînă şi care a locuit tot timpul lîngă maică-sa — una din victimele preferate ale generalului, oare îi devenise necesară ca hrana zilnică în toţi cei zece ani de paralizie prin nesfârşitele servicii, pe care i le aducea, întrucît era singura care reuşea să-i intre în voie prin blîndeţea ei
379
umilă şi supusă — se apropie de patul lui, vărsînd lacrimi amare, ca să îndrepte perna de sub capul nenorocitului ; dar bolnavul izbuti, nu se ştie cum, s-o înşface de păr şi să-l smucească de trei ori cu cele din urmă puteri aproape spumegînd de răutate. Zece minute după aceea îşi dădu sufletul. Fu înştiinţat colonelul, deşi generăleasa ţinuse să declare ritos că nu vrea să-l vadă şi că preferă să moară decît să-l vadă în casa ei într-un asemenea moment. Generalul fu înmormîntat cu mare pompă, bineînţeles, pe cheltuiala fiului ingrat, pe care maică-sa nu voia să-l vadă în ochi.
In satul ruinat Kneazevka, aparţinând mai multor proprietari şi în care generalul avea partea lui de o sută de suflete, fu ridicat un mausoleu de marmură albă, împestriţat cu inscripţii elogiind inteligenţa, talentul, nobleţea sufletească şi, bineînţeles, decoraţiile şi gradul defunctului general. Partea substanţială a acestei opere epigrafice este rodul efortului creator al lui Foma Fomici. Mult timp rămase neînduplecată generăleasa, refuzînd să-l ierte pe fiul său nesupus. înconjurată de prietene, confidente şi liota de căţeluşe, plîngea cu sughiţuri şi spunea că mai eurînd va mînca pîine goală, bineînţeles, „stropită cu lacrimi amare" ; că mai cu-rînd va porni cu un toiag în mînă să cerşească pe la uşile oamenilor decît să consimtă la rugămintea „nesupusului" de a se muta la el, la Stepancikovo ; şi că *piciorul* ei nu va călca niciodată în casa acestuia ! In general, cuvîntul *picior,* folosit în acest sens, este pronunţat cu mult efect de unele cucoane. Generăleasa însă îl pronunţa cu o măiestrie de modulaţii în glas pur şi simplu artistică... într-un cuvînt, s-a irosit cu acest prilej un efort apreciabil de vorbărie patetică. E de remarcat însă că în toiul tuturor acestor ţipete şi imprecaţiuni se făceau discret şi unele pregătiri febrile pentru mutarea la Stepancikovo. Colonelul îşi spetise toate schimburile de cai, parcurgînd aproape zilnic drumul de patruzeci de verste de la Stepancikovo la oraş, dar abia peste două săptămîni după înmorrnîntarea generalului obţinu permisiunea să se prezinte în faţa măicuţei sale jignite. împăcarea între mamă şi fiu o mijloci Foma Fomici. Zi de zi, în decursul celor două săptămîni încheiate, el l-a dăscălit şi l-a dojenit fără încetare pe nesupusul fiu pentru atitudinea lui „inumană", pînă l-a făcut să verse lacrimi sincere, aducîndu-l aproape la desperare. Ei bine, n-aş greşi susţinînd că tocmai momentul acesta însemnase de fapt începutul acelei influenţe de neînţeles, inumane şi despotice a lui Foma Fomici asupra bietului meu unchi, Foma şi-a dat prea bine seama cu
£80
ce fel de om are de-a face, simţind îndată că rolul lui de bufon s-a terminat şi că i-a venit şi lui vremea să-şi scoată pîrleala pentru cele îndurate. Şi, într-adevăr, Foma al nostru s-a compensat din plin, după cum vom vedea mai departe.
— Ei, spune şi dumneata, cum te vei simţi, îl dăscălea Foma, dacă propria dumitale mamă, ca să zicem aşa, autoarea zilelor du-mitale, va porni cu toiagul în mînă să cerşească cu adevărat, în-tinzîndu-şi mîinile tremurătoare şi uscate de foame pe la ferestrele oamenilor ? Nu-ţi va părea monstruos, dat fiind mai întîi rangul ei de generăleasa, iar în al doilea rînd, ţinînd seama de toate virtuţile ei ? Şi cum te vei simţi dacă întro zi se va ivi, din greşeală, bineînţeles, — dar se poate întîmpla — cu mîna întinsă chiar în faţa ferestrelor dumitale, cerînd de pomană în timp ce dumneata, fiul ei, carne din carnea ei, înoţi undeva între plăpumi de puf şi... mă rog, în general, te lăfăi în bogăţie ! Ar fi îngrozitor, îngrozitor ! Dar şi mai îngrozitor mi se pare, colonele, îmi dai voie să ţi-o spun deschis, şi mai îngrozitor mi se pare faptul că dumneata stai acum în faţa mea ca o buturugă fără de simţire, cu gura căscată, clipind prosteşte din ochi, lucru cu totul necuviincios, cînd, la o simplă supoziţie a unei atare eventualităţi, ar fi trebuit să-ţi smulgi din rădăcini părul de pe cap şi să verşi pî-raie... dar oe spun eu 1 rîuri, lacuri, mări, oceane de lacrimi !...
într-un cuvînt, Foma, lansîndu-se în această peroraţie, depăşise orice măsură. Dar cam aşa se încheiau totdeauna accesele lui de elocinţă. Bineînţeles, toate sfîrşiră prin aceea că generăleasa împreună cu bătrînele ei oploşite, cu jivinele, cu Foma Fomici şi cu domnişoara Perepeliţîna, principala ei confidentă, îl ferici, în sfîrşit, pe unchiul meu cu prezenţa ei, strămutîndu-se în satul Stepancikovo. Lăsase să se înţeleagă că va face numai *o încercare* de a sta la fiul său, pentru a se convinge dacă acesta se va comporta eu adevărat cu tot respectul. Vă închipuiţi situaţia colonelului, în perioada aceasta de încercare a comportării sale ! La început, în calitatea ei de văduvă neconsolată, generăleasa considera de datoria ei să cadă de două-trei ori pe săptămînă într-o desperare cumplită la amintirea generalului său pierdut pe vecie ; e de notat că, printr-o logică de nepătruns, în asemenea cazuri efectele acestei desperări se abăteau cu regularitate pe capul colonelului. Uneori, mai ales în prezenţa vizitatorilor ce se întîmplau de faţă, ea îşi chema nepoţii : pe micul Iliuşa şi pe Saşenka, de cincisprezece ani, îi aşeza lîngă dînsa, îi privea îndelung cu ochii
381
trişti, plini de suferinţă, şi lăsa sa se înţeleagă ca sînt nişte copii definitiv pierduţi, pentru că au *un asemenea tată;* apoi ofta adînc şi greu, şi vărsa în tăcere lacrimi misterioase, care ţineau cel puţin o oră. Vai de capul colonelului, dacă nu se pricepea *să înţeleagă* aceste lacrimi! Iar el, sărmanul, aproape niciodată nu se dumirea de

sensul lor şi aproape întotdeauna, în naivitatea lui, apărea parcă dinadins în asemenea momente lăcrămoase şi, vrînd-nevrînd, intra la caznă. Dar respectul lui rămânea neştirbit şi, pînă la urmă, depăşea orice limită imaginabilă. într-un cuvînt, amîndoi, şi generăleasa, şi Foma Fomici înţeleseră pe deplin că se risipise furtuna ce bîntuise atîţia ani de zile deasupra capetelor lor din partea generalului Krahotkin : se risipise definitiv şi pentru totdeauna. Se întîmpla şi aşa : deodată, generăleasa, fără o cauză cît de cît justificată, se prăbuşea pe divan într-un leşin subit. Se stârnea o larmă şi o agitaţie nemaipomenită. Colonelul, zdrobit, începea să tremure ca o frunză de plop.

— Fiu nerecunoscător şi crud ! striga generăleasa, revenindu-şi, mi-ai sfîşiat rărunchii... *mes entrailles, mes entrailles!*

— Dar cum ţi-am sfîşiat rărunchii, mămico ? întreba sfios colonelul.

— Mi i-ai sfîşiat! Sfîşiat!. Poftim, mai are obraz să se dezvinovăţească ! Eşti un nesimţit! Fiu nerecunoscător şi crud! Mo-or !...

Colonelul, bineînţeles, era zdrobit.

Dar nu se ştie cum se întîmpla totdeauna, că generăleasa învia la loc. Iar peste o jumătate de oră, îl vedeai pe colonel explicînd cuiva, ţinîndu-l de nasturele hainei:

— Bineînţeles, ea e o *grande dame*,* frăţioare, o generăleasa ! O bătrânică foarte bună Ia suflet; dar, mă înţelegi, e deprinsă ca totul în jurul ei să fie select, rafinat... Nu ca mine, bădăranul ! Acum e supărată pe mine. Sînt vinovat, firește. Eu, frăţioare, nu ştiu încă, ce-i drept, ce vină am, dar sînt vinovat, desigur...

Alteori, se pomenea pe capul lui cu domnişoara Perepeliţîna — o fiinţă cam mult înaintată în vîrstă şi care îşi vărsa fierea adunată pe toată lumea, purta o meşă de păr fals şi avea nişte ochişori mici şi onctuoşi fără sprîncene, buze subţirele ca sforicică, mîinile spălate în zeamă de castraveţi — care, la rîndul ei, se simţea datoare să-l povăţuiască pe colonel :

*** Doamnă din balta societate (fr.).**

— Din cauză că eşti nerespectuos, colonele. Din cauză că eşti egoist şi o jigneşti pe mămica ; ea nu-i obişnuită cu aşa ceva. Dumneaei e generăleasa, pe cînd dumneata nu eşti decît colonel, aşa să ştii.

■— Domnişoara asta Perepeliţîna, frăţioare, îl lămurea apoi colonelul pe interlocutorul său ocazional, este o făptură extraordinară şi o apără pe mămiţica din toată inima ! E o făptură extraordinară ! Să nu-ţi închipui că stă aici la noi ca o tolerată oarecare, nu; e, de fapt, şi ea fiică de colonel. Aşa să ştii!

Toate astea, bineînţeles, nu erau deoît nişte floricele, ca să spunem aşa. Aceeaşi generăleasa, care trîntea asemenea figuri nemaipomenite, Ia rîndul ei, tremura ca un şoricel în faţa fostului măscărici al casei. Foma Fomici o vrăjise definitiv. îl privea şi-l asculta cu nesaţ. Unul din verii mei de-al treilea, husar în retragere şi el, un om tînăr încă, dar ruinat complet şi care se aciuiase pentru un timp pe lîngă unchiul meu, mi-a spus verde în ochi că, după părerea lui nestrămutată, generăleasa întreţinea pur şi simplu legături nepermise cu Foma Fomici. Bineînţeles, m-am grăbit să resping cu indignare această presupunere, socotind-o prea grosolană şi din cale afară de naivă. Altceva era la mijloc şi acest altceva nu pot să mi-l explic decît dînd cititorului cîteva lămuriri în privinţa caracterului acestui Foma Fomici, aşa cum mi-a fost dat să le înţeleg mai tîrziu.

închipuiţi-vă, dar, un omuleţ cu totul insignifiant, un laş de cea mai josnică speţă, un avorton al societăţii, un individ absolut incapabil şi nefolositor, meschin şi murdar, dar nemaipomenit de ambiţios, deşi nu era înzestrat absolut cu nimic ce ar fi putut justifica cît de cît veleităţile şi pretenţiile lui nemăsurate, alimentate de un amor propriu bolnăvicios. Ţin să previn din capul locului : Foma Fomici este întruchiparea celui mai hipertrofiat amor propriu de o nuanţă cu totul specială şi anume : un amor propriu care nu poate exista decît la nişte nulităţi crase, şi, după cum se întîmpla în asemenea cazuri, un amor propriu lezat, vindicativ, inhibat de pe urma unor grele jigniri, eşecuri şi prăbuşiri anterioare, un amor propriu purulent de multă vreme şi care de ani de zile varsă venin şi invidie la orice contact cu alţii, la orice reuşită a altora. Bineînţeles toate acestea mai sînt condimentate şi de o susceptibilitate monstruoasă, de ipohondrie împinsă pînă la demenţă. Voi fi întrebat poate : care poate fi cauza unei atare forme de amor propriu ? Cum este posibil să apară el la asemenea nu-

lităţi crase, la aceste stîrpituri umane, care, prin însăşi situaţia lor în societate, sînt nevoite să-şi cunoască locul în ierarhia socială ? Cum s-ar putea răspunde la această întrebare ? Cine ştie, poate că există şi excepţii, şi că eroul meu face parte tocmai din categoria acestor excepţii. într-adevăr, el este o excepţie de la regulă, lucru care se va vedea mai departe. Vă întreb, totuşi: sînteţi convinşi, oare, că toţi aceia care s-au resemnat definitiv şi se consideră onoraţi şi fericiţi de faptul că li s-a îngăduit să fie bufoni şi linge-blide — sînteţi convinşi, oare, că ei au renunţat pentru totdeauna la orice amor propriu ? Dar invidia, bîrfelile, pîrile, clevetirile, dar ascunsele şoapte pe la colţuri chiar în casa voastră, sau chiar la masa voastră ?... Cine ştie, poate că la unii din aceşti rătăcitori obijduiţi de soartă, pripăşiţi ca bufoni sau măscărici, amorul propriu nu se atrofiază în urma nesfîrşitelor înjosiri la care sînt supuşi, ci, dimpotrivă, se înteţeşte şi mai mult tocmai din cauza situaţiei lor de bufoni, prostănaci sau caraghioşi, din cauza nevoii de a mînca pîinea altuia şi deci de a renunţa complet la propria lor personalitate, fiind siliţi să se afle în veşnică supunere şi umilinţă. Cine ştie, dacă aceste forme hidoase de amor propriu nu sînt cumva manifestări ale unui sentiment denaturat chiar la originea lui •— ale sentimentului demnităţii personale, lezat pentru prima oară încă în vîrsta copilăriei de asuprire, sărăcie, mîrşă-vie şi batjocură, şi terfelit de părinţii

viitorului rătăcitor chiar sub ochii lui ? Spuneam însă că Foma Fomici constituie şi o excepţie de la regula generală. Aşa este. A încercat omul într-o vreme să devină literat, dar n-a fost acceptat şi recunoscut ca atare ; iar literatura este în stare să ducă la pierzanie nu numai pe un Foma Fomici — bineînţeles o literatură nerecunoscută. Nu ştiu precis, dar îmi vine să cred că Foma Fomici a fost un ratat încă înainte de a-şi fi încercat norocul în literatură ; probabil că şi în alte domenii suferise amărăciuni şi dezamăgiri, alegîndu-se doar cu bobîrnace, în loc de mulţumiri şi retribuţie onorabilă, sau şi cu altceva mai rău. Dar nu mă încumet s-o afirm ; ulterior însă, am întreprins unele investigaţii în această privinţă şi am • aflat precis că Foma într-adevăr a comis cîndva la Moscova o încercare de roman în maniera opusculelor ce se confecţionau acolo prin anii treizeci cu zecile şi sutele, ca *Eliberarea Moscovei, Hatmanul Vijelie, Fiii dragostei, sau Ruşii în anul 1104* etc. etc, romane care pe vremea lor furnizaseră o hrană copioasă spiritului zeflemist al baronului Brambeus [3]. E mult de atunci, firește ; dar şarpele vanităţii literare muşcă uneori adînc şi fără leac, mai ales

pe cei din tagma nulităţilor şi indivizilor mărginiţi. Repudiat şi dezamăgit chiar la primul pas pe tărîmul literar, Foma Fomici se adăugă definitiv la marea falangă a dezamăgiţilor din care se aleg apoi toţi scrîntiţii, vizionarii semidementi şi liota de paraziţi vîntură-lume. Tot din acea vreme, cred, s^a dezvoltat la el şi acea lăudăroşenie monstruoasă, acea sete de a culege laude şi distincţii, admiraţie şi uimire. Căci reuşise chiar şi în postura lui de bufon să adune în jurul său un cerc de admiratori imbecili. A juca rolul prim oriunde şi cu orice preţ, a prooroci, a se izmeni şi a se lăuda era întîia lui trebuinţă. Dacă elogiile şi ditirambii întîrziau — se însărcina el singur să se laude. Mi-a fost dat să-l aud personal în conacul unchiului din Stepancikovo, unde ajunsese să-l facă pe stăpînul deplin şi pe înţeleptul casei, rostind grav şi cu înţelesuri ascunse : „Nu mai rămîn mult timp printre voi, mă aşteaptă şi alte rosturi! Mai văd cum merg lucrurile aici, îndrept totul pe făgaşul cel bun, vă aşez pe fiecare la locul lui, vă învăţ ce şi cum, vă povăţuiesc cum să trăiţi şi, după aceea, adio ! Plec la Moscova să-mi scot revista ! Treizeci de mii de auditori pe lună vor asculta prelegerile mele. Va răsuna, în sfîrşit, şi numele meu, şi atunci — vai şi amar de duşmanii mei!" Dar acest geniu, care de abia se pregătea să urce treptele celebrităţii şi să culeagă laurii gloriei, cerea o răsplată imediată. In general, e foarte plăcut să-ţi primeşti plata anticipat, darmite în asemenea cazuri! Ştiu precis că a reuşit să-l convingă pe unchiul meu cum că pe el, pe Foma, îl aşteaptă în viitor o faptă măreaţă, o faptă pentru care soarta însăşi l^a chemat pe lume şi la săvîrşirea căreia este tot timpul îndemnat de o fiinţă înaripată oare i se arată aproape în fiecare noapte în vis, sau cam aşa ceva. Şi anume : trebuie să scrie un tratat de înaltă şi adîncă înţelepciune şi moralitate care va produce o zguduire generală şi de pe urma căruia va pîrîi din încheieturi şi se va clătina din temelii întreaga Rusie. Iar cînd Rusia va pîrîi şi se va clătina, atunci Foma, renunţînd la orice glorie, se va retrage într-o mînăstire şi se va ruga zi şi noapte în catacombele Kievului, implorînd cerul să reverse fericirea asupra patriei. Toate astea, bineînţeles, avură darul de a-l fascina pe unchiul meu.

Vă închipuiţi, deci, ce poate deveni acest Foma după o viaţă de persecuţii şi umiliri sau chiar şi palme primite ; un Foma senzual şi vanitos (deşi ascundea cu multă grijă acest lucru) ; un Foma cu veleităţi literare nerecunoscute ; un Foma care îl face pe bufonul pentru îngăduinţa de a se înfrupta la masa altuia ; un Foma cu un suflet de despot, în ciuda incapacităţii şi a be-

gŞ — ppştpevstd — opere vşl. *ţţ* ggjj

cisniciei sale ; un Foma lăudăros, iar în cazurile de reuşită — insolent ; vi-l închipuiţi, deci, pe acest Foma, care dintr-o dată ajunge în situaţia de a fi onorat şi glorificat, admirat şi răsfăţat sub ocrotirea unei protectoare tîmpe şi cu îngăduinţa unui binefăcător orbit, blajin şi moale, în casa căruia nimerise, în sfîrşit, după atîtea peregrinări ? Despre firea unchiului meu, desigur, sînt dator să dau explicaţii mai amănunţite, fără de care succesul lui Foma Fomici ar rămîne pur şi simplu de neînţeles. Deocamdată, însă, voi spune doar atît — că în cazul lui Foma s-a adeverit zicătoarea : pe cine nu laşi să moară, nu te lasă să trăiești. Şi, într-adevăr, Foma s-a compensat din plin pentru tot trecutul lui ticălos ! Un suflet meschin, scăpând de prigoană şi asuprire, se grăbeşte să devină el însuşi un prigonitor şi asupritor. Foma a fost asuprit; iată-l deci, la rîndul său, stăpînit de dorinţa să înjosească şi să umilească ; şi-au bătut joc de el — de ce să nu-şi bată joc, la rîndu-i, de alţii ? L-a făcut pe bufonul şi iată-l doritor să aibă în jurul său bufoni. Ifosele şi lăudăroşenia lui nu mai aveau margini, ajungînd pînă la absurd, la neruşinare. Se izmenea peste măsură ; ţîfnos şi năzuros, născocea mofturi năstrușnice, pretin-zînd să i se aducă luna de pe cer sau alte lucruri imposibile ; pi-sălogea şi tiraniza pe toată lumea ; ajunsese pînă acolo, încît orice om cu bun-simţ, fără să fi fost măcar martor la toate nemerniciile lui, oi doar asoultînd ceea ce se povestea despre el, credea că are de-a face ou un monstru, cu o forţă necurată, îşi făcea cruce şi scuipa de scîrbă.

Dar să revenim la unchiul meu. Fără anumite explicaţii despre caracterul acestui om admirabil (repet acest lucru), ar fi fost, desigur, cu totul de neînţeles întronarea aceasta neobrăzată a lui Foma Fomici într-o casă străină ; ar fi fost de neînţeles metamorfozarea aceasta uluitoare, dintr-o lichea tîrîtoare în personaj de seamă. Căci unchiul meu, pe lîngă faptul că era de o bunătate nemărginită, mai era şi un om de o delicateţe extraordinară, cu toată înfăţişarea lui aparent cam grosolană ; avea o inimă plină de nobleţe şi generozitate, de bărbăţie încercată şi de curaj. Nu mă sfiesc a rosti cuvîntul „curaj", căci ştiu că nimic nu l-ar fi oprit cînd era vorba să-şi îndeplinească o datorie, înfruntînd orice piedici sau primejdii. Era de o puritate sufletească, la cei patruzeci de ani ai săi, care îngăduia, pe bună dreptate, să fie socotit drept un copil; era extrem de expansiv, întotdeauna

vesel, vedea în orice om un înger şi era oricînd dispus să se considere vinovat de de-
386
fecteîe altora, să exagereze calităţile altora, ba să le şi bănuiască acolo, unde ele nici nu puteau exista. Făcea parte din acea categorie de oameni cu inima generoasă şi austeră, care nu pot măcar bănui răul la altcineva fără să roşească, se grăbesc să-i considere pe toţi semenii lor plini de virtuţi, se bucură sincer de succesele altora, trăind veşnic într-o lume idealizată şi la orice neizbîndă învinuindu-se în primul rînd pe ei înşişi. Menirea lor este de a se jertfi în interesul altora. Unii ar putea să-l considere un om fără voinţă, slab şi lipsit de caracter. Avea, fără îndoială, firea cam slabă, prea moale, dar nu din cauza lipsei de fermitate, ci numai de teamă să nu jignească, să nu procedeze cu asprime, dintr-un respect excesiv faţă de alţii, faţă de om' în general. De altfel, lipsit de energie şi de fermitate nu se arăta decît atunci cînd era vorba despre propriile lui interese, pe care le neglija uneori în cel mai mare grad, fapt ce-i atrăsese toată viaţa numai ironii şi glume, ba uneori chiar şi din partea acelora în beneficiul cărora îşi sacrifica avantajele. Cert este că în ruptul capului n-ar fi crezut vreodată că are duşmani; şi cu toate că îi avea, era singurul care nu observa acest lucru. Se temea ca de foc de tot ce ar putea stîmd scandal sau neînţelegeri în casa lui încît, dacă era vorba despre el, ceda imediat în toate şi se supunea oricui. Ceda dintr-o neţărmurită bunătate şi delicateţe, dintr-o jenă penibilă, „ca să fie, explica el cu vorbirea-i pripită, pentru a înlătura eventualele învinuiri şi reproşuri dinafară că ar da dovadă de slăbiciune încurajatoare pentru asemenea gîlcevi •— ca să fie toată lumea mulţumită şi fericită 1" Ar fi de prisos să mai adaug că era gata să accepte orice influenţă binefăcătoare. Mai mult, sub aparenţa unor intenţii curate şi nobile, orice nemernic putea să-l tîrască în cine ştie ce acţiune murdară sau compromiţătoare. Unchiul avea o încredere deplină în oameni şi o acorda cu prea multă uşurinţă oricui, greşind de multe ori. Cînd, însă, după multe decepţii şi îndelungi frămîntări şi ezitări, se încredinţa, în sfîrşit, că omul care l-a indus în eroare este într-adevăr necinstit, se învinuia în primul rînd pe el însuşi, dacă nu cumva exclusiv pe el însuşi. Inchipuiţi-vă, aşadar, casa linişită a unchiului, lăsată la cheremul unei imbecile trăsnite şi prăpăstioase, instaurată cu dreptul de stăpână absolută, şi a unui alt imbecil — idolul şi povăţuitorul ei ; la cheremul acestei smintite, care pînă atunci nu se temuse decît de generalul ei, iar acum nu se mai temea de nimeni şi de nimic, simţind chiar nevoia de a se recompensa pentru tot trecutul; o smintită în faţa căreia unchiul meu considera că trebuie să se
25*
387
plece smerit şi respectuos, fie chiar şi pentru faptul ca-i era marna. O data instalaţi la conac, începură prin a-i demonstra unchiului meu că este grosolan, lipsit de tact, ignorant şi, mai ales, un egoist de o cruzime nemaipomenită. Interesant este că bătrîna aceasta semidementă credea ea însăşi tot ce debita în acest sens. De altfel, bănuiesc că şi Foma Fomici, la rîndu-i, era în bună parte convins de acest lucru. Astfel ajunseră a-l face pe unchiul meu să creadă că Foma i-a fost trimis de Dumnezeu însuşi pentru mîntuirea sufletului său rătăcit şi pentru înfrînarea patimilor sale nemăsurate ; a-l face să creadă că este încrezut, orgolios, că are tendinţa de a se lăuda cu bogăţia sa, fiind capabil să-i scoată ochii lui Foma Fomici pentru bucăţica de pîine pe care o mănîncă la masa lui. Foarte curînd, sărmanul meu unchi sfîrşi prin a crede că a ajuns într-o nemaipomenită decădere morală : îi venea să-şi smulgă părul, să ceară iertare...
— Numai eu sînt de vină, dragul meu, mărturisea el celor cu care se întîmpla să stea de vorbă în asemenea momente. Vina este a mea, desigur ! Trebuie să fii mult mai delicat cu omul căruia îi faci un bine... [4] Adică... ce spun eu ! Despre ce fel de bine poate fi vorba !... Iar m-a luat gura pe dinainte ! Nu-mi datorează nici un bine, căci, de fapt, eu sînt acela care îi rămîn îndatorat pentru faptul că stă la mine, şi nu el mie ! Şi uite că m-am apucat să-i scot ochii pentru că mănîncă pîinea mea !... De fapt, nu i-am spus nimic, dar, se vede treaba, am scăpat vreo vorbă fără nici un gând —• mi se întîmpla uneori... In sfîrşit, omul acesta a suferit, s-a purtat ca un adevărat martir : timp de zece ani, cu toate jignirile la care s-a expus, a îngrijit un prieten bolnav ; ei bine, toate astea se cer răsplătite ! Şi ;apoi, este cazul să ne gîndim, să ţinem seama că aici e vorba şi de ştiinţă... E scriitor ! Un erudit! într-un cuvânt, o persoană de o structură spirituală superioară...
Imaginea unui Foma — un om ou multă carte şi nefericit, nevoit să-l facă pe bufonul la un boier sucit şi despotic, umplea de milă şi de indignare inima generoasă a unchiului meu. Oricare ciudăţenie de-a lui Foma, toate purtările lui meschine, unchiul meu era dispus imediat să le pună pe seama suferinţelor şi pătimirilor acestuia în trecut, pe seama umilirilor la care fusese supus, a înrăirii... De aceea, în nemărginita lui delicateţe sufletească, hotărî îndată că de la un om care a suferit atîta n-ai dreptul să pretinzi ca de la oricare altul; că trebuie nu numai să-i ierţi orice manifestări de acest fel, dar să-i şi oblojeşti rănile cu blândeţe şi înţelegere, să-l ajuţi să-şi recapete echilibrul şi demnitatea, să-l
388
împaci cu omenirea. Propunîndu-şi acest scop înălţător, unchiul se înflăcăra la culme, pierzîndu-şi de tot capacitatea de a vedea că noul său prieten este o bestie încarnată, un individ senzual, capricios, egoist, leneş, puturos şi atîta tot. Credea fără nici o rezervă şi cu toată convingerea în erudiţia şi genialitatea lui Foma. Am uitat să mai adaug că unchiul meu avea un fel de cult pentru tot ce ar fi însemnat „ştiinţă" sau „literatură", manifestând cea mai naivă şi neprecupeţită admiraţie la auzul acestor cuvinte, deşi el personal nu studiase niciodată nimic.
Era una din ciudăţeniile sale pe cît de nevinovate, pe atît de caracteristice.

— îşi scrie opera! spunea el cîteodată, umblînd în vîrful degetelor, deşi biroul lui Foma Fomici era tocmai în a treia cameră. Nu ştiu ce anuine, adăuga el cu un aer misterios şi mîndru totodată, dar trebuie să fie ceva foarte încâlcit... Adică în sensul cel mai bun al cuvântului. Unii, probabil, vor înţelege ce scrie, dar pentru alde noi, frăţioare, e o halima întreagă, încît... mi se pare că scrie despre forţele productive, sau aşa ceva, după cum am înţeles de la dînsul. Trebuie să fie ceva din domeniul politicii. Ei da, da, numele lud, să ştii, va răsuna odată şi odată ! Atunci o să ajungem şi noi celebri datorită Iui. Chiar el mi-a spus-o...
Ştiu precis că unchiul meu, la porunca lui Foma, a trebuit să-şi radă superbii favoriţi castanii[5]. I se năzărise lui Foma că favoriţii ăştia îi dau unchiului un aer de franţuz, vădind o lipsă totală de patriotism. Treptat, Foma înoepu să se amestece şi în administrarea moşiei, intervenind cu sfaturi înţelepte. Aceste sfaturi înţelepte erau îngrozitoare. In curînd, ţăranii pricepură cum stau lucrurile şi cine este adevăratul stăpân şi începură să se scarpine la ceafă. Am avut ocazia să asist într-o zi la o discuţie a lui Foma Fomici cu ţăranii : mărturisesc că am tras cu urechea înadins. Foma declarase la un moment dat că-i place să stea de vorbă cu mujicul rus ager la minte. Şi iată că, într-o zi, apăru la arie ; după ce discută cu oamenii despre diferite treburi gospodăreşti, deşi nu ştia să deosebească grîul de ovăz ; după ce le vorbi mieros despre îndatoririle sfinte ale ţăranului faţă de boier, atingînd în treacăt şi problema electricităţii, şi aceea a diviziunii muncii, lucruri despre care habar n-avea de fapt; după ce explică apoi ascultătorilor săi cum se învîrte pămîntul în jurul soarelui, şi, ân sfârşit, înduioşat de propria-i elocinţă, aduse vorba şi despre miniştri, am înţeles totul. Căci mi-a venit în minte cum Puşkin povesteşte despre un tată, care âi băgă în cap băieţaşu-

lui său de patru anişori că el, tăticul lui, „este atît de viteaz şi neînfricat, încît îl îndrăgise însuşi ţarul..."[6] Avea nevoie omul de un ascultător, fie chiar şi în vîrstă de patru ani. Unde mai pui că ţăranii îl ascultau pe Foma Fomici întotdeauna cu o atenţie slugarnică.
— Şi ce leafă primeşti de la ţar, boierule ? îl întrebă deodată pe Foma un bătrîn cărunt, poreclit Arhip Scurtu, din mulţimea de ţărani adunaţi în jur, cu gîndul să-l linguşească ; dar Foma Fomici socoti această întrebare prea familiară, şi el nu suferea familiaritatea.
■— Şi ce te priveşte pe tine, mocofane ? răspunse el cu dispreţ bietului ţăran. Ce-ţi băgaşi rîtul, ca să-l scuip ? De altfel, pe acest ton obişnuia să stea de vorbă Foma Fomici cu „mujicul rus ager la minte" [7].
•— Tăicuţule... zise atunci un alt ţăran, păi noi sîntem oameni fără carte. Tu poate că eşti maior, ori colonel, ori poate chiar şi luminăţia-voastră — nici nu ştim cum să-ţi spunem.
— Mocofane ! repetă Foma Fomici, îmblînzit oarecum. Păi şi lefurile la ţar nu-s toate la fel, prostăvane ! II vezi pe cîte unul cu cinul de general şi nu capătă nimic, înseamnă că n-are pentru ce : nu aduce nici un folos ţarului. Iar eu aveam o leafă de douăzeci de mii cînd eram în serviciul unui ministru, dar nici nu-i luam, pentru că îmi făceam slujba dintr-un simţământ de onoare, aveam cu ce trăi. Toată leafa mea o dăruiam statului pentru şcoli şi celor rămaşi fără adăpost de pe urma focului de la Kazan.
•— Ca să vezi! Tu, va să zică, ai zidit din nou oraşul Kazan, tăicuţule ? continuă mirat ţăranul.
în general, ţăranii se minunau grozav de Foma Fomici.
— Am şi eu partea mea acolo, zise Foma cu un aer oarecum plictisit, necăjit parcă de faptul că se coborîse pînă la un *asemenea* om cu *asemenea* discuţii.
Altfel decurgeau discuţiile cu unchiul meu.
•— Ce erai dumneata înainte ? întreba, de pildă, Foma, trîn-tindu-se greoi, după o masă copioasă, într-un fotoliu confortabil, în timp ce un fecior, în spatele fotoliului, îl apăra de muşte cu o ramură verde de tei. Cum erai dumneata înainte de venirea mea aici ? Eu ţi-am aruncat în suflet scînteia focului ceresc, ce arde şi acum în dumneata. Este adevărat sau nu că ţi-am aprins în suflet focul sacru ? Răspunde : ţi-am aprins, ori nu ?
La drept vorbind, nici Foma Fomici însuşi nu ştia de ce pu-

Şese aceasta întrebare. Dar tăcerea şi jena unchiului avură darul să-l aţîţe pe loc. Răbdător şi umil înainte vreme, el se aprindea acum oa praful de puşcă de scînteie la cea mai mică contrazicere. Tăcerea unchiului i se păru jignitoare şi acum stăruia să obţină un răspuns.
__ Ei; haide, răspunde : arde, ori nu arde flacăra în sufletul
dumitale ?
încurcat, neştiind ce ar fi mai nimerit să răspundă, unchiul
meu tăcea.
— Dă-mi voie să-ţi atrag atenţia că aştept răspunsul dumitale, stărui Foma pe un ton ofensat.
— *Mais repondez clone *,* Egoruşka! interveni ^generăleasa dînd din umeri.
— Te întreb : arde în sufletul dumitale această flacără, sau nu arde ? repetă îngăduitor Foma, luînd o acadea din bomboniera care i se punea totdeauna în faţă din porunca generălesei.
—• Zău nu ştiu, credeTmă, Foma, răspundea în cele din urmă unchiul, cu o mutră desperată. O fi existând, probabil, ceva în felul acesta... Dar mai bine nici să nu mă întrebi, căci te pomeneşti că trîntesc ceva anapoda...
— Aşa! Va să zică, după părerea dumitale eu sînt un nimic, un ins atît de nevrednic a fi luat în seamă, înoît

nici nu merit un răspuns. Asta ai vrut să spui, nu-i aşa ? Am înţeles ! Va să zică, sînt un nimic, o nulitate !
—• Ei, asta-i acum, Foma, de ce vorbeşti aşa ! De unde ai luat că am vrut să spun asta ?
— Ba tocmai asta ai vrut să spui.
— Dar, ţi-o jur, nici gînd !
— Aşa ! Iată-mă, va să zică, şi mincinos ! Bine ! Las' să fiu un mincinos ; las' să fiu, după cum binevoieşti să afirmi, un cîr-cotaş care caută înadins pretext de ceartă ; fie şi aşa, las' să se adauge la toate jignirile ce mi se aduc şi asta — voi suporta totul...
— *Mais, mon fils***... ţipă îngrozită generăleasa.
— Foma Fomici! Mămiţico! strigă unchiul desperat. Cre-deţi-mă, n-am nici o vină ! Poate că m-a luat gura pe dinainte, fără să-mi dau seama!... Nu mi-o lua în nume de rău, Fama : sînt un prost — îmi dau seama şi eu că sînt un prost; simt că
* Dar răspunde odată ţfr.). ** Dar bine, fiule (fr).

fui vorbesc ceea de trebuie... Ştiu, Fomâ, ştiu tot! Nici nu e nevoie să-mi spui! continuă el, dînd din mână. Uite, sînt un om de patruzeci de ani şi pînă să te cunosc pe tine, mă tot gîndeam că sînt un om ca toţi oamenii... şi că, mă rog, totul e aşa cum se cuvine. Nu-mi dădeam seama pînă acum că sînt păcătos ca un ţap, că sînt un egoist de mîna întîi şi că am făcut atîta rău, încît mă mir cum de mă mai rabdă pământul!
— Ei da, ce să mai vorbim, eşti într-adevăr un mare egoist! zise Foma Fomici satisfăcut.
— Acum văd şi eu că sînt un egoist! De azi înainte, însă, am isprăvit cu asta. Gata ! Mă îndrept şi mă fac mai bun.
— Deie Domnul să fie aşa! încheie Foma Fomici, cu un suspin cucernic, ridicîndu-se ca să se retragă în odaia sa pentru siesta de dupănmasă. Foma Fomici obişnuia să doarmă puţin după prînz.
Ca să închei acest capitol, îngăduiţi-mi să adaug câteva cuvinte despre raporturile mele personale cu unchiul şi să explic în ce împrejurări mi-a fost dat să-l cunosc pe Foma Fomici, nimerind cu totul neaşteptat în vâltoarea unor întîmplări nemaipomenite pînă atunci în viaţa molcomă a binecuvântatului Stepan-cikovo. în felul acesta, aş încheia introducerea mea şi aş trece de-a dreptul la miezul istorisirii.
De mic copil, am rămas orfan şi singur pe lume, cînd unchiul a luat asupră-şi grija întreţinerii şi a creşterii mele ca un adevărat tată ; într-un cuvînt, a făcut pentru mine ceea ce de multe ori nici unii părinţi adevăraţi nu fac pentru propriile lor odrasle. Chiar din prima zi a sosirii mele în casa lui, m-am ataşat de el din tot sufletul. Aveam pe atunci vreo zece ani şi îmi aduc aminte că ne-am împrietenit repede şi de atunci m-am simţit legat de el din toată inima. Mînam împreună sfîrleaza ; o dată am furat boneta unei zgripţuroaice bătrâne, o rudă mai îndepărtată, am legat boneta imediat de coada zmeului de hîrtie pe care l-am înălţat pînă-n nori. Trecură ani de zile după aceea şi l-am revăzut pe unchiul meu scurt timp la Petersburg, la terminarea studiilor mele, făcute tot pe cheltuiala sa. De data aceasta, ataşamentul meu faţă de dînsul îmbrăcă coloritul ardoarei tinereşti : m-au uimit şi m-au mişcat îndeosebi nemărginita lui generozitate, blândeţe, sinceritate şi voioşia naivă care mi-au câştigat fără nici o rezervă dragostea şi admiraţia. Absolvind universitatea, am stat un timp la Petersburg fără nici o ocupaţie, deplin convins, după cum se întîmplă cu toţi cei de vîrsta mea, că, în

curînd, voi fi chemat să înfăptuiesc nişte lucruri extraordinare şl poate chiar măreţe. Nu-mi venea de loc să părăsesc capitala. întreţineam cu unchiul o corespondenţă destul de sporadică, schim-bînd scrisori rare, mai ales cînd aveam nevoie de bani — cereri pe care nu mi le refuza niciodată. într-o zi, însă, primind vizita unui om de încredere al unchiului, trimis cu diferite treburi la Petersburg, am aflat că la ei acolo, la Stepancikovo, se petrec nişte lucruri ciudate. Aceste veşti venite neaşteptat m-au surprins şi m^au tulburat. Am început să-i soriu unchiului mai des. îmi răspundea de fiecare dată foarte încîlcit şi cam ciudat, atingînd numai chestiuni privitoare la studiile mele din care reieşea că pune mari speranţe în viitoarea mea activitate ştiinţifică şi că se mîndreşte de succesele ce mă aşteaptă. Apoi, deodată, după o tăcere destul de lungă, am primit o scrisoare cu totul deosebită de cele de pînă atunci, plină de subînţelesuri, aluzii ciudate, contraziceri inexplicabile, şi care mi-a provocat o mare nedumerire. Se cunoştea că o scrisese într-o stare de tulburare nemărturisită. Un singur lucru reieşea însă absolut limpede : unchiul stăruia cu toată seriozitatea şi aproape implorîndu-mă să mă căsătoresc oît mai degrabă cu fosta lui pupilă, fiica unui funcţionar sărac din provincie cu numele de Ejevikin ; fata primise o educaţie aleasă într-o şcoală din Moscova, pe cheltuiala unchiului, după care venise în casa lui ca guvernantă la cei doi copii. Mai scria că fiinţa aceasta este foarte nenorocită, că aş putea să-i fac fericirea şi că ar fi din parte-mi o faptă plină de mărinimie ; de aceea, apela la nobleţea şi generozitatea mea sufletească, făgăduind totodată că va avea grijă s-o şi înzestreze. De altfel, fraza privitoare la înzestrarea fetei suna foarte misterios, părea formulată cu multă prudenţă şi fereală, iai scrisoarea se încheia prin rugămintea lui ca toată chestiunea aceasta să rămână o mare taină între noi doi. Scrisoarea m-a uluit, silindu-mă să fac tot felul de presupuneri, din care cauză, ân cele din urmă, mă apucară durerile de cap. Căci, pe bună dreptate, care tînăr, ca mine, abia ieşit de pe băncile şcolii, n-ar fi fost zguduit de o asemenea propunere, fie chiar şi prin latura ei romantică, bunăoară ? Auzisem, de altfel, că guvernanta aceasta tânără este o fată foarte frumoasă. Neştiind ce să fac şi cum să procedez, i-am răspuns îndată unchiului că plec nein-tîrziat spre Stepancikovo. O dată cu scrisoarea unchiul îmi trimisese şi bani de drum. Cu toate acestea, ros de îndoieli şi nelinişte, am mai întîrziat la Petersburg vreo trei

săptămîni. Cînd, într-o zi, m-am întîlnit întîmplător cu unul din foştii camarazi ai
393
unchiului care în drum din Caucaz Ia Petersburg trecuse pe la Stepancikovo. Era un om în vîrstă, aşezat şi chibzuit, holtei convins. Cu profundă indignare îmi povesti el despre Foma Fomici, comunicîndu-mi totodată şi un fapt despre care n-aveam idee pînă atunci, şi anume, că Foma Fomici şi generăleasa hotărâseră să-l însoare pe unchiul meu cu o fiinţă foarte ciudată, o fată bătrînă şi aproape scrîntită, avînd şi o biografie tot atît de ciudată, dar şi o avere de aproape o jumătate de milion ruble; că generăleasa reuşise s-o convingă pe această domnişoară c-ar fi rude şi astfel o aduseseră în casa unchiului; că unchiul e complet desperat, dar că se va căsători, probabil, în cele din urmă, cu jumătatea de milion zestre ; că, în sfîrşit, cele două capete deştepte, generăleasa şi Foma Fomici au iniţiat nişte persecuţii groaznice împotriva sărmanei guvernante, lipsite de apărare, şi caută din răsputeri s-o alunge din casă, de teamă, probabil, ca nu cumva colonelul să se îndrăgostească de dînsa, dacă nu cumva şi pentru motivul că el se şi îndrăgostise. Cuvintele acestea din urmă mă uluiră. De altfel, toate încercările mele de a afla dacă unchiul meu e îndrăgostit cu adevărat rămaseră fără un răspuns precis, fie pentru motivul că fostul camarad al unchiului nu era în cunoştinţă de cauză, fie pentru că ezita să-mi spună tot ce ştie ; în general, relatările lui erau destul de zgîrcite şi evazive în privinţa amănuntelor cerute de mine. Am rămas pe gînduri; ciudat, ştirile obţinute veneau în contrazicere cu scrisoarea şi propunerea unchiului!... Dar nu era timp de pierdut. Am hotărît să plec imediat la Stepancikovo, însufleţit de dorinţa nu numai de a-l ajuta şi a-l consola pe unchiul, ci chiar de a-4 salva, dacă va fi posibil, adică de a face ca Foma să fie alungat, căsătoria proiectată cu fata aceea bătrînă să fie zădărnicită şi, în sfîrşit, întrucît după părerea mea definitivă, pretinsa dragoste a unchiului nu era decît o născocire răutăcioasă a lui Foma Fomici — s-o fac fericită pe sărmana guvernantă, desigur foarte frumoasă, cerîndu-i mîna, ofe-rindu-i ocrotirea mea etc. etc. Treptat, m-am însufleţit într-atîta, încît, tînăr cum eram şi lipsit de orice ocupaţie, am trecut din stadiul îndoielilor în cealaltă extremă : ardeam de dorinţa să fac cît mai repede tot felul de isprăvi eroice şi extraordinare. începu să mi se pară chiar că eu însumi dau dovadă de o mare generozitate sacrificîndu-mă în chipul cel mai nobil, ca să fericesc o făptură nevinovată şi încîntătoare — într-un cuvînt, ţin minte că
394
tot drumul eram tare mulţumit de mine însumi. Vara era în toi; soarele de iulie strălucea dogoritor ; în faţa mea se desfăşura întinsul de necuprins al lanurilor de grîu în pîrg... Stătusem atîta timp zăvorit în Petersburg, încît mi se părea că abia acum văd lumea aşa cum este ea cu adevărat!

DOMNUL BAHCEEV

Mă apropiam de ţinta călătoriei mele. Străbătînd orăşelul B., de la care nu-mi mai rămîneau de parcurs decît zece verste pînă la Stepancikovo, a trebuit să mă opresc la un fierar de lîngă barieră ca să lipească şina crăpată de la una din roţile tarantasului meu. Reparaţia era simplă şi n-ar fi cerut mult timp şi de aceea am hotărît să nu mai intru în vreun local, ci să aştept în faţa fierăriei. Coborând din trăsură, am văzut un domn gras care fusese nevoit, ca şi mine, să se oprească pentru nişte reparaţii la trăsură. Stătea de o oră sub arşiţa cumplită, striga, înjura şi-i zorea nerăbdător pe meşterii care se agitau în jurul unei trăsuri superbe. Chiar de la prima ochire, domnul acesta supărat mi-a făcut impresia unui om tare morocănos. Avea vreo patruzeci şi cinci de ani, era de statură mijlocie, burduhănos şi cu obrajii ciupiţi de vărsat. Obezitatea, nodul gîtului proeminent şi obrajii bu-călaţi mărturiseau o viaţă îmbelşugată de moşier de la ţară. Avea în chipul său ceva femeiesc, care sărea în ochi de la prima vedere. Purta nişte haine largi, comode, îngrijite, dar nu după ultima modă.

N-am putut înţelege de ce s-a arătat pornit şi împotriva mea, cu toate că mă vedea pentru întîia oară şi nu schimbasem încă nici o vorbă. Am observat acest lucru după privirile lui furioase pe care mi le arunca din clipa cînd mă văzuse coborînd din trăsură. Şi totuşi, tare aş fi vrut să-i fac cunoştinţă, deoarece, din pălăvrăgeala servitorilor săi, am înţeles că vine de la Stepancikovo, dintr-o vizită la unchiul meu, şi ar fi fost un prilej de a mai afla oîte ceva de la dînsul. Am schiţat un salut, ridicîndu-mi şapca şi am încercat cu toată amabilitatea să remarc cît de neplăcute sînt uneori întîrzierile de acest fel pentru un drumeţ; dar dom-
395
nul cel gras mă măsură oarecum în silă, din cap pînă în picioare, cu o privire plictisită şi nemulţumită, mormăi ceva sub nas şi îmi întoarse greoi spatele. Această parte a persoanei sale, deşi oferea un material abundent pentru nişte reflecţii foarte interesante, nu era totuşi cît de cît propice pentru o conversaţie plăcută.

— Grişka ! Ce tot bombăni acolo ! Acuşi pun biciul pe tine !... zbieră el deodată la servitorul său, ca şi cum nici n-ar fi auzit ceea ce îi spusesem despre neplăcerile unor asemenea întîrzieri în drum.

Acest „Grişka" era un servitor bătrîn, cu părul cărunt şi cu favoriţi stufoşi, albi, îmbrăcat într-un surtuc cu poale lungi. Se vedea că şi el era foarte supărat şi bodogănea ceva sub nas. între boier şi slugă avu loc îndată o explicaţie plină de năduf.

— Cum de nu ! Zbiară mai tare ! mormăi Grişka, însă destul de tare ca să audă toată lumea şi se întoarse bosumflat să rîn-duiască ceva în trăsură.

— Cum ? Ce-ai spus ? „Zbiară mai tare" ?... Ai căpiat, de-mi răspunzi aşa ? zbieră la rîndu-i boierul cel gras, învineţindu-se la faţă.

—- Dar ce tot îmi căutaţi nod în papură ? O vorbă nu poate spune omul!

— Nod în papură, zici ? Auziţi ? Bodogăneşte împotriva mea şi eu să n-am dreptul nici să crîcnesc măcar !
— Ce nevoie am să bodogănesc ?
— Ce nevoie, ce nevoie... Parcă nu ştiu eu pentru ce bodogăneşti : c-am plecat supărat de la masă •— asta-i.
—• Ce-mi pasă mie ! Dacă ar fi după mine, puteaţi să nu mîn-caţi de loc. Nici o bodogăneală : vorbeam ceva cu fierarii.
— Fierarii... Dar cu ei ce ai ?
— N-am cu ei nimic, dar mi-e necaz pe trăsura asta.
— Dar cu ce te-a necăjit, mă rog, trăsura ?
— De ce s-a stricat! N-are voie să se strice, să stea teafără cum îi sade bine.
—■ Pe trăsură, auzi... Las-că te cunosc eu ; cu mine ai tu ce ai, nu ou trăsura. El e vinovatul şi tot el sare cu gura !
— Dar ce aveţi, boierule, de v-aţi legat de mine ? Lăsaţi-mă în pace!
— Atunci, de ce tot drumul ai stat ca o bufniţă, o vorbă n-ai schimbat cu mine, ai ? Doar în alte daţi nu-ţi tace gura !
396
■— Mi se băga 6 muscă în gură, de-aia am tot tăcut şi am stat ca o bufniţă. Aţi vrea, poate, să vă spun la poveşti ? Luaţi-o atunci la drum pe Melania, că aia vă ţine numai în poveşti.
Burduhănosul deschisese gura să mai spună ceva, dar tăcu, negăsind, probabil, un răspuns. Iar servitorul, mulţumit de dialectica sa şi de influenţa asupra stăpînului, demonstrată faţă de martori, se întoarse către lucrători şi, cu un aer şi mai important, se apucă să le explice ceva.
încercarea mea de a face cunoştinţă rămăsese zadarnică, mai ales din pricina neîndemînării mele, dar o împrejurare neaşteptată îmi veni în ajutor. O mutră somnoroasă, nespălată şi cu părul vîlvoi apăru deodată în ferestruica unui coş de cupeu, lăsat cine ştie din ce vremuri uitate fără roţi lîngă fierărie, aşteptîndu-şi zadarnic rîndul să intre în reparaţie. Apariţia acestei figuri caraghioase stîrni printre meşteri un hohot de rîs general. Omul din cupeu fusese încuiat înăuntru şi n-avea cum să iasă. Trezindu-se după o beţie cruntă, se ruga acum zadarnic să fie lăsat să iasă ; în cele din urmă, imploră pe careva să-i aducă dalta. Toate astea avură darul să provoace hazul celor de faţă.
Există firi care se încîntă şi se distrează grozav la vederea unor lucruri destul de ciudate. Mimica unui ţăran beat, un om poticnindu-se şi căzînd în stradă, cearta între două cumetre etc. etc. le provoacă acestor oameni, nu se ştie de ce, o veselie nestăpânită. Moşierul cel gras făcea parte din această categorie de oameni. Treptat, chipul lui se transformă, devenind din morocănos şi încruntat potolit şi blînd, pentru ca, la urmă, să se însenineze de tot.
— Ei, pe cine văd, parcă-i Vasiliev, întrebă el cu simpatie. Cum naiba a nimerit acolo ?
— E Vasiliev, cucoane, chiar el este ! confirmară voci din toate părţile.
, — E după chef, boierule, a făcut-o lată, adăugă un lucrător mai în vîrstă, înalt şi uscăţiv, cu o expresie severă în ochi şi avînd aerul de a se considera mai-marele celorlalţi lucrători; a făcut-o lată rău, boierule ; de trei zile nu s-a mai dus la stăpîn şi se ascunde la noi! Cere acuma o daltă. Şi ce-ai să faci cu dalta, prostule ? Vrea să-şi pună amanet şi cea din urmă sculă care i-a mai
rămas !
— Lasă, Arhipuşka ! Banii sînt ca porumbeii: vin în zbor şi pleacă în zbor. Dă-mi drumul, pentru numele lui Dumnezeu, se
397
rugă Vasiliev cu un glas subţire, răguşit, scoţîndu-şi iar capul prin ferestruică.
— Stai acolo liniştit, şi nu mai face pe grozavul ! răspunse sever Arhip. De trei zile nu mai semeni a om ; l-au adunat de pe uliţă azi-dimineaţă ; fii mulţumit că te-am ascuns de privirile lui Matvei Ilici; i-am spus că eşti bolnav, că te-au apucat, adică, nişte junghiuri vechi.
O explozie de rîsete izbucni la aceste cuvinte.
— Da unde mi-i dalta ?
-— La Zui al nostru ! Altă vorbă nu ştii! E un beţiv fără leac, boierule !
— He-he-he ! Văd şi eu acum ce poamă-mi eşti! Aşa lucrezi tu în oraş, va să zică ! Iţi amanetezi sculele, hai ? zise rîzînd bur-duhănosul, înveselit la culme, şi recăpătîndu-şi buna dispoziţie.
— Şi ce meşter priceput, nici la Moscova nu găseşti unul ca el! Şi uite-l în ce hal e, ticălosul, adăugă el ou totul neaşteptat, adresîndu-mi-se inie. Dă-i drumul, Arhip : poate că are nevoie să se mai plimbe.
Porunca boierului fu ascultată. Cuiul, pe care-l băgaseră în uşa cupeului ca să-şi bată joc de Vasiliev oînd s-o trezi, fu scos şi acesta se înfăţişă plin de noroi şi cu hainele ferfeniţă. Clipind la soare şi punînd palma streaşină la ochi, privi în jurul său.
— Ce de-a lume adunată, nene, nene ! zise Vasiliev, mirat, clătinând din cap, te pomeneşti că toţi sînt tre...ji pînă la unul, adăugă el tărăgănat, cu un aer gînditor, melancolic şi pocăit. Hai noroc, fraţilor ! Da ce atîta hărnicie pe voi dis-de-dimineaţă ?
O nouă explozie de rîs fu răspunsul la acest salut neaşteptat.
— Care dimineaţă, nenorocitule, nu vezi ce sus e soarele ? E ziua-namiaza mare !

— Treanca-fleanca, mere acre !
— Vorba aia, ce-am avut şi ce-am pierdut!
— He-he-he ! E bun de gură, pişicherul! se entuziasma boierul cel gras, zguduit de rîs, şi privindu-mă iar cu bunăvoinţă. Şi nu ţi-e ruşine, Vasiliev ?
— Beau de necaz, boierule, Stepan Alexandrovici, de necaz şi de amărăciune, răspunse grav Vasiliev, dînd din mînă cu năduf, dar şi vizibil încântat că poate să-şi mai spună o dată păsul.
— Ce necaz, secătură ?
— Un necaz, cum nu s-a mai pomenit, cucoane : am **ajuns** cu toţii la cheremul lui Foma Fomici.
— Cum ? Cine ? strigă moşierul tresărind.
398
Am făcut şi eu un pas înainte : pe neaşteptate, lucrurile începură să mă intereseze direct.
■— Noi, toţi cei din Kapitonovka. Stăpînul nostru, colonelul — Dumnezeu să-l aibă în pază — îşi trece moşia, Kapitonovka noastră, cu zapis, pe numele lui Foma Fomici ; un dar de şaptezeci de suflete. „Ţi-o dau în stăpînire veşnică, Foma ! Acum, zice, eşti sărac lipit pămîntului ; nici o para chioară nu ţi-a rămas de la răposatul taică-tău. Pentru că tatăl tău, îşi urmă Vasiliev povestirea, presărînd-o cu răutăţi veninoase pe seama lui Foma Fomici, pentru că tatăl tău, zice, a fost un nobil de viţă veche, da nu se ştie de unde şi cum ; se oploşea, ca şi tine, pe la curţile boiereşti, mîncînd de pomană pe la bucătării. Să-ţi fac, zice, danie Kapitonovka, ca să fii şi tu moşier adevărat, proprietar de iobagi, în toată regula, să poţi sta şi tu pe cuptor, lipsit de griji, şi să huzureşti ca nobilii", zice...
Dar Stepan Alexeevici nu mai asculta. Efectul celor auzite din gura beţivanului Vasiliev fu extraordinar. Din stacojie, faţa i se făcuse aproape vînătă, ochii înecaţi în grăsime se injectară de sînge, bărbia îi tremura. Mi se făcu teamă să nu-l lovească damblaua.
— Asta-i culmea ! zise el, în sfîrşit, aproape sufocmdu-se. Nemaipomenit ! Foma să ajungă moşier ! Un parazit, un linge-blide... Ptiu ! Să-i ia dracu pe toţi! Ia, mai isprăviţi odată, voi de acolo ! Dă-i drumul acasă!
— îngăduiţi-mi să vă întreb, cutezai eu, făcînd nehotărît un pas înainte, aţi binevoit să pomeniţi de Foma Fomici, al cărui nume de familie mi se pare că este, dacă nu greşesc, Opiskin. Vedeţi, aş fi vrut... într-un cuvînt, am anumite motive să mă interesez de această persoană, şi tare aş vrea să ştiu în ce măsură putem da crezare acestui om simplu, cum că stăpînul său, Egor Ilici Rostanev, vrea să-i doneze lui Foma Fomici unul din satele sale. Mă interesează mult, şi eu...
— Dă-mi voie atunci să te întreb şi eu, mă întrerupse domnul cel gras, în ce anume privinţă te interesează această persoană, dup4 cum ai binevoit să te exprimi; căci eu unul i-aş spune mai der grabă canalie, nu persoană ! Nici n-are mutră de om, pocitania dracului, e o ruşine a omenirii!
I-am explicat că deocamdată nu-l cunosc şi nici nu ştiu nimic despre Opiskin, dar că Egor Ilici Rostanev îmi este unchi, iar eu jn| numesc Serghei Alexancjrovici cutare.
399
— Aha ! Nepotul, va să zică, învăţatul ? Dar bine, tătuţă, de ce nu spui aşa ! Nici nu ştii cu cîtă nerăbdare eşti aşteptat acolo ! strigă domnul cel gras, bucurîndu-se sincer. Tocmai vin de la Ste-pancikovo ; a trebuit să plec de la masă cînd s-a servit budinca : n-am mai putut sta cu afurisitul acela de Foma la aceeaşi masă ! M-am certat cu toţi din pricina lui... Ce surpriză ! Dar, iartă-mă, scumpule, nici nu mă cunoşti încă : eu sînt Stepan Alexeevici Bahceev şi te ţin minte de pe cînd erai încă de-o şchioapă... Cine şi-ar fi închipuit ?... Dă-mi voie...
Şi domnul cel gras veni să mă îmbrăţişeze şi să mă sărute.
După aceste prime efuziuni sentimentale, am căutat să folosesc excelenta ocazie ce mi se oferea şi am început să-l întreb fără zăbavă.
— Dar cine e, mă rog, acest Foma ? Cum de a pus stăpî-nire pe toată casa ? De ce nu l-au luat la goană ca pe un câine ! Mărturisesc...
— Să-l dea afară pe Foma ? Nu-ţi dai seama ce vorbeşti, tinere ! Păi, Egor Ilici în prezenţa lui umblă în vîrful picioarelor ! Dacă ţi-aş spune că, într-o zi, îi trăsneşte lui Foma să dea ordin ca ziua de joi, cum era după calendar, să fie socotită miercuri şi că toată lumea, pînă la unul, crede-mă, a socotit joia drept miercuri. „Nu vreau să fie astăzi joi, zice, vreau să fie miercuri." în felul acesta, conacul a avut două zile de miercuri într-o săp-tămînă. Şi să nu-ţi închipui, cumva, că o spun numai aşa, de florile mărului, ca să te impresionez ! Nici gînd. Ci ca să vezi cu ce pramatie avem de-a face. Mare-i grădina lui Dumnezeu !
— Am auzit despre asta, dar, mărturisesc...
— Mărturisesc, mărturisesc! Altă vorbă nu ştii ? Ce ai de mărturisit, mă rog ? Ascultă mai bine ce ţi-oi spune eu, că aş avea ce să povestesc. Mama colonelului Egor Ilici, după cum ştii, este o doamnă venerabilă şi, pe deasupra, şi generăleasă, dar eu cred că s-a scrîntit de tot: nu ştie, nu aude decât ce spune Fomka. Ea este capul răutăţilor, ea l-a adus în casa colonelului. A vrăjit-o, se vede, căci nu iese nici atîtica din cuvântul lui Foma, deşi poartă titlul de excelenţă pentru că s-a măritat la vîrsta de cincizeci de ani cu generalul Krahotkin. Cît despre Praskovia Uinişna, sora lui Egor Ilici, fata asta bătrână de patruzeci de ani, ce să-ţi spun : nu ştie decît să zică ah ! şi oh ! şi să cotcodăcească toată ziua bună ziua, de ţi-e şi lehamite ! Atîta doar că e de sex feminin ; dar nu sînt de loc dispus s-o respect numai pentru că e de sex feminin! Ptiu ! Mj-e şi ş,ilă să vorbesc, d.e aceea prefer să tac;

4Q0
oricum, ţi-e mătuşă. Singură Alexandra Egorovna, fiica colonelului, cu toate că e o codană încă — n-are decît şaisprezece ani — s-a dovedit a fi mai deşteaptă decît toţi : nu recunoaşte nici un Foma, îi refuză orice respect şi-l înfruntă cu atîta curaj, de ţi-e mai mare dragul s-o priveşti. E pur şi simplu adorabilă ! Şi are perfectă dreptate. Cum ar putea să-l respecte, şi pentru ce merite, cînd pînă mai deunăzi acest Fomka îl făcea pe măscăriciul generalului şi se maimuţărea în fel şi chip şi umbla în patru labe, imi-tînd diferite animale. Da se vede treaba că s-a întors lumea pe dos, căci de unde omul nostru era înainte fruntea cozii la nerozi, a ajuns deodată bulibaşa peste toţi. Şi să-l vezi acum pe unchiul dumitale, cîtă consideraţie îi arată acestui măscărici în retragere, cu ce respect îl ascultă, ca pe un părinte, cum îl ţine în ramă poleită şi cum se închină pînă la pămînt în faţa acestui ticălos care-i mănîncă pâinea de pomană... ptiu !
— Mă rog, sărăcia nu-i un viciu... Şi... mărturisesc... dar, da-ţi-mi voie să vă întreb, cum arată... e chipeş, e inteligent ?...
— Cine, Foma ? Cum să nu, o mîndreţe de om ! răspunse Bahceev cu glasul tremurînd de necaz. (Simţeam că întrebările mele îl cam enervează şi că începe să mă privească chiorîş.) O mîndreţe de om, firește, ce mai! Auziraţi, oameni buni: ce probă de frumuseţe a descoperit dumnealui! Ei bine, domnul meu, află că e hîd, hîd şi seamănă cu toate lighioanele laolaltă, o adevărată pocitanie dacă vrei să ştii cu tot dinadinsul. Să fi fost barem un om deştept, ticălosul, de la care să auzi vreo vorbă de duh, să prinzi o sclipire de haz — atunci, mă rog, treacă-meargă, i-aş mâi ierta, poate, scîrboşeniile, de dragul spiritelor lui. Dar nici măcar atîta ! Le-o fi turnat el acolo la toţi vreo băutură din alea cu farmece, vrăjitorul dracului! Ptiu ! Mi se năclăieşte limba cînd vorbesc de el. Mai bine scuip şi tac. M-ai scos din răbdări cu presupunerile astea ale dumitale, domnule! Ei hai, ce faceţi voi acolo ? Tot nu sînteţi gata ?
— A mai rămas să-l potcovim pe Voronok, răspunse morocănos Grigori.
— Pe Voronok ! O să-ţi arăt eu ţie Voronok !... Da, domnule, aş putea să-ţi povestesc nişte lucruri, să rămîi cu gura căscată pînă la a doua venire a lui Hristos. Şi cînd te gîndeşti că era o vreme cînd îl respectam şi eu pe Foma, mă crezi ? Uite, mărturisesc sincer halul de prostie în care am fost în stare să ajung ! M-a dus şi pe mine. Atotştiutorul! Toate le ştie, a studiat toate ştiinţele ! Şi picătur} 4e ^le lui mi-a dat şă înghit, căci, cu toată înfă-

-m

ţişarea mea, stau cam prost cu sănătatea, flăcăule. O să te mire, poate, dar sînt un om bolnav, să ştii. Ei bine, cît pe-aci era să dau ortul popii de pe urma picăturilor lui. Dar să nu zici nimic, taci şi ascultă. Cînd ai să ajungi acolo, ai să le vezi singur pe toate. O să-l aducă pe colonel pînă la lacrimi de sînge ; lacrimi de sînge o să verse colonelul, aşa să ştii, dar va fi prea tîrziu. Nici unul din vecinii săi de prin împrejurimi nu mai vine pe la colonel din cauza lui Fomka afurisitul. N-a rămas om care, trecînd pe la colonel, să nu fi plecat jignit de canalia asta. Ce să mai zic de mine, cînd nici pe oamenii cu cinuri nu-i cruţă ! Pe toţi îi dăscăleşte : l-a apucat un fel de boală a moralizării... Numai el este un om înţelept şi mai deştept decît toţi, şi toţi ceilalţi numai pe el trebuie să-l asculte. Numai el are cap de savant. Şi ce-i dacă e savant! Numai fiindcă eşti un savant trebuie numaidecît să-l sfîşii pe cel neînvăţat ?... Şi cînd se apucă să trăncănească cu limba lui savantă, ta-ta-ta! ta-ta-ta! Şi dă-i, şi dă-i fără oprire... Are o limbă, de-ţi vine s-o tai pe loc şi s-o arunci la gunoi, dar cred că şi acolo n-ar mai tăcea pînă cînd n-ar mînca-o ciorile. Şi ce s-a mai îngîmfat, ce se mai umflă în pene ca un curcan, ce se mai grozăveşte ca şoarecele la grămada de păsat. A început să se vîre chiar şi acolo pe unde nici capul nu i-ar încăpea. Ce să mai vorbim ! I-a mai trăsnit prin cap dumnealui să-i înveţe franţuzeşte pe servitorii de la conac ! Voia dumitale, n-ai decît să nu mă crezi, dar aşa este cum îţi spun. O să le fie de mare folos, zice, în serviciul lor, slugilor, adică netoţilor, ţopîrlanilor! Ptiu ! Mare neruşinat, trăsni-l-ar să^l trăsnească! Ce nevoie are, mă rog, o slugă să vorbească franţuzeşte, te întreb eu ? De altfel, la ce ne-ar folosi chiar şi nouă să ştim franţuzeşte ? Ca să ne sclifosim prin saloane, ciripind cu domnişoarele la mazurcă sau miorlăind complinienturi nevestelor altora ? Stricăciune şi dezmăţ, asta este ! Eu ştiu una şi bună : ai dat pe gît o carafă de votcă, şi vorbeşti toate limbile de pe lume ! Iată ce părere am eu despre limba voastră franţuzească ! Sînt convins că şi dumneata te prăpădeşti după conversaţia franţuzească ; „ta-ta-ta ! ta-ta-ta ! dă-i cu pliscul, nu te lăsa !" adăugă Baheeev, privindu-mă cu revoltă şi dispreţ. Şi aşa, va să zică, faci parte şi dumneata din tagma cărturarilor ; eşti un om învăţat, nu-i aşa ? Ţi-ai ales drumul acesta ?
— Da... mă interesează mai ales...
— Cunoşti, desigur, rosturile tuturor ştiinţelor ?
— Cam aşa ceva, adică nu... Mărturisesc ca în prezent mâ preocupă mai mult observarea faptelor... Am tot stat la Petersburg, şi acum mă grăbesc să ajung la unchiul...
— Şi cine te-a pus să te urneşti din loc ? Mai bine rămîneai acolo, dacă aveai unde sta ! N-avea nici un rost să te grăbeşti la unchiu-tău. Te asigur, flăcăule, că aici nu faci nici o ispravă cu învăţătura ta, oricît de multă ai avea ; iar unchiul, în loc să te ajute, mai mult o să te încurce ; te bagi singur în laţ ! Eu unul am pierdut la ei acolo cîteva kilograme în greutate, într-o singură zi. Mă crezi ori nu c-am slăbit acolo într-o singură zi ? Văd eu că nu-ţi vine să-mi dai crezare. Cum vrei, n-ai decît să nu mă crezi.
— Ba vă cred, cum să nu vă cred ? Numai că nu înţeleg... am răspuns eu din ce în ce mai încurcat.

— Mă crezi dumneata, dar eu nu te cred ! Voi, cărturarii, vă tot vînzoliţi mereu şi vă credeţi buricul pămîntului ; şi tare vă mai lăudaţi ! Drept să-ţi spun, nu-mi place, flăcăule, tagma asta a voastră cărturărească ; uite aici îmi sade, pe ceafă ! Am avut prilejul să am de-a face cu alde voi, la Petersburg. Ce să-ţi spun : erau toţi nişte deşucheaţi; nişte *farmazoni*. Se ridică împotriva credinţei ; un păhărel de rachiu se tem să bea, de parcă i-ar muşca — ptiu ! M-ai supărat rău, flăcăule, nici nu-ţi povestesc mai mult ! Doar nu m-am tocmit să-ţi spun la snoave ; de altfel, mi-a obosit şi limba. Doar n-o să iau toată lumea în răspăr ; aş cădea şi în păcat... Atîta doar îţi mai spun despre isprăvile cărturarului dumitale : că pe Vidopleasov, lacheul unchiului dumitale [8], l-a scos din minţi de-a bine-lea ; s-a scrîntit omul din pricina lui Foma Fomici...

— Ştiu eu ce i-ar trebui acestui Vidopleasov, se amestecă în vorbă şi Grigori, care pînă atunci ascultase respectuos şi grav toată convorbirea noastră. Să fiu în locul lor, aş pune să-i tragă cîteva rînduri de nuiele, vreo două sute de lovituri, nu mai mult, şi să vezi cum se lecuieşte el de toate prostiile astea nemţeşti! I-aş scoate repede gărgăunii din cap !...

f— Gura ! strigă boierul. Unde crezi că te afli ? Nu vorbi neîntrebat !

— Vidopleasov, am bîiguit eu, nemaiştiind ce să spun. Vidopleasov... ce nume ciudat!...

■—- De ce ţi se pare aşa de ciudat, adică ? Văd că vă potriviţi de minune cu Foma trăsnitul ! Aoleo, cărturarule, cărturarule !... Răbdarea mea ajunsese la capăt.

— Iertaţi-mă, dar ce aveţi împotriva mea de vă năpustiţi cu atîta pornire ? Ce vină am eu de toate astea ? Sincer vorbind, vă

ascult aproape ele o jumătate cie ora şi tot n-am înţeles despre ce este vorba...

— N-ai de ce să te superi, flăcăule ! răspunse Stepan Alexeici, nu trebuie să te superi, neică ! Doar îţi vorbesc cu mult drag. Nu te uita că sînt aşa de pornit şi chiar acum, în faţa ta,~ am zbierat la omul meu. Ce-i drept, e o canalie din născare, Grişka ăsta al meu, dar tocmai d-aia ţin la el atît de mult şi mi-e drag, ticălosul. Sînt victima firii mele prea sensibile, ca să spun drept, şi numai din pricina lui Fomka, el e vinovat de toate astea ! Omul ăsta o să mă bage în mormînt, jur că mă bagă în mormînt ! Şi acum, uite, dacă stau de două ore în soare, e tot din cauza lui. M-aş fi dus, poate, pe la protopop, pînă cînd gugumanii ăştia vor izbuti cumva să-mi dreagă trăsura. E un om tare de treabă protopopul de aici, dar afurisitul de Fomka într-atîta m-a enervat, îneît nici de protopop nu-mi mai arde ! Naiba să-i ia pe toţi! Ăştia de aici nici măcar un tractir mai curăţel n-au fost în stare să deschidă. Toţi sînt nişte ticăloşi şi nemernici, toţi pînă la unu ! Hai să zicem să fi avut, acolo, un cin mai simandicos, aferim ! îşi reluă Bahceev gîn-dul la Foma Fomici, carenl urmărea, se vede, tot timpul şi de care nu reuşea să scape nici o clipă ; atunci, mă rog, poate că l-aş ierta cel puţin pentru gradul pe care îl are ; dar aşa, nici măcar atîta ; ştiu foarte bine că n-are nici un cin. A suferit, cică, pentru adevăr şi dreptate undeva, cîndva, dar cînd şi unde — nu ştie nimeni şi pentru meritele astea nemaipomenite, şi numai de la el auzite, toată lumea trebuie să se tîrască la picioarele lui! E un diavol, nu altceva! Cum nu i-a convenit ceva — sare în sus şi ţipă ca din gură de şarpe ! „Sînt ofensat, zice, toată lumea mă jigneşte aici, îmi scoate ochii cu sărăcia mea, nu mi se dă nici cel mai mic respect !" Fără Foma n-are nimeni voie să se aşeze la masă, în timp ce el nu se urneşte din odaia lui, ţipînd că a fost jignit profund ; şi se tînguie şi se jeleşte că este un biet pribeag, şi poate să trăiască şi cu un codru de pîine neagră. Cum simte însă că, în cele din urmă, toată lumea s-a aşezat la masă, apare şi el, şi dă-i, şi dă-i cu pisălogeala : „Aşa, va să zică, v-aţi aşezat la masă fără mine ? Ce dovadă mai grăitoare vreţi că sînt socotit aici drept un nimic, o zdreanţă de aruncat ?" într-tin cuvînt, îşi bate joc de toată lumea I Am tăcut eu cît am tăcut, de a crezut, probabil, că voi sta şi eu sluj în faţa lui, ţopăind şi dănţuind pe lăbuţele dinapoi; ho, ho !... Uşurel-uşurel, amice, căci cu mine aşa ceva nu ţi-o merge, nenişorule ; cu mine aşa ceva nu se prinde, drăguţule ; mai purie-ţi

pofta-n cui, scumpule ! Ii fi tu un şmecher mare, dar pe mine nu mă duci! Egor Bici mi-a fost camarad de regiment. Eu am demisionat cu gradul de sublocotenent, iar el a ieşit anul trecut în retragere cu gradul de colonel. Ii spun : „Ascultă-mă, bădie, îţi faci păcatul cu tine, ai să te nenoroceşti, nu te lăsa călărit de Foma ăsta ! Ai să verşi lacrimi amare !" „Să nu spui asta, e un om admirabil, zice (auzi ? Fomka — un om admirabil!) ; mi-e prieten, zice ; mă învaţă să fiu modest şi să duc o viaţă plină de virtuţi." „Deh, mi-am zis, împotriva virtuţii n-ai ce spune ! Dacă a ajuns treaba să te înveţe Foma cum să trăieşti în modestie şi în virtute, înseamnă că ai ajuns rău de tot." Să luăm chiar şi cazul de astăzi: pentru ce crezi că a stîrnit el un tărăboi întreg, de i-a înnebunit pe toţi ? Să-ţi spun eu pentru ce şi ai să rămîi cu gura căscată. Mîine e sfîntul Ilie (domnul Bahceev îşi făcu semnul crucii) ; e ziua onomastică a lui Iliuşa, băiatul unchiului dumitale. îmi propusesem să petrec ziua asta la ei, rămînînd şi la masă ; adusesem şi o jucărie comandată special din capitală : un neamţ pe arcuri sărută mîna logodnicei sale, care în timpul acesta îşi şterge lacrimile cu batista — o jucărie superbă ! (Acum n-o mai dăruiesc, *Morgen frtih!* Uite-o colea, zace în trăsură, de altfel şi nasul neamţului a fost cam ciuntit; o duc înapoi.) Egor Ilici ar fi vrut, bineînţeles, ca ziua aceasta, s-o petreacă într-un cadru sărbătoresc, cu veselie şi cu voie bună. Dar şi aici s-a amestecat Fomka : „Ce rost are să faceţi atîta caz de ziua lui Iliuşa, zice ? Mie, va să zică, n-o să-mi daţi acum nici un fel de atenţie, va să zică ?" Ca să vezi, ce pramatie ! E gelos şi invidios pe un băieţel de opt ani, că de ce, adică, e sărbătorit numai el! Ai mai pomenit aşa ceva !... „Şi eu sînt onomastic, zice !" „Păi, e

sfîntul Ilie, ziua dumitale e de sfîntul Toma !" „Ba nu, zice, şi de sfîntul Ilie sînt onomastic I" Ascult, tac şi rabd. Şi ce crezi, flăcăule ? Umblă cu toţii în vîrful picioarelor şi se sfătuiesc în şoaptă ce să facă : să-l sărbătorească de sfîntul Ilie, sau nu, să-l felicite, sau nu ? Căci dacă nu-l felicită — s-ar putea să se supere ; dacă îl felicită — s-ar putea, ferească Dumnezeu, s-o ia drept batjocură. Ca să vezi, ce trăsniţi! în sfîrşit, ne aşezarăm la masă... Dar tu, flăcăule, mă asculţi, ori ba?

— Vă ascult, firește ; vă ascult cu cea mai mare atenţie, pentru că, datorită dumneavoastră, aflu, în sfîrşit, ce şi cum... mărturisesc...

— Aş, cu cea mai mare atenţie ! Văd eu cu ce atenţie... Nu cumva îmi spui înadins ca să mă necăjeşti, că mă asculţi cu atenţie?

y 405

— Vai de mine, de ce aş spune-o înadins ? Dimpotrivă. Şi, afară de asta, povestiţi... cu atîta haz, încît mă simt ispitit chiar să notez istorisirea dumneavoastră.

— Cum ? Să notezi ? întrebă domnul Bahceev, cu oarecare teamă, privindu-mă cu bănuială.

— Bine, să zicem că n-am să notez... Aşa, mi-a venit un gînd.

— Nu cumva vrei să mă duci cu zăhărelul ?

— Adică cum vine asta ? întrebai eu cu mirare.

— Uite aşa. Mă încînţi, îţi povestesc totul, ca un prost, şi mă pomenesc mai tîrziu încondeiat într-o poveste de a ta.

M-am grăbit să-l asigur pe domnul Bahceev că nu sînt din-tr-ăia, dar vedeam că nu izbutesc să-i alung bănuiala.

— Zici tu că nu eşti dintr-ăia ! Dar cine te ştie ? Poate că eşti unul şi mai al dracului. Uite, m-a ameninţat şi Foma că va scrie despre mine ca să mă dea la gazetă.

— Permiteţi-mi să vă întreb, l-am întrerupt eu, căutând să schimb subiectul, spuneţi-mi, e adevărat că unchiul meu vrea să se însoare ?

— Ei şi ce dacă vrea ? Mare lucru ! însoare-se, dacă-i arde de însurătoare ; nu văd nimic rău în asta ; alta-i buba... adăugă domnul Bahceev îngîndurat. De, cum să-ţi spun, flăcăule, la asta chiar că n-aş putea să-ţi dau un răspuns precis. O mulţime de muieri s-au adunat acolo ca muştele la miere; nu-i chip să înţelegi care din ele vrea să se mărite. îţi mărturisesc prieteneşte : tare-s nesuferite muierile astea ! Ţi se pare numai că ai de-a face tot cu nişte oameni — de fapt sînt o adevărată pacoste şi te bagă în păcate. Că unchiul dumitale e îndrăgostit lulea, ţi-o spun sigur. Dar să lăsăm asta acum : ai să te convingi personal; nenorocirea e că prea o lungeşte. Dacă ai hotărît o dată să te însori, ce mai aştepţi — în-soară-te ! Da ţi-ai găsit omul! Se teme să nu afle Fornka ; chiar şi bătrînei nu îndrăzneşte să-i spună, căci aia, cînd s-o porni să ţipe, o aude tot satul, ba mai şi zvîrle din copite ca o măgăriţă nărăvaşă. Ţi se face lehamite de toate... De dragul lui Fomka, zice, că adică, bietul Foma Fomici o să se necăjească dacă vine în casă o nouă stăpînă ; pentru că atunci, zic eu, nici două ore n-ar mai putea rămîne licheaua în casa aceea. Stăpîna cea nouă îl dă afară cît ai clipi; ori, dacă nu e proastă, întoarce lucrurile în aşa fel, încît dumnealui nu-şi mai găseşte loc în tot judeţul! Ei, şi uite de aceea îşi face acum de cap Foma, ajutat de cucoana mare şi caută să-i bage pe gît o soţioară de... de... dar de ce mă întrerupi, flăcăule ? Voiam să intru tocmai în miezul chestiunii, şi tu mă în-

406

trerupi! Mici atîta respect n-ai faţă de un om mai în virstă I ts[T]U se cade, flăcăule, să întrerupi pe un om bătrîn... M-am grăbit să-i cer scuze şi el continuă.

— Nu te mai scuza ! îţi vorbesc, frate, ca unui om învăţat, ca să vezi şi dumneata cum stau lucrurile şi cum m-a jignit, ni-tam-nisam, astăzi, ticălosul acela. Judecă şi dumneata, dacă eşti un om drept. Ne aşezăm cu toţii la masă ; ei bine, aproape să mă sfîşie, nu altceva, în timpul prînzului ! Sa văzut chiar de la început : sade bosumflat şi plesneşte de ciudă ; părea că-i scrîşneşte tot sufletul ; să mă înece într-un pahar cu apă, canalia ! E atîta vanitate în omul ăsta, încît nmşi mai încape în piele de ambiţie ! Şi mă pomenesc deodată că începe omul să se lege de mine : îmi caută nod în papură ca să-mi facă şi mie morală, să mă înveţe ce înseamnă bunul-simţ. Să-i spui musai de ce sînt aşa de gras, adică. S-a legat ca scaiul : de ce adică sînt gras şi nu sînt subţirel ? Ca să vezi, flăcăule, ce întrebare ! Are vreun haz, spune şi dumneata ? îi răspund liniştit că, adică, „aşa a vrut şi aşa m-a făcut Dumnezeu, Foma Fomici: unul e gras, altul e slab ; împotriva voinţei Domnului n-are ce face nici un muritor". E un răspuns oît se poate de chibzuit, nu-i aşa ? Ce părere ai ? „Ba nu, zice, eşti proprietar de cinci sute de suflete, ai totul de-a gata, huzureşti, te îndopi, zice, iar ţării nu-i aduci nici un folos ; trebuie să ai o funcţie, zice, şi să nu-mi stai acasă numai cîntînd la armonică." Ce-i drept, cînd mă prinde cîteodată tristeţea, îmi place să chit la armonică. Răspund iarăşi ou destulă înţelepciune : „Dar ce funcţie aş putea să am eu, Foma Fomici ? Că nici o uniformă nu m-ar încăpea, cu pîntecele ăsta. Dacă o îmbrac şi mă închei la toţi nasturii, şi, deodată, se întîmplă să strănut — zboară toţi nasturii care încotro, iar dacă se mai întîmplă asta şi în faţa superiorilor, ferească Dumnezeu, ar socoti-o drept o necuviinţă — atunci ce te faci ?" Ei bine, spune şi dumneata, flăcăule, ce era de rîs în răspunsul meu ? Şi, cu toate astea, să-l fi văzut cu ce poftă rîdea de mine : ha-ha-ha şi hi-hi-hi... Adică, ce mai, fără pic de ruşine, ca să vorbim drept, şi pe urmă dă-i cu tot felul de ocări pe seama mea în dialectul franţuzesc : eşti un *coşon* *, zice. Oricum, atîta pricep şi eu, am înţeles unde bate el cu vorba asta *coşon.* „Fir-ai al dracului să fii de vrăjitor blestemat, îmi zic eu : mă crezi şi pe mine un imbecil, ca să-ţi baţi joc şi de

mine ?" Am răbdat cît am
*** Porc (scris fonetic). Corect:** ***cochon (ii.).***
407
răbdat, dar la urmă, nemaiputîndu-mă stăpîni, m-am ridicat de la masă şi, în faţa întregii asistenţe, i-am zis-o : „Am greşit, zic, în faţa ta, preamărinimosule Foma Fomici; am greşit crezîndu-te un om binecrescut, dar acum văd că nu eşti decît un porc, ca şi noi toţi!" şi am plecat de la masă, tocmai cînd se servea budinca. „Lua-v-ar naiba să vă ia, cu budinca voastră cu tot!..."
— Iertaţi-mă, am zis eu, după ce am ascultat relatarea domnului Bahceev, sînt gata să fiu de acord cu dumneavoastră în tot ce aţi spus. Mai ales că n-am ştiut nimic din toate astea pînă acum... Să vedeţi, însă, că în această privinţă mi-a venit chiar acum o idee.
— Şi ce idee, mă rog, ţi-a venit aşa, dintr-o dată, nenişorule ? întrebă neîncrezător domnul Bahceev.
— Să vedeţi, am început eu, încurcîndu-mă fără să vreau, poate că nu e locul să vă vorbesc despre asta acum, dar mi-am zis să v-o împărtăşesc. Uitaţi-vă ce cred eu : se prea poate că ne înşelăm amîndoi în privinţa acestui Foma Fomici; e cu putinţă ca toate ciudăţeniile acestea ale lui să ascundă un caracter deosebit, poate că este chiar înzestrat de la natură — cine ştie ? Sau poate că e un suflet dezamăgit, înrăit din pricina suferinţelor îndurate, ca să zic aşa, pornit să se răzbune pe toată omenirea. Am auzit că, într-o vreme, a fost un' fel de măscărici. Poate că asta l-a umilit, l-a jignit, l-a revoltat ?... Mă înţelegeţi: un om cu năzuinţe nobile... conştient de posibilităţile sale... dar care se vede redus la rolul de măscărici!... Şi iată-l, deci, plin de neîncredere şi dispreţ faţă de toată omenirea... Şi poate că... dacă l-am împăca cu omenirea... cu oamenii adică, ar ieşi la iveală o fire deosebită... chiar foarte, foarte remarcabilă şi... şi... este exclus să nu existe ceva neobişnuit în omul acesta ! Cum se poate explica altfel faptul că toată lumea se pleacă în faţa lui ?
Intr-un ouvînt, mi-am dat seama şi eu însumi c-am îndrugat ceva foarte confuz. Lucru oarecum scuzabil la un tînăr ca mine. Dar domnul Bahceev nu era de loc dispus să mă scuze. Fixîn-du-mă cu o privire gravă şi severă în tot timpul tiradei mele, el se înroşi deodată ca un curcan.
— Vrei să spui că Fomka acesta e un om deosebit ? întrebă el răstit.
— Ştiţi, nici mie aproape că nu-mi vine să cred tot ce am spus acum. Aşa, nişte presupuneri de-ale mele...
— îngăduie-mi, nenicule, să te întreb un lucru : ai studiat filozofia, sau nu ?
408
-— Adică, în ce sens ? am întrebat eu nedumerit. —• Fără nici un sens, nenicule, fără nici un sens ; să-mi spui drept şi fără nici un sens : dacă ai studiat filozofia, ori ba ?
— Mărturisesc că am avut de gînd s-o studiez mai serios, dar...
— Asta este ! strigă domnul Bahceev, dindu^şi frîu liber indignării. Eu, nenicule, înainte chiar de a fi deschis dumneata gura, mi-am dat seama că ai studiat filozofia ! Pe mine nu mă duci! *Morgen friih!* Cale de-o poştă simt cînd e vorba de filozofie ! Pupă-te atunci cu Foma Fomici al dumitale ! Auzi, Fomka — un om deosebit! Ptiu ! Mi se face scîrbă de toate ! Te-am crezut un om cu scaun la cap, cînd colo... Trăsura ! strigă el vizitiului care tocmai se căţăra pe capra trăsurii reparate. Acasă !
Cu greu am izbutit să-l mai potolesc şi să-l îmbunez în cele din urmă, deşi i-au trebuit eforturi vizibile ca să mă ierte. Intre timp, se şi urcase în trăsură, ajutat de Grigori şi de Arhip — omul care îl dăscălise pe Vasiliev.
— Daţi-mi voie să vă întreb, zisei eu, apropiindu-mă de trăsură, n-o să mai veniţi niciodată la unchiul meu ?
— La unchiul dumitale ? Să-l scuipi în ochi pe acela care ţi-a spus aşa ceva ! îţi închipui cumva că sînt un om atît de statornic în hotărîrile mele, încît să mă ţin tare pînă la capăt ? Păi, asta-i toată nenorocirea mea, că sînt o cîrpă, nu om ! Nu trece nici o săptămînă şi iar pornesc într-acolo. Pentru ce ? Deh 1 Nici eu nu ştiu pentru ce, dar de mers, am să merg, am să merg ; ca să mă războiesc iar cu Fomka. Asta-i marea mea nenorocire, flăcăule 1 Dumnezeu mi l-a trimis pe acest Fomka, drept pedeapsă pentru păcatele mele. Am o fire de muiere, ce mai; nici un pic de statornicie ! Sînt un laş, flăcăule, de prima clasă...
Ne-am despărţit totuşi ca prieteni; m-a poftit chiar şi la masă.
— Vino, flăcăule, vino, să luăm o dată masa împreună. Am un rachiuaş, tocmai de la Kiev mi-a venit pe jos, iar bucătarul meu **a** umblat şi pe la Paris. îţi serveşte nişte pateuri şi specialităţi de mîncăruri de-ţi lingi degetele şi te închini ticălosului pînă la pă-mînt. Om cu carte, domnule ! Numai că n-am pus cam de multişor să-l bată cu nuiaua, îşi cam face de cap... Bine că-mi amintii de asta acum... Să vii neapărat! Te-aş lua chiar acum cu mine, **dar,** nu ştiu cum, nu prea mă simt în apele mele astăzi, am ostenit şi abia mă ţin pe picioare. Ce să-i faci, sînt un om bolnav, obosesc repede. Poate că nici n-ai să mă crezi... Ei, rămîi cu bine, flăcăule 1 E timpul să-mi văd de drum. Uite, şi tarantasul dumitale e gata.
409
Iar lui Fomlca sa-i spui nici sâ nu mai dea ochi cii mine, căci ii fac o primire atît de caldă, cum nici n-a visat... Ultimele cuvinte nu le-am mai desluşit. Smucită de cei patru trăpaşi iuţi, trăsura lui dispăru într-un nor de praf. Traseră şi docarul meu ; m-am urcat şi, în scurt timp, şi ultimele case periferice ale orăşelului rămaseră în urmă. „Domnul acesta cam exagerează, desigur, mi-am zis eu în gînd, e prea supărat ca sa poată fi nepărtinitor. Şi totuşi, cele ce mi-a spus el despre unchiul par cam ciudate. Din două surse aflu pînă acum că unchiul meu o iubeşte pe tînăra aceea... Hm ! O să mă însor, ori ba ?" Şi de data aceasta am căzut serios pe gînduri.
UNCHIUL

Mărturisesc că-mi pierise tot curajul de pînă atunci. De cum am intrat în satul Stepancikovo, visurile mele romantice mi-au apărut deodată foarte bizare, ba chiar stupide. Era pe la orele cinci după-amiază. Drumul trecea pe lîngă parcul conacului. După atîţia ani de absenţă, regăseam parcul acela imens în care trecuseră ca o clipă zilele cele mai fericite ale copilăriei mele şi pe care le văzusem de atîtea ori în vis, în dormitoarele şcolilor unde mi-am primit educaţia. Am sărit din tarantas şi am luat-o de-a dreptul prin parc, spre conac. Ţineam mult să apar discret, să aflu ce şi cum, să mai întreb pe cîte cineva, şi, înainte de toate, să stau de vorbă în tihnă cu unchiul. S-a întîmplat întocmai cum dorisem. Străbătînd aleea teilor seculari, am urcat pe terasa a cărei uşă cu geamuri ducea în interiorul conacului. Terasa era înconjurată de straturi de flori şi împodobită cu glastre cu plante decorative. Am dat aici de unul din băştinaşi, de bătrînul Gavrila, care mi-a ţinut pe vremuri loc de dădacă, iar acum ajunsese ca-merdinerul cel mai apropiat al unchiului. Cu ochelarii pe nas, bătrînul silabisea ceva adîncit într-un caiet pe care-l ţinea în mînă. Ne mai văzusem cu vreo doi ani în urmă, la Petersburg, cu prilejul vizitei pe care o făcuse unchiul în capitală şi de aceea mă recunoscu îndată. Cu lacrimi de bucurie în ochi, se repezi să-mi sărute mîna, lăsînd, de emoţie, să-i cadă ochelarii pe jos. Această

manifestare de dragoste a bătrînului m-a mişcat nespus. îngrijorat însă de recenta conversaţie cu domnul Bahceev, l-am întrebat în primul rînd despre caietul suspect pe care îl avea în mînă.
— Ce-i asta Gavrila, te pomeneşti că te-au pus şi pe tine să înveţi franţuzeşte ?
— învăţ, conaşule, m-au pus să învăţ păsăreşte la bătrîneţe, ca pe un graur, răspunse trist Gavrila.
— Foma te învaţă ?
■— El, conaşule. Trebuie să fie un om tare deştept.
— Mare deştept, m^arn ce zice ! Şi cum te învaţă ? Limba vorbită ?
— Ba nu, conaşule, aşa cum scrie în *carnitul* ăsta.
•— Ia să-l văd ! Aha ! cuvinte franţuzeşti scrise cu litere ruseşti — l-a dus totuşi capul, cît îi de dobitoc ! Şi nu ţi-e ruşine, Gavrila, să te laşi prostit în halul ăsta de un neisprăvit, de un nătărău ? am strigat eu, uitînd dintr-o dată toate presupunerile mele generoase în legătură cu Foma Fomici, pentru care mă luase adineauri în răspăr domnul Bahceev.
■—■ Păi, cum să fie nătărău, conaşule, răspunse bătrînul, dacă stăpînii mei nu ies din cuvîntul lui ?
—• De, poate că ai dreptate, Gavrila, murmurai eu, surprins de această observaţie. Hai, du-mă la unchiul meu.
— Vulturaşul meu ! Păi eu n-am voie, nu îndrăznesc să apar în ochii lui. Am început să mă tem şi de dînsul. Uite, stau aici şi mă chinuiesc, iar cînd trece el, mă ascund prin tufişuri.
— Dar de ce te temi atîta ?
— Deunăzi n-am ştiut lecţia şi Foma Fomici mi-a poruncit să stau în genunchi, iar eu nu m-am supus. Am îmbătrînit, conaşule, Serghei Alexandriei, sînt prea bătrîn ca să fiu batjocorit în halul ăsta ! Boierul s-a supărat, că de ce, adică, nu l-am ascultat pe Foma Fomici. „Nu vezi, zice, guguman bătrîn ce eşti, că omul îţi doreşte binele şi vrea să te înveţe să vorbeşti frumos !" Şi uite-mă, stau tot timpul şi tocesc buchile. Foma Fomici m-a prevenit că diseară iar mă pune la *iezamen.*
Toate astea mi s-au părut însă cam neclare. Povestea cu limba franceză ascundea, probabil, ceva ce nu poate să-mi explice bătrînul.
i — O întrebare, Gavrila : cum .arată el ? E înalt, chipeş ?
. — Cine, Foma Fomici ? Da de unde, conaşule ! Ai să-l vezi, UB omuleţ pirpiriu şi slăbănog.

— Hm ! Lasă, Gavrila, cred că în curînd lucrurile astea se vor aranja cît se poate de bine ; îţi făgăduiesc eu că se vor aranja ! Dar... unde să-l găsesc pe unchiul ?
— Păi, îl găsiţi acum în dosul grajdurilor ; stă de vorbă cu ţăranii. Bătrînii din Kapitonovka au venit cu o jalbă la el. Au auzit oamenii că stăpînul vrea să-i treacă în dar cu zapis lui Foma Fomici. Vor să-l roage să aibă milă de ei şi să nu facă una ca asta.
— Dar de ce-i primeşte acolo, în spatele grajdurilor ?
— Păi, se fereşte omul, se teme să nu fie văzut. într-adevăr, l-am găsit pe unchiul în dosul grajdurilor. Pe un loc bătătorit stătea în faţa unui grup de ţărani care se ploconeau mereu şi-i spuneau ceva, Ia care unchiul meu răspundea cu multă însufleţire. Apropiindu-mă, îl strigai. El se întoarse şi ne aruncarăm unul în braţele celuilalt. S^a bucurat nespus de sosirea mea ; părea atît de fericit că mă vede, încît m-a îmbrăţişat de cîteva ori, şi mi-a strîns mîinile cu căldură... Era ca şi cum l-ar fi văzut pe propriul său copil, întors pe neaşteptate acasă, scăpînd din cine ştie ce primejdie de moarte, ca şi cum, prin sosirea mea, l-aş fi scăpat pe el însuşi de o primejdie de moarte, aducînd totodată dezlegarea tuturor încurcăturilor în care se zbătea el, fericirea şi bucuria pentru toată viaţa, lui şi tuturor celor care-i sînt dragi, căci unchiul meu n-ar fi consimţit niciodată să se ştie numai el singur fericit. După primele efuziuni de bucurie, începu să se agite groaznic, încît la urmă se zăpăci cu totul. Mă asalta cu o sumedenie de întrebări şi voi îndată să mă ducă la ai săi. Dar după ce am pornit, i-a venit în gînd să mă prezinte ţăranilor din Kapitonovka şi ne-am întors iar după grajduri. Apoi, îmi aduc aminte, aduse vorba, nu mai ştiu de ce, despre un oarecare domn Korovkin[9], un om extarordinar, pe care-l întîlnise cu vreo trei zile în urmă undeva pe drum şi a cărui vizită o aştepta acum cu multă nerăbdare, ca imediat după aceea să uite cu totul de

acest Korovkin şi să sară la altceva. îl sorbeam din ochi, fericit. Răspunzînd la întrebările lui grăbite, i-am spus că n-aş fi vrut să-mi iau un serviciu, pentru -rcă prefer să mă ocup de ştiinţă. Cum veni vorba despre ştiinţă, unchiul îşi încruntă sprîncenele şi arboră deodată un aer grav. Aflînd că în ultimul timp m-am ocupat de mineralogie, înălţă capul şi se uită mîndru în jurul său, ca şi cum el ar fi fost acela care a descoperit fără ajutorul nimănui şi a scris singur tot ce se
412
Ştie despre mineralogie. Spurieâni mai înainte că, în faţa cuvui-tului „ştiinţă", el încerca un sentiment de profundă şi dezinteresată veneraţie, cu atît mai dezinteresată cu cît de fapt era complet străin de acest domeniu de cunoştinţe.
— Cînd te gîndeşti, măi frate, că există pe lumea asta oameni care ştiu totul, pînă în cele mai mici amănunte ! îmi spusese el într-o zi cu ochii strălucind de admiraţie. Stai între ei, îi asculţi, şi, chiar dacă nu pricepi nimic, simţi o mare plăcere. Şi de ce, adică ? Pentru că ştii cît de mare este folosul pe care îl aduc, pentru că ştii că aici lucrează inteligenţa, că e spre binele general ! Atîta pricep şi eu. Uite, astăzi pot călători cu trenul, iar Iliuşka al meu poate că va zbura prin aer... Şi, bineînţeles, comerţul, industria ■—■ aceste, ca să zic aşa, şuvoaie... adică, vreau să spun, oricum ai suci-o, dar e de mare folos... E de mare folos, nu-i aşa ?
Dar să revenim la întîlnirea noastră.
— Ei bine, aşteaptă puţin, dragul meu, aşteaptă puţin, începu el, vorbind pripit şi frecîndu-şi mîinile, ai să vezi un om 1 Un om cum rar întîlneşti, crede-mă, un om învăţat, un om de ştiinţă ; numele lui va fi pomenit în veacuri. E bine spus, nu : „va fi pomenit în veacuri" ? Asta mi-a explicat-o Foma... Ai răbdare, o să-ţi fac cunoştinţă cu el.
— Despre cine vorbeşti, unchiule, despre Foma Fomici ?
■— Nu, dragul meu ! Vorbeam de Korovkin. E drept că şi Foma... Dar acum îţi vorbesc despre Korovkin, adăugă el roşin-du-se nu se ştie de ce şi cam încurcat cînd rosti numele lui Foma.
— Şi ce anume ştiinţe îl preocupă, unchiule ?
— Ştiinţa în general, flăcăule, tot felul de ştiinţe ! N-aş putea să-ţi spun exact care anume, dar ştiu că se ocupă de ştiinţe. Să-l auzi cum vorbeşte despre drumul de fier ! Şi trebuie să-ţi spun, adăugă unchiul aproape în şoaptă şi clipind semnificativ din ochiul drept, are idei cam prea îndrăzneţe ! Am băgat de seamă mai ales cînd vorbea despre fericirea familiei... Păcat numai că nu prea am înţeles mare lucru (puţin de tot am stat de vorbă), altfel ţi-aş fi povestit totul de-a fir a păr. Şi unde mai pui că e un om dotat cu cele mai nobile însuşiri! L-am poftit să vină să stea şi pe la mine un timp. II aştept să pice din clipă în clipă.
In timpul acesta ţăranii mă priveau cu gurile căscate şi cu ochii holbaţi, ca la o minune.
413
— Ascultă, unchiule, mi se pare ca ţi-am întrerupt discuţia cu ţăranii. Cred c-au venit cu vreo treabă la dumneata. Ce vor ? Ca să spun drept, eu cam bănuiesc ce necaz au şi aş fi vrut să-i aud şi eu...
Unchiul meu începu iar să se agite şi mă lămuri în grabă.
— Aşa e, bine că mi-ai amintit ! Uitasem de tot ! Vezi... Nici nu ştiu ce să mă fac cu ei! Li s-a năzărit — şi tare aş vrea să ştiu care a scornit-o dintîi — le-a intrat în cap cum că am de gînd să donez toată Kapitonovka — ţi-aduci aminte de Kapito-novka ? Cu răposata Katia tot ne duceam pe acolo să facem cîte o plimbare — să dăruiesc toată Kapitonovka cu cele şaizeci şi opt de suflete, s-o dăruiesc, adică, lui Foma Fomici! „Nu vrem să plecăm de la tine, şi pace !"
— Aşadar, nu-i nimic adevărat, unchiule ? N-ai de gînd să cedezi Kapitonovka lui Foma, nu-i aşa ? am strigat eu aproape entuziasmat.
— Da de unde ! Nici gînd! Cine ţi-a spus ? Ca să vezi ! Scap într-o zi, nu ştiu cum, la întîmplare, o vorbă şi de atunci circulă din gură în gură, de parcă ar fi înnebunit toată lumea. Ce au oamenii aceştia de nu-l suferă pe Foma ? Aşteaptă puţin, Serghei, îţi fac cunoştinţă Cu el, adăugă unchiul meu, privindu-mă cu sfială, ca şi cum ar fi presimţit în mine un duşman al lui Foma Fomici. Ai să vezi ce om grozav !...
— Nu vrem pe nimeni, afară de tine, vrem să ne fii tu stăpîn, şi nimeni altul! izbucniră deodată ţăranii în cor. Tu eşti părintele nostru, iar noi copiii tăi!
— Ascultă, unchiule, am intervenit eu, nu l-am văzut şi nu-l cunosc încă pe Foma Fomici, dar trebuie să-ţi spun că... am auzit despre el nişte lucruri... L-am întîlnit astăzi pe domnul Bah-ceev. E drept că în această privinţă am deocamdată o părere a mea personală. în orice caz, ar fi mai bine să-i laşi acum pe oamenii ăştia să plece la treburile lor, iar noi să mai stăm de vorbă, unchiule ; noi doi, între patru ochi. Drept să-ţi spun, pentru asta am şi venit...
■— Foarte bine, foarte bine, se bucură unchiul, aşa vom face, negreşit! Le dau drumul oamenilor şi apoi stăm de vorbă, ştii, aşa, de la inimă la inimă, ca doi prieteni buni ; cumpănim totul temeinic şi cu multă judecată. Ei, continuă el cu vorba pripită, adresîndu-se ţăranilor, acum duceţi-vă, dragii mei. Şi oricînd
414
aveţi nevoie, să veniţi la mine ; aşa, de-a dreptul la mine şi oricînd veţi avea nevoie.
— Tăicuţule, boierule! Eşti părintele nostru, iar noi copiii tăi! Nu ne lăsa de batjocură şi caznă în mîinile lui Foma Fomici! Obştea întreagă cu toată sărăcia ei te roagă ! strigară încă o dată ţăranii.
•— Ti-i, da proşti mai sînteţi! V-am spus o dată că nu vă dau nimănui şi aşa o să fie, ce mai vreţi!

— O să ne omoare cu buchile, tăicuţule ! Aşa cum se aude că le-a scos sufletul celor de la conac cu învăţătura lui.
—• Cum ? Şi pe voi vă învaţă franţuzeşte ? strigai eu, aproape îngrozit.
— Nu, conaşule, deocamdată ne-a ferit Dumnezeu ! răspunse un ţăran mai limbut pesemne, un roşcovan aproape chel, cu o bărbuţă lungă şi subţire, care tresaltă necontenit, ca şi cum ar fi avut o vieţuire proprie. Deocamdată ne-a ferit Dumnezeu, conaşule.
— Şi ce vă învaţă dumnealui ?
— Păi, ne învaţă, conaşule, nişte lucruri despre care alde noi am zice : cumpără-ţi ladă de aur ca să pui în ea un pitac de aramă.
— Adică, cum vine asta : un pitac de aramă ?
— Nu-i asculta, Serioja. E o scornire de-a lor ! strigă unchiul, roşindu-se, şi părînd tare încurcat. Nici n-au înţeles, gugumanii, ce le-a spus el! Cu totul altceva... care pitac de aramă ?... Ce vorbă-i asta ! Iar tu n-ai ce te băga atîta şi să zbieri fără rost, continuă unchiul, dojenindu-l pe ţăran, omul îţi vrea binele, iar tu dă-i cu gura, fără să fi înţeles măcar despre ce este vorba !
— Dă-mi voie, unchiule, dar cu franţuzeasca cum vine ?
— Asta-i altceva. Vrea să le mai şlefuiască vorba ; e pentru pronunţie, Serioja, numai pentru pronunţie, îngăimă unchiul meu cu glas aproape implorator. Chiar el mi-a spus-o că numai pentru pronunţie... S-a întîmplat aici un caz, o istorie cam nostimă... nu eşti la curent şi de aceea n-ai cum să-ţi dai seama. Trebuie mai întîi să vezi cum stau lucrurile şi pe urmă să învinuieşti... E uşor de învinuit I
— Păi, cum aşa, oameni buni! am strigat eu înfierbîntat, adresîndu-mă ţăranilor. Voi de ce tăceţi ? Să-i spuneţi verde în ochi: că, adică, nu se poate aşa, Foma Fomici, ci uite aşa şi aşa ! Că doar aveţi şi voi gură 1
— Arată-mi şoarecele care să pună clopoţelul la gîtul pisicii, conaşule! Eu, zice, ţăran jegos ce eşti, zice, vreau să te învăţ rînduială şi curăţenie ; să te scot din nesimţire. De ce vă sînt cămăşile murdare ? Păi, nu prididesc bietele să scape de sudoare, d-aia ne sînt cămăşile murdare ! N-avem cum ne primeni în fiecare zi. Ş-apăi, nici curăţenia nu te face popă, nici jegul nu te bagă în groapă.
— Deunăzi ne pomenim cu el la arie, se amesteca in- vorba şi un alt ţăran, înalt şi uscăţiv, cu hainele peticite, cu opincile ferfeniţă, unul din aceia, probabil, buni de gură, care veşnic găsesc prilej de nemulţumire şi totdeauna au a spune cîte o vor-buliţă usturătoare, plină de venin. Stătuse pînă atunci, ferit de priviri, în spatele celorlalţi ţărani, ascultînd tăcut şi cu faţa întunecată, pe care însă mijea tot timpul un surîs viclean şi totodată plin de amărăciune. Vine, se proţăpeşte în mijlocul nostru şi zice : „Ştiţi voi cîte verste sînt pînă la soare ?" De unde vrei să ştim noi! E o ştiinţă boierească, nu-i de-a noastră, ţărănească. „Apoi vezi, zice, ce nătîng şi prost îmi eşti; nu-ţi cunoşti folosul, zice ; eu sînt *astrolom,* zice. Cunosc toate *planidele* Domnului 1"
— Ei, şi ţi-a spus cîte verste sînt pînă la soare ? interveni unchiul, însufleţindu-se brusc, şi făcîndu-mi cu ochiul, voind a spune parcă : „Fii atent la ceea ce urmează ["
— A spus dumnealui, cum să nu spună : multe de tot, răspunse fără chef ţăranul, care nu se aşteptase la această întrebare.
— Bine, bine, dar cîte anume ?
— Păi, luminăţia-voastră ştiţi mai bine, noi sîntem oameni fără carte.
— Ştiu, firește, dar vreau să văd dacă ai ţinut minte şi tu, omule.
— Păi, zicea că sînt pînă acolo nu ştiu cîte sute sau mii de verste. Multe, multe de tot. N-ar încăpea nici în trei care încărcate cu vîrf cîte a spus el.
— Aşa, vezi! Trebuie să ţii minte! îi fi crezut, poate, că nu-i decît la o azvîrlitură de băţ ? Nu-i aşa, frăţioare. Pămîntul e rotund ca un glob, ca o băşică, pricepi ? continuă unchiul meu, descriind cu amîndouă mîinile în aer un fel de glob.
Ţăranul surîse amar.
— Ca un glob, să ştii! Şi se ţine aşa în văzduh de la sine, şi se rotește în jurul soarelui. Iar soarele stă pe loc ; ţi se pare numai că soarele se mişcă. înţelegi curţi vine treaba ? Şi cine crezi

că le-a aflat toate astea ? Le-a aflat căpitanul Cook, un navigator... Dracu ştie cine-i descoperitorul, adăugă unchiul în şoaptă, întorcîndu-se către mine. Eu, unul, drept să-ţi spun, habar n-am de toate astea... Tu ştii cumva cît e pînă la soare ?
— Ştiu, unchiule, i-am răspuns, mirat de toată scena la care asistasem ; numai că, uite ce cred eu : oamenii sînt inculţi, bineînţeles, dar şi incultura este, desigur, tot un fel de nesimţire ; pe de altă parte, e prea de tot să te apuci dintr-o dată să-i înveţi pe ţărani astronomia...
— Exact, bine ai spus, e nesimţire ! se entuziasma unchiul de această comparaţie, care i se păru, probabil, foarte nimerită. O idee extraordinară ! E bine spus : nesimţire ! Am spus-o totdeauna... Adică n-am spus-o niciodată, dar am simţit că aşa este. Aţi auzit ? se întoarse el către ţărani, neştiinţa de carte e tot un fel de nesimţire, e ca şi cum ai sta cu jegul pe tine ! De aceea, ^ Fonia vrea să vă înveţe. Vă vrea binele, ce rău vedeţi în asta ? E ca şi cum ar duce o slujbă în folosul obştei, vrednică de oricare cin. Iată ce este ştiinţa ! Dar să lăsăm asta, dragii mei ! Duceţi-vă cu Dumnezeu, sînt foarte mulţumit de voi, foarte mulţumit şi mă bucur... Fiţi pe

pace, nu vă las eu !
— Apără-ne, stăpîne şi părinte bun ce ne eşti !
— Nu ne lăsa de izbelişte, tăicuţule ! Şi ţăranii se aruncară la picioarele lui.
— Lăsaţi, lăsaţi asta ; n-am nevoie de aşa ceva ! îngenuncheaţi în faţa lui Dumnezeu şi a ţarului, nu în faţa mea... Hai, duceţi-vă, vedeţi-vă de treabă liniştiţi şi purtaţi-vă aşa ca să meritaţi bunăvoinţă... şi celelalte... Ştii, se întoarce el către mine cu faţa luminată de fericire, de îndată ce plecară ţăranii, îi place ţăranului nostru să audă o vorbă bună şi la daruri se bucură grozav. Ar fi cazul acum să le dăruiesc ceva. Tu ce zici ? în cinstea sosirii tale... n-ar fi rău, nu-i aşa ?
— Cum te văd, unchiule, eşti un fel de Frol Silin, binefăcătorul.
■— Păi nu se poate altfel, flăcăule, nu se poate. îmi propusesem chiar mai demult să le fac un dar, adăugă el ca o scuză. Iar dacă ţi s-a părut caraghios că m-am apucat să le vorbesc ţăranilor despre ştiinţă, să ştii că am făcut-o din plinătatea inimii, de fericire că te văd, Serioja. Am vrut pur şi simplu să afle şi ţăranul nostru ce distanţă e pînă la soare şi să rămînă cu gura căscată. E nostim să-l vezi cum stă cu gura căscată... Ţi-e mai

mare dragul să-l priveşti. Am să te rog însă un lucru, dragul meu, să nu le spui celorlalţi, acolo, în salon, că am stat de vorbă aici cu ţăranii. De aceea, i-am primit în dosul grajdurilor, ca să nu ştie ceilalţi. Nu-mi venea la îndemînă s-o fac acolo : e o chestiune delicată, flăcăule ; de altfel, şi ei au venit cam tot într-ascuns. Am făcut-o mai mult pentru ei...
— Ei bine, dragă unchiule, iată-mă sosit ! am schimbat eu vorba, ca să ajung la ceea ce mă interesa în primul rînd. Mărturisesc că scrisoarea matale m-a uimit, că eu...
•— Dragul meu, nici un cuvînt despre asta ! mă întrerupse unchiul, aproape speriat şi coborînd glasul, mai tîrziu se va lămuri totul. Poate că sînt vinovat faţă de tine şi, desigur, sînt foarte vinovat, dar...
— Vinovat faţă de mine, unchiule ?
— Mai tîrziu, mai tîrziu, dragul meu ! Totul se va lămuri. Dar ce chipeş te-ai făcut! Scumpul meu ! Te-am aşteptat cu atîta nerăbdare ! Voiam să-mi descarc sufletul, cum să spun... eşti un om învăţat, numai pe tine te am... Pe tine şi pe Korovkin. Trebuie să-ţi spun că aici toată lumea e împotriva ta. Ia seama, aşadar ; fii prudent, să nu dai greş.
—• împotriva mea ? întrebai eu mirat, neînţelegînd cu ce-am putut să-i supăr pe aceşti oameni pe care nici nu-i cunosc încă. Ce-au cu mine ?
— De, n-ai ce să-i faci, dragul meu ! Foma Fomici e cam dispus să nu te vadă cu ochi buni... Şi măiţica, bineînţeles, se ia după el. în general, te sfătuiesc să fii prudent, respectuos, să nu-i contrazici, dar mai ales să fii respectuos...
— Respectuos faţă de Foma Fomici, nu-i aşa, unchiule ?
— Ce să-i faci, dragul meu ! Să nu crezi că vreau să-l apăr. într-adevăr, este un om cu multe defecte, poate şi chiar acum, în clipa aceasta... Ah, dragă Serioja, dacă ai şti ce neliniştit şi îngrijorat sînt... şi cînd mă gîndesc că totul ar putea să meargă atît de bine şi frumos, să fim cu toţii mulţumiţi şi fericiţi!... De altfel, care om n-are defecte ? Doar nu sîntem nici noi fără cusur !
— Dar, gîndeşte-te, unchiule ! Uită-te în jurul dumitale ca să vezi mai bine ce face el...
— Să nu exagerăm, flăcăule ! Toate astea nu sînt decît nişte rîcîieli şi mîncătorii mărunte şi atîta tot ! Uite, acum, de pildă : e supărat foc pe mine ; şi pentru ce, nici n-ai să mă crezi... Deşi
P<3âte ca tot eu sînt de vina... Dar lasă, ca îţi povestesc eii mâi tîrziu...
— Să ştii, unchiule, că în această privinţă mi-am făcut o anumită teorie, l-am întrerupt eu, grăbindu-mă să-i împărtăşesc ideea mea. De altfel, nu ştiu de ce ne grăbeam amîndoi să ne spunem gîndurile. Să vezi, în primul rînd, omul acesta s-a aflat mult timp în situaţia înjositoare de măscărici : a fost chinuit, umilit ; lovit în amorul său propriu, personalitatea lui era mereu strivită, călcată în picioare; idealurile pîngărite, batjocorite; şi, drept urmare, i s-a deformat şi pervertit caracterul. Pe urmă a devenit susceptibil, bănuitor şi arţăgos şi, astfel înrăit şi pornit la culme, a ajuns să-l mistuie o sete nepotolită de răzbunare împotriva întregii omeniri... Dar dacă l-am împăca cu omul, dacă i-am reda încrederea în el însuşi...
— Exact, exact! strigă unchiul entuziasmat, să ştii că aşa este ! O idee cît se poate de nobilă ! Ar fi şi urît, şi nedemn de noi să-l condamnăm pentru asta I Exact!... Ah, dragul meu, cît de bine mă înţelegi; nici nu ştii ce bucurie îmi faci! Numai de s-ar aranja lucrurile acolo 1 Mă şi tem să mă duc la ei acum. Ai sosit tu, şi pot să mă aştept de aci încolo la cine ştie ce din partea lor !
— Dragă unchiule, dacă aşa stau lucrurile... începui eu jenat de mărturisirea lui.
— Nu — nu •— nu ! Pentru nimic în lume ! strigă el strîn-gîndu-mi cu putere mîinile. Eşti şi vei rămîne musafirul meu, fiindcă aşa vreau eu !
Toate astea mă uimiră nespus.
— Unchiule, spune-mi chiar acum, aci, îndată, îl somai eu hotărît, de ce m-ai chemat, cu ce aş putea să-ţi fiu de folos sau de ajutor, şi, mai ales, cu ce te simţi vinovat faţă de mine ?
■— Dragul meu, te rog, nu mă întreba ! Mai tîrziu, mai tîrziu ! Totul se va lămuri la timp ! Poate că am şi eu partea mea de vină, dar am vrut să procedez ca un om cinstit şi... şi... şi tu o vei lua de soţie ! O vei lua de soţie,

dacă ai un suflet cu adevărat nobil şi generos! adăugă el roşindu-se brusc de năvala unei emoţii puternice şi strîngîndu-mi mîinile extaziat. Destul însă despre asta, nici un cuvînt mai mult! Curînd vei afla tu singur totul. De fapt, de tine va depinde... principalul este să le placi lor acolo, tuturora, să faci o impresie bună ; mai ales să nu te fîstîceşti.

419

^— Dar bine, unchiule, cine sînt ei toţi ? Despre cine este vorba ? Trebuie să-ţi spun că eu nu prea am avut prilejul să apar în societate, şi...

— Şi ţi-e cam frică, adăugă unchiul meu zîmbind. Nici o grijă ! Toţi sînt de-ai casei. Curaj ! Principalul e să nu-ţi pierzi curajul. Ca să fiu sincer, sînt puţin îngrijorat de felul cum ai să reuşeşti să te prezinţi. Mă întrebi pe cine avem acolo ? Păi, cine să fie... In primul rînd mămiţica, începu el grăbit. O mai ţii minte pe mama, sau nu prea ? O bătrînică tare bună la inimă şi cu foarte multă nobleţe de caracter ; nu-şi dă aere — o spun fără nici o exagerare ; e cam de modă veche, dar poate că e mai bine că este aşa. îi vin cîteodată nişte fantezii, ca să zic aşa, mai spune cîte o vorbă anapoda ; de pildă, acum e supărată pe mine, dar tot eu sînt de vină... ştiu că numai eu sînt de vină ! Şi, în sfîrşit, ce să mai vorbim, ea e, cum s-ar spune, o *grande dame,* o gene-răleasă... Soţul ei a fost un om admirabil : mai întîi, era general, om cult; e drept că nu i-a lăsat nici o avere, dar fusese rănit de nenumărate ori ; într-un cuvînt, îşi cîştigase stima tuturor ! Apoi domnişoara Perepeliţîna. Bine, asta... nici nu ştiu cum să spun... în ultima vreme pare întrucâtva... dar aşa e firea ei... Nu poţi să-i condamni pe toţi... Dar s-o lăsăm în plata Domnului... Să nu-ţi închipui că e o pripăşită oarecare. E fiică de locotenent-colonel şi confidenta mămiţicăi. Pe urmă e soră-mea, Praskovia Ilinişna. Despre ea n-am a spune multe : o fiinţă modestă, bună ; se agită ca#i mult, dar, după cum ţi-am spus, are o inimă de aur ; de altfel, să te uiţi totdeauna ce inimă are omul; uite, o fată cam îmbătrînită, rămasă nemăritată, dar am impresia că caraghiosul acesta de Bahceev îi cam face curte, vrea s-o "ceară de nevastă. Tu să taci, însă ; e mare secret ! Ei, şi cine mai e dintre ai noştri ? Despre copii, ce să-ţi spun : ai să-i vezi. Mîine e ziua onomastică a lui Iliuşa... Ti-i, cît pe-aci era să uit! Cam de o lună încoace mai stă în ospeţie la noi Ivan Ivanîci Mizincikov, o rudă, ţi-ar veni un fel de văr de-al doilea ; ei da, aşa este ! A fost locotenent de husari şi nu demult şi-a dat demisia din armată ; e un om încă tînăr. Suflet nobil şi generos ! Dar s-a înglodat în datorii pînă peste urechi, încît mă întreb cum de a putut să-şi risipească atît de repede toată averea. De altfel, nici nu prea avusese cine ştie ce ; o nimica toată, se poate spune, însă, că s-a ruinat; a făcut o mulţime de datorii... Acum stă la mine în ospeţie. Nici nu l-am cunoscut pînă acum ; a sosit, s-a prezentat. Un om sim-

420

patic, bun, liniştit, respectuos. Nimeni nu-i aude glasul ; nu scoate aproape nici un cuvînt, tace tot timpul. Foma îi spune în derîdere *necunoscutul taciturn,* dar el nu se supără, şi Foma e mulţumit; îl consideră cam redus. In tot cazul, Ivan nu-l contrazice niciodată şi totdeauna e de părerea lui Foma. Hm ! Pare să fie cam lovit cu leuca... Dar să-l lăsăm în plata Domnului! Ai să-l vezi. Avem şi oaspeţi din oraş : Pavel Semionîci Obnoskin, cu maică-sa [10] ; un om tînăr, dar foarte inteligent ; se observă la el o [1] capacitate de gîndire matură, temeinică... nu ştiu cum să mă exprim ca să-ţi dai seama ; unde mai pui că şi în viaţă se conduce după nişte principii etice severe, e un om de o înaltă moralitate ! Şi, în sfîrşit, o avem ca musafiră pe o oarecare Tatiana Ivanovna ; se pare că tot o rudă de a noastră, mai îndepărtată — n-o cunoşti •— o domnişoară nu tocmai tînără, trebuie s-o recunoaştem, dar... nu e lipsită de unele farmece ; în orice caz, e atît de bogată, flăcăule, că ar putea să cumpere şi două moşii ca Stepancikovo ; a moştenit de curînd o avere imensă ; înainte o ducea într-o mizerie neagră. Te-aş sfătui să fii cît mai circumspect cu ea... e o fire cam bolnăvicioasă... un temperament cam năstruşnic... De altfel, ai un suflet generos şi-ţi vei da seama numaidecît, ai s-o înţelegi, a avut atîtea de suferit. Faţă de un om care a trebuit să sufere mult, se cade să fim şi mai grijulii ! Dar să nu-ţi închipui cine ştie ce. Are, bineînţeles, o mulţime de defecte şi slăbiciuni : o ia uneori gura pe dinainte şi lasă să-i scape cîte o vorbă cu totul nepotrivită, dar să nu crezi că minte... E foarte sinceră în tot ce spune... Are o inimă curată şi generoasă, iar dacă spune şi cîte o minciună, o face numai şi numai dintr-o sensibilitate excesivă — mă înţelegi ?

Mi s-a părut că unchiul se simte cam jenat.

— Ascultă-mă, unchiule, te iubesc atît de mult... Iată-mi întrebarea pe care ţi-o pun sincer şi deschis : eşti pe cale să te căsătoreşti cu cineva de aici, sau nu ?

— De la cine ai auzit ? răspunse el roşindu-se ca un copil. Bine, dragul meu, să-ţi spun totul : mai întîi, că nu mă însor. Mămica, întrucîtva şi soră-mea, dar mai ales Foma Fomici, pe care mama îl adoră — şi pe bună dreptate, pe bună dreptate, căci a făcut multe pentru ea — vor neapărat să mă căsătoresc cu această Tatiana Ivanovna, din consideraţii cît se poate de rezonabile, bineînţeles, adică în interesul şi spre binele întregii familii, îmi dau seama perfect că nu-mi vor decît binele ; şi totuşi, n-am

421

sa mă căsătoresc — mi-am şi dat cuvîntul de onoare în acest sens. Dar uite că n-am ştiut să spun categoric da sau ba. Cam aşa mi se întîmplă totdeauna. Şi iată-i, deci, încredinţaţi că voi fi de acord şi vor neapărat ca mîine, cu prilejul sărbătorii noastre de familie, să-i fac declaraţia... îţi închipui ce bătaie de cap voi avea şi ce mă aşteaptă mîine ; încît nici nu ştiu ce să mă fac ! Şi cînd mă gîndesc că Foma Fomici şi aşa e supărat pe mine, nu ştiu de ce ; la fel şi mămica... Iţi mărturisesc că abia te-am aşteptat pe tine, dragul meu, şi pe Korovkin... ca să-mi descarc

inima...
— Dar cu ce te poate ajuta Korovkin în chestia asta, unchiule ?
•— Mă va ajuta, dragul meu, mă va ajuta — e un om, nu-l cunoşti, ce mai: un om de ştiinţă ! Mi-am pus nădejdea şi mă bazez pe el ca pe o stîncă : e capabil să învingă orice piedici. Să-l auzi numai cum vorbeşte despre fericirea familiei! Şi în tine mi-am pus nădejdea, sperînd că poate reuşeşti să-i convingi. Gîn-deşte-te : să zicem că sînt vinovat, că am într-adevăr o mare vină — îmi dau seama de aceasta, doar nu sînt o brută nesimţită, înseamnă oare să rămîn stigmatizat pe vecie ? Chiar aşa, nu e chip să fiu şi eu iertat odată ? Ce viaţă frumoasă am fi dus atunci !... Să vezi ce mare s-a făcut Saşurka mea, e fată de măritat ! Şi Iliuşa cît a crescut! Mîine e ziua lui onomastică. Tare mă tem însă pentru Saşurka, să nu izbucnească cumva...
■— Unchiule, spune-mi unde mi-au dus geamantanul ? Mă schimb îndată şi vin, iar mai departe...
— La mezanin, dragul meu, la mezanin. Am dat poruncă dinainte să te conducă îndată ce soseşti de-a dreptul la mezanin, să nu te vadă nimeni. Foarte bine faci că te duci să-ţi schimbi hainele. O idee admirabilă. Iar eu între timp îi pregătesc pe toţi, cu binişorul. Pe curînd, aşadar ! Ce vrei, dragul meu, trebuie să fii şiret. Fără să vrei, devii un Talleyrand. N-ai încotro ! S-or fi aşezat acum la ceai. La noi ceaiul se serveşte devreme. Foma Fomici preferă să ia ceaiul de cum se scoală ; de altfel, e şi mai bine aşa... Ei, gata, am plecat, iar tu caută să vii după mine cît mai repede, nu mă lăsa prea mult singur : nu mă simt în largul meu acolo... Da ! O clipă I Te-aş mai ruga ceva : să nu ţipi acolo la mine cum ai ţipat adineauri aici — ce zici ? Dacă vei avea să-mi faci vreo observaţie, să mi-o spui cînd vom fi singuri ; acolo însă caută să te stăpîneşti; laşi pentru mai tîrziu ! în mo-

meniul de faţă, am im cont prea încărcat acolo ; porniţi şi supa[1] raţi cum sînt...
—■ Ascultă, unchiule, din tot ce am auzit şi am văzut pînă acum, sînt nevoit să cred că matale...
— Că sînt un molău, un motolog, asta vrei să spui ? Zi, nu te jena ! mă întrerupse el cu totul neaşteptat. De, ce pot să fac, dragul meu ! Ştiu asta. Aşadar, vii ? Cît mai repede, să nu întîrzii, te rog !
Urcînd în camera mea, mi-am deschis în grabă geamantanul, ţinînd minte îndemnul unchiului să cobor cît mai repede. în timp ce mă îmbrăcam, mi-am dat seama că n-am aflat încă nimic din ceea ce aş fi vrut să ştiu, deşi stătusem de vorbă cu unchiul aproape o oră. Constatarea aceasta m-a uimit. Un singur lucru apărea oarecum clar : unchiul meu ţinea cu tot dinadinsul să mă însoare, iar zvonurile, potrivit cărora unchiul ar fi îndrăgostit de persoana respectivă, se dovedeau a fi absolut neîntemeiate. îmi amintesc că m-am simţit foarte îngrijorat. între altele, îmi dădeam seama că prin sosirea mea şi prin tăcerea mea în faţa unchiului am şi consimţit la această căsătorie. „E uşor, mă gîndeam eu, e uşor să rosteşti cuvîntul care te-ar lega apoi de mîini şi de picioare pentru totdeauna. Şi de fapt nici n-o văzusem măcar la faţă pe viitoarea mea logodnică !" Pe de altă parte, nu înţelegeam de unde provine această ostilitate împotriva mea din partea întregii familii ? De ce, adică, ei toţi trebuiau să considere neapărat sosirea mea, aşa cum susţine unchiul, cu totul nedorită ? Şi ce rol ciudat joacă în toate astea^unchiul meu în propria lui casă ! De ce atîta fereală şi taină din partea lui ? De ce-i atît de speriat şi necăjit ? Mărturisesc că toate acestea mi s-au părut deodată lipsite de sens ; iar visurile mele romantice şi elanurile eroice se risipiră la cel din-tîi contact cu realitatea. Abia acum, după convorbirea cu unchiul, mi-a apărut toată absurditatea propunerii sale excentrice şi am înţeles că numai un om ca unchiul meu era în stare să facă o asemenea propunere, în aceste împrejurări. Am mai înţeles că şi eu însumi, pornind entuziasmat şi cu atîta grabă la prima lui chemare, apar într-o postură destul de ridicolă. Cufundat în aceste gînduri supărătoare şi ros de îndoieli, mă îmbrăcam grăbit, fără să observ măcar prezenţa feciorului care mă servea.
•—■ Ce cravată doreşte să pună cuconaşul: aceea de culoare *Adelaide,* sau cealaltă, cadrilată ? întrebă deodată acesta cu o politeţe fandosită şi mieroasă.
«33
L-am privit mai atent şi ărri constatat că şi individul acesta părea a fi un tip straniu. Era un om încă tînăr, prea bine îmbrăcat pentru un valet, avînd aerul unui fante .provincial. Jacheta cafenie, pantalonii albi, vesta de culoarea paiului, ghetele de lac şi cravata roz păreau anume asortate ca să atragă numaidecît atenţia asupra gustului delicat al tînărului filfizon. Lanţul de la ceas era scos în evidenţă, desigur, în acelaşi scop. Avea faţa palidă cu reflexe verzui, nasul mare, puţin coroiat, subţire şi neobişnuit de alb, de ai fi zis că e de porţelan. Zîmbetul pe buzele lui subţiri exprima o tristeţe delicată. Ochii mari, puţin bulbucaţi, ca de sticlă, erau de o inexpresivitate dobitocească şi totuşi pînă şi privirea lui tîmpă părea învăluită de o melancolie afectată ; urechiuşele subţiri şi moi erau astupate cu vată, probabil tot din delicateţe ; părul lui blond-spălăeit, lung şi rar era ondulat şi pomădat. Mînuţele-i erau albe, curate, spălate fără îndoială într-o esenţă sau apă de trandafiri, iar unghiile le avea lungi, rozalii şi bine îngrijite. Era evident că aveam de-a face cu un terchea-berchea înfumurat şi răsfăţat. Vorbea voit cepeleag şi după moda cea mai nouă nu-l pronunţa pe *r,* îşi dădea ochii peste cap şi-i lăsa brusc în jos, suspinînd şi fandosindu-se înţr-un chip uluitor, şi mirosea de la distanţă a parfum. Mic de statură, slăbuţ şi firav, îşi făcuse, tot din fandoseală, şi un mers cu totul nefiresc, socotind, probabil, că mişcarea de îndoire a genunchiului urmată de o săltare uşoară a trunchiului constituie ultimul cuvînt al graţiei. Pe scurt, omul era îmbibat de o nemaipomenită delicateţe, de fineţe şi de un sentiment extraordinar al propriei sale demnităţi. Această din urmă trăsătură, nu ştiu de ce, mi-a displăcut îndeosebi.
— Aşadar, cravata aceasta e de nuanţă *Adelaide ?* am întrebat eu, privindu-l sever pe tînărul valet.

— Exact, *Adelaide,* răspunse el delicat şi impasibil.
— Dar nuanţa Frusina nu există ?
— Nu. O nuanţă ca asta nu poate să existe.
— Şi de ce, mă rog ?
— Numele de Frusina e necuviincios.
— Dar de ce-l socoti necuviincios ?
— Păi, se ştie : *Adelaide* e cel puţin un nume străin, plin de distincţie, pe cînd Frusina poate s-o cheme pe orice ţărancă.
—- Ce-i cu tine ? Eşti nebun ?
424
— Nicidecum. Sînt teafăr, sănătos. Vă este permis, desigur, să-mi ziceţi cum doriţi ; dar mulţi generali, ba şi conţi din capitală, erau mulţumiţi de felul cum ştiu să vorbesc.
— Şi cum te cheamă ?
— Videpleasov. ■
— Aha! Tu eşti, va să zică, Vidopleasov ?
— Exact, să trăiţi.
— Bine,' vedem noi ; nădăjduiesc să te cunosc şi pe tine mai de aproape. „E un fel de Bedlam aici[11], după cum văd", îmi trecu prin minte, în timp ce coboram scările.

IV

LA CEAI

Ceaiul se servea în încăperea a cărei uşă largă dădea spre terasa unde-l întîlnisem pe Gavrila. Misterioasele preziceri ale unchiului în ce priveşte felul cum voi fi primit mă nelinişteau. Tinereţea este uneori excesiv de susceptibilă, iar susceptibilitatea tinerească e aproape totdeauna cam laşă. Iată de ce m-am simţit extrem de neplăcut cînd, intrînd în încăperea unde era adunată întreaga societate în jurul mesei, m-am împiedicat pe neaşteptate de covor şi, ca să-mi păstrez echilibrul, m-am pomenit sărind de la uşă tocmai pînă în mijlocul camerei. Ruşinat, ca şi cum mi-aş fi compromis dintr-o dată cariera, onoarea şi bunul renume, am rămas ţintuit locului, roşu ca racul, privindu-i prosteşte pe cei de faţă. Amintesc de această împrejurare, cu totul neînsemnată în fond, numai şi numai pentru că ea a avut o influenţă extraordinară asupra dispoziţiei mele sufleteşti din ziua aceea, şi, în consecinţă, şi asupra raporturilor mele ulterioare cu unele personagii din această istorisire. Am vrut să fac o plecăciune de salut general, dar m-am oprit înainte de a fi încheiat gestul abia schiţat; roşind apoi şi mai tare, am alergat spre unchiul meu şi l-arh prins de mînă.
— Bună ziua, unchiule ! am articulat gîfîind, deşi avusesem intenţia să spun cu totul altceva, mult mai inteligent, dar spre consternarea mea şi mai mare, n-am rostit decît acest „bună ziua".
425
— Bună ziua, dragul meu, bună ziua, răspunse unchiul, carg în clipele acelea suferea cumplit din pricina mea, doar ne-am mai salutat o dată. Nu-ţi pierde cumpătul, flăcăule, adăugă el în şoaptă, cui nu i s-a întîmplat şi încă în ce împrejurări! Uneori îi vine omului să intre în pămînt!... Iar acum... mămico, dă-mi voie să ţi-l prezint pe acest tînăr ; s-a cam fîstîcit, dar sînt sigur că o să-l îndrăgeşti. Nepotul meu, Serghei Alexandrovici, adăugă el, adresîndu-se tuturor.
înainte de a-mi continua însă relatarea, cer voie cititorului să-i prezint nominal pe toţi membrii societăţii în mijlocul căreia nimerisem. Este necesar chiar şi pentru ordinea în care se va desfăşura mai departe istorisirea mea.
Societatea era formată din mai multe doamne şi numai doi bărbaţi, afară de mine şi de unchiul. Foma Fomici, pe care doream atît de mult să-l văd, în sfîrşit, şi care, după cum mi-am dat seama îndată, era stăpînul absolut al casei, strălucea prin absenţă, văduvind oarecum de lumină toată încăperea. Toţi erau posomoriţi şi îngrijoraţi. Acest lucru părea evident de la prima ochire, şi, oricît de zăpăcit şi indispus eram eu în clipele acelea, nu se putea să nu observ numaidecît că şi unchiul meu, de pildă, este aproape tot atît de indispus ca şi mine, cu toate sforţările lui de a-şi ascunde îngrijorarea sub masca unei' volubilităţi degajate. Vedeam limpede că îl apasă ceva pe inimă. Unul din domnii aflaţi acolo, un bărbat încă foarte tînăr, de vreo douăzeci şi cinci de ani, nu era altul decît acel Obnoskin, despre care pomenise mai înainte unchiul meu, lăudîndu-i inteligenţa şi ţinuta morală. Domnul acesta nu mi-a plăcut de loc : totul vădea la el o pretenţiozitate de prost-gust : hainele, deşi scumpe, erau cam roase şi de croială proastă ; chiar şi chipul lui părea uzat; mustăţile blonde, subţiri, ca de gîndac, şi bărbuţa rară, crescută mai mult în smocuri, erau menite, probabil, să-i dea un aer de om independent, poate chiar şi de liber-cugetător. îşi mijea necontenit ochii, zîmbind cu un aer studiat de o răutăcioasă ironie, se lăfăia pe scaun şi mă fixa mereu prin lornionul său, pe care însă îl lăsa jos, ferindu-şi privirea, de îndată ce mă întorceam spre dînsul. Celălalt domn, la fel de tînăr, de vreo douăzeci şi opt de ani, era vărul meu de-al doilea •—• Mi-zincikov. Părea într-adevăr foarte tăcut. In tot timpul cît s-a servit ceaiul, n-a rostit nici un cuvînt, n-a schiţat măcar un zîmbet cînd ceilalţi rîdeau; în schimb, n-am observat la el semnele omului „lovit cu leuca" despre care vorbea unchiul; dimpotrivă, privirea
426

ochilor săi, de o nuanţă căprui-deschisă, exprima voinţă şi o oarecare fermitate de caracter. Era un tînăr destul de frumos, cu faţa oacheşă, cu părul negru lucios şi îmbrăcat foarte corect (pe socoteala unchiului, după cum am aflat mai tîrziu). Dintre doamne, mi-a atras privirea numaidecît domnişoara Perepeliţîna prin chipul ei extraordinar de palid şi răutăcios. Şedea lîngă generăleasă — despre care vom vorbi ceva mai tîrziu — dar nu chiar alături, ci puţin mai în spatele ei, în semn de respect, probabil, şi se apleca mereu şoptind cîte ceva la urechea ocrotitoarei sale. Două sau trei femei în vîrstă, din tagma dezmoşteniţilor care se oploşesc pe la casele celor avuţi, şedeau mute lîngă fereastră, cu ochii aţintiţi asupra măicuţei-generălese, aşteptînd ceaiul. Mi-a reţinut atenţia şi o cucoană nemaipomenit de grasă, de vreo cincizeci de ani, îmbrăcată fără nici un gust, extrem de ţipător, probabil sulemenită şi cu dantura aproape inexistentă, deoarece cînd vorbea nu se vedeau în gura ei decît nişte cioturi înnegrite, ceea ce n-o împiedica să vorbească şi să rîdă în gura mare, să facă mutre graţioase, să cocheteze, ba chiar să facă şi ochi dulci. Era gătită cu tot felul de zorzoane şi mă examina mereu prin lornion, ca şi musiu Obnoskin. Era mămica lui. Blajina mea mătuşica, Praskovia Ilinişna, turna ceaiul. Ar fi vrut, probabil, să mă îmbrăţişeze după ce nu ne văzuserăm atîta vreme şi, bineînţeles, să verse cîteva lacrimi de bucurie, dar nu îndrăznea s-o facă. Totul părea lovit aici de nişte oprelişti drastice. Lîngă mătuşă-mea şedea o adolescentă foarte drăguţă, de vreo cincisprezece ani, cu ochi negri, frumoşi, care mă fixau cu o curiozitate copilărească ; era verişoara mea, Saşa. în sfîrşit, şi poate că mai mult decît toate celelalte, se distingea ca înfăţişare o doamnă stranie de tot, într-o toaletă vaporoasă de junǎ, deşi nu era de loc potrivită la vîrsta ei de cel puţin treizeci şi cinci de ani. Avea faţa foarte slabă, palidă şi uscată, dar extrem de mobilă. Obrajii palizi se împurpurau la cea mai mică emoţie, aproape la orice mişcare. Se emoţiona necontenit, se foia pe scaun fără astîmpăr şi părea că i-ar fi fost peste putinţă să rămînă liniştită măcar o clipă. Mă examina cu o curiozitate avidă, se apleca ba spre Saşenka, ba spre altă vecină, le şoptea ceva la ureche, apoi izbucnea în hohote de rîs copilăresc, zglobiu şi sincer. Dar toate excentricităţile ei, spre uimirea mea, păreau să nu surprindă pe nimeni din anturajul ei, ca şi cum ar fi fost cu toţii înţeleşi în privinţa aceasta. Mi-am dat seama numaidecît că era Tatiana Ivanovna, care, după expresia unchiului meu, avea

ceva fantasmagoric şi pe care i-o hărăzeau ca logodnică toţi cei ai casei, răsfăţînd-o şi adulînd-o pentru bogăţia ei. De altfel, mi-au plăcut ochii ei, albaştri şi blînzi, a căror privire, în pofida săgeţilor de riduri trădătoare ce se încuibaseră pe la colţuri, era atît de senină, veselă şi blîndă, încît simţeai o deosebită plăcere s-o întîlneşti. Despre această Tatiana, care este una din adevăratele „eroine" ale povestirii mele, voi da mai multe amănunte ceva mai departe, căci biografia ei mi se pare interesantă. Peste cîteva minute după instalarea mea la masa de ceai, intră în fugă, venind dinspre parc, un băieţaş adorabil, verişorul meu, Iliuşa, onomasticul de mîine, cu amîndouă buzunarele pline de arşice şi cu o sfîrlează în mînă. In urma lui venea o tînără zveltă, puţin cam palidă şi obosită la faţă, dar foarte drăguţă. Cuprinse pe cei adunaţi în jurul mesei într-o privire scrutătoare, bănuitoare, chiar sfioasă, şi-o opri pentru o clipă asupra mea şi se aşează lîngă Tatiana Ivanovna. Am simţit cum mi-a tresărit pe neaşteptate inima : ghicisem că era guvernanta lui Iliuşa. îmi aduc aminte că la apariţia ei unchiul îmi aruncă o privire fugară, se roşi, apoi, aple-cîndu-se, îl prinse pe Iliuşa în braţe şi veni cu el lîngă mine, în-demnîndu-I să mă sărute. Am mai observat de asemenea că *madame* Obnoskina îl privi mai întîi ţintă pe unchiul, după care, cu un zîmbet batjocoritor, îşi îndreptă lornionul asupra guvernantei. Unchiul se zăpăci de tot şi, neştiind ce să facă, o îndemnă pe Sa-şenka să facă cunoştinţă cu mine ; dar fata se mulţumi să se ridice de pe scaun şi, în tăcere, cu o seriozitate gravă, făcu o reverenţă. Acest lucru îmi plăcu Ia ea, pentru că îi stătea bine aşa. în aceeaşi clipă, buna mea mătuşă Praskovia Ilinişna, nemaipu-tînd să se stăpînească, îşi părăsi pentru un moment îndeletnicirea cu ceaiul şi se repezi să mă îmbrăţişeze ; dar nici nu apucai să-i spun cîteva vorbe, cînd se auzi glasul ascuţit al domnişoarei Pe-repeliţîna, care scîrţîi cum că „Praskovia Ilinişna a uitat se vede de tot că mămiţica (generăleasa) ceruse ceai, iar dumneata • nu i-ai turnat încă, făcînd-o să aştepte" ; Praskovia Ilinişna a trebuit să mă părăsească îndată şi să se întoarcă în grabă la îndatoririle ei. Generăleasa, persoana cea mai importantă din întreaga societate, în faţa căreia toţi stăteau smirnă şi umblau cu respiraţia oprită, era o bătrînă uscăţivă şi rea, îmbrăcată în negru ; de altfel, şi răutatea ei venea mai mult din cauza bătrîneţii şi pierderii totale a capacităţii mintale (şi aşa destul de sărace) ; înainte vreme, nu fusese decît trăsnită. Situaţia de generăleasa, zdruncinîndu-i

mintea de tot, a făcut-o şi mai proastă, şi mai îngîmfată. Cînd 0 apucau pandaliile, toată casa se transforma într-un infern. Supărarea şi-o manifesta în două feluri : ori se încuia într-o muţenie îndărătnică, cînd zile în şir nu-şi descleşta gura, tăcea cu încăpăţî-nare, respingînd, iar uneori şi trîntind pe duşumea tot ce i se aducea în faţă ; ori, dimpotrivă, dădea într-o limbuţie interminabilă, exasperantă. în această a doua ipostază a felului de a-şi exterioriza supărarea, bunica — îmi era doar bunică — cădea mai întîi într-o stare de profundă tristeţe, vedea apropiindu-se sfîrşitul lumii, prezicea ruinarea propriei sale gospodării, presimţea în viitor o viaţă de mizerie şi tot felul de nenorociri; inspirîndu-se apoi din aceste presentimente, se apuca să enumere pe degete viitoarele calamităţi, ajungînd, în înverşunarea ei, să înşiruie cele mai cumplite nenorociri, la un fel de paroxism delirant. Se afla, bineînţeles, cu acest prilej, că ea prevăzuse de mult toate acestea şi tăcuse numai şi numai pentru că era mereu silită să tacă *„în această casă"*. „Ah, dacă mi s-ar fi arătat măcar un pic de respect, dacă aş fi fost ascultată atunci" etc. etc. ; toate acestea se debitau în exclamaţiile aprobative ale corului de protejate oploşite pe

lîngă ea, ale domnişoarei Perepeliţîna şi, în sfîrşit, căpătau valoare de adevăr incontestabil prin glasul sentenţios al infailibilului Foma Fomici. în momentul cînd m-am prezentat eu, generăleasa se afla într-o criză de mînie cumplită pe care şi-o consuma, pare-se, după prima metodă şi cea mai teribilă, a muţeniei. Toată lumea o privea cu teamă. Singură Tatiana Ivanovna, căreia i se ierta absolut orice, se simţea într-o dispoziţie excelentă. Cu un aer grav, aproape solemn, unchiul mă conduse la bunica, dar ea schiţă o strîmbătură acră şi împinse cu răutate ceaşca de ceai din faţa ei.

— A, *voltijorul* * acela, strecură ea printre dinţi către domnişoara Perepeliţîna.

Această remarcă neroadă mă zăpăci definitiv. Nu pricepeam de ce mă numeşte *voltijor*. Dar se vede că asemenea ieşiri ţineau de firea ei. Perepeliţîna se aplecă şi-i şopti ceva la ureche, dar bă-trîna dădu furioasă din mînă. Stăteam năuc, uitîndu-mă întrebător la unchiul meu. Toată lumea schimba priviri, iar Obnoskin se crezu dator să schiţeze şi un rînjet, ceea ce mă necăji mult.

* Cuvînt franţuzesc scris fonetic. Corect este ***voltigeur*** — **dansator pe sîrmă, sau în** accepţiunea dală aici : vîntură-lurae..

-— Uneori vorbeşte cam aiurea, dragul meu, îmi şopti unchiul, pierzîndu-şi iar cumpătul, dar nu lua în seamă, n-o face din răutate. Important este că are o inimă bună.

— Da, inima ! Inima !... răsună deodată glasul cîntat al Ta-tianei Ivanovna, care tot timpul nu-şi luase ochii de la mine şi nu se ştie de ce nu-şi afla astîmpăr ; nu era în stare să stea liniştită locului ; cuvîntul „inimă", spus în şoaptă, ajunsese, probabil, şi la urechea ei.

Dar nu sfîrşi vorba, deşi era evident că ar fi vrut să mai spună ceva. Fie că s-a simţit deodată stînjenită, fie din altă cauză, tăcu brusc, se roşi groaznic, se aplecă apoi repede la urechea guvernantei şi-i şopti ceva ; apoi, deodată, acoperindu-şi gura cu batista, se lăsă pe speteaza scaunului şi începu să rîdă ca într-o criză de isterie. Mă uitam la toţi cu nedumerire ; dar spre surprinderea mea, ceilalţi rămaseră imperturbabili şi priveau ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic deosebit. Momentul era îndeajuns de grăitor pentru a mă lămuri pe deplin în ceea ce o priveşte pe Tatiana Ivanovna. în sfîrşit, mi s-a servit o ceaşcă de ceai şi mi-am recăpătat puţin calmul. Nu ştiu de ce, mi s-a părut că ar fi cazul să încep o conversaţie amabilă cu doamnele.

— Ai avut perfectă dreptate, unchiule, prevenindu-mă adineauri de primejdia unei stîngăcii, începui eu. Mărturisesc sincer — de ce aş ascunde ? urmai eu, adresînd un zîmbet curtenitor doamnei Obnoskina, că pînă acum n-am cunoscut aproape de loc societatea doamnelor şi adineauri, cînd mi s-a întîmplat să am o intrare atît de stîngace, avui impresia că poza mea în mijlocul încăperii era tare caraghioasă şi mă înfăţişa oarecum într-o postură de moto-log. Aţi citit, desigur, *Motoîogul*[12] ? mi-am încheiat peroraţia stîngace, pierzîndu-mi iarăşi cumpătul, roşind pentru sinceritatea mea linguşitoare şi aruncînd o privire nimicitoare domnului Obnos-kin, care, cu acelaşi rînjet, continua să mă examineze din cap pînă în picioare.

■— întocmai, întocmai! strigă unchiul meu cu cea mai mare însufleţire, bucurîndu-se sincer că discuţia se închega, în sfîrşit, şi că eu îmi recapăt echilibrul. Ceea ce spui tu, dragul meu, că omul poate apărea caraghios, n-ar fi încă nimic. Mă rog, s-a poticnit, s-a fîstîcit, şi gata, n-ai ce face 1 Dar mie mi s-a întîmplat, dragul meu, cu prilejul debutului meu, să trîntesc şi o minciună — mă crezi ? Vă asigur, Anfisa Petrovna, că a fost un caz foarte interesant. Mă înscrisesem la şcoala militară şi, sosind la Moscova,

m-am dus la o doamnă foarte influentă cu o scrisoare de recomandare. Era o femeie tare trufaşă, ce-i drept, dar în fond, credeţi-mă, era inimoasă şi săritoare, orice s-ar spune. Mă anunţ — sînt poftit înăuntru. Salonul era plin de lume, tot oameni cu greutate. Salut şi mă aşez pe un fotoliu. Deodată o aud întrebîndu-mă : „Ai vreo avere la ţară, domnule ?" Ce să-i răspund ? Căci de fapt n-aveam nici măcar un pui de găină. Mă zăpăcii groaznic. Toată lumea mă privea ţintă (deh, un iuncheraş !) Şi ce era dacă spuneam că n-am nici un fel de proprietăţi ? Ar fi fost cinstit şi nobil, fiindcă aş fi spus adevărul. Ţi-ai găsit! „Am, zic, o sută şaptesprezece suflete." Ce nevoie era să mai adaug şi cele şaptesprezece suflete, nici eu nu ştiu. Dacă tot mă hotărîsem să mint, trebuia cel puţin să spun o cifră rotundă, nu-i aşa ? Ca peste un minut să reiasă din scrisoarea mea de recomandare că sînt gol puşcă şi că deci scornisem o minciună ! Ce era de făcut ? Am luat-o repede din loc, neobservat, şi de atunci n-am mai călcat pe la dînsa. Căci, într-adevăr, pe atunci n-aveam nimic, nici o proprietate. Astăzi, de bine, de rău, am peste cinci sute de suflete : cele trei sute de suflete de la unchiul Afanasi Matveici şi alte două sute plus Kapitonovka care mi-au rămas moştenire de la bunica Akulina Panfilovna, toate laolaltă fac o avere frumuşică. Dar de atunci m-am jurat să nu spun minciuni.

— Eu, în locul dumitale, nu m-aş fi jurat, nu se ştie ce se poate întîmpla, zise Obnoskin cu un surîs ironic.

— într-adevăr, niciodată nu se ştie ce i se poate întîmpla omului, confirmă cu naivitate unchiul.

Obnoskin rîse zgomotos, lăsîndu-se pe speteaza fotoliului; mămica lui zîmbi; chicoti tare neplăcut şi domnişoara Perepeliţîna ; nu se ştie de ce, Tatiana Ivanovna izbucni iar în hohote, şi chiar bătu din palme — într-un cuvînt, era limpede că unchiul meu, chiar şi în casa lui, nu se bucura de nici un fel de consideraţie. Cu ochii scînteind de mînie, Saşenka îl privea ţintă pe Obnoskin. Guvernanta roşi, rămînînd cu privirea plecată. Unchiul meu părea surprins.

—■ Dar ce este ? Ce s-a întîmplat ? repetă el uitîndu-se nedumerit la cei din jur.

în acest timp, vărul meu, Mizincikov, şedea tăcut mai deoparte şi nici nu zîmbi măcar cînd toată lumea se porni pe rîs. îşi bea ceaiul tacticos, contemplînd filozofic întreaga societate şi, de cî-tgva gri, cuprins parcă de o

plictiseală extraordinară, se apuca să

fluiere, dintr-o veche deprindere, probabil, dar se oprea la timp» Obnoskin, care îl hărţuia pe unchiul şi încerca să se lege şi de mine, părea că nici nu îndrăzneşte să întoarcă ochii spre Mizinci-kov. Am observat de asemenea că taciturnul meu verişor mă privi de cîteva ori cu vădită curiozitate, dorind parcă să se dumirească ce fel de om sînt eu.
— Sînt sigură, *monsieur Serge* — aşa te cheamă, mi se pare ? — ciripi deodată doamna Obnoskina, sînt absolut sigură că dumneata acolo la Petersburg nu prea erai un admirator al femeilor. Ştiu foarte bine că numeroşi tineri de acolo evită societatea doamnelor. Dar toţi aceştia, după părerea mea, sînt nişte *liber-pansişti.* Nu accept să văd în asta decît un *liber-pansism* de neiertat. Şi, drept să-ţi spun, mă miră mult, da, tinere domn, mă miră !...
— N-am frecventat niciodată societatea, am răspuns eu cu o însufleţire neaşteptată. Dar eu aşa cred, că de fapt n-are nici o importanţă... Am trăit, adică, în general, am stat cu chirie... Dar n-are nici o importanţă, vă asigur. De aci încolo voi căuta să fac cunoştinţe ; pînă în prezent, însă, am dus o viaţă retrasă...
— S-a dedicat ştiinţei, interveni unchiul cu aer plin de importanţă.
— Ah, unchiule, veşnic cu ştiinţele dumitale !... închipuiţi-vă, am continuat eu pe un ton foarte degajat de data aceasta şi cu acelaşi zîmbet amabil către doamna Obnoskina, nepreţuitul meu unchi e atît de pasionat de ştiinţă, încît a descoperit undeva pe drum un miraculos practician al ştiinţei filozoficeşti, pe domnul Korovkin ; şi primul cuvînt cu care m-a întîmpinat după atîţia ani de despărţire a fost că îl aşteaptă pe acest fenomenal făcător de minuni cu o nerăbdare aproape înfrigurată... din dragoste pentru ştiinţă, bineînţeles...
Şi am început să rîd chicotit, crezînd că voi provoca hazul general prin arguţia mea spirituală.
-^— Ce spune ? Despre cine e vorba ? o întrebă generăleasa cu asprime pe domnişoara Perepeliţîna.
— Egor Uici a invitat nişte oaspeţi, nişte savanţi; umblă pe drumuri şi-i adună, raportă cu voluptate Perepeliţîna. Unchiul se simţi extrem de încurcat.
— Ah, da ! Uitasem de tot! strigă el aruncîndu-mi o privare plină de reproş, îl aştept pe Korovkin. Un savant, un om caje va. intra în istorie.„
Aci vorba-i pieri de pe buze. Generăleasa dădu din mînă şi de data aceasta cu atîta îndemînare, încît atinse ceaşca care se rostogoli de pe masă şi se sparse. Se iscă o tulburare generală.
— Aşa face totdeauna, oînd se supără, numaidecît trînteşte ceva jos, îmi şopti unchiul jenat. Şi numai cînd e tare supărată... Fă-te că nu vezi, dragul meu, întoarce-ţi privirea în altă parte. Ce rost avea să aduci vorba despre Korovkin ?...
Dar şi fără îndemnul lui mă uitam în altă parte, căci în clipa aceea am întîlnit privirea guvernantei în care mi se păru că citesc o dojana mută sau, poate, şi dispreţ ; în orice caz, obrajii ei palizi se împurpurară de indignare. Nu mi-a fost greu să ghicesc că prin dorinţa mea meschină şi laşă de a-l face pe unchiul caraghios, numai cu scopul de a părea eu însumi mai puţin ridicol, am pierdut mult în ochii acestei tinere. N-am cuvinte să spun ce ruşine m-a cuprins !
— Să revenim la discuţia noastră despre Petersburg, reîncepu cu însufleţire Anfisa Petrovna, cînd emoţia provocată de ceaşca spartă se mai potoli. îmi aduc aminte cu atîta plăcere, aş putea spune cu vo-lup-tate, de viaţa pe care am dus-o în această capitală încântătoare... Eram în relaţii de bună prietenie cu o familie distinsă — ţii minte, *Paul ?* Cu familia generalului Poloviţîn... Vai, ce fiinţă adorabilă, a-do-ra-bilă şi superbă era generăleasa! Mă rog, aristocraţie, *beau monde !...* şi celelalte... Poate că i-ai şi cunoscut... Mărturisesc, te aşteptam cu nerăbdare, sperînd să aflu cit mai multe despre prietenii noştri din Petersburg...
—■ Regret mult, doamnă, că nu sînt în măsură... îmi pare rău... V-am spus doar că rareori am avut prilejul să frecventez saloanele din Petersburg. Nu cunosc de loc pe generalul Poloviţîn ; nici n-am auzit de acest nume, am răspuns eu cu nerăbdare, trecînd brusc de la tonul meu prevenitor şi amabil de pînă atunci la plictiseală şi enervare.
— Studiază mineralogia! reluă cu mîndrie incorigibilul meu unchi. Cu ce se ocupă mineralogia, cu studiul pietricelelor, mise pare ?
— Da, unchiule, cu studiul pietrelor...
— Hm... cînd te gîndeşti cîte ştiinţe există, şi toate sînt foarte folositoare ! Trebuie să spun că eu, de fapt, nu ştiam ce înseamnă mineralogia ! Aud cuvîntul, dar ce vrea să zică — asta nu mai ştiu. în alte domenii, mă rog, mă pricep şi eu la cîte ceva, dar în ce priveşte ştiinţele, sînţ tufă, recunosc sincer 1
— Recunoşti sincer ? interveni iarăşi, surîzînd ironic, Obnoskin.
— Tăticule ! strigă Saşa, privindu-şi cu reproş tatăl.
— Ce-i, sufleţelule ? Ah, da, te întrerup mereu, Anfisa Pe-trovna, se dumiri unchiul, neînţelegînd reproşul Saşei. Iartă-mă, pentru numele lui Dumnezeu !
— O, nu face nimic ! răspunse cu un zîmbet cam acru Anfisa Petrovna. De altfel, am şi spus tot ce aveam de spus nepotului dumitale şi ca să închei, *monsieur Serge* — aşa mi se pare ? — dumneata trebuie neapărat să te corijezi. Eu înţeleg că ştiinţele, artele... sculptura, de pildă... în sfîrşit, toate aceste preocupări superioare îşi au, ca să zic aşa, farmecul lor, dar nu pot înlocui societatea doamnelor !... Femeile, femeile, tinere domn, vă

formează, şi, de aceea, nu te poţi lipsi de ele ; fără ele este imposibil să trăiţi, im-po-si-bil, domnul meu, im-po-si-bil!
— Imposibil, imposibil ! răsună iar glasul cam strident al Ta-tianei Ivanovna. Ascultă, începu ea, grăbindu-se oarecum copilăreşte, şi, bineînţeles, roşind totodată ; ascultă, aş vrea să te întreb...
— Mă rog, am răspuns eu, privind-o atent.
■— Am vrut să te întreb : cît timp rămîi aici ?
— Zău nu ştiu ; depinde de treburi...
— Treburi! Ce treburi poate avea el ?... Oh, ce nebun !...
Şi Tatiana Ivanovna, roşindu-se ca racul şi acoperindu-şi faţa cu evantaiul, se aplecă spre guvernantă şi se apucă să-i şoptească ceva grăbit. Apoi izbucni iar în rîs şi bătu din palme.
— Un moment! Un moment! strigă ea, desprinzîndu-se de confidenta ei şi adresîndu-mi-se cu mare grabă, ca şi cum s-ar fi temut să nu plec. Ascultă, ştii ce vreau să spun ? Dumneata semeni grozav, dar grozav cu un tînăr, un tînăr fer-me-că-tor !... Sa-şenka, Nastenka, vă aduceţi aminte ? Seamănă grozav cu nebunul acela — ţii minte, Saşenka ? cînd ne plimbam în trăsură şi l-am întîlnit... călare şi într-o vestă albă... îşi îndreptase lornionul asu-pră-mi, neruşinatul! Vă aduceţi aminte, mi-am lăsat voalul pe faţă, dar neputîndu-mă stăpîni, i-am strigat din trăsură : „Neru-şinatule!" Apoi i-am aruncat în drum buchetul ce-l aveam în mînă... Ţii minte, Nastenka ?
Şi fiinţa aceasta bizară, victima unei obsesii amoroase, îşi acoperi faţa cu mîinile, cuprinsă de emoţii; apoi sări[x] de la locul ei, se repezi la fereastră, rupse un trandafir dintr-un arbust crescut în cadă şi-l aruncă spre mine, pe duşumea, după care fugi din cameră. De data aceasta se stîrni printre comeseni oarecare emoţie şi zăpăceală, cu toate că generăleasa continua să rărnînă calm§
Ca şi Cu prilejul precedenteior izbucniri exuberante ale Tatîânei. Anfisa Petrovna, de pildă, departe de a fi surprinsă, părea mai mult îngrijorată şi îşi privi fiul cu adîncă tristeţe ; domnişoarele roşiră, iar *Paul* Obnoskin, cu un fel de ciudă pe care n-o înţelegeam de loc, se ridică de pe scaun şi se apropie de fereastră. Unchiul începuse să-mi facă semne, dar în clipa aceea un nou personaj intră în cameră, atrăgînd atenţia tuturor.
— A ! Iată-l şi pe Evgraf Larionîci! Fii binevenit! strigă unchiul cu sinceră bucurie. De unde, direct din oraş ?
„Ce caraghioşi! A tunat şi s-au adunat!" m-am gîndit eu, neînţelegînd încă prea bine ce se petrece înaintea ochilor mei şi nebănuind că şi eu, prin prezenţa mea, n-am făcut se pare altceva decît să contribui la îmbogăţirea acestei colecţii de caraghioşi.

V *EJEVIKIN*

In încăpere a pătruns, sau, mai bine zis, s-a strecurat (deşi canaturile uşii erau deschise), un omuleţ care din prag încă începu să facă plecăciuni de salut în toate părţile cu surîsuri largi, arătîn-du-şi dinţii, şi-i examina pe toţi cei de faţă, pe rînd, cu multă curiozitate. Era un bătrînel mic de statură, ciupit de vărsat, cu ochii vioi şi cu priviri fugare, cărunt şi aproape chel," cu un surîs fin, nedefinit pe buzele-i destul de groase. Era îmbrăcat cu un frac foarte uzat şi croit, se pare, pe altă statură. Un nasture se desprinsese, atîrnînd de un fir de aţă ; alţi cîţiva lipseau cu desăvîrşire. încălţămintea crăpată şi şapca soioasă armonizau deplin cu ţi-nuta-i jalnică. Ţinea în mînă o batistă de stambă cadrilată, murdară, cu care îşi ştergea fruntea şi tîmplele. Am băgat de seamă că guvernanta roşi puţin şi-mi aruncă o privire scurtă în care am surprins ceva mîndru şi provocator.
— Direct din oraş, binefăcătorule ! Direct de acolo, tătuţă! Las-că-ţi povestesc totul, dar îngăduie-mi mai întîi să-mi prezint omagiile, zise bătrînelul şi se îndreptă spre generăleasă ; dar la jumătatea drumului se opri, adresîndu-se iar unchiului :
— Cunoşti prea bine principala mea trăsătură, binefăcătorule : sînt un mizerabil, un ticălos incorigibil ! De cum intru într-o casă,

caut să salut mai întîi persoana cea mal importantă, spre dînsa îmi îndrept mai întîi paşii, ca să cîştig, în felul acesta, protecţie şi bunăvoinţă. Sînt un ticălos, tătuţă, un ticălos, binefăcătorule ! Daţi-mi voie, onorată doamnă, stăpînă, mamă şi excelenţa-voastră, să vă sărut marginea rochiei, căci cu buzele mele aş putea să pîn-găresc nobila matale mînuţă de generăleasă.
Spre mirarea mea, generăleasă îi întinse mîna cu destulă bunăvoinţă.
— Şi pe dumneata, frumoasă duduită, te salut cu plecăciune, continuă el, adresîndu-se domnişoarei Perepeliţîna. Ce să-i faci, scumpă doamnă : sînt un ticălos ! Încă în anul o mie opt sute patruzeci şi unu s-a hotărît să fiu un ticălos, cînd m-au dat afară din slujbă, exact în ziua cînd onorabilul Valentin Ignatici Tihon-ţov a ajuns în rîndul mărimilor : dumnealui a fost învestit, iar eu mazilit; pe el l-au făcut asesor, iar pe mine ticălos. Aşa-i firea mea păcătoasă, mărturisesc totul, deschis. Ce să-i faci ! Am încercat să trăiesc cinstit, da, am încercat ; acum însă, trebuie să încerc şi într-alt fel. Alexandra Egorovna, încîntarea moşului, continuă el, făcînd ocolul mesei şi îndreptîndu-se spre Saşenka, dă-mi voie să-ţi sărut rochiţa ; răspîndeşti în juru-ţi toată mireasma livezilor, toate deliciile. Onomasticului, respectele mele ; ţi-am adus un arc şi o săgeată, taică, toată dimineaţa am meşterit la ele ; m-au ajutat şi băieţii; ce-o să mai tragem noi la ţintă ! Iar cînd te faci mare, te faci ofiţer şi tai capul turcului. Tatiana Ivanovna... aşa-i că lipseşte, binefăcătoarea ! I-aş fi sărutat şi ei rochiţa. Praskovia Ilinişna, suflet bun şi

milos, n-am cum să trec pînă la dumneata, dar ţi-aş săruta nu numai mînuţa, dar şi picioruşul, aşa să ştii ! Anfisa Petrovna, toate omagiile mele. Chiar astăzi m-am rugat lui Dumnezeu pentru dumneata, binefăcătoarea mea, m-am rugat în genunchi, cu lacrimi în ochi ; m-am rugat şi pentru feciorul du-mitale, să-i dea Dumnezeu multe cinuri şi talente, mai ales talente ! De asemeni salut cu respect şi pe Ivan Ivanovici Mizin-cikov ; să-ţi dea Dumnezeu tot ce doreşti. Pentru că n-are cum să te înţeleagă omul, domnul meu, ce anume îţi doreşti: tare mai eşti tăcut... Bună ziua, Nastia ! Toată gloata mea de o şchioapă te salută ; nu e zi de la Dumnezeu să nu te pomenească. Şi, în sfîrşit, salut cu plecăciune şi pe stăpînul casei acesteia. Din oraş vin, nobile domn, direct din oraş. Iar dumnealui, probabil, este nepoţelul dumitale, acela care a învăţat pe la facultăţi savante ? Cu tot respectul, domnule ; mînuţa dumitale.

436

Se auziră rîsete. Era limpede că bătrînul îl făcea aici de bunăvoie pe bufonul. Apariţia lui înveseli societatea. Mulţi nici nu înţeleseră sarcasmul ghiduşiilor sale, din care nu omisese pe nimeni. Numai guvernanta, pe care el, spre mirarea mea, o numise pur şi simplu Nastia, se înroşea şi se încrunta. Fără să-mi dau seama, am făcut o mişcare să-mi retrag mîna, dar bătrînul părea că numai atîta aşteptase.

— Păi, nu vreau decît să ţi-o strîng, taică, dacă binevoieşti să-mi îngădui, n-am vrut să ţi-o sărut. Ţi-ai închipuit cumva că vreau să ţi-o sărut ? Nu, taică, deocamdată numai ţi-o strîng. Dumneata, binefăcătorule, mă iei probabil drept un măscărici ? zise el privindu-mă cu un zîmbet batjocoritor.

■— Vai... cum se poate, eu...

— Aşa, tăicuţule ! Dacă eu sînt măscărici, apoi şi altcineva de aici este şi el măscărici! Trebuie să mă respecţi totuşi: nu sînt chiar atît de ticălos cum mă crezi. Deşi, poate că sînt chiar măscărici. Sînt un sclav, nevastă-mea, o sclavă, deci e bună şi măgulitoare. Tot îţi mai aduce şi un folos, cel puţin capeţi ceva pentru laptele copiilor. Cît mai mult zăhărel nu strică, taică, e mai cu folos. Ţi-o spun în secret, taică : poate că îţi va folosi cîndva şi dumitale. Afurisită soartă, flăcăule, ea m-a adus în halul ăsta.

— Hi-hi-hi ! Mare mucalit mai e bătrînelul ! Totdeauna găseşte o vorbă de duh ! ciripi Anfisa Petrovna.

•— Cuconiţa mea, binefăcătoarea mea, păi mult mai bine o scoţi la capăt în zilele noastre cînd îl faci pe prostul! Dacă ştiam, încă din fragedă tinereţe mă înscriam la netoţi, poate că acum, la bătrîneţe, ajungeam să fiu mai deştept. Dar aşa, tot rivnind de tînăr să ajung deştept, iată că la bătrîneţe am ajuns un nătărău.

— Spune-mi, te rog, interveni Obnoskin (căruia nu-i plăcuse, mi se pare, observaţia despre *talente),* tolănindu-se insolent "în fotoliu şi privindu-l pe bătrîn prin lornion, ca pe o gîză oarecare, spune-mi, te rog... tot îţi uit numele... uit mereu cum te cheamă...

— Deh, taică ! mă cheamă, mi se pare, tot Ejevikin, dar ce folos ? Uite, de nouă ani stau fără serviciu şi o duc aşa, cum s-ar zice, după legile naturii. Şi am la copii — o droaie, nici mai mult, nici mai puţin — familia Holmski! [ls] Vorba ceea : „Bogatului — viţei, săracului — băieţei..."

437

— Ei da... viţeii... Dar să lăsăm asta. Ascultă ce voiam să te întreb de mult: de ce cînd intri, tot te uiţi mereu înapoi ? Mi se pare cam ridicol.

— De ce mă uit înapoi ? Păi, fiindcă mi se pare mereu că cineva din spate tot vrea să mă strivească cu palma, ca pe o muscă, d-aia mă uit înapoi. Am devenit monoman, taică.

Se stîrniră iar rîsete. Guvernanta se ridică, intenţionînd, probabil, să plece, se răzgîndi şi se aşeză la loc. Cu toată roşeaţa care-i năvălise în obraji, chipul ei trăda durere şi suferinţă.

— Ştii cine-i omul acesta, dragul meu ? îmi şopti unchiul, e tatăl *ei !*

M-am uitat la unchiul meu, nedumerit. Numele de Ejevikin îmi scăpase cu totul din memorie. II făcusem pe eroul tot drumul, visînd la viitoarea mea logodnică, îmi croisem planuri generoase în privinţa ei, dar uitasem cu totul de numele ei, sau, mai bine zis, nu-i acordasem nici o atenţie chiar de la început.

— Cum adică ? am răspuns eu tot în şoaptă. O credeam orfană.

— Da, e tatăl ei, dragul meu. Un om de o cinste nemaipomenită, un suflet nobil; nici să nu vadă băutură, dar uite, i s-a năzărit nu ştiu de ce să-l facă pe bufonul. în casa lui e sărăcie lucie, dragul meu, opt copii mici! Trăiesc din leafa Nastenkăi. L-au dat afară din serviciu pentru limba-i ascuţită. Vine în fiecare săptămînă aici, dar e mîndru — nu vrea să primească nimic. I-am oferit de atîtea ori, şi nu primeşte ! Un suflet revoltat şi înrăit!

— Ei, frate Evgraf Larionîci, ce mai e nou pe la voi ? întrebă unchiul lovindu-l pe umăr, întrucît băgase de seamă că bătrînul ciulise urechea, bănuitor, la conversaţia noastră.

— Păi, ce să fie nou, binefăcătorule ? Valentin Ignatici a prezentat ieri un memoriu în afacerea Trişin. La un control în depozitul de făină, s-a constatat că are lipsă mare la sacii cu făină. E acelaşi Trişin, doamnă, care se uită la tine cu o mutră, de parcă s-a umflat cu aer ca să aţîţe jăratecul din samovar. Poate că vă aduceţi aminte ? Şi să vedeţi cum îl încondeiază Valentin Ignatici pe acest Trişin. „Căci dacă, scrie el, sus-numitul şi ades menţionatul Trişin n-a fost în stare să vegheze asupra onoarei nepoatei sale, care, sub nasul lui, a fugit anul trecut cu un ofiţer, cum ar putea el să păzească bunurile intendenţei statului ?" Exact aşa a aşternut pe hîrtie, negru pe alb, cuvînt cu cuvînt — nu mint, credeţi-mă..

438

— Vai, ce istorii ne povesteşti! striga Anfisa Petrovliâ.

— Apoi chiar aşa, ai luat-o cam razna, Evgrafe, o seconda şî unchiul. Limba ta te va pierde ! Eşti un om drept,

cinstit, virtuos — o spun sus şi tare, numai că ai o limbă prea veninoasă. Mă mir, zău, cum de nu reuşeşti să te împaci acolo cu ei! Par nişte oameni de treabă, simpli...
— Părinte şi binefăcătorule ! Păi tocmai de omul simplu mă tem ! strigă bătrînul cu o deosebită însufleţire. Răspunsul acesta mi-a plăcut grozav. M-am apropiat repede de Ejevikin ca să-i strîng mîna. De fapt, voiam să-mi exprim cumva protestul împotriva părerii celorlalţi, să-i arăt bătrînului de faţă simpatia mea. Sau, poate, cine ştie ! Poate voiam să-mi cîştig o apreciere bună din partea Nastasiei Evgrafovna. Dar pornirea mea se dovedi cu totul nereuşită.
— Dă-mi voie să te întreb, am rostit eu roşindu-mă şi grăbin-du-mă ca de obicei, ai auzit cumva de iezuiţi ?
— Nu, taică, n-am auzit; poate că, ceva, pe departe... nu-i de nasul nostru, taică ! Dar de ce întrebi ?
— Păi... am vrut tocmai să povestesc... de altfel, să-mi aminteşti cumva. Acum însă, vreau să-ţi spun că te înţeleg şi... te apreciez...
Şi, încurcîndu-mă de tot, l-am prins încă o dată de mînă.
■— Negreşit, taică, îţi voi aminti negreşit! Cu litere de aur îmi voi nota. Uite, dă-mi voie să-mi fac şi un nod la batistă, ca să-mi aduc aminte.
Şi într-adevăr făcu un noduleţ, găsind un colţişor uscat în batista sa murdară şi plină de tabac.
— Evgraf Larionîci, poftim, serveşte-ţi ceaiul, zise Praskovia Ilinişna.
— îndată, frumoasă cuconiţă, îndată, adică vreau să <>pun, prinţesă, nu cuconiţă ! Asta pentru ceai. L-am întîlnit pe drum pe Stepan Alexeici Bahceev. Ce om vesel, ţi-e mai mare dragul să-l priveşti! M-am şi gîndit, nu cumva şi-a pus în gînd să se însoare ? Măguliri, măguliri... îmi zise el în şoaptă, trecînd pe lîngă mine cu ceaşca de ceai şi făcîndu-mi cu ochiul. Dar cum se face că nu-l văd aici pe principalul binefăcător, pe Foma Fomici ? Nu vine la ceai ?
Unchiul meu tresări ca de o înţepătură şi se uită sfios la ge-nerăleasă.
— Nu ştiu, zău, răspunse el nehotărît şi cu o ciudată stîn-jeneală. A fost anunţat, dar... nu ştiu de ce, poate că nu e prea

bine dispus... L,-âm trimis pe Vidopleasdv, sâii... ce-ar fi să mă duc chiar eu ?
— Am trecut eu pe la dînsul venind încoace, zise Ejevikin cu un aer misterios.
•— Cum aşa ? strigă unchiul speriat. Şi ?...
— Chiar înainte de a veni aici am trecut pe la el, ca să-i prezint respectele mele. Mi-a spus că doreşte să-şi ia ceaiul singur, adăugind apoi că dumnealui se satură şi cu o coajă de pîine uscată. Da, mă rog !
Aceste cuvinte îl umplură, pare-se. pe unchiul meu de o adevărată spaimă.
— Dar poate că ar fi fost mai bine să-i fi explicat, Evgraf Larionîci, să-i fi spus... zise, în sfîrşit, unchiul meu uitîndu-se la bătrîn cu amărăciune şi reproş.
— I-am spus, i-am spus.
— Ei şi ?
— Un timp n-a binevoit să-mi răspundă nimic. îşi frămînta creierul cu o problemă de matematică, o problemă foarte complicată, se vede. Tot desena figura din teorema lui Pitagora, în faţa mea a desenat-o, am văzut bine. De trei ori a repetat-o ; şi abia la al patrulea desen a binevoit să-şi ridice căpşorul, de parcă abia atunci mă văzuse. „Nu mă 'duc, zice, a apărut acolo la ei un *savant,* zice, n-am eu loc lîngă un asemenea astru." Exact aşa a spus, lîngă un asemenea astru.
Şi bătrînul îmi aruncă o privire piezişă, plină de ironie.
— Am bănuit eu ! strigă unchiul plesnind din palme, mă aşteptam la aşa ceva ! Despre tine este vorba, Serghei, tu eşti acel „savant". Ce-i de făcut acum ?
— Mărturisesc, unchiule, am răspuns eu cu demnitate, ridi-cînd din umeri, că un asemenea răspuns pare atît de ridicol, în-cît nu face să-i acorzi nici o atenţie şi mă mir, zău, de ce te simţi atît de încurcat...
— Ah, dragul meu, tu nu cunoşti încă nimic ! strigă el şi făcu un gest energic cu mîna.
— Ce rost mai are să te văicăreşti acum, sări cu gura domnişoara Perepeliţîna, cînd de fapt chiar dumneata, Egor Ilici, eşti capul răutăţilor ; de la dumneata a pornit toată nenorocirea, Egor Ilici! Acum, că ai făcut-o, degeaba te tîngui. Dacă o ascultai pe mămiţica, acum nu te mai durea capul.
__ Dar ce vină am eu, Anna Nilovna, spune şi dumneata ! zise
unchiul cu glas implorator, solicitînd parcă o explicaţie.

■— Păi, să-ţi spun, Egor Ilici ; toate vin de acolo că eşti un mare egoist şi nu ţii de loc la mămiţica dumitale, răspunse cu demnitate domnişoara Perepeliţîna. De ce, adică, n-ai vrut chiar de la început să-i respecţi voinţa ? Doar îţi este mamă. Nu-ţi spun decît adevărul adevărat. Sînt fată de locotenent-colonel şi nu una oarecare.
Am avut impresia că Perepeliţîna intervenise numai şi numai cu scopul de a declara în faţa tuturor şi mai ales de a-mi face cunoscut şi mie că ea este fiică de locotenent-colonel şi nu una oarecare.
•—• Pentru că îşi jigneşte mama, zise în sfîrşit, pe un ton ameninţător, generăleasa.
— Mămiţico, dar ai milă ! Prin ce te-am jignit ?
— Prin aceea că eşti un egoist sinistru, Egoruşka, continuă generăleasa, îndîrjindu-se tot mai mult.
— Dar spune, mămiţico, prin ce sînt eu un egoist sinistru, strigă unchiul aproape desperat. De cinci zile

încoace, de cinci zile eşti mereu supărată pe mine şi nu vrei să-mi adresezi nici o vorbă ! Dar pentru ce ? Pentru ce ? Să mă judece aici toată lumea, să mă judece ! Să audă, la urma urmei, şi justificarea mea. Am tăcut mult timp, mămiţico ; n-ai vrut să mă asculţi : atunci, să mă audă toţi cei de faţă. Anfisa Petrovna ! Pavel Semionovici, nobile Pavel Semionîci ! Serghei, dragul meu ! tu eşti un om nou aici, un spectator, ca să zic aşa, poţi să judeci fără părtinire...

— Linişteşte-te, Egor Ilici, linişteşte-te, strigă Anfisa Petrovna, n-o omorî pe mămica dumitale !

— Fii pe pace ! nu o voi omorî pe mămica, Anfisa Petrovna. Dar iată pieptul meu —■ loviţi, străpungeţi-l! continuă unchiul meu, înfierbîntat pînă în ultimul grad, ceea ce se întâmplă cu oamenii slabi de caracter, cînd sînt scoşi din răbdări, deşi toată indignarea lor seamănă mai mult cu un foc de paie. Vreau să spun, Anfisa Petrovna, că eu n-am jignit şi n-aş fi putut să jignesc pe nimeni. încep prin aceea că Foma Fomici este un om cu suflet nobil, un om absolut cinstit şi cu cele mai alese însuşiri, dar... dar în cazul de faţă, a fost nedrept cu mine.

— Hm ! făcu Obnoskin, voind parcă înadins să-l întărite şi mai mult pe unchiul meu.

— Pavel Semionîci, nobile Pavel Semionîci! Se poate oare ca şi dumneata să crezi cu adevărat că eu sînt o buturugă nesimţită ? Că doar văd, înţeleg, cu inima înlăcrămată aş putea spune, înţeleg că toate aceste încurcături se petrec din cauza dragostei *lui*

eXCesive faţă de mine. Dar, voia dumneavoastră, în cazul de faţă, el n-are dreptate, zău că n-are dreptate. Să spun totul. Vreau să povestesc acum întreaga tărăşenie, Anfisa Petrovna, pînă la cel mai mic amănunt, ca să fie lămurită toată lumea cum s-au petrecut lucrurile şi dacă mămica are motiv să se supere pe mine că n-aş fi făcut hatîrul lui Foma Fomici. Ascultă-mă şi tu, Serioja, adăugă el, adresîndu-mi-se mie — aşa cum a procedat în tot timpul istorisirii ■— ca şi cum s-ar fi temut de ceilalţi şi s-ar fi îndoit că poate găsi înţelegere din partea lor, ascultă-mă şi tu pe mine şi hotărăşte dacă am sau nu am dreptate. Să vezi de unde a început toată istoria asta : acum o săptămînă — nici mai mult, nici mai puţin, exact o săptămînă — fiind în trecere prin oraşul nostru, fostul meu comandant, generalul Rusapetov, cu soţia şi cumnata, se opreşte să facă un scurt popas în orăşelul nostru. Plăcut surprins, profit de această ocazie şi, prezentîndu-i respectele mele, îl poftesc la masă. Mi-a promis să vină dacă va avea timp. Un om de o noblеţe sufletească nemaipomenită, ce să-ţi spun ! E plin de virtuţi şi unde mai pui că are şi rangul de mare demnitar ! A fericit-o pe cumna-tă-sa, orfană, măritînd-o cu un tînăr strălucit (astăzi e secretar la Malinov ; e încă foarte tînăr, dar să-l vedeţi ce instruit şi cult este!) într-un cuvînt, un general între generali! Bineînţeles, la noi toată casa s-a pus în mişcare : hărmălaie, bucătari, fricaseuri ; am chemat şi o orchestră. Eram fericit şi arătam ca un onomastic ! Dar uite că nu i-a plăcut lui Foma Fomici că sînt fericit şi că arăt ca un onomastic ! A stat la masă cît a stat şi — îmi aduc aminte foarte bine că era chiar în momentul cînd se servea jeleul lui favorit — îl văd deodată sărind de la locul lui : „Sînt jignit, zice, sînt jignit !" „Dar cine şi cum te-a jignit, Foma Fomici ?" „Dumneata, zice, mă ignorezi ; toată atenţia o dai acum acestui general ; generalii îţi sînt mai apropiaţi decît mine !" Bineînţeles, ţi le povestesc toate astea acum foarte pe scurt, ca să afli, ca să zic aşa, esenţialul ; nici nu-ţi închipui ce a fost în stare să-mi mai spună omul acesta... Intr-un cuvînt, mi-a răscolit tot sufletul ! Ce era de făcut ? îmi pierd, bineînţeles, tot curajul ; m-a lovit îngrozitor, ce să-ţi spun ; umblu ca o curcă plouată. Soseşte şi ziua cea solemnă. Generalul mă vesteşte printr-un curier că nu poate veni şi se scuză, va să zică. Alerg la Foma : „Hai, linişteşte-te, Foma ! Nu mai vine !" Şi ce să crezi ? Nu vrea să mi-o ierte, şi pace ! „Am fost jignit, zice, şi asta-i tot!" Eu aşa şi pe dincolo caut să-l împac. „Nu, zice, du-te la generalii dumitale ; ţii mai mult la generali decît la mine; ai rupt, zice, legăturile de prietenie

dintre noi". Vezi, dragul meu! eu înţeleg pentru oe se supără. Nu sînt o buturugă nesimţită, un dobitoc sau un neisprăvit oarecare ! A făcut-o din prea multă dragoste faţă de mine; din gelozie, ca să zic aşa, o spune chiar el; e gelos pe general, de teamă să nu piardă simpatia mea şi de aceea mă pune la încercare, vrea să vadă de ce sacrificii sînt în stare pentru el. „Nu, zice, eu trebuie să fiu pentru dumneata ca şi un general, trebuie să fiu pentru dumneata ca şi o excelenţă! Nu mă împac cu dumneata decît dacă dai dovadă că îmi porţi stimă şi respect." „Dar cum să-ţi dovedesc stima şi respectul, Foma Fomici ?" „Păi, să-mi spui toată ziua excelenţă, şi atunci voi avea dovada consideraţiei tale." Rămîn trăsnit! îţi închipui, cred, uluirea mea ! „Să-ţi servească drept lecţie, zice, ca să nu cazi în admiraţia a tot felul de generali, cînd există chiar alături de dumneata oameni cu mult superiori tuturor generalilor dumitale !" Ei bine, aici n-am mai fost în stare să mă stăpînesc şi, o spun deschis, mărturisesc, i-am trîn-tit-o : „Foma Fomici, zic, cum se poate una ca asta ? Cum se poate şi ce drept am eu să te înalţ în gradul de general ? Gîn-deşte-te : cine acordă gradele de general ? Cum să-ţi spun eu aşa, nitam-nisam, Excelenţa-voastră ? Ar însemna să comit un sacrilegiu, o încălcare a rînduielilor ierarhiei, atingerea destinului mărimilor ! Un general este onoarea şi podoaba patriei : generalul a luptat, şi-a vărsat sîngele pe cîmpul de bătălie ! Cum să-ţi spun : «Excelenţa-voastră, domnule general» ?" Nu se astîmpără, şi pace ! „Fac pentru tine orice vrei, Foma ; uite, mi-ai spus să-mi rad favoriţii pentru motivul că ar vădi o lipsă de patriotism — i-am ras ; cu inima îndoită, dar i-am ras. Mai mult, fac pentru tine orice doreşti, numai să renunţi la rangul de general!" „Ba nu, zice, nu mă împac pînă cînd nu mi se va spune : excelenţa-voastră, domnule general ! Va fi de mare folos pentru moralitatea dumitale ; îţi va înfrîna puţin spiritul 1" Şi uite, drept urmare, de o săptămînă, de o săptămînă încheiată, nu vrea să-mi adreseze nici un cuvînt ; e supărat pe oricine ar veni la mine. Auzind despre tine că eşti un om învăţat —

mărturisesc că aici sînt eu de vină : m-a luat gura pe dinainte şi am pălăvrăgit! — a declarat ritos că nu va rămîne o clipă în casa asta, dacă intri tu în conac. „Va să zică, acum eu nu mai sînt pentru dumneata un om învăţat." Să vezi ce nenorocire va fi, cînd va afla acum şi despre Korovkin ! Ei bine, judecă şi tu care este vina mea aici ? Cu ce arn greşit ? Chiar aşa să mă apuc să-i spun : „Excelenţa-voastră, domnule general" ? Cum se poate trăi în asemenea situaţie ?
443
Spune şi dumneata, pentru ce l-a făcut pe bietul Bahceev să plece astăzi de la masă ? Să zicem că Bahceev n-a inventat astronomia ; dar nici eu n-am inventat-o, nici tu n-ai inventat astronomia... Pentru ce, pentru ce toate astea ?
— Pentru că eşti invidios, Egoruşka, mormăi iar generăleasa.
— Mămiţico ! strigă unchiul în culmea desperării, mă faci să înnebunesc !... Sînt convins că nu spui ceea ce gîndeşti, ci vorbeşti din spusa altora, mămico ! Nu-mi rămîne decît să cred că nu vezi în mine un fiu, ci o momîie, un pop, un butuc !
— Am auzit, unchiule, l-am întrerupt eu surprins la culme de această poveste, am auzit de la Bahceev — de altfel nu ştiu dacă este adevărat sau nu — că Foma Fomici s-a simţit invidios pe Iliuşa pentru ziua lui onomastică şi susţine că şi el, Foma Fomici, are mîine ziua onomastică. Trebuie să spun că această tendinţă a firii lui m-a uimit atît de mult, încît...
— E aniversarea naşterii lui, dragul meu, aniversarea naşterii şi nicidecum patronul !, mă întrerupse grăbit unchiul. Nu s-a exprimat bine, dar are dreptate : mîine ar fi aniversarea naşterii sale. E drept că, înainte de toate...
— Nici un fel' de aniversare ! strigă Saşenka.
— Cum, nu-i aniversarea lui ? întrebă unchiul meu, zăpăcit.
— Ce aniversare, tăticule ? o spui numai ca să te înşeli pe dumneata şi să-i faci pe plac lui Foma Fomici. Aniversarea lui am serbat-o în martie — nu ţii minte, am mers cu toţii cu trăsura la mînăstire şi pe drum nu ne-a lăsat de loc în pace : striga mereu că perna i-a *turtit* coastele şi ne ciupea pe toţi; pe mătuşica de două ort a ciupit-o, din răutate ! Şi cînd ne-am dus cu toţii să-l felicităm, s-a supărat foc de ce buchetul pe care i l-am oferit n-avea şi camelii. „îmi plac cameliile, a zis, fiindcă am gusturi alese, de înaltă societate, iar voi, zice, v-aţi zgîrcit să rupeţi din seră cîteva camelii pentru mine." Şi toată ziua a stat bosumflat şi n-a voit să vorbească cu nimeni dintre noi...
Cred că dacă ar fi căzut o bombă în mijlocul încăperii, n-ar fi uluit şi speriat atît de mult întreaga societate, ca această răzvrătire făţişă ; şi din partea cui ? Din partea unei fetiţe care n-avea voie nici să vorbească cu glas tare în prezenţa bunicii. Mută de uimire şi de furie, generăleasa s-a ridicat dreaptă în picioare şi a rămas cu privirea aţintită pe nepoţica cea obraznică, nevoind să-şi creadă ochilor. Unchiul a înţepenit de groază.
-— Cum i se permite aşa ceva ? Vor s-o omoare pe bunicuţa 1 ţipă domnişoara Perepeliţîna. .
444
— Saşa, Saşa, vino-ţi în fire ! Ce-i cu tme, Saşa ? striga unchiul alergînd de la una la cealaltă, ba la generăleasa ca s-o liniştească, ba la Saşenka — s-o oprească.
— Nu vreau să mai tac, tăticule ! strigă Saşa sărind cu ochii scînteietori de la locul ei şi bătînd cu picioruşele în podea, nu vreau să tac ! Prea mult am răbdat şi prea multe am suferit cu toţii din cauza lui Foma Fomici, din cauza răutăciosului de Foma Fomici, din cauza nesuferitului de Foma Fomici al matale ! Pentru că Foma Fomici ne va pierde pe toţi, pentru că mereu i se spune că el este inteligent, mărinimos, generos, cu sufletul cel mai nobil, savantul savanţilor, o întruchipare a tuturor virtuţilor, un potpuriu de virtuţi ; iar Foma Fomici, ca un prost, a crezut că aşa este l Atîtea feluri de mîncare, dintre cele mai alese şi atîtea dulciuri i se cară mereu, încît altul s-ar simţi ruşinat, dar Foma Fomici înfulecă tot ce i se aduce în faţă, ba mai şi cere încă. O să vedeţi voi, ne înghite pe toţi, pînă la imul, iar de vină este numai tăticu, el e vinovat de toate ! Nesuferitul, uriciosul de Foma Fomici, o spun pe faţă, nu mi-e frică de nimeni ! Este prost, mofturos, neglijent, murdar, bădăran, josnic, meschin, nemilos, tiran, bîrfitor, mincinos... Ah, de-ar fi în puterea mea, l-aş da afară din casă imediat, iar tăticu îl adoră, tăticu nu mai poate de dragul lui...
— Ah !... ţipă generăleasa şi se prăbuşi, sfîrşită, pe divan.
— Draga mea, Agafia Timofeevna, îngerul meu ! strigă An-fisa Petrovna, ia flaconaşul meu ! Apă, apă mai repede !
— Apă, apă ! striga şi unchiul meu. Mămiţico, mămiţico, li-nişteşte-te ! In genunchi te implor...
— Pe pîine uscată şi apă ar trebui să vă închidă într-o cameră întunecată... ucigaşi ce sînteţi ! şuieră printre dinţi Perepeliţîna, tremurînd de furie şi străpungînd-o cu privirea pe Saşenka.
— Şi am să stau închisă numai cu pîine şi, apă, nu mă tem de nimic ! strigă la rîndu-i Saşenka, ieşindu-şi cu totul din fire. îl apăr pe tăticul meu, fiindcă el nu ştie să se apere singur. Cine este el, cine este Foma Fomici al vostru în faţa tăticului meu ? Mănîncă pîinea lui tăticu şi tot el îl umileşte, nerecunoscătorul ! L-aş sfîşia în bucăţele pe Foma Fomici al vostru ! L-aş provoca la duel şi l-aş omorî pe loc din două pistoale...
— Saşa, Saşa ! striga desperat unchiul meu. încă un cuvînt, şi sînt pierdut, iremediabil pierdut !
— Tăticule ! exclamă Saşa aruncîndu-se în braţele tatălui său, plîngînd amarnic şi îmbrăţişîndu-l cu putere, tăticule! Cum se poate ca matale, un om minunat, bun, vesel şi inteligent, cum se

poate sâ te laşi umilit în felul acesta, călcat în picioare de âcesi om rău şi nerecunoscător ; să fii jucăria lui, spre hazul şi ocara lumii ? Tăticule, scumpul meu tătic !...
Inecîndu-se în hohote de plîns, Saşenka îşi acoperi faţa cu mî-nuţele şi fugi din cameră.
Se stîrni o larmă de nedescris. Generăleasa zăcea leşinată. Unchiul sta în genunchi în faţa ei şi-i săruta mîinile. Domnişoara Perepeliţîna se foia în jurul lor, aruncîndu-ne priviri sălbatice, dar triumfătoare. Anfisa Petrovna uda mereu cu apă tîmplele generă-lesei şi-şi agita flaconul. Praskovia Ilinişna tremura zguduită de plîns şi vărsa şiroaie de lacrimi. Ejevikin îşi căuta un colţişor mai ferit ca să se ascundă, iar guvernanta stătea palidă, înmărmurită de frică. Singur Mizincikov rămăsese în poza lui dinainte. La un moment dat, se sculă şi, duoîndu-se la fereastră, rămase nemişcat privind ţintă afară, fără a da vreo atenţie scenei ce se petrecea.
Deodată, generăleasa se ridică de pe divan, dreaptă şi rigidă şi, măsurîndu-mă cu o privire nimicitoare, îmi strigă bătînd din picior :
•— Afară!
Drept să spun, la aşa ceva chiar că nu mă aşteptasem.
— Afară ! Afară din casa asta ! Afară ! Ce caută aici ? Să nu-l mai văd ! Să plece îndată ! Afară !
—- Mămiţico ! Mămiţico, ce-i cu matale ? E Serioja, bîiguia unchiul meu tremurînd de frică. E doar oaspetele nostru, mamă !
•— Care Serioja ? Prostii ! Nu vreau să aud nimic ! Afară ! E Korovkin. Sînt sigură că e Korovkin. Presimţirile nu mă înşală. A venit să-l alunge pe Foma Fomici; a fost chemat anume. Inima nu mă înşală... Afară, nemernicule !
— Unchiule, dacă e aşa, am zis eu, sufocîndu-mă de o nobilă indignare, dacă lucrurile stau aşa, apoi... iartă-mă... Şi m-am repezit să-mi iau pălăria.
— Serghei, Serghei, ce faci ?... Poftim, şi ăsta acum... Mă-mico ! Dar e Serioja... Serghei, cum se poate 1 striga el alergînd după mine şi încercînd să^mi ia pălăria din mînă ; tu eşti musafirul meu, vei rămîne aici, aşa vreau eu ! Nu da nici o atenţie, nici nu ştie ce spune, adăugă el în şoaptă, numai cînd se supără face d-astea... Deocamdată, pînă una, alta, ascunde-te undeva... ca să dispari din ochii lor şi să vezi că-i trece. Te va ierta, te asigur ! Are o inimă bună, dar uneori o ia razna... N-ai auzit, nici nu ştie ce spune, te ia drept Korovkin ; pe urmă te iartă, crede-mă...

Ce vrei ? strigă el lui Gavrila, care tocmai intrase tremurînd de frică.
Gavrila nu era singur ; îl însoţea şi un flăcăuaş de vreo şaisprezece ani, foarte drăguţ, luat în serviciul curţii pentru frumuseţea lui, după cum am aflat mai tîrziu. II chema Falalei. Era îmbrăcat într-un costum cu totul neobişnuit : cămaşă de mătase roşie, brodată la guler cu fir, şi cu cingătoare de fireturi ; şalvari negri de catifea şi cizmuliţe din piele de capră, cu revere roşii. Costumul era invenţia generălesei. Băiatul plîngea amarnic şi lacrimile se prelingeau una după alta din ochii lui mari, albaştri.
— Ce o mai fi şi asta ? strigă unchiul meu. Ce s-a întîmplat ? Dar vorbeşte, nenorocitule !
— Foma Fomici ne-a poruncit să venim aici; vine şi dumnealui din urmă, răspunse amărît Gavrila ; eu pentru iczamen, iar el...
— Iar el ?
— A jucat, răspunse Guvrila cu glas plîngăreţ.
— A jucat ? strigă unchiul îngrozit.
— Am jucat ! zbieră Falalei plîngînd şi mai tare.
— Komarinskaia ?
— Komarinskaia ! i
— Şi te-a prins Foma Fomici ?
— M-a prins !
— M-aţi omorît de tot! Vai de biata mea căpăţînă ! şi unchiul se apucă cu amîndouă mîinile de cap.
__ Foma Fomici! anunţă deodată Vidopleasov, intrînd în încăpere.
Prin uşa deschisă apăru în faţa asistenţei surprinse Foma Fomici în persoană.

VI

DESPRE TAURUL CEL ALB I *ŞI MUJICUL DIN KOMARINSK* [u]

Dar înainte de a avea onoarea să-l prezint cititorului pe Foma Fomici personal, care tocmai apăruse în salon, consider absolut necesar să spun cîteva cuvinte despre Falalei şi să explic care era grozăvia faptului că jucase komarinskaia şi că Foma Fomici îl

surprinsese în această veselă îndeletnicire. Falalei era un băiat crescut la curtea moşierului, rămas orfan din leagăn şi finul răposatei soţii a unchiului meu. Unchiul ţinea mult la el. Acest singur fapt era cu totul de ajuns ca Foma Fomici, venind la Ste-pancikovo şi supunîndu-l voinţei sale pe unchiul meu, să-l ia la ochi şi să-l urască pe favoritul acestuia, pe Falalei. Dar băiatul îi plăcuse în mod deosebit generălesei şi, cu toată ura lui Foma Fomici, a rămas pe lîngă casa stăpînilor : generăleasa stăruise mult pentru aceasta şi Foma trebui să cedeze, păstrînd în

inimă o mare jignire — totul la el lua formă de jignire — şi răzbunîndu-se pentru aceasta, cu fiecare ocazie prielnică, împotriva unchiului meu cu nimic vinovat de cele ce se întîmplau. Falalei era un băiat foarte drăguţ. Avea un chip de fată, de fată frumoasă de la ţară. Generăleasa îl îngrijea şi îl răsfăţa; ţinea la el ca la o jucărie frumoasă şi rară ; de altfel, e greu de spus pe cine iubea dînsa mai mult: pe căţeluşa ei buclată cu numele de Ami, sau pe Falalei ? Am descris mai înainte costumul pe care îl născocise pentru băiat. Domnişoarele îl fericeau cu felurite dresuri, iar frizerul Kuzma avea datoria să-i facă părul în zilele de sărbătoare. Băiatul acesta era o fiinţă cam ciudată. Nu se putea spune că este complet idiot sau, în tot cazul, un tîmpit ; era însă atît de naiv, atît de sincer, simplu şi spontan, încît de multe ori îţi făcea într-adevăr impresia că' este un prostălău. De se întîmpla să vadă ceva în vis, fuga îndată la stăpîni ca să-şi povestească visul. Se amesteca în vorba lor, fără să ţină seama că-i întrerupe, şi le povestea nişte lucruri care nu se cade de loc să fie povestite boierilor. Izbucnea în lacrimi sincere ori de cîte ori leşina stă-pînă-sa, sau cînd alţii îi certau prea tare stăpînul. îşi punea la inimă orice nenorocire întîmplată altora. Uneori îl vedeai că se duce la generăleasa şi-i sărută mîinile, rugînd-o să nu mai fie supărată şi generăleasa îi ierta cu mărinimie aceste îndrăzneli. Era simţitor din cale afară, bun şi blînd ca un mieluşel, vesel ca un copil fericit. Căpăta tot felul de bunătăţi de la masa stăpînilor.

Stătea nelipsit în spatele scaunului generălesei şi-i plăcea grozav zahărul. Cum i se dădea o bucată de zahăr, o şi ducea la gură şi o mînca cu mare poftă ronţăind cu dinţii lui superbi, sănătoşi şi albi ca laptele, iar ochii lui albaştri şi veseli, ca şi tot chipul său drăgălaş, străluceau de plăcere.

Mînia lui Foma Fomici a ţinut mult timp, dar în cele din urmă, văzînd că aici nu obţine absolut nimic mîniindu-şe, hotărî

brusc să schimbe tactica şi să-l ia pe Falalei sub oblăduirea sa. Certîndu-l mai întîi pe unchiul meu pentru faptul că puţin îi pasă de educaţia slugilor din conac, el se hotărî să înceapă imediat educaţia bietului băiat, sădindu-i în suflet principii de morală, învăţîn-du-l maniere frumoase şi limba franceză. „Cum aşa! spunea el, apărîndu-şi ideea absurdă (idee care îşi făcea loc nu numai în capul lui Foma Fomici, martor la aceasta fiind însuşi autorul acestor rînduri), cum aşa ! Un băiat care stă tot timpul lîngă stă-pîna sa ! Dar dacă se întîmpla ca dînsa, uitînd că el nu înţelege franţuzeşte, să-i spună : *donnez-moi mon mouchoir*,* el nu trebuie să priceapă, ca s-o servească imediat ?" S-a dovedit însă că Falalei nu numai că este incapabil să înveţe franţuzeşte, dar şi că bucătarul Andron, unchiul său, care se străduise cu toată dragostea să-l înveţe a scrie şi a citi ruseşte, se lăsase de mult păgubaş şi ascunsese abecedarul în raft! Mintea lui Falalei era atît de opacă pentru ştiinţa de carte, încît nu pricepea absolut nimic. Mai mult : se iscă din asta şi o istorie întreagă. Servitorimea de la conac începu să rîdă de Falalei, spunîndu-i „franţuzu", iar bătrînul Gavrila, camerdinerul unchiului meu de mulţi ani, foarte priceput şi devotat, îndrăzni chiar să nege pe faţă foloasele însuşirii limbii franceze. Cînd Foma Fomici află despre aceasta, se făcu foc, şi, drept pedeapsă, îl puse şi pe Gavrila, pe acest adversar declarat şi înverşunat al graiului galilor, să înveţe şi el franţuzeşte. Iată de unde porni istoria aceasta cu franţuzeasca, de care fusese atît de revoltat domnul Bahceev. Şi mai prost stăteau lucrurile cu însuşirea bunelor maniere : Foma nu izbuti de loc să-l educe în această privinţă pe Falalei, care, cu toate interzicerile, venea regulat, în fiecare dimineaţă, să-i povestească lui Foma Fomici ce visase peste noapte, ceea ce Foma Fomici considera drept un semn de familiaritate şi o necuviinţă inadmisibilă. Dar Falalei rămînea tot Falalei. Bineînţeles, şi pentru aceasta avea de suferit în primul rînd unchiul meu, în capul căruia se spărgeau de obicei toate urmările trăsnăilor lui Foma.

— Ştii dumneata, ştii ce a făcut el astăzi ? îl auzeai deodată zbierînd pe Foma, care pentru mai mult efect alegea în asemenea scopuri un moment cînd toţi ai casei erau adunaţi. Ştii dumneata, colonele, pînă unde duce răsfăţul pe care-l practici sistematic ? Azi la prînz i-ai dat, se pare, o felie zdravănă de plăcintă, nu-i aşa ? Ei

♦ Dă-mi batista (fr.).

bine, ştii ce a spus dumnealui după ce a devorat-o ? Vino încoa, fiinţă neroadă ; vino, vino încoa, idiotule, mutră rumenă ce eşti !...

Falalei se apropie plîngînd şi ştergîndu-şi ochii cu amîndouă mîinile.

—: Ce-ai spus după ce ţi-ai înghiţit plăcinta ? Repetă de faţă cu toată lumea !

Falalei nu scoate nici o vorbă şi se lasă înecat de un nou potop de lacrimi.

— Atunci să spun eu pentru tine. Ai zis, lovindu-te cu palma peste pîntecele îndopat şi neruşinat : „Mi-am umplut burtoiul tun, ca badea Martin cu săpun !" Acum te întreb, colonele, dacă e admisibil să se vorbească astfel, folosind asemenea limbaj, într-o societate cultă, darămite într-o societate aleasă ? Ai spus aşa, ori n-ai spus ? Vorbeşte !

-— Am... Am spu-us !... confirmă Falalei scîncind.

— Acum spune-mi : ştii tu că Martîn mănîncă săpun ? Unde ai văzut un asemenea Martîn care să mănînce săpun ? Vorbeşte, lă-mureşte-mă ce fel de Martîn fenomenal este acesta !

Falalei tace.

— Nu auzi ce te întreb, stăruie Foma, cine este acest Martîn ? Vreau să-l văd, vreau să-l cunosc. Ei, cine este el ? Impiegat, astronom, poet, magazioner, servitor — trebuie să fie el ceva. Răspunde !

— Ser-vi-tor, răspunde, în sfîrşit, Falalei printre sughiţuri.
— De unde este ? Cine sînt stăpînii lui ?
Dar Falalei nu ştie să spună cine sînt stăpînii lui Martîn. Bineînţeles că totul se isprăveşte ca de obicei : înfuriat, Foma părăseşte încăperea ţipînd că a fost jignit ; generăleasa trece printr-o criză de nervi cu leşinuri ; iar unchiul îşi blestemă clipa cînd s-a născut, cere iertare de la toată lumea şi tot restul zilei umblă în vîrful picioarele chiar şi în propriile sale încăperi.
Ca un făcut, chiar a doua zi după istoria cu săpunul lui Martîn, Falalei, aducînd dimineaţa lui Foma Fomici ceaiul şi uitînd cu totul şi de Martin, şi de necazurile din ajun, se apucă să-i povestească că a visat în noaptea aceea un taur alb. Atîta mai lipsea ! Indignat la culme, Foma Fomici îl cheamă imediat pe unchiul meu şi-i trage o săpuneală groaznică pentru visul necuviincios, pe care-l văzuse Falalei *al lui.* De data aceasta, fură luate măsuri drastice : Falalei fu pedepsit şi pus în genunchi într-un colţ. I se interzise o dată pentru totdeauna să mai aibă asemenea visuri grosolane, ţărăneşti. „Ceea ce mă supără pe mine, îl lămurea

Foma pe unchiul meu, pe lîngă faptul că el, la drept vorbind, nici n-ar trebui să aibă îndrăzneala de a veni la mine cu visurile sale şi cu atît mai mult cu taurul cel alb, pe lîngă acest fapt, zic, mă supără şi cred că vei fi de acord şi dumneata, colonele, mai ales natura, caracterul acestor visuri ; căci ce altceva poate să însemne un taur alb decît o dovadă de grosolănie, de ignoranţă şi de bădărănie din partea necioplitului Falalei *al dumitale* ? Omul cum gîndeşte, aşa visează. N-am spus eu de atîtea ori că nu-i nimic de capul lui şi că nu trebuie lăsat în apartamentele stă-pînilor ? Niciodată, niciodată nu vei izbuti să transformi acest suflet rudimentar de ţăran ridicîndu-l la o înţelegere superioară, poetică. Ce, nu eşti în stare, continua el adresîndu-se lui Falalei, nu eşti în stare să visezi ceva frumos, delicat, gingaş, nobil, să zicem o scenă din societatea bună, să visezi, de pildă, nişte boieri jucînd cărţi sau nişte doamne care se plimbă într-un parc frumos ? Falalei făgădui ca la noapte să aibă numai visuri cu boieri şi cu doamne plimbîndu-se într-un parc frumos.
Seara, la culcare, Falalei se rugă lui Dumnezeu, cu lacrimi în ochi, să-i trimită un asemenea vis şi se gîndi îndelung cum ar putea face ca să nu mai viseze pe afurisitul acela de taur alb. Dar speranţele omului sînt înşelătoare. Deşteptîndu-se a doua zi, îşi aduse aminte cu groază că toată noaptea nu visase decît taurul alb şi nu visase nici o doamnă plimbîndu-se într-un parc frumos. De data aceasta, consecinţele fură cu totul neaşteptate. Foma Fomici declară convins că nu crede în posibilitatea unui asemenea caz, în posibilitatea repetării aceluiaşi vis, şi că Falalei a fost anume pus de cineva dintre cei ai casei, sau chiar şi de colonel, să-i facă în ciudă lui Foma Fomici. Urmară iarăşi strigăte, reproşuri, învinuiri şi lacrimi. Către seară, generăleasa se îmbolnăvi ; o atmosferă de tristeţe apăsătoare se instaura în întreaga casă şi toţi umblau cu ochii în pămînt. Mai rămînea o slabă nădejde că în noaptea ce urmează, adică a treia noapte, Falalei va avea poate norocul să viseze ceva delicat şi poetic. Dar spre necazul şi desperarea tuturor, timp de o săptămînă încheiată, noapte de noapte, Falalei nu visă altceva decît taurul alb şi numai pe acest taur alb ! Nici pomeneală de lume bună.
Ceea ce era mai curios, şi aici apărea partea cea mai nostimă a păţaniei lui Falalei, că nici prin cap nu i-a trecut vreodată să scape cu o minciună oarecare, şi, în loc de taur alb, să spună, de pildă, că a visat, hai să zicem, o trăsură plină de doamne şi în care era şi Foma Fomici; cu atît mai mult, că o minciună într-un ase-

Inehea caz nici n-ar fi fost cine ştie ce mare păcat. Dar Falalei era atît de cinstit şi curat la suflet, încît n-ar fi fost în stare să spună o minciună, chiar dacă ar fi voit s-o facă cu tot dinadinsul. Nici nu încerca nimeni să-l înveţe, fiindcă toată lumea ştia că el se va trăda din prima clipă şi că Foma Fomici îl va prinde pe loc cu minciuna. Ce era de făcut ? Situaţia unchiului meu devenise insuportabilă. Falalei era incorigibil. Bietul băiat începu chiar să slăbească de supărare. Chelăreasa Malania susţinea că băiatul a fost deocheat şi îl stropi cu apă în care stinsese cărbuni. La această operaţie salvatoare participase şi inimoasa Praskovia Ili-nişna. Zadarnic însă, nimic nu ajuta !
— Lua-l-ar naiba de taur afurisit! se plîngea Falalei. îl văd în fiecare noapte ! Seara, înainte de culcare, mă închin şi zic aşa : „Visule, nu mi te arăta cu taur alb ; visule, nu mi te arăta cu taur alb !" De unde ! Cum închid ochii, îl şi văd că răsare blestematul şi se proţăpeşte înainte-mi, o dihanie mare, cu coarne, cu botul gros... U-u-u !
Unchiul meu era desperat. Din fericire, însă, Foma Fomici părea să fi uitat de taurul alb. Nimeni, firește, n-a crezut că Foma Fomici ar putea să uite un fapt atît de important. Toţi îşi ziceau cu teamă că taurul alb este deocamdată ţinut în rezervă pentru orice eventualitate şi va fi readus în scenă la prima ocazie favorabilă. Ulterior s-a constatat că în acel timp Foma Fomici era absorbit de alte treburi, alte griji importante ; în capul lui prolific şi plin de idei folositoare dospeau alte plăsmuiri. Aşa că bietul Falalei avu răgaz să respire mai în voie. Iar împreună cu Falalei răsuflară uşuraţi şi toţi ceilalţi. Băiatul se înveseli, uitînd de cele întâmplate ; pînă şi taurul alb începu să i se arate tot mai rar, deşi ţinea din cînd în cînd să-i reamintească de existenţa sa fantastică, într-un cuvînt, totul ar fi decurs cum nu se poate mai bine, dacă n-ar fi existat în lumea aceasta jocul komarinskaia.
Trebuie spus că la joc Falalei era neîntrecut; jocul era darul lui de căpetenie, aproape un fel de menire a vieţii sale ; dansa cu pasiune, cu o veselie şi energie inepuizabile ; dar cel mai mult îi plăcea jocul komarinskaia. Nu s-ar putea spune că-i plăcea atît de mult purtarea uşuratică şi în orice caz inexplicabilă a acestui ţăran nepăsător şi chefliu. Nu. Pur şi simplu îi plăcea dansul komarinskaia ca atare, numai şi numai pentru faptul că era pentru .el

absolut imposibil să audă cîntecul komarinskaia şi să nu joace komarinskaia. Uneori, pe înserat, cîţiva rîndaşi, visitii, feciori de casă, grădinarul care cînta la scripcă şi chiar unele femei şi slujnice de
452
la conac se adunau în cerc undeva mai în dos, pe la arie, ca să nu audă Foma Fomici, şi se înjgheba o petrecere cu muzică şi joc, la sfîrşitul căreia intra triumfal în drepturile sale şi komarinskaia. Orchestra era alcătuită din două balalaici, o chitară, o vioară şi o da-irea pe care o mînuia cu multă iscusinţă foraiterul Mitiuşka. Să-l fi văzut atunci pe Falalei : încurajat de strigătele şi hazul publicului, juca pînă la ameţeală, ca un apucat, chiuia, ţipa, rîdea, bătea din palme ; juca, de parcă îl purta o forţă necunoscută căreia nu era în stare să i se împotrivească şi care îl îndemna să se ţină după ritmul tot mai iute al melodiei brave, lovind în tact cu tocurile pe bătătură. Erau clipele lui de adevărată voluptate ; şi n-ar fi fost nimic, totul ar fi mers bine, dacă la urechea lui Foma Fomici n-ar fi ajuns în sfîrşit şi zvonul despre aceste petreceri.
Foma Fomici îşi pierdu respiraţia; apoi deodată, venindu-şi în fire, trimise după colonel.
—• Aş vrea să-mi spui un singur lucru, colonele, începu Foma, ţi-ai pus în gînd şi te-ai jurat să-l pierzi definitiv pe acest nenorocit idiot, sau mai ai încă un pic de înţelepciune ? In primul caz, mă spăl pe mîini şi nu mă' amestec ; dacă nu este însă o ho-tărîre definitivă din partea dumitale, eu...
— Dar ce este ? Ce s-a întîmplat, strigă speriat unchiul.
-r— Cum, ce s-a întîmplat ? Ştii dumneata că el joacă koma-rjnskaia ?
— Ei şi... Ce-i cu asta ?
— Cum aşa, ce-i cu asta ? ţipa Foma. Şi o spui chiar dumneata — dumneata, stăpînul lor şi oarecum părintele lor ! Dar îţi dai seama dumneata ce înseamnă acest dans komarinskaia ? Ştii dumneata că acest cîntec prezintă un ţăran dezgustător, care a încercat cea mai imorală faptă fiind în stare de ebrietate ? Ştii dumneata ce a încercat acest şerb desfrânat ? A călcat în picioare cele mai sacre legături şi, ca să spun aşa, le-a călcat cu ciubotele lui oribile de ţărănoi, deprinse să calce numai duşumelele cîrciu-milor ! Iţi dai seama dumneata că prin răspunsul dumitale m-ai jignit în sentimentele mele cele mai nobile ? Iţi dai dumneata seama că prin răspunsul dumitale îmi aduci o jignire personală ? Iţi dai dumneata seama de toate astea ?
— Dar ascultă, Foma... E doar un cîntec şi nimic altceva...
— Cum ? Un cîntec şi nimic altceva ■? Şi nu ţi-a fost ruşine să recunoşti că ştii acest cîntec — dumneata, care te pretinzi a face parte din crema societăţii, din nobilime ; dumneata, tatăl unor copii cu sufletul neprihănit şi educaţi în spiritul moralei celei mai
453
alese, dumneata, coşcogea colonelul! Auzi! Numai un cîntec ! Dar eu sînt convins că acest cîntec s-a născut pe temeiul unui fapt real ! Numai un cîntec ! Dar care om de bună condiţie ar putea să mărturisească, fără să intre în pămînt de ruşine, că ştie acest cîntec, că l-a auzit vreodată ? Care, care ?
— Păi bine, Foma, uite chiar şi tu îl cunoşti, ca să-ţi răspund la întrebare, zise cu candoare sărmanul meu unchi.
— Cum ! Eu îl cunosc ? Eu... Eu... adică eu !... M-au jignit! ţipă ca din gură de şarpe Foma, smulgîndu-se de pe scaun şi înecîndu-se de furie. Nu se aşteptase de loc la un asemenea răspuns zdrobitor.
Nu voi mai descrie toată mînia lui Foma Fomici. Colonelul fu alungat cu ruşine din faţa acestui sacerdot şi apărător al moralităţii, pentru un răspuns necuviincios şi lipsit de orice noimă. Fapt e că de atunci Foma Fomici îşi jură să-l prindă pe Falalei asupra faptului, adică dansînd komarinskaia. Seara, cînd toată lumea îl credea ocupat în camera sa, el cobora pe furiş în parc, de acolo în livadă, ocolea grădinile şi se ascundea în lanul de cînepă de la capătul căruia se vedea bătătura pe care se făcea jocul. îl pîndea pe bietul Falalei cum pîndeşte vînătorul o pasăre, în-chipuindu-şi cu voluptate scena scandalului pe care îl va stîrni în întreaga casă, dar mai ales muzica pe care o va face colonelului în caz de reuşită a acestei expediţii. In sfîrşit, acţiunea lui fu încununată de succes ; osteneala lui neadormită aduse roadele dorite : îl surprinsese pe Falalei dansînd komarinskaia ! Se înţelege, dar, de ce unchiul meu îşi smulgea părul din cap după ce se pomenise mai întîi cu Falalei plîngînd ; iar acum îl auzi pe Vido-pleasov anunţînd venirea lui Foma Fomici, care, peste toate cele întîmplate pînă atunci, apărea în persoană într-un moment atît de greu şi de penibil.

V/7

FOMA FOMICI

Plin de curiozitate, mi-am îndreptat privirile spre uşă, con-centrîndu-mi toată atenţia asupra acestui domn. Avusese perfectă dreptate Gavrila, spunîndu^mi adineauri că e un omuleţ tare pi-
′ pernicit la înfăţişare. Foma era inie de statură, cu părul blond spălăcit, încărunţit, cu nasul coroiat, faţa zbîrcită şi cu un neg mare pe bărbie. Părea de vreo cincizeci de ani. Intră încet, tacticos, cu privirea în pămînt. Dar mersul, poza lui pedantă şi întreaga înfăţişare trădau cea mai arogantă şi îngîmfată încredere în valoarea şi superioritatea propriei sale persoane. Spre surprinderea mea, venise în halat, ce-i drept, de croială străină, dar totuşi în halat şi în papuci de casă. Gulerul de la cămaşă, fără cravată, era răsfrînt *ă Venfant** ; toate astea îi dădeau un aer foarte caraghios. Se duse direct la un fotoliu neocupat, îl trase lîngă masă şi se aşeză, fără a spune nimănui nici un cuvînt. Brusc, toată zarva, toată frămîntarea şi agitaţia de pînă atunci se potoliră. Se aşternu o linişte impresionantă, înciît se putea auzi şi zborul unei muşte. Generăleasa se îmblînzi ca o mioară. Toată adoraţia supusă a acestei sărmane idioate pentru Foma Fomici se arătă nedeghizată în văzul tuturor. Nu-şi lua ochii de la

odorul ei, literalmente sorbindu-l din ochi. Domnişoara Perepeliţîna se hlizea freeîndu-şi mînuţele, iar biata Praskovia Ilinişna nu-şi putea stăpîni tremurul de frică. Unchiul porni îndată să se agite.

— Serveşte ceaiul, surioară ! Dar vezi să fie mai dulce, surioară ; Foma Fomici preferă după somn un ceai cît mai dulce ; vrei să fie dulce, nu-i aşa, Foma ?

— Nu-mi arde mie acum de ceai! zise Foma tărăgănat şi grav, dînd din mînă cu un aer preocupat. Vă gîndiţi numai cum să vă îndulciţi mai mult huzurul !

Cuvintele acestea ale lui Foma şi intrarea lui cu totul caraghioasă prin aerul său grav şi pedant mi-au stîrnit cel mai mare interes. Eram curios să văd pînă unde va ajunge în cele din urmă nesimţirea acestui individ îngîmfat; i se urcase la cap rolul de mentor-povăţuitor în care tot prin obrăznicie se erijase.

— Foma! strigă unchiul, ţM prezint pe nepotul meu, Ser-ghei Alexandriei I Chiar adineauri a sosit.

Foma Fomici îl măsură din cap pînă în picioare.

— După cum văd, colonele, ţi-ai cam luat obiceiul să mă în-trerupi sistematic din vorbă, rosti el după o lungă tăcere şi fără să-mi acorde nici cea mai mică atenţie. Eu vorbesc despre lucruri serioase şi importante, iar dumneata găseşti cu cale să... tratezi... Dumnezeu ştie despre ce... L-ai văzut pe Falalei ?

* Ca la copii (fr.),

— L-am văzut, Foma...

—• Aha, l-ai văzut, va să zică! Apoi, dacă î-ai văzut, să ţi-l/ mai arăt o dată ca să-ţi admiri opera, colonele... din punct de vedere moral. Vino încoa, idiotule ! Vino-ncoa, mutră olandeză ce eşti 1 Ei, haide, mişcă, mişcă ! nu te teme !

Falalei se apropie, cu gura deschisă, suspinînd şi înghiţindu-şi lacrimile. Foma Fomiei îl contempla cu voluptate.

— Intenţionat i-am Spus mutră olandeză, Pavel Semionîci, declară el aşezîndu-se mai comod în fotoliu şi întorcînd uşor capul spre Obnoskin, care şedea alături. Şi, în general, trebuie să vă spun că nu găsesc necesar să-mi îndulcesc expresiile —- asta în nici un caz. Adevărul trebuie să rămînă adevăr. Oricît ai căuta să acoperi noroiul, tot noroi rămîne. Aşadar, ce rost ar mai avea să îndulceşti lucrurile ? Ca să te înşeli pe tine însuţi, să înşeli şi pe alţii ? Numai în capul unei secături mondene putea încolţi ideea necesităţii unor asemenea convenienţe absurde. Spune-mi, te rog ,— te iau drept judecător — găseşti ceva frumos în mutra asta ? Mă gîndesc la expresia delicată, înălţătoare, sublimă a frumuseţii, şi nu la un rît trandafiriu !

Foma Fomiei vorbea încet, tărăgănat şi cu o ponderaţie gravă, impunătoare.

— Ceva frumos în mutra lui ? răspunse Obnoskin cu o desconsiderare impertinentă. Mie îmi face pur şi simplu impresia unui rosbif şi nimic mai mult...

— M-am oprit astăzi în faţa oglinzii şi m-am privit mai atent, continuă Foma, evitînd solemn să pronunţe direct pronumele preferat *eu.* Nu m-am considerat niciodată o frumuseţe de bărbat, dar fără să vreau, am ajuns la concluzia că există totuşi în aceşti ochi cenuşii ceva care mă deosebeşte de un Falalei oarecare. Acest ceva este cugetarea, este viaţa, este inteligenţa ! N-aş vrea să se

"creadă că mă etalez pe mine ca să mă laud. Vorbesc în general despre clasa noastră, despre cei din mediul nostru. Şi acum, ce crezi: ar putea să existe măcar o fărîmă, o fărîmiţă oarecare de suflet în acest biftec ambulant ? Da, da, observă, te rog, Pavel Semionîci, cum toţi *slugoii* aceştia, total lipsiţi de cugetare şi de idealuri şi care nu mănîncă decît carne de vită, cum toate slugile astea au un ten de o prospeţime dezgustătoare, de o prospeţime stupidă, grosolană ! Ai vrea poate sft afli nivelul lui de gîndire ? Ascultă tu, căpăţînă ! Vino mai aproape, lasă-ne să te admirăm ! Ce stai cu gura căscată ? Parcă ai vrea să înghiţi o balenă ? Tu eşti frumos ? Răspunde : eşti frumos ?

— Fru-mos ! răspunse Falalei cu lacrimi stăpînite. Obnoskin nu mai putea de rîs. Simţeam că încep să tremur de mînie.

— L-ai auzit ? continuă Foma, întoreîndu-şi triumfător capul spre Obnoskin. Lasă că îţi spune el şi altele ! Ascultă mai departe ! Am venit aici să-i fac examen. S-au găsit, Pavel Semionîci, persoane care vor cu orice preţ să-l pervertească şi să-l piardă pe acest idiot nenorocit. Se poate întîmpla ca judecata mea să fie prea aspră, să mă înşel ; dar o spun din dragoste pentru omenire. Acest individ a jucat adineauri cel mai necuviincios dans din cîte există. Şi nimănui nu-i pasă. Ei bine, ascultă. Răspunde : ce ai făcut chiar adineauri ? Răspunde ! Răspunde îndată ■— auzi ?

— Am ju-cat... îngăimă Falalei, înteţindu-şi plînsul.

— Şi ce-ai jucat, mă rog ? Ce joc ? Hai, spune !

— Komarinskaia...

— Komarinskaia ! ! Dar cine este Komarinski ? Ce-i aia Ko-marinski ? Crezi că pot înţelege ceva din acest răspuns al tău ? Ei, lămureşte-ne : cine-i acest Komarinski al tău ?

— Un ţă-ran...

— Un ţăran ! Numai ţăran, şi atîta tot ? Mă mir ! înseamnă că e un ţăran de ispravă ! înseamnă că e un ţăran vestit, dacă se scriu despre el poeme şi se joacă dansuri ? Ei haide, răspunde !

A chinui pe cineva era o necesitate pentru Foma. El se juca cu victima sa, ca pisica ou şoarecele ; dar Falalei tăcea şi suspina, neînţelegînd întrebarea.

— Ei, hai, răspunde odată ! stăruie Foma, te-am întrebat : ce fel de ţăran era el ? Al cui era ? Boieresc, al statului, liber, dijmaş, domenial — există multe feluri de ţărani...
— Do-me-nial...
— Aha ! Domenial ! Ai auzit, Pavel Semionîci ? Un fapt istoric nou : ţăranul Komarinski este un ţăran domenial. Hm !... Ei, şi ce-a făcut acest ţăran ? Pentru ce grozave isprăvi este cîntat şi... jucat ? întrebarea era cam delicată şi, întrucît se adresa lui Falalei, chiar primejdioasă.
— Aici cred că... dumneata... încercă să obiecteze Obnoskin, aruneînd o privire spre mămiţica lui, care începuse să se cam fo-iască pe divan. Dar ce puteai face ? Mofturile lui Foma Fomiei aveau putere de lege.
457
— Ascultă, unchiule, dacă nu-i opreşti pe gugumanul acesta, e în stare... ai auzit ce vrea, unde vrea să ajungă el ? Falalei poate să trmtească ceva de... te asigur... i-am şoptit eu unchiului, care se zăpăcise de tot şi nu mai ştia ce 'să facă.
— Ar fi cazul, totuşi, Foma,.. începu el, uite, dă-mi voie să ţi-l prezint pe nepotul meu, un tînăr care studiază mineralogia...
— Te rog, colonele, să nu^mă întrerupi cu mineralogia dymi-tale, la care, pe cit ştiu eu, nu te pricepi de loc, ba chiar şi *alţii* nu se pricep de loc. Nu sînt copil. El îmi va răspunde că acest ţăran, în loc să muncească pentru binele familiei lui, s-a îmbătat ca un porc, şi-a dat pe băutură scurta şi a fugit aşa beat în stradă. Acesta este subiectul atît de cunoscut al acestui poem care face elogiul beţiei. N-ai nici o grijă, *acum* el ştie ce să răspundă. Aşadar, răspunde : ce-a făcut acest ţăran ? Ţi-am suflat doar, ţi-am dat mură în gură. Dar vreau să aud de la tine : ce-a făcut, prin ce s-a făcut vestit, ce merite l-au făcut vrednic de glorie nemuritoare, încît îl proslăvesc toţi trubadurii ? Ei ?
Bietul Falalei se uita deznădăjduit în jurul său, neştiind ce să spună, deschizînd şi închizînd gura ca un peşte scos pe uscat.
— Mi-e ruşine să spun ! bîigui el, în sfîrşit, cuprins de desperare.
— Aha ! Ţi-e ruşine să spui! mormăi Foma triumfător. Acesta este răspunsul pe care am vrut să-l aud, colonele ! îi este ruşine s-o spună, dar nu-i este de loc ruşine s-o facă ? Iată morala pe care ai sădit-o dumneata, care a încolţit, a dat lăstare şi pe care dumneata acum... o stropeşti. Dar să ne oprim aici deocamdată ! Pleacă acum la bucătărie, Falalei. Nu-ţi voi spune acum nimic, din respect pentru persoanele aici de faţă ; dar să ştii că astăzi, chiar astăzi vei fi pedepsit, vei fi pedepsit cu toată asprimea. Iar de nu, dacă şi de data aceasta vei fi preferat mie, rămîi aici să-ţi distrezi stăpînii cu jocul komarinskaia, iar eu voi pleca numaidecît din această casă ! Ajunge ! Am zis. Du-te !
■— Dar nu crezi că eşti prea aspru... bîigui Obnoskin.
— Fireşte, fireşte, fireşte ! strigă unchiul, dar se întrerupse brusc şi tăcu. Foma îl privea încruntat cu coada ochiului.
— Mă întreb însă, Pavel Semionîci, continuă el, ce fac astăzi toţi aceşti, mă rog, literaţi, poeţi, savanţi, cugetători contemporani ? Cum se face că ei nu acordă nici o atenţie, nici nu observă ce fel de cîntece cîntă poporul rus şi cu ce fel de cîntece se însufleţeşte la joc poporul rus ? In definitiv, ce-au făcut pînă acum toţi cei de teapa lui Puşkin, Lermontov sau Borozdna[15] ? E pur şi
«58
simplu surprinzător. Poporul joacă komarinskaia, această apoteoză a beţiei, iar ei scriu versuri despre nişte floricele nu-mă-uita ! De ce să nu scrie nişte oîntece moralizatoare pentru uz popular, lă-sînd deoparte miozotisul ? Este o problemă socială ! Mă rog, să-l înfăţişeze şi pe ţăran, nu zic ba, dar să-mi arate un ţăran înnobilat, un sătean, ca să zicem aşa, dar nu un mujic. Să-l înfăţişeze pe acest înţelept al satului în toată simplitatea lui, mă rog, chiar şi în opinci — sînt de acord şi cu asta — dar să fie un ţăran plin de virtuţi, vrednic de invidia — o spun cu tot curajul — chiar şi a unui prea-prea-preaslăvit Alexandru Machedon. Eu cunosc Rusia şi Rusia mă cunoaşte pe mine [16]: şi tocmai de aceea o spun. Să-l zugrăvească pe acest ţăran împovărat de o familie grea, poate şi de apăsarea părului alb, să-l zugrăvească într-o izbă cu aer înăbuşitor şi încă flămînzit, să zicem, dar să mi-l zugrăvească mulţumit, supus, binecuvîntîndu-şi sărăcia, necum cîrtind împotriva ei şi cu totul nepăsător faţă de aurul celui bogat. Lasă bogătaşul înduioşat şi cuprins de milostenie sufletească să-i aducă singur, în sfîrşit, la picioare aurul său ; iar virtuţile ţăranului să se unească cu acest prilej cu virtuţile boierului care mai e, pe deasupra, şi mare demnitar. Săteanul şi înaltul demnitar, atît de separaţi pe treptele sociale, se unesc, în sfîrşit, în şi prin' virtute — iată o idee măreaţă! Dar aşa, ce vedem noi ? Pe de o parte petale de nu-mă-uita, iar pe de altă parte — un ţăran beat ţîşnind din cîr-ciumă şi alergînd dezmăţat pe uliţă ! Unde e poezia, mă rog ? Unde este plăcerea estetică ? Unde-i inteligenţa ? Unde-i graţia ? Unde-i morala ? Iertaţi-mă, dar aşa ceva nu înţeleg şi n-am să înţeleg niciodată !
— O sută de ruble îţi rămîn dator, Foma Fomici, pentru aceste vorbe ! strigă entuziasmat Ejevikin.
— O să capete el pe dracu de la mine, îmi şopti bătrînul discret la ureche. Zăhărelul, zăhărelul!
— Ei da, aşa mai zic şi eu... Ai fost grozav, încuviinţă Obnoskin.
— Fireşte, fireşte, fireşte ! exclamă unchiul, care ascultase eu cea mai mare atenţie şi se uita acum la mine triumfător.
— Ce temă grozavă de conversaţie ! şopti el frecîndu-şi mîi-nile, o discuţie multilaterală, dracu să mă ia !

Foma Fomici, dă-mi voie să ţi-l prezint pe nepotul meu, adăugă el cu efuziune. Şi ej se ocupă cu literatura — ţi-l recomand.
Nici de data aceasta Foma Fomici nu Ju,ă *}ji şetp(\$* recomandarea rejrmoitĂ a unphjului meu,
459
— Pentru Dumnezeu, unchiule, nu mă recomanda ! i-am şoptit eu unchiului stăruitor.
— Ivan Ivanîci ! se întoarse deodată Foma către Mizincikov, privindu-l ţintă. Aş vrea să aud şi părerea dumitale cu privire la cele discutate de noi.
— Părerea mea ? Pe mine mă întrebi ? răspunse mirat Mizincikov, cu aerul omului trezit din somn.
— Da, părerea dumitale. Te întreb, pentru că ţin la părerea unor oameni cu adevărat inteligenţi, şi nu la părerea unor deştepţi problematici, care sînt deştepţi numai pentru că cineva îi *recomandă neîncetat* ca atare, drept *savanţi,* ba se întîmplă uneori să-i invite în mod special ca să-i arate ca la panoramele din bîlci, sau aşa ceva. Aluzia mă viza direct, fără îndoială. Şi totuşi era limpede că Foma Fomici, care nu-mi acordase absolut nici o atenţie, iniţiase toată discuţia aceasta despre literatură numai şi numai pentru **a** orbi, **a** distruge, a strivi chiar de la primul pas, din primul moment pe deşteptul, pe savantul sosit de la Petersburg. Eram absolut convins de aceasta.
— Dacă vrei să ştii părerea mea, apoi află... că sînt... de acord cu dumneata, răspunse Mizincikov oarecum în silă.
— Toţi sînteţi de acord cu mine ! Mi-e şi lehamite, observă Foma. Să-ţi spun sincer, Pavel Semionîci, urmă el după o scurtă pauză, adresîndu-se iar lui Obnoskin, dacă îi păstrez respect nemuritorului Karamzin [17], nu e nici pentru lucrările lui de istorie, nici pentru *Marfa starostiţa, nici pentru Vechea şi noua Rusie,* ci tocmai pentru că a scris *Frol Silin :* o epopee măreaţă ! Este o operă pur naţională şi va dăinui în veacuri ! O epopee sublimă !
— Fireşte, fireşte, fireşte ! O *epocă* măreaţă ! Frol Silin, un om plin de virtuţi ! îmi aduc aminte că l-am citit; ba am şi răscumpărat încă două fete iobage ; îi priveam apoi poza şi plîngeam. Nobilă trăsătură, îi cînta în strună lui Foma unchiul meu, radiind de bucurie.
Bietul unchiu-meu ! Nu s-a pytut abţine să nu se amestece în această discuţie *savantă.* Foma zîmbi cu răutate, dar nu-i ripostă.
— Dar şi acum se scriu lucruri interesante, interveni prudent Anfisa Petrovna. De pildă, *Misterele Bruxelului.*
— N-aş fi de această părere, observă Foma, regretînd **parcă** faptul. Nu demult am citit una din aceste poeme... Ce să **spun** ! „Floricele de rju-mă-uita I" Iar dacă e vprba să avem tptuşi o **pre***
460
ferînţâ, aş zice ca diri scriitorii mai noi îmi place cel mai mult „Perepiscik" [18] : ce condei!
— „Perepiscik" ! se însufleţi Anfisa Petrovna, acela care trimite scrisori la revistă ? Ah, e superb ! Ce joc de cuvinte !
— Bine spus : joc de cuvinte. El, ca să zicem aşa, jonglează cu pana. O extraordinară uşurinţă la scris !
— Şi totuşi, e cam pedant, strecură neglijent Obnoskin.
— Să zicem că-i pedant, nu zic ba ; dar e un pedant simpatic, un pedant suplu, elegant! Desigur, nici una din ideile lui n-ar rezista unei critici serioase ; dar te cîştigă prin supleţea frazei ! Un flecar — de acord, dar un flecar simpatic, un flecar elegant ! Vă aduceţi aminte, de pildă, într-un articol literar al său, el menţionează undeva că are nişte moşii ?
— Moşii ? se aprinse unchiul meu — admirabil ! în ce gubernie ?
Foma se opri, îl fixă un moment pe unchiul meu şi continuă pe acelaşi ton :
— Ei bine, spuneţi-mi, vă rog, care este raţiunea, ce nevoie am eu, cititor, să ştiu că dumnealui are proprietăţi ? Ai nişte moşii — să fii sănătos ! Şi totuşi, cu cită graţie, cu cît umor descrie totul ! E sclipitor de spiritual, un torent, o cascadă de vorbe de spirit ! E un fel de Narzan al vorbelor de duh ! Da, da, aşa trebuie scris ! Şi cred că tocmai aşa aş fi scris şi eu, dacă acceptam să mă public în reviste...
— Poate că ai fi scris şi mai bine, strecură cu respect Ejevikin.
— Ai şi ceva melodic în frază ! adăugă unchiul meu. Foma Fomici îşi ieşi, în sfîrşit, din răbdări.
— Colonele, n-aş putea să te rog, bineînţeles, în modul cel mai delicat, să ne scuteşti de observaţiile dumitale, lăsîndu-ne să ducem la bun sfîrşit discuţia noastră interesantă ? Dumneata nu eşti competent să-ţi dai părerea în această discuţie, nu eşti avizat ! Aşadar, te rog să nu ne tulburi această plăcută discuţie literară. Vezi-ţi de gospodăria dumitale, bea-ţi ceaiul, dar... lasă în pace literatura. Ea nu va avea nimic de pierdut din cauza aceasta, te asigur !
Obrăznicia acestui om întrecea orice măsură. Nici nu ştiam ce să mai cred.
— Păi, n-ai spus chiar tu, Foma, de ceva melodic, îngăimă pierdut şi jalnic unchiul meu.
— Exact. Dar eu am spus-o în cunoştinţă de cauză, am spus-o cînd trebuia ; iar dumneata ?
461
— Ei da ! Noi am spus-o cu cap, bîzîi Ejevikin, agitîndu-se în jurul lui Foma Fomici. Cît despre cap, aşa singurel cum sîn-tem, de-abia ne ajută să ducem cu mintea noastră nevolnică, colea, vreo două ministere, iar la nevoie îl învîrtim cumva şi pe al treilea —■ aşa sîntem noi !
— Iar am scrîntit-o, va să zică ! conchise unchiul meu, zîm-bind cu blîndeţea ce-l caracteriza.

— Bine că recunoşti cel puţin, îl aprobă Foma.
— Nu-i nimic, Foma, nu mă supăr. Ştiu că mă opreşti, fiindcă îmi eşti prieten, îmi eşti ca un frate. Chiar eu te rugasem în privinţa asta şi foarte bine că o faci! E spre binele meu ! Iţi mulţumesc şi mă voi strădui să-mi fie de învăţătură.
Răbdarea mea se apropia de sfîrşit. Tot ce auzisem înainte despre Foma Fomici mi se păruse atunci cam exagerat. Dar acum, după ce am asistat la toată scena aceasta, mi-am dat seama că realitatea întrecea orice închipuire. Nu-mi venea să-mi cred urechilor ; nu puteam înţelege, nu eram în stare să leg laolaltă atîta îndrăzneală neobrăzată^ 'atîta pornire tiranică, un asemenea despotism — de o parte şi atîta credulitate naivă, o asemenea robie acceptată de bunăvoie — de cealaltă parte ! De altfel, am avut impresia că şi unchiul meu se simţea' contrariat de atîta insolenţă. Se vedea limpede după faţa lui. Ardeam de dorinţa să mă încaier cumva cu Foma, să-i dau o ripostă, fie chiar şi trîntindu-i cu toată furia vreo grosolănie mai usturătoare, iar încolo — fie ce o fi! Gîndul acesta mă întărîta. Pîndeam cu nerăbdare momentul prielnic, fără să-mi dau seama că în ardoarea frămîntării îmi turtisem complet borurile pălăriei. Dar ocazia nu se ivea : Foma era ho-tărît să-mi ignoreze total prezenţa.
— E adevărat, e adevărat ce spui tu, Foma, continuă unchiul meu, străduindu-se să-i fie pe plac şi să împrăştie cumva impresia neplăcută lăsată de apostrofările lui Foma. Ai o mare calitate că spui adevărul drept în faţă, Foma, şi-ţi mulţumesc. Omul trebuie să cunoască mai întîi despre ce este vorba şi apoi să-şi dea cu părerea. Recunosc, am greşit! Am mai păţit eu o dată aşa ceva. închipuieşte-ţi, Serghei, a trebuit o dată să examinez pe cineva... Vă apucă rîsul, nu-i aşa ? Ei bine, vă rog să mă credeţi că m-am pomenit în situaţia de examinator ! Am fost invitat la o instituţie şcolară să asist la examene şi m-am aşezat alături de examinatori, în semn de onoare, ca să zic aşa, şi fiindcă aveau acolo un scaun liber. Nici nu vă închipuiţi ce sperietură am tras : habar n-aveam de nici o ştiinţă ! Ce mă fac ! Aveam sentimentul
462
că din clipă în clipă au să mă scoată şi pe mine la tablă 1 Pe urmă mi-a trecut panica şi, la un moment dat, am început să pun şi eu întrebări. Ţin minte că am întrebat : cine a fost Noe ? In general, trebuie să spun că elevii dădeau nişte răspunsuri excelente. După aceea m-au invitat la o gustare şi am băut şampanie pentru prosperarea învăţămîntului. O instituţie admirabilă ! Foma Fomici şi Obnoskin se prăpădeau de rîs.
— Am rîs şi eu după aceea ! strigă unchiul, rîzînd foarte fericit că a izbutit să mai înveselească lumea. Ascultă, Foma, fie ce-o fi ! Ca să vă mai distrez puţin, vreau să vă povestesc cum m-am făcut de rîs o dată... Inchipuieşte-ţi, Serghei, eram cu gar-nizojpna la Krasnogorsk...
— Dă-mi voie să te întreb, colonele : va dura mult istorisirea dumitale ? îl întrerupse Foma.
— Ah, Foma ! De-ai şti ce întîmplare nostimă ; o să vă prăpădiţi de rîs. Ascultă numai, e nostimă de tot. Să vă spun cum m-am făcut de rîs.
— Eu totdeauna ascult cu plăcere istorioarele dumitale de acest gen, declară Obnoskin căscînd.
— N-avem încotro, trebuie să-l ascultăm, decise Foma.
— E ceva drăguţ de tot, crede-mă, zău, Foma. Vreau să vă povestesc cum m-am făcut b dată de rîs, Anfisa Petrovna. Ascultă şi tu, Serghei : e şi instructiv întrucîtva. Ne aflam cu garnizoana la Krasnogorsk (începu unchiul meu, radiind de bucurie, cu vor-birea-i pripită, făcînd numeroase digresiuni şi presărînd-o cu o mulţime de fraze incidente, cum obişnuia totdeauna cînd se apuca să povestească ceva pentru plăcerea ascultătorilor). Chiar în seara sosirii în oraş, mă duc la teatru. Era acolo o artistă admirabilă, Kuropatkina, care mai tîrziu a fugit cu căpitanul de husari Zver-kov, chiar de la teatru, fără să-şi fi terminat rolul : au trebuit să întrerupă spectacolul şi să lase cortina înainte de sfîrşitul piesei... Ce bestie mai era şi acest Zverkov; juca cărţi, bea, nu fiindcă era un beţiv, ci de dragul prieteniei, îi plăcea să petreacă cu camarazii. Dar şi cînd scăpa frîul şi o lua razna — uita totul : unde stă, în ce ţară trăieşte, cum îl cheamă... într-un cuvînt, absolut totul ; încolo, era un băiat excelent... Şi aşa, mă duc eu la teatru. In pauză dau să ies pe culoar şi-l întîlnesc pe fostul meu camarad Kornouhov... Un băiat admirabil şi un element excepţional, ce mai!... E drept că nu ne văzusem de vreo şase ani. Mă rog, a făcut toată campania, un şir de ordine [l]şi decoraţii pe piept; acum DU demult am auzit că 5-a lăsat de militărie şi a îmbrăţişat ca-
463
riera civilă şi a ajuns consilier de stat titular plin ; grade serioase, nu glumă ! Şi aşa, amîndoi bucuroşi la culme, ne-am aşezat în loja mea şi ne-am angajat într-o discuţie însufleţită. In loja de alături şedeau trei doamne ; cea din stînga era o urîţenie cum nu mai văzuse lumea... Mai tîrziu am aflat că era o femeie admirabilă, mamă de copii, îşi fericise bărbatul etc. ...Ei bine, dracu mă pune şi-i spun lui Kornouhov : „Ascultă, dragă, nu ştii cine-i sluţenia asta ?" „Care ?" „Doamna de colo." „Păi e o vară de a mea." Haiti ! am făcut-o de oaie ! Inchipuiţi-vă mutra mea ! Ca s-o dreg, îi şoptesc repede : „Dar nu aceea ; unde te uiţi ? aialaltă". „E soră-mea", zice. Ptiu, diavole ! Şi era soră-sa frumuşică foc, un bujor de fată, s-o sorbi din ochi ; îmbrăcată lux : broşe, mănuşi, brăţări — într-un cuvînt, ca un heruvim ; s-a măritat după aceea cu un om foarte de treabă, unul Pîhtin ; cică s-au cununat fără consimţămîntul părinţilor ; acum însă, totul merge minunat : sînt bogaţi ; părinţii nu mai pot de bucurie !... Ei bine, să intru în pămînt, nu altceva. Şi tot nu mă astîmpăr. „Nu, frate, zic, nu aia de la margine, cea din mijloc." „Cea din mijloc? Păi asta e-ne-vastă-mea"... Intre noi fie vorba, era o femeie durdulie şi apetisantă, de-ţi venea s-o mănînci toată, de plăcere... „Ascultă, zic, dacă n-ai văzut încă niciodată un imbecil, iată-l în faţa

ta, ai ocazia să-l contempli în carne şi oase, poartă şi o căpăţînă : reteaz-o fără milă !" Rîde. După spectacol m-a prezentat acestor doamne şi trebuie să le fi povestit, pişicherul, păţania mea, căci le vedeam rîzînd între ele cu mult haz ! Şi, drept să vă spun, niciodată n-am petrecut aşa de bine ca în seara aceea. Ca să vezi, frate Foma, cum poate cineva să se facă de rîs uneori ! Ha-ha-ha-ha !

în zadar rîdea însă bietul unchiu^meu ; în zadar îşi trecea privirea veselă şi blajină de la un chip la altul : o linişte mormîntală a fost singurul răspuns la istorisirea lui hazlie. Foma Fomici se închise într-o muţenie sumbră, care îi contamina parcă pe toţi ceilalţi ; numai Obnoskin zîmbi uşor, gîndind anticipat la săpu-neala straşnică ce era să se abată asupra unchiului. Acesta se fîs-tîci deodată, făcîndu-se roşu ca racul. Atîta i-a trebuit lui Foma.

— Ei, ai terminat ? întrebă el, în cele din urmă, adresîndu-se cu un aer grav povestitorului nedumerit.

— Am terminat, Foma.

— Şi eşti mulţumit ?

— Cum adică să fiu mulţumit, Foma ? zise cu amărăciune bietul unchi,

■—■ Te simţi în apele tale acum ? Eşti mulţumit că ai zădărnicit o discuţie literară atît de plăcută într-un cerc de prieteni, în-trerupîndu-i pentru a-ţi satisface amorul propriu meschin ?

— Ei lasă, Foma, am vrut doar să vă distrez pe toţi, cînd colo tu...

— Să ne distrezi ? strigă Foma înflăcărîndu-se subit, păi dumneata nu eşti în stare decît să-i indispui pe toţi şi nicidecum să ne distrezi. Să ne distrezi ! Dar îţi dai seama că istorisirea dumi-tale e aproape imorală ? Nu mai spun : necuviincioasă — asta se înţelege de la sine... Ne-ai declarat acum, cu o nemaipomenită brutalitate şi nesimţire, că ţi-ai bătut joc de inocenţa întruchipată, de o femeie din lumea bună numai pentru faptul că n-avusese onoarea să-ţi placă dumitale. Şi ai vrut ca noi, noi toţi să rîdem împreună cu dumneata, adică să te aprobăm, să-ţi aprobăm o faptă necuviincioasă şi grosolană ; şi numai pentru că eşti stăpînul acestei case ! Voia dumitale, colonele, poţi să-ţi cauţi în acest scop un cerc de linguşitori, de adulatori, admiratori şi parteneri, poţi să ţi-i comanzi chiar de peste graniţă, mărindu-ţi suita, în detrimentul şi cu desconsiderarea totală a unei sincere şi nobile porniri sufleteşti ; dar Foma Opiskin nu va deveni niciodată un linguşitor, o periuţă, un linge-blide, o licheluţă a dumitale ! De acest lucru, te asigur, să n-ai nici o îndoială !...

—■ Vai, Foma ! Nu m-ai înţeles de loc !

— Ba nu, colonele, te-am dibuit eu de mult, te cunosc şi te înţeleg prea bine ! Te roade cel mai deşănţat orgoliu ; ai pretenţia de a fi extrem de spiritual şi inteligent, dar uiţi că aptitudinea de a fi spiritual se toceşte din pricina veleităţilor exagerate. Dumneata...

— Dar isprăveşte, te rog, Foma ! Ţine seamă măcar de faptul că nu sîntem singuri...

— E atît de trist să vezi toate astea, colonele, iar văzîn-du-le — e cu neputinţă să taci. Sînt un om sărac şi *stau* la mama dumitale. Oricine şi-ar putea închipui că te linguşesc prin tăcerea mea ; ori, eu nu accept ca *un imberb* oarecare să mă ia drept lingăul şi întreţinutul dumitale! Poate că, intrînd aici adineauri, anume mi-am forţat nota de sinceritate, anume a trebuit să recurg şi la nişte expresii prea dure ; şi am procedat aşa, fiindcă dumneata însuţi mă pui într-o asemenea situaţie. Mă tratezi cu atîta superioritate şi trufie, încît cei de faţă ar putea să mă consi-

dere drept un sclav, un întreţinut al dumitale. Se vede că îţi face plăcere să mă înjoseşti în faţa *unor necunoscuţi,* deşi îţi sînt egal, m-ai auzit ? egal în toate privinţele. Ba s-ar putea ca tocmai *eu* să fiu acela care te îndatorez, *eu* îţi fac cinste şi un bine prin faptul că stau la dumneata, şi nu *dumneata* mie. Mă simt mereu umilit; iată de ce sînt nevoit să-mi scot singur în evidenţă poziţia şi locul, să mă laud singur ■— nu ţi se pare firesc ? Eu nu pot să tac, trebuie să vorbesc, trebuie să protestez cu promptitudine, şi ca atare îţi declar verde în ochi că dumneata eşti un invidios fenomenal ! Văzînd, de pildă, că cineva, într-o discuţie sinceră, amicală, îşi dovedeşte fără să vrea cunoştinţele, erudiţia, gustul, te-ai şi simţit nemulţumit, ros de invidie, mînat de ambiţia de a te etala : „Ia să-mi arăt, adicătelea, şi eu cunoştinţele şi gustul!" Dar ce gust poţi avea dumneata, iertată să-mi fie întrebarea ! în domeniul frumosului înţelegi cam tot atîta — scuză-mă, colonele — cît pricepe, să zicem, boul în carnea de vită ! E cam brutal spus, cam grosolan — recunosc ; dar cel puţin, am vorbit deschis, cu sinceritate şi cu temei. Aşa ceva nu vei auzi din partea unor lichele cum sînt lingăii dumitale, colonele.

— Vai, Foma...

— Aha ! „Vai, Foma !" Se vede că adevărul ustură ochii. Dar să lăsăm asta ; vom mai sta noi de vorbă cu alt prilej, iar acuma dă-mi voie şi mie să distrez puţin publicul. Ajunge cît ai strălucit dumneata pînă acum. Pavel Semionîci ! Te-ai uitat la acest monstru marin cu chip de om ? De mult îl observ ce face. Uită-te bine Ia el : parcă ar vrea să mă înghită de viu, aşa, pe de-a-ntregul.

Era vorba de Gavrila. Bătrînul servitor stătea în picioare lîngă uşă şi într-adevăr privea cu multă amărăciune cum este admonestat stăpînul său.

— Am şi eu chef să vă ofer un spectacol, Pavel Semionîci. Auzi, cioară^ fă-te-ncoa ! Da, da, binevoiţi să vă apropiaţi, veniţi cît mai aproape, Gavrila Ignatici 1 Acesta este, după cum îl vedeţi, Gavrila; pentru purtare necuviincioasă şi drept pedeapsă învaţă acum dialectul francez. Eu, asemenea lui Orfeu, îmblînzesc moravurile de pe aceste meleaguri, dar nu prin cîntece, ci cu ajutorul graiului francez. Ei bine, franţuzule, musiu *şematon* — nu poate suferi cînd i se spune : musiu *şematon* — ştii lecţia ?

— Am învăţat-o, răspunse Gavrila, lăsînd capul în jpş,

— Şi acum : *Parle-vu franşe ?*

— *Vui, musie, je le pari en pe...*"

Nu ştiu, ori figura jalnică a lui Gavrila cînd pronunţa aceste fraze franţuzeşti a fost cu pricina, ori dorinţa lui Foma de a stîrni rîsul tuturor fu ghicită de ceilalţi, fapt este că toţi cei prezenţi izbucniră în hohote de rîs, de îndată ce Gavrila începu să bolborosească. Pînă şi generăleasa binevoi să schiţeze un zîmbet. Anfisa Petrovna, răsturnîndu-şi capul pe speteaza divanului şi acoperin-du-şi faţa cu evantaiul, scotea nişte ţipete ascuţite. Dar hazul deveni delirant mai ales cînd Gavrila, văzînd ce întorsătură ia această probă de examen, nu mai putu să rabde, scuipă cu năduf şi zise : „Iată în ce hal de ruşine mi-a fost dat să ajung la bătrîneţe !"

Foma Fomici se formaliza pe loc.

— Cum ? Ce-ai spus ? îndrăzneşti să fii obraznic ?

— Ba nu, Foma Fomici, răspunse cu demnitate Gavrila, cuvintele mele nu sînt obrăznicie şi n-are dreptul un şerb ca mine să fie obraznic faţă de un boier căftănit de rînduiala naşterii ca tine. Ştiut este că orice om poartă în el chipul lui Dumnezeu, e făcut după chipul şi asemănarea sa. Am şaizeci şi doi de ani împliniţi. Taică-meu îl ţinea minte pe Pugaciov-râlharul, iar bunicu-meu a fost spînzurat împreună cu boierul Matvei Nikitici — Dumnezeu să-i ierte pe amîndoi — pe aceeaşi creangă de copac, drept care răposatul stăpîn Afanasi Matveici l-a luat pe tata sub oblăduirea sa şi mare cinste i-a arătat alegîndu-l pe el dintre toţi săi fie *camardin,* iar apoi, pînă la sfîrşitul zilelor sale, a fost intendent la conac. Cît despre mine, înălţimea-ta, Foma Fomici, cu toate că sînt un biet şerb boieresc, aşa ruşine nu mi-a fost dat să păţesc de cînd sînt!

Spunînd acestea, Gavrila îşi desfăcu braţele în lături şi-şi lăsă capul în jos. Unchiu-meu îl urmărea cu nelinişte.

— Ei lasă, lasă Gavrila ! interveni el. Ce rost are atîta vorbă,

ajunge

— Nu-i nimic, nu-i nimic, bîigui Foma pălind uşor la faţă, cu un zîmbet silit. Lasă-l să vorbească ; de altfel, sînt roadele educaţiei dumitale...

— Şi am să spun totul, continuă Gavrila cu o îndîrjire la care nimeni nu s-ar fi aşteptat de la el, n-am să ascund nimic ! Chiai

* în text scris fonetic. Corect în limba franceză : *Parlez-vous franţais ? Oui, monsieur, je le parle un peu* — Vorbiţi franţuzeşte ? Da, domnule, puţin.

de ini-ar lega inîinile, limba n-ăii cum sa mi-o lege ! Ca sa vezî, Foma Fomici, pînă şi pe mine, un om de izbelişte, un păcătos, un vierme, cum sînt în ochii tăi, într-un cuvînt un rob, pînă şi pe mine nu mă rabdă inima cînd sînt înjosit. Am datoria să te slujesc şi să te respect cu umilinţă oricînd, fiindcă m-am născut rob şi orice îndatorire se cuvine să mi-o fac cu teamă şi supunere. De te aşezi să scrii carte, sînt dator să nu îngădui ca cineva să intre la tine, pentru ca să nu te tulbure de la treabă — asta-i slujba mea adevărată. Să-ţi aduc ce ai nevoie, să te servesc cu cele trebuitoare — o fac ; o fac cu toată dragostea şi străduinţa. Dar ca să fiu pus la bătrîneţe să-mi stîlcesc vorba într-o limbă păsărească de peste mări şi ţări, şi-apoi să mă fac de rîsul lumii, asta nu pot s-o rabd ! Păi, crezi că mai pot intra eu acum în odăile slujitorilor ? „Franţuzii, mi se strigă, a venit franţuzu !" Nu, cucoane Foma Fomici, nu sînt numai eu, sărmanul de mine, care gîndesc aşa, dar şi toţi oamenii cu scaun la cap au început să vorbească într-un glas, că te-ai făcut hain la inimă, şi că stăpînul nostru în faţa dumitale se poartă ca un copilaş neputincios ; îi fi dumneata fecior de ghinărar, şi puţin o fi rămas să ajungi chiar şi ghinărar, dar eşti aşa de hain, cum poate fi numai un adevărat *'tartor !* Gavrila isprăvi. Eu nu mai puteam de bucurie. Foma Fomici şedea palid de mînie în mijlocul consternării generale şi părea că nu-şi poate veni în fire din buimăceala în care-l azvîrlise lovitura de trăsnet a revoltei lui Gavrila ; aveai impresia că în clipa aceea el stă să cumpănească cum anume să-şi manifeste supărarea. In sfîrşit, explozia se declanşa.

— Cum ? A cutezat să mă insulte pe mine ! Pe mine ! Dar aceasta este răzvrătire ! urlă Foma, sărind de pe scaun.

După el sări şi generăleasa şi începu să plesnească din palme. Se iscă un tărăboi nemaipomenit. Unchiu-meu se năpusti asupra lui Gavrila, îmbrîncindu-l pe uşă afară.

— In lanţuri, să fie pus în lanţuri ! ţipa generăleasa. Să-l trimiţi îndată la oraş, să fie dat la ostăşie, Egoruşka,! De nu, să ştii că niciodată nu vei avea binecuvîntarea mea. Chiar acum să mi-l pui în obezi şi să-l trimiţi la oaste.

— Cum ! striga mereu Foma, un rob ! un haldeu ! un hamlet! A cutezat să mă insulte pe mine ! El, el, otreapă cu care îmi şterg cizma ! El să îndrăznească să -mi spună *tartor!*

Luîndu-mi inima în dinţi, am făcut cu hotărîre cîţiva paşi înainte.

— Mărturisesc că în cazul de faţă sînt întru totul de acord cu părerea Iui Gavrila, am spus eu uitîndu-mă drept în ochii lui Foma Fomici şi tremurînd de emoţie.

A fost atît de surprins de intervenţia mea, încît în primul moment părea că nici nu-i vine să-şi creadă urechilor.

— Dar asta ce-o mai fi ? izbucni el în sfîrşit năpustindu-se furios împotrivă-mi şi străpungîndu-mă cu ochii lui mici şi injectaţi de sînge. Cine eşti tu, mă rog, şi de unde ai picat ?

— Foma Fomici... încercă să-l potolească unchiul meu fîstî-cit cum era, este Serioja, nepotul meu...

— Savantul! zbieră Foma, ca din gură de şarpe, ăsta e savantul ? *Liberte — egalite — fraternite! Journal des Debats!* Tra-la-la şi hop aşa ! Cu mine n-o să-ţi meargă, nene ! Aici nu e Petersburg, nu mă duci tu pe mine ! Scuip de zece ori pe *de-de-baurile* tale ! O fi pentru tine *de-debă,* dar după mine, nu face nici o pară ! „Savantul!" Păi cît ştii tu acum — eu de şapte ori pe atîta am lepădat pe drum. Aşa savant eşti tu !

Dacă nu l-ar fi reţinut cei de alături, ar fi sărit, probabil, şi cu pumnii la mine.

— Dar nu vedeţi că e beat ? am zis eu, rotindu-mi împrejur privirea plină de uimire.

— Cine ? Eu ? strigă Foma ca ieşit din minţi.

— Da, dumneata ! ■— Beat, zici ?
— Da, beat.
La aceasta, Foma nu mai putu rezista. Scoase un ţipăt, de parcă l-ar fi înjunghiat cineva şi se năpusti afară din sufragerie. Generăleasa intenţionase, parcă, să leşine, dar răzgîndindu-se, alergă înnebunită în urma lui Foma Fomici. După ea se repeziră şi toţi ceilalţi, iar la urmă dispăru şi unchiu-meu. Cînd mi-am venit în fire şi m-am uitat împrejur, în încăpere nu rămăsese de-cît Ejevikin care zîmbea frecîndu-şi mîinile.
— Mi-ai făgăduit adineauri să-mi povesteşti ceva despre un iezuit, mi-a spus el insinuant.
—■ Poftim ? Inam privit eu cu nedumerire, fără să înţeleg despre ce este vorba.
— Mi-ai făgăduit adineauri să-mi spui o anecdotă despre un iezuit...
Am pornit în fugă spre terasă şi de acolo am coborît în parc. Mi şe înyîrţea capul şi nu mai ştiam pe ce lume mă aflu.

VIU

DECLARAŢIA DE DRAGOSTE

Cam un sfert de oră am rătăcit prin parc pînă să-mi revin, enervat la culme şi foarte nemulţumit de mine însumi, reflectînd la ceea ce urma să fac de aci încolo. Soarele scăpata. Deodată, la cotitura unei alei întunecoase, mă pomenesc faţă în faţă cu Nas-tenka. Avea ochii plini de lacrimi pe care le ştergea cu batista.
— Te căutam, îmi zise ea.
— Şi eu te căutam pe dumneata. Spune-mi, te rog, nu cumva mă aflu într-o casă de nebuni ?
— De ce, adică, într-o casă de nebuni ? zise ea pe un ton puţin ofensat, privindu-mă ţintă în ochi.
— Păi dacă nu este o casă de nebuni, ce înseamnă tot ce se petrece aici ? Pentru numele lui Dumnezeu, dă-mi un sfat, aju-tă-mă ! Unde o fi unchiul meu acum ? Pot să mă duc să-l caut ? Sînt foarte fericit că te-am întîlnit : poate că mă povăţuieşti ce am de făcut.
— Mai bine să nu te duci la ei. Crede-mă, nici eu n-am mai putut rămîne acolo.
•— Dar unde sînt ei acum ?
— Cine să-i mai ştie ? S-or fi dus iar în grădină, zise ea enervată.
— Care grădină ?
— Săptămîna trecută Foma Fomici începu într-o zi să zbiere că nu mai rămîne în casa asta şi la un moment dat o luă la fugă, se opri în grădina de zarzavat, apucă din bordei o cazma şi începu să sape la straturi. Nu ştiam ce să credem : o fi înnebunit cumva ? „Iată, zice, ca să nu-mi spună nimeni mai tîrziu că am mîncat pîinea altuia degeaba, voi săpa la grădină şi astfel voi plăti prin muncă pîinea pe care am mîncat-o şi apoi plec. Iată unde m-au adus !" Iar toţi ceilalţi plîngeau cu lacrimi amare şi aproape să cadă în genunchi în faţa lui; îi smulgeau cazmaua din mîini, dar el nu se lăsa şi-i da înainte ; a săpat tot stratul de ridichi. După ce i s-a dat nas o dată, nu este exclus să mai încerce şi acum, repetînd figura. De la el te poţi aştepta la orice.
— Şi dumneata... dumneata o spui cu atîta calm ! strigai eu, indignat peste măsură.
NastenJca .mă străfulgera cu privirea,
'— lartă-mâ, dar nici nu mai ştiu ce vorbesc ! Ascultă, dumneata ştii pentru ce am venit eu aici ?
— N... nu, răspunse ea îmbujorîndu-se şi un sentiment de jenă penibilă se oglindi pe chipul ei frumos.
— Te rog să mă ierţi, am continuat eu, acum sînt cam enervat şi simt că altfel ar fi trebuit să încep această discuţie cu dumneata... Mai ales că... Dar fie ! Sînt convins că în asemenea chestiuni sinceritatea este calea cea mai bună. Mărturisesc... adică voiam să spun... dumneata cunoşti intenţiile unchiului meu ? Mi-a poruncit să-ţi cer mîna...
— Vai, ce absurditate ! Nici să nu-m'i vorbeşti despre asta, te rog ! zise ea întrerupîndu-mă brusc şi sîngele îi năvăli iar în obraji.
Am rămas contrariat.
— De ce : absurditate ? Doar mi-a scris chiar el...
— Va să zică, ţi-a scris totuşi ? întrebă ea cu vioiciune. Vai, ce om ! Mi-a promis doar să nu-ţi scrie ! Ce prostie ! Doamne, Doamne, ce prostie !
— Iartă-mă, am murmurat eu neştiind ce să mai spun, poate că am procedat imprudent, brutal... Dar împrejurările... Gîndeşte-te la ceea ce se petrece în jurul nostru.,.
' — Dar te rog, nu te scuza ! Crede-mă că şi aşa îmi vine greu ' să aud ceea ce-mi spui; să ştii totuşi că aş fi deschis chiar eu Ş vorba ca să aflu ceva mai precis... Vai, ce rău îmi pare ! Şi zici ' că ţi-a scris ! De asta mă temeam cel mai mult! Doamne, ce om ! Iar dumneata ai crezut şi ai sosit în mare grabă ! Dar nu era nevoie de loc ! ,
Nici nu căuta să-şi ascundă supărarea. Situaţia mea în acel moment nu era de loc de invidiat.
— Mărturisesc, nu mă aşteptam, am bîiguit eu încurcat, o asemenea întorsătură... am crezut... dimpotrivă...
— Aşadar, ai crezut ? rosti ea cu uşoară ironie, muşcîndu-şi buza. Ştii... te-aş ruga să-mi arăţi scrisoarea pe care ţi-a trimis-o.
— Bine.
— Te rog numai să nu te superi pe mine, să nu te simţi jignit ; şi aşa avem destule necazuri! zise ea cu glas

rugător, în timp ce pe buzele ei frumoase înflorea un surîs ironic.
— O, te rog să nu mă consideri drept un prost! strigai eu cu însufleţire. Dar poate că eşti pornită împotriva mea ? Poate că ţi s-a vorbit cine ştie ce despre mine ? Poate că ţi-ai făcut o idee proastă despre mine pentru că m-am prezentat acolo atît de caraghios ? Dar, te asigur, n-au nici o importanţă toate astea. Crezi
471
ca nu-mi dau seama de ridicolul situaţiei mele în acest moment ? Să nu rîzi, te rog, de mine ! Nici nu mai ştiu ce vorbesc... Şi toate ponoasele se trag din cauza celor douăzeci şi doi de ani ai mei afurisiţi!
— Dumnezeule ! Dar ce are a face ?...
— Cum ce are a face ? Păi, cine n-are decît douăzeci şi doi de ani îşi poartă vîrsta scrisă pe frunte, ca mine, de pildă, cînd am năvălit adineauri în mijlocul sufrageriei sau cînd stau ca acum în faţa dumitale... Afurisită vîrstă !
— O nu, nu ! răspunse Nastenka abia stăpînindu-şi rîsul. Sînt convinsă că ai un suflet bun, că eşti şi drăguţ, şi deştept, cre-de-mă, ţi-o spun sincer ! Atîta numai... că eşti prea orgolios. Dar defectul acesta e remediabil.
— Am impresia că orgoliul meu nu întrece măsura.
— Ba da. Adu-ţi aminte ce desperat erai adineauri, cînd te-ai fîstîcit, şi de ce, mă rog ? Pentru că ai avut ghinionul să te poticneşti la intrare !... Dar ce drept ai avut dumneata să-l faci de rîs pe bunul şi mărinimosul dumitale unchi, care ţi-a făcut atîta bine ? De ce ai vrut să arunci asupra lui ridicolul în care te-ai pomenit dumneata ? A fost un gest urît şi ar fi trebuit să-ţi fie ruşine ! Nu-ţi face de loc cinste şi, mărturisesc, în clipa aceea mi-ai fost tare antipatic, aşa să ştii!
— Este adevărat! M-am purtat ca un neghiob ! Mai mult: ca un nemernic ! Ai observat asta, şi pentru mine este cea mai mare pedeapsă ! Ceartă-mă, rîzi de mine, dar ai şi bunătatea să mă asculţi : poate că, în cele din urmă, îţi vei schimba părerea despre mine, am adăugat eu îndemnat de un sentiment straniu, mă cunoşti încă prea puţin, dar cînd ai să mă cunoşti mai bine, atunci... poate că...
— Pentru numele lui Dumnezeu, să lăsăm asta ! exclamă Nastenka cu vădită nerăbdare.
— Bine, bine, să lăsăm ! Dar... cînd aş putea să te mai văd ? —■ Cum, adică, să mă vezi ?
—■ Dar nici nu pot să-mi închipui ca aceasta să fie ultima noastră discuţie ! Nastasia Evgrafovna, te implor, acordă-mi o în-tîlnire, chiar astăzi, dacă se poate. Deşi, acum se înserează. Atunci, mîine dimineaţă, dacă se poate, cît mai devreme ; las vorbă să fiu trezit în zori. Ştii, acolo, lîngă eleşteu, este un boschet. Eu cunosc bine locul şi toate potecile. Doar am crescut aici de mic.
— O întîlnire ? Dar pentru ce ? Nu stăm de vorbă chiar şi în clipa asta ?
472
— Deocamdată, însă, nu ştiu nimic, Nastasia Evgrafovna. Vreau să aflu mai întîi totul de la unchiul meu. Ar fi cazul să-mi spună, în sfîrşit, totul, să mă lămurească, şi atunci poate că voi avea şi eu să-ţi spun ceva foarte important...
— Nu, nu ! Nu trebuie, nu trebuie ! strigă Nastenka, să terminăm totul acum, dintr-o dată, ca pe urmă să nu mai fie nevoie să pomenim despre asta. Iar în boschetul acela nu are nici un rost să te duci : te asigur că eu nu voi veni şi să-ţi iasă din cap toate prostiile astea — te rog foarte serios...
— Va să zică, unchiul meu a procedat cu mine ca un smintit! am strigat eu într-un acces de ciudă nemăsurată. De ce m-a chemat atunci ?... Dar stai, un moment, ce larmă se aude ?
Ne aflam aproape de conac. Prin ferestrele deschise se auzea larmă de glasuri şi ţipete cu totul ciudate.
— Dumnezeule! strigă ea, pălind. Au început iarăşi! Am presimţit eu !
— Ai presimţit, zici ? Nastasia Evgrafovna, încă o întrebare. N-am, desigur, nici un drept, dar îmi permit să-ţi pun această ultimă întrebare spre binele tuturor. Spune-mi — şi secretul va rămîne în mine ca într-un mormînt — spune-mi sincer : unchiul e îndrăgostit de dumneata, sau nu ?
— Ah ! să-ţi iasă din cap o dată pentru totdeauna prostia asta ! strigă ea mîniată la culme — şi dumneata ! Dacă era îndrăgostit, n-ar fi căutat să mă mărite cu dumneata, adăugă apoi cu un zîmbet amar. Dar de unde şi pînă unde ţi-a venit un asemenea gînd ? Cum de nu-ţi dai seama despre ce este vorba ? Auzi strigătele acelea ?
—■ Păi... e vocea lui Foma Fomici...
— Foma Fomici, firește ; dar din cauza mea s-au iscat toate astea, pentru că şi ei toţi susţin acelaşi lucru, aceeaşi absurditate pe care ai spus-o şi dumneata ; şi dumnealor cred că el este îndrăgostit de mine. Şi pentru că sînt o fată săracă, neajutorată, de ce nu m-ar împroşca cu noroi ? Parcă ce-i costă ? Ei vor să-l însoare cu alta, şi-l îndeamnă să mă alunge din casă, să mă trimită la tatăl meu, pentru mai multă siguranţă. Dar cum încearcă numai să deschidă vorba despre asta, el se face foc ; e gata să-l sfîşie chiar şi pe Foma Fomici. Iată de ce ţipă ei acum ; inima îmi spune că despre asta-i vorba.
— Aşadar, e adevărat ce-am auzit! Va să zică, se va însura negreşit cu Tatiana !
473
— Care Tatiana ? —■ Tîmpita aia.
— Nu-i de loc tîmpită ! Are suflet bun. N-ai dreptul să vorbeşti aşa ! Are o inimă nobilă, mult mai nobilă decît atîţia alţii. Nu-i vina ei că este nefericită.
— Iartă-mă. Să zicem că în privinţa asta ai perfectă dreptate ; dar nu cumva greşeşti în chestiunea esenţială ? Cum se face că ei, după cum am putut observa, au o atitudine binevoitoare faţă de tatăl dumitale ? Păi, dacă ar fi fost atît de porniţi împotriva dumitale, după cum susţii, încît ar vrea să te alunge de aici, atunci şi împotriva lui ar

fi fost porniţi şi nu i-ar fi arătat atîta bunăvoinţă.
■— Dar dumneata nu vezi ce e în stare să facă pentru mine tatăl meu ? Face pe bufonul ca să-i amuze. Ei îl acceptă tocmai pentru că a ştiut să intre pe sub pielea lui Foma Fomici. Intrucît, însă, Foma Fomici a fost şi el atîta vreme bufon, acum se simte măgulit să aibă şi el bufoni. Şi cum crezi: pentru cine face tatăl meu toate astea ? Pentru mine, numai şi numai de dragul meu. Dacă ar fi după firea lui, pentru el personal n-ar scoate pălăria în faţa nimănui. Poate că în ochii unora el apare caraghios. Dar în realitate este un om minunat, un suflet generos şi nobil! îşi închipuie nu ştiu de ce — şi nu pentru că primesc aici o leafă bunicică, crede-mă — el îşi închipuie că pentru binele meu e preferabil să rămîn aici, în casa aceasta. Dar, pînă la urmă, am izbutit să-l conving. I-am scris categoric. A venit să mă ia de aici şi, de va fi nevoie, plecăm chiar mîine, pentru că lucrurile au ajuns pînă acolo, încît ăştia sînt gata să mă sfîşie şi sînt sigură că toate ţipetele astea de acum s-au stîrnit din pricina mea. Ei *îl* vor sfîşia din cauza mea, *îl* vor distruge ! Iar *el* e pentru mine ca un adevărat tată, auzi, mai mult decît propriul meu tată ! Nu vreau să mai aştept. Ştiu mai mult decît ceilalţi. Plec mîine, plec chiar mîine ! Cine ştie : poate că atunci vor mai amîna pentru un timp şi nunta lui cu Tatiana Ivanovna... Uite că ţi-am spus acum totul. Transmite-i şi lui, pentru că n-aş mai vrea acum să stau de vorbă cu el: sîntem supravegheaţi şi mai ales Perepeliţîna aceasta ne urmăreşte pas cu pas. Spune-i *lui* să nu se neliniştească pentru mine, spune-i că prefer să mănînc pîine neagră şi să stau în izba tatălui meu decît să fiu cauza chinurilor la care *el* este supus aici zilnic. Sînt o fată săracă şi soarta mea e să trăiesc în sărăcie. Dar, Dumnezeule mare, ce zarvă ! Ce ţipete ! Oare ce s-o fi petrecînd acolo ? Ei bine, cu orice risc trebuie să mă duc la ei ! Am să le-o
474
spun ; am să le-o spun verde în ochi; le-o spun chiar eu, orice s-ar întîmpla ! Trebuie s-o fac ! Rămîi cu bine ! Nastenka dispăru în fugă. Am rămas nemişcat, ţintuit locului, fiind pe deplin conştient de rolul ridicol pe care a trebuit să-l execut şi cu totul nedumerit la gîndul cum se vor sfîrşi toate acestea. Mi-era milă de biata fată şi mă temeam şi pentru unchiu-meu. Deodată, răsări lîngă mine Gavrila. Tot mai ţinea în mînă faimosul său caieţel.
— Vă poftește unchiul ! zise el cu voce tristă. Mi-am revenit deodată.
— Unchiul ? Unde e ? Ce-i cu el ?
— E în sufragerie. Acolo unde aţi binevoit să luaţi adineauri ceaiul.
— Cine mai este acolo ?
— E singur. Vă aşteaptă. —• Pe cine ? Pe mine ?
— A trimis şi după Foma Fomici. S-au dus zilişoarele noastre frumoase ! adăugă el suspinînd adînc.
— A trimis să-l cheme pe Foma Fomici ? Hm ! Dar ceilalţi, unde sînt ? Cucoana mare unde este ?
— în iatacul dumnealor. Au leşinat şi acum zac în nesimţire, iar lacrimile le curg şuvoi.
Discutînd astfel, ajunserăm la terasă. Se întunecase de-a bi-nelea. într-adevăr, unchiul meu era singur în aceeaşi încăpere unde se produsese ciocnirea mea cu Foma Fomici, şi se plimba în lung şi în lat cu paşi mari. Pe masă fuseseră aşezate sfeşnice cu luminări aprinse. Văzîndu-mă, unchiu-meu se repezi la mine şi-mi strînse mîinile cu căldură. Era palid şi respira greu ; mîinile îi tremurau şi un fior nervos îi zguduia din cînd în cînd tot corpul.

IX

EXCELENTA-VOASTRA

— Dragul meu ! Totul s-a sfîrşit, am luat o hotărîre irevocabilă ! rosti el aproape în şoaptă cu un fel de accente tragice.
-— Unchiule ! Am auzit nişte ţipete şi eram îngrijorat!
— Da, dragul meu ; şi ţipete, şi zarvă ; se întîmpla să auzi tot felul de ţipete ! Măicuţa a leşinat şi acum toate s-au întors pe dos.
47$
Dar eu sînt hotărît şi n-am de gînd să cedez. Acum nu mă mai tem de nimeni, Serioja. Vreau să le dovedesc că am şi eu caracter — şi le-o voi dovedi ! De aceea am trimis să te cheme, ca să mă ajuţi să le-o dovedesc... Mi se frînge inima, Serioja... Dar trebuie, sînt dator să procedez cu cea mai mare fermitate. Dreptatea e neînduplecată !
— Dar ce s-a întîmplat, unchiule ?
— Mă despart de Foma, rosti unchiul cu glas hotărît.
— Unchiule! strigai eu entuziasmat, ar fi soluţia cea mai bună ! Şi dacă stă în puterile mele să te ajut cît de cît la îndeplinirea acestei hotărîri excelente, te rog... să dispui de mine oricînd. Iţi sînt devotat pe veci.
— îţi mulţumesc, flăcăule, îţi mulţumesc! Dar acum totul este definitiv hotărît. II aştept pe Foma ; am trimis să-l cheme. Ori el, ori eu ! Trebuie să ne despărţim. Ori pleacă Foma chiar mîine din casa asta, ori, ţi-o jur, las totul baltă şi mă întorc din nou husar în armată ! Ştiu că o să mă primească ; îmi vor da un divizion. Să se sfîrşească odată cu tot sistemul acesta ! Va începe o viaţă nouă ! De ce ţii în mînă caietul acela franţuzesc ? strigă el furios către Gavrila. La naiba cu el! Pune-l pe foc, rupe-l, cal-că-l în picioare ! *Eu* sînt stăpînul tău şi *eu* îţi poruncesc să nu mai înveţi franţuzeşte. Eşti dator să-mi dai ascultare şi n-ai să îndrăzneşti să nu-mi execuţi ordinul, pentru că *eu* sînt stăpînul tău şi nu Foma Fomici!...
— Slavă ţie, Doamne ! murmură ca pentru sine Gavrila. Era evident că lucrurile luaseră o întorsătură serioasă.
— Dragul meu ! continuă unchiul profund emoţionat. Ei pretind de la mine ceva imposibil ! Să-mi fii sfetnic şi judecător ; tu să-ţi spui sentinţa fără părtinire între noi doi. Nici nu ştii, nici nu ştii ce-mi pretindeau ei, şi iată,

în sfîrşit, mi-au cerut-o formal, şi-au dat arama pe faţă ! Dar e împotriva oricărui sentiment de omenie, de noblețe, de onoare... Iţi voi povesti totul, dar mai întîi...
— Am aflat, unchiule ! am strigat eu, întrerupîndu-l, îmi dau seama... Chiar acum am stat de vorbă cu Nastasia Evgrafovna.
— Dragul meu, acum nici un cuvînt, nici un cuvînt despre asta ! mă întrerupse el grăbit, ca şi cum l-ar fi speriat ceva deodată. Pe urmă îţi povestesc totul, deocamdată însă... Ei ? strigă el lui Vidopleasov care intrase tocmai atunci, unde-i Foma Fomici ?
Vidopleasov aduse ştirea că „dumneaior nu binevoiesc sa vina şi socot porunca de a se prezenta cu totul brutală şi de neângă-duit, întrucît Foma Fomici a binevoit să fie foarte jignit".
— Adu-l! Adu-l încoa ! Repede ! Cu forţa să mi-l aduci! strigă unchiul, bătînd din picior.
Vidopleasov, care nu-şi mai văzuse niciodată stăpînul atît de furios, dispăru cuprins de frică. Am rămas uluit. „Trebuie să se fi întîmplat ceva foarte grav, mi-am zis în gînd, dacă un om cu firea lui a fost capabil să ajungă într-o asemenea stare de furie şi să ia asemenea hotărîri."
Cîteva clipe unchiu-meu se plimbă tăcut prin încăpere, de parcă ar fi dus o luptă cu el însuşi.
— Eu zic să nu rupi deocamdată caietul, se întoarse el iar către Gavrila. Mai aşteaptă puţin şi rămîi aici : poate că voi avea nevoie de tine. Dragul meu ! adăugă el adresîndu-mi-se mie, cred că mi-am ieşit din fire şi am zbierat cam prea tare acum. Orice lucru trebuie făcut cu demnitate, cu bărbăţie, dar fără ţipete, fără istericale şi ofense. Fireşte, că-i aşa. Ştii ce, Serioja : n-ar fi mai bine să nu asişti la această răfuială ? Pentru tine e totuna. Iţi voi povesti pe urmă totul. Cum crezi ? Fă-o pentru mine, te rog.
— Ţi-e frică, unchiule ? Iţi pare rău ? am zis eu, privindu-l ţintă.
— Nu, nu, dragul meu, n-am nici un regret, strigă el din ce în ce mai înflăcărat, acum nu mă mai tem de nimic. Sînt hotărît să iau măsurile cele mai categorice, cele mai categorice ! Tu nu ştii, nici nu-ţi închipui ce mi-au pretins ei! Cum puteam să fiu de acord ? Ei bine, am să le-o dovedesc ! M-am răzvrătit şi am s-o dovedesc ! Odată şi odată trebuia s-o dovedesc ! Dar ştii, dragul meu, regret că te-am chemat : Foma poate că o să se simtă prost, o să-i vină foarte greu dacă ai să fii şi tu de faţă, ca să zic aşa, martor la umilirea lui. Ştii, vreau să-l îndepărtez din casă într-un mod delicat, fără să-l umilesc. De fapt, însă, vorba vine că ar fi fără umilire. Situaţia e de aşa natură, dragul meu, încît pot să-i spun cuvinte oricît de mieroase, şi tot umilitor va fi. Grosolan şi prost crescut cum sînt, te pomeneşti că scap vreo vorbă, că mă ia gura pe dinainte în aşa hal, încît nici n-am să ştiu pe urmă cum să ies cu obrazul curat. Oricum, a făcut mult pentru mine... Ii sînt îndatorat... Du-te, dragul meu... Uite că l-au şi adus ! Serioja, te rog, pleacă de aici! Iţi povestesc eu totul pe urmă. Du-te, pentru numele lui Dumnezeu !

Şi unchiul m-a condus pînă la terasă exact în clipa în care Foma intra în sufragerie. Trebuie să recunosc însă că n-am plecat; am hotărât să rămîn pe terasă, în întuneric, fără să fiu văzut dinăuntru. Eram decis să ascult ce se va petrece !
Nu caut nicidecum să-mi justific fapta, dar spun sincer că, rămînînd o jumătate de oră pe terasă, fără să-mi pierd răbdarea, consider că am săvîrşit un act de martiraj. Din locul în care mă aflam, puteam nu numai să aud bine, dar să şi văd totul ; uşile aveau geamuri. Şi acum, vă rog să vi-l închipuiţi pe Foma Fo-mici, care a trebuit să se prezinte *la poruncă,* sub ameninţarea de a fi adus cu forţa în caz de refuz.
— Să cred oare că urechilor mele le-a fost dat să audă asemenea ameninţare, colonele ? zbieră Foma intrînd în sufragerie. Mi s-a transmis oare întocmai o asemenea poruncă ?
—• într-adevăr, urechilor tale le-a fost dat să audă, Foma, şi ţi s-a transmis exact porunca mea! răspunse curajos unchiu-meu. Ia loc, Foma, să vorbim cu toată seriozitatea, prietenește, frăţeşte. Aşadar, ia loc.
i
Foma Fomici se aşează solemn în fotoliu. Unchiu-meu măsura Jncăperea, cu paşi grăbiţi şi nervoşi, neştiind, probabil, cum să înceapă.
— Da, frăţeşte ! repetă el. Tu ai să mă înţelegi, Foma, nu eşti copil; nici eu nu sînt copil, într-un cuvînt, amîndoi sîntem oameni în toată firea... Hm ! Ştii, Foma, nu ne înţelegem în anumite puncte... Da, exact, în anumite puncte, şi de aceea, Foma, n-ar fi mai bine, frăţioare, să ne despărţim ? Am încredere în nobleţea ta sufletească. Ştiu că îmi vrei numai binele, şi de aceea... ce s-o mai lungim ! Eu, Foma, îţi sînt prieten pentru totdeauna şi ţi-o jur pe toţi sfinţii ! Poftim cincisprezece mii de ruble convertibile în monezi de argint : e tot ce am, tot ce am putut aduna pînă la ultimul bănuţ ; i-am jefuit şi pe ai mei. Ia-i fără grijă ! Sînt dator, sînt obligat să-ţi asigur existenţa ! Sînt aici hîrtii de valoare şi ceva bani lichizi. Poţi să-i iei fără grijă ! Iar tu nu-mi vei datora nimic, întrucît niciodată nu voi fi în măsură să mă achit pentru tot ce ai făcut pentru mine. Da, da, exact aşa este ; îmi dau seama, deşi în momentul de faţă, într-un punct esenţial, sîntem în divergenţă, nu ne înţelegem. Mîine sau poimîine... sau cînd vei dori... ne despărţim. Pleacă în orăşelul nostru, Foma, nu sînt decît zece kilometri de aici; ai să găseşti acolo o căsuţă în dosul bisericii, într-o străduţă liniştită, cu obloane verzi; o căsuţă foarte

drăguţă a unei preotese văduve ; ca şi cum ar fi fost construită anume pentru tine. E de vînzare. Ţi-o cumpăr, peste suma pe care ţi-o dau acum. Instalează-te acolo, aproape de noi. Ocupă-te de literatură, de ştiinţă, ai să-ţi

cîştigi glorie... Funcţionarii din oraş, toţi pînă la unul, sînt nişte oameni de treabă, ospitalieri, dezinteresaţi; protopopul e un om cult. Ai să ne vizitezi de sărbători şi vom trăi astfel ca în rai ! Eşti de acord, sau nu ?
„Iată, deci, în ce condiţiuni era izgonit Foma ! gîndii eu. Unchiu-meu îmi ascunsese latura financiară a demersului său."
Mult timp domni o tăcere profundă. Foma părea uluit în fotoliul său şi-l privea ţintă pe unchiu-meu, pe care această tăcere şi această privire îl contrariau vizibil.
—■ Bani ! rosti în sfîrşit Foma cu glasul pierit, nefiresc. Şi unde sînt, mă rog, unde sînt banii aceştia ? Dă-mi-i, dă-mi-i mai repede !
— Iată banii, Foma ; poftim tot ce am putut încropi; exact cincisprezece mii ; mai mult n-aş fi putut scoate nici din pămînt. Ai aici suma întreagă în bilete de bancă şi obligaţii — ai să vezi... Pofitm !
— Gavrila ! Ia-ţi banii ăştia, zise cu blîndeţe Foma, ţie, bă-trîne, îţi vor fi de folos. Ba nu ! ţipă el deodată, cu un fel de nuanţă nemaipomenit de stridentă în glasu-i şi aşa destul de piţigăiat şi sări brusc din fotoliu — nu ! Adu-i încoa, Gavrila, adu-i încoa mai întîi ! Dă-mi-i mie în mînă banii ăştia, Gavrila ! Dă-mi ! Dă-mi ! Dă-mi milioanele astea, să le calc în picioare, să le fac ferfeniţă, să le scuip, să le împrăştii, să le umplu de noroi, să le dezonorez !... Mi se oferă bani, mie, mie, sînt mituit ca să plec din casa asta ! Mie mi-a fost dat să aud aşa ceva ! Tocmai eu să ajung pe ultima treaptă a dezonoarei ? Iată, iată banii dumitale, milioanele dumitale ! Priveşte ; na, na, na şi na ! Aşa procedează Foma Opiskin, dacă nici pînă astăzi nu l-ai cunoscut, colonele !
Şi Foma împrăştie pachetul de bani pe duşumea. Interesant că el n-a sfîşiat şi nici n-a scuipat o singură bancnotă măcar, cum se lăuda să facă ; i-a mototolit uşurel, dar şi asta a făcut-o cu multă prudenţă. Gavrila se repezi să adune banii de pe jos, pentru ca, pe urmă, după plecarea lui Foma, să predea grijuliu bancnotele stăpînului său. Gestul lui Foma avu darul să-l aducă pe unchiu-meu într-o stare de încremenire totală. La rîndul său, el stătea acum în faţa lui Foma, aiurit, nemişcat şi cu gura căscată ca un netot. Intre timp Foma îşi reluă locul în fotoliu, respirînd greu ca după o tulburare copleşitoare.

— Eşti sublim, Foma ! strigă în sfîrşit unchiu-meu, venindu-şi în fire. Eşti cel mai nobil dintre toţi oamenii!
— Ştiu asta, răspunse Foma cu glas scăzut, dar plin de demnitate.
■— Iartă-mă, Foma ! M-am purtat ca un ticălos faţă de tine, Foma!
— Da, faţă de mine, încuviinţă Foma.
— Foma ! Nu mă surprinde nobila ta mărinimie, continuă unchiu-meu entuziasmat, ci faptul că am fost în stare să ajung într-un asemenea hal de orbire, de brutalitate şi nesimţire ticăloasă, încît să-ţi ofer aceşti bani în asemenea condiţii! Dar într-un singur punct te-ai înşelat tu, Foma : nici prin gînd nu mi-a trecut să te mituiesc, să te plătesc ca să pleci din casă ; ci pur şi simplu am vrut să ai şi tu nişte bani, să nu duci lipsă în momentul cînd pleci de la mine. Ţi-o jur ! Sînt gata să-ţi cer iertare în genunchi, în genunchi, Foma, şi dacă vrei, uite, cad chiar acum în faţa ta în genunchi... Dacă vrei numai... voi îngenunchea...
— N-am nevoie de îngenuncherea dumitale, colonele !...
— Dumnezeule ! Dar gîndeşte-te, Foma : eram enervat, iritat, îmi ieşisem din fire... Atunci, spune-mi, spune-mi prin ce şi cum aş putea să-mi răscumpăr această greşeală, să şterg această jignire ? Povăţuieşte-mă, îhvaţă-mă...
— Cu nimic, cu nimic, colonele, şi te asigur că mîine chiar îmi voi scutura praful de pe cizme în pragul acestei case.
Şi Foma dădu să se ridice din fotoliu. îngrozit, unchiu-meu se repezi să-l reţină.
— Ba nu, Foma, n-ai să pleci, te conjur ! striga el cu desperare. Nici vorbă nu poate fi despre praf şi cizme, Fonia! N-ai să pleci, sau plec şi eu după tine pînă la capătul pămîntului, şi tot am să merg aşa după tine pînă cînd mă vei ierta... Iţi jur, Foma, că aşa am să fac !
— Să te iert ? Te simţi vinovat ? rosti Foma. Dar îţi dai oare seama de toată vina dumitale faţă de mine ? Iţi dai oare seama că acum eşti vinovat faţă de mine chiar şi prin faptul că mi-ai oferit în casa asta o bucată de pîine ? Iţi dai dumneata seama că prin acest singur moment ai otrăvit cu venin toate bucăţile de pîine pe care le-am mîncat în casa dumitale ? Ai izbutit să-mi reproşezi în acest moment toate bucăţile, toate îmbucăturile de pîine pe care le-am consumat; mi-ai dovedit acum că am trăit ca un rob în casa dumitale, ca o slugă, ca o zdreanţă folosită
drept eîrpă pentru cizmele dumitale de lac! l$_{ar}$ eu, bietul de mine, în puritatea inimii mele, am crezut pînă acum că stau în casa dumitale ca un prieten, ca un frate 1 N-ai fost chiar dumneata acela care prin cuvintele dumitale de vicleană ispitire m-ai asigurat de o mie de ori de această frăţie ? De ce atunci mi-ai ţesut în taină aceste mreje în care m-am lăsat prins ca un nătărău ? De ce ai săpat sub vălul întunericului această groapă de lup în care m-ai îmbrîncit acum ? De ce nu m-ai răpus încă înainte dintr-o dată, printr-o lovitură de ciomag ? De ce, zău, nu mi-ai răsucit capul precum unui cocoş, numai pentru că, să zicem, pentru că... nu se ouă, de pildă ? Exact! Acesta-i cuvîntul şi eu ţin la această comparaţie, colonele, deşi este luată din ambianţă provincială şi aminteşte limbajul trivial al literaturii contemporane ; şi eu stărui asupra acestei comparaţii, pentru că oglindeşte toată absurditatea acuzaţiilor dumitale ; căci eu sînt tot atît de vinovat în faţa dumitale, ca şi acest cocoş ipotetic care nu şi-a satisfăcut stăpînul nesăbuit prin aceea că nu se ouă! Dar, e de necrezut, colonele ! Aşa se răsplăteşte un prieten, un frate ? Cu bani ? Şi pentru ce anume ? Mai ales, pentru ce ? „Poftim, adicătelea, scumpul meu frate, îţi sînt

dator cu atîta, pentru că, pe lîngă binele pe care mi l-ai făcut de atîtea ori, mi-ai salvat chiar şi viaţa. Ţine argintii aceştia ai lui Iuda, dar ia-ţi tălpăşiţa şi cară-te de aici, să nu te mai văd !" Cît de naiv, cît de brutal ai procedat cu mine ! Ai crezut că rîvnesc la aurul dumitale, în timp ce eu nutream cele mai edenice simţăminte faţă de dumneata, şi aveam o singură dorinţă : de a contribui la fericirea dumitale. O, cum mi-ai zdrobit inima ! Te-ai jucat cu sentimentele mele cele mai nobile, ca un puşti oarecare ce joacă poarca ! De mult — de mult, colonele, am prevăzut toate astea şi iată de ce de mult mă sufocă ospitalitatea dumitale, îmi stă în gît pîinea dumitale ! Iată de ce mă apăsau atît de greu pilotele dumitale de puf, mă apăsau şi nu mă încălzeau ! Iată de ce zahărul dumitale, bomboanele dumitale erau pentru mine aidoma piperului negru din Cayena, şi nu le simţeam dulceaţa ! Nu, colonele, rămîi singur, prosperează singur şi lasă-l pe Foma să-şi urmeze calea tristă a suferinţei, cu traista în spinare. Şi aşa va fi, colonele !

— Nu, Foma, nu ! Nu va fi aşa, nu se poate să fie aşa ! gemu unchiu-meu, zdrobit cu desăvîrşire.

— Ba da, colonele, da ! întocmai aşa va fi, pentru că aşa trebuie să fie. Chiar mîine plec de la dumneata. împrăştie milioanele

i'

dumitale, aşterne-le de-a lungul drumului meu, acoperă calea mea lungă pînă la Moscova cu bancnote — şi totuşi eu voi păşi mîndru şi dispreţuitor, călcînd peste bancnotele dumitale ; uite, cu acest picior, colonele, voi călca, voi umple de noroi, voi strivi aceste bancnote, şi Foma Opiskin se va simţi sătul numai cu nobleţea sufletului său ! Am spus şi am dovedit-o ! Adio, colonele ! A-di-o, colonele !...

Şi Foma dădu iar să se ridice din fotoliu.

•— Iartă-mă, iartă-mă, Foma ! Uită !... repeta unchiu-meu cu glas implorator.

— „Iartă-mă !" Dar la ce îţi va folosi iertarea mea ? Mă rog, să zicem că te voi ierta : sînt creştin ; nu pot să nu iert ; aproape că te-am şi iertat. Dar judecă şi dumneata, şi hotărăşte singur : nu va fi contrar bunului-simţ şi se va împăca oare cu sentimentul meu de legitimă demnitate faptul că aş mai rămîne măcar o clipă în casa dumitale din care m-ai alungat, căci voiai să mă alungi, nu-i aşa ?

— Nu, nu va fi contrar şi se împacă. Te asigur, Foma, că se împacă !

— Se împacă ? Dar mai sîntem noi oare egali acuma ? Şi nu înţelegi, omule, că eu, ca să zic aşa, te-am strivit cu mărinimia mea, iar dumneata singur te-ai strivit prin atitudinea şi fapta dumitale înjositoare ? Dumneata eşti cel strivit, iar eu sînt înălţat. Unde-i, deci, egalitatea ? Şi cum ar mai putea fi prieteni doi oameni între care s-a frînt egalitatea ? Mai poate exista prietenie acolo unde nu există egalitate ? O spun asta cu un strigăt profund de durere izvorît din inima mea rănită, şi nu triumfînd, înălţîn-du-mă deasupra dumitale, cum îţi închipui poate.

— Dar şi inima mea sîngerează şi geme de durere, Foma, te asigur...

— Şi acesta este omul, continuă Foma, schimbînd tonul aspru de pînă atunci într-un ton blînd, potolit; şi acesta este omul pentru care n-am dormit atîtea nopţi de-a rîndul! De cîte ori nu mi s-a întîmplat, în nopţile mele de nesomn, să mă scol din pat, să aprind luminarea şi să-mi spun în gînd : „Acuma, el doarme liniştit cu nădejdea în tine. Veghează dar, tu, Foma, veghează asupra lui, poate că vei născoci încă ceva pentru prosperitatea şi fericirea acestui om." Uite, aşa se gîndea Foma în nopţile lui de nesomn, colonele ! Şi uite cum a fost răsplătit de acest colonel! Dar să nu mai vorbim despre asta !...

— Am să caut să merit şi să-mi cîştig, să-mi cîştig iarăşi prietenia ta, Foma, ţi-o jur !

— S-o meriţi ? Dar care este garanţia ? Ca bun creştin ce sînt, te voi ierta şi chiar te voi iubi; dar ca om, ca un om nobil, împotriva voinţei mele te voi dispreţui. Sînt dator, sînt obligat să mă port aşa în numele moralei, pentru că — repet — ţi-ai pierdut onoarea, iar eu am săvîrşit cea mai nobilă dintre fapte. Ei bine, cine *din anturajul dumitale* este capabil de o atare faptă ? Care din ei va fi capabil să refuze o sumă de bani atît de mare, la care totuşi a renunţat cerşetorul, mizerabilul de Foma, omul dispreţuit de toţi, numai pentru păcatul că are un suflet prea generos ? Nu, colonele, ca să redevii vreodată egal cu mine, va trebui de aci încolo să săvîrşeşti, la rîndul dumitale, un şir întreg de fapte mărinimoase. Şi ce fapta mărinimoasă ai fi capabil să săvîrşeşti dumneata, cînd nu eşti în stare să-mi spui măcar *dumneata,* ca unui egal, ci îmi spui *tu,* ca unei slugi ?

— Dar bine, Foma, eu te tutuiam din prietenie, îţi spuneam *tu* ca unui prieten ! strigă unchiu-meu. Nu ştiam că te indispune... Dumnezeule, dacă ştiam...

— Dumneata, continuă Foma, dumneata, care n-ai fost în stare sau, mai bine zis, n-ai vrut să-mi îndeplineşti cea mai neînsemnată dorinţă, cînd te-am rugat să-mi zici, ca unui general, „excelenţa-voastră"...

— Dar, gîndeşte-te, Foma, ar fi fost, ca să spun aşa, o adevărată ştirbire adusă ordinii ierarhice, Foma !

— Ştirbire, ştirbire ! Ţi-ai vîrît în cap şi repeţi ca un papagal o expresie scoasă din cărţi! Dar îţi dai seama dumneata, că m-ai făcut de rîs, m-ai dezonorat, m-ai umilit refuzînd să-mi spui „excelenţa-voastră", m-ai dezonorat prin faptul că, neînţelegînd motivele mele, m-ai făcut să apar drept un zevzec mofturos, un ţicnit pe care-l pîndeşte balamucul! Ce, parcă eu nu înţeleg cît de ridicol aş fi fost, dacă aş fi pretins cu adevărat să mi se spună „excelenţă" — eu, care detest toate aceste titluri, ranguri şi măriri pămînteşti, mizere prin ele înseşi, atunci cînd nu sînt consfinţite prin virtute ? Nici pentru un milion n-aş accepta gradul de general, dacă ar trebui să renunţ pentru asta la virtute ! Iar dumneata m-ai luat drept un nebun ! Şi totuşi, numai şi numai pentru binele

dumitale mi-am sacrificat amorul propriu şi am admis ca dumneata,, *dumneata* să-ţi permiţi a mă privi ca pe un nebun, dumneata şi *savanţii* dumitale ! Numai ca să-ţi luminez mintea,
31*
483
să-ţi întăresc morala şi să-ţi împărtăşesc lumina noilor idei, numai pentru asta m-am decis să-ţi pretind acest titlu de general. Voiam tocmai să te conving că generalii nu sînt chiar cei mai străluciţi aştri ai omenirii de pe glob ; voiam să-ţi demonstrez că titlul nu preţuieşte nimic cînd e lipsit de generozitate şi că n-aveai de ce să te bucuri de sosirea generalului dumitale, cînd poate chiar alături de dumneata se află nişte oameni străluminînd de virtuţi ! Dumneata, însă, te-ai făIit atîta în faţa mea cu gradul dumitale de colonel, încît ţi-a fost greu să-mi spui : „excelenţa-voastră". Iată care este cauza ! Iată unde trebuie căutat motivul refuzului dumitale şi nicidecum într-o ştirbire imaginară a nu ştiu căror rînduieli ! Adevărata cauză este că dumneata eşti colonel, iar eu pur şi simplu un Foma oarecare...
— Ba nu, Foma, nu ! Te asigur că nu este aşa. Tu eşti un om cult, nu eşti pur şi simplu un Foma oarecare... Eu te stimez...
— Mă stimezi ! Foarte bine ! Spune-mi, atunci, dacă mă stimezi cu adevărat, care este părerea dumitale : merit sau nu merit eu rangul de general ? Răspunde-mi precis, categoric şi imediat : merit sau nu merit ? Vreau să văd gradul dumitale de inteligenţă şi de cultură.
— Pentru onestitatea, pentru neprecupeţirea, pentru inteligenţa, pentru nobleţea nemăsurată a sufletului dumitale — meriţi ! proclamă unchiu-meu cu mîndrie.
— Păi, dacă merit, de ce nu mi-ai spune : „excelenţa-voastră" ?
— Bine Foma, sînt gata să-ţi spun...
•— Iar eu îţi pretind ! Iţi pretind s-o spui chiar acum, colonele, insist şi pretind ! Văd cît de greu îţi vine, şi tocmai de aceea pretind. Acest sacrificiu din partea dumitale va fi începutul faptelor măreţe ce te vor face egal cu mine ; pentru că, nu uita, trebuie să săvîrşeşti un şir întreg de fapte măreţe, ca să ajungi egal mie ; va trebui să te autobiruieşti, şi abia atunci voi putea crede în sinceritatea dumitale...
— Chiar de mîine îţi voi spune, Foma, „excelenţa-voastră" !
— Nu, colonele, nu mîine ; că o vei spune mîine — se înţelege de la sine. Eu cer să-mi spui chiar acum, îndată : „excelenţa-voastră".
— Bine, Foma, sînt gata... Numai că, de ce chiar aşa, îndată, Foma ?...
— Dar de ce să n-o spui chiar acum ? Ţi-e ruşine, poate ? în cazul acesta, mă simt jignit, dacă zici că ţi-e ruşine.
484
— Bine, bine, Foma. Sînt gata, fireşte... ba sînt şi mîndru... Numai, să vezi, Foma, voi putea eu să-ţi spun aşa, deodată, fără nici o noimă : „Bună ziua, excelenţa-voastră" ? Nu prea merge...
— Nu, n-ai să spui : „Bună ziua, excelenţa-voastră", ar fi un ton jignitor ; ai avea aerul că o spui în glumă, în bătaie de joc. Eu nu admit asemenea glume. Vino-ţi în fire, colonele, vino-ţi în fire şi schimbă imediat tonul !
— Foma, tu nu glumeşti ?
— în primul rînd, n-ai să-mi mai spui *tu,* Egor Ilici, ci *dumneata,* — să nu uiţi asta ; în al doilea — nu sînt Foma, ci Foma Fomici, nici asta nu trebuie s-o uiţi.
— Crede-mă, zău, Foma Fomici, sînt tare bucuros ! Sînt tare, tare bucuros... Numai să ştiu cum trebuie să spun !
— Nu ştii cum anume să întrebuinţezi : „excelenţa-voastrâ" ? E de înţeles. De ce n-ai spus pînă acum ce te doare ? De altfel, e şi scuzabil, mai ales cînd omul *nu are darul de a compune,* ca să mă exprim mai delicat. Şi fiindcă n-ai darul de a compune, să te ajut eu atunci. Aşadar, spune după mine : „Excelenţa-voastră !..."
— Mă rog, „Excelenţa-voastră".
— Nu, nu *„mă rog,* Excelenţa-voastră", ci pur şi simplu : „Excelenţa-voastră" ! îţi spun doar, colonele, schimbă-ţi tonul ! Sper de asemenea că nu te vei ofensa dacă îţi voi propune să faci o uşoară plecăciune, înclinîndu-ţi corpul înainte. Cînd vorbeşti cu un general, trebuie să-ţi înclini puţin corpul înainte, în semn de respect şi că eşti gata să zbori, ca să zic aşa, în executarea poruncilor sale. Am avut prilejul să frecventez cercurile de generali şi cunosc bine toate regulile... Aşadar : „Excelenţa-voastră".
— Excelenţa-voastră...
— „Sînt nespus de fericit, că am, în sfîrşit, prilejul să vă cer scuze că n-am cunoscut dintr-o dată sufletul excelenţei-voastre. îmi. permit să vă asigur că pe viitor nu voi cruţa mizerele mele forţe pentru binele obştesc..." Ei, atîta ajunge !
Sărmanul meu unchi ! A trebuit să repete toată inepţia aceasta, frază cu frază, cuvînt cu cuvînt, în timp ce chiar eu roşeam ca un vinovat, ascultînd în dosul uşii. Simţeam că mă sufoc de furie.
— Ei, nu simţi acum, zise călăul, o uşurare în suflet, ca şi cum ar fi pogorît în el un înger ? Simţi prezenţa acestui înger ? Răspunde-mi!
485
— Da, Fonia, într-adevăr parcă mă simt mai uşurat, răspunse unchiu-meu.
— Ca şi cum inima dumitale, după ce ţi-ai înfrînt firea, ca să zic aşa, se scaldă într-un fel de balsam tămăduitor ?

— Da, Foma, parcă a mers totul ca uns cu untdelemn.
— Ca uns cu untdelemn ? Hm ! Deşi eu, mi se pare, nu ţi-am vorbit despre untdelemn... Dar acum n-are nici o importanţă! Iată ce înseamnă, colonele, o datorie împlinită ! Aşadar, caută să te biruieşti, să te biruieşti pe dumneata însuţi. Eşti prea orgolios, orgolios peste măsură !
— Sînt orgolios, Foma, îmi dau seama, răspunse unchiu-meu oftînd.
— Eşti un egoist, un egoist sinistru...
— Da, Foma, ai dreptate, sînt un egoist şi mi-am dat seama de asta cînd te-am cunoscut pe tine, cunoscîndu-te pe tine am aflat-o şi pe asta.
— îţi vorbesc acum ca un părinte, ca o mamă bună... Prin felul dumitale îi faci pe toţi să se depărteze de dumneata, uitînd că mielul blînd suge la două oi.
— Aşa este, Foma !
— Eşti brutal. Dai buzna cu atîta brutalitate în inima omului, cu atîta orgoliu pretinzi atenţie faţă de dumneata, încît un om cumsecade este gata să fugă de dumneata peste nouă mări şi nouă ţări !
Unchiul oftă şi mai adînc.
_ — Fii dar mai delicat, mai atent, mai drăguţ faţă de alţii ; uită de persoana dumitale în folosul altora şi atunci se vor gîndi şi alţii la dumneata. Trăieşte, dar lasă şi pe alţii să trăiască — iată regula mea de conduită în viaţă ! Rabdă, munceşte, roagă-te şi nădăjduieşte — iată nişte adevăruri pe care aş fi vrut să le in-suflu dintr-o dată întregii omeniri! Urmează, dar, această cale şi atunci voi fi cel dintîi care să-mi deschid inima în faţa dumitale, voi plînge la pieptul dumitale... de va trebui... Căci dacă o dai mereu cu „eu" şi „eu", şi numai cu persoana mea, nu merge ! I se urăşte omului, în cele din urmă, dacă tot îi dai zor cu persoana dumitale, fie-mi îngăduit să spun aşa.
— Ce gură de aur ! zise cu nemărginită devoţiune bătrînul Gavrila.
— Este adevărat, Foma ; îmi dau seama de toate astea, întări înduioşat unchiu-meu. Dar nu e întru totul vin,a ţnea, Foma ; aşa

am fost crescut, educat; am trăit într-un mediu soldăţesc. Dar ţi-o jur, Foma, eram şi eu un om plin de simţire. Cînd mi-am luat rămas bun de la regiment, plîngeau toţi husarii, tot divizionul meu ; spuneau cu toţii că un comandant ca mine nu vor mai avea. Şi atunci mi-am zis că nu sînt un om chiar atît de rău, un om definitiv pierdut.
—• O nouă dovadă de egoism ! O nouă manifestare a orgoliului dumitale nemăsurat! Te făleşti, dar îmi şi scoţi ochii totodată cu lacrimile husarilor dumitale. Ce să fac, eu nu obişnuiesc să mă laud cu lacrimile altora. Deşi nu mi-ar fi de loc greu, căci aş avea şi eu cu ce să mă laud, aş avea, poate...
— Nu lua în seamă, Foma, mi-a scăpat vorba aceasta fără să vreau, aducîndu-mi aminte de vremurile frumoase de altădată.
— Vremurile frumoase nu pică din cer, ci noi le făurim ; ele sălăşluiesc în inima noastră, Egor Ilici. Eu de ce mă simt totdeauna fericit, mulţumit, cu sufletul senin, în ciuda tuturor suferinţelor, şi nu pisălogesc pe nimeni, doar pe toţi proştii, zevzecii, *savanţii,* pe care nu-i cruţ şi nici nu vreau să-i cruţ. Nu-i pot suferi pe imbecili! Şi ce sînt aceşti savanţi, mă rog ? „Om de ştiinţă !" Păi, toată ştiinţa lui nu este decît o gogoriţă, o păcăleală, şi nu ştiinţă. Ce mare lucru a spus *individul acela* adineauri ? Chemaţi-l aici! Chemaţi pe toţi savanţii 1 Pot să contest totul ; pot să combat toate tezele lor 1 Cît despre nobleţea sentimentelor, nici nu mai vorbesc...
— Desigur, Foma, desigur. Nimeni nu se îndoieşte 1
— Adineauri, de pildă, am dat o probă de inteligenţă, de talent, de erudiţie literară colosală, de cunoaştere a inimii omeneşti, de cunoaştere a literaturilor contemporane ; am arătat şi în modul cel mai strălucit am demonstrat cum un joc popular oarecare — *komarinskaia,* de pildă — poate prilejui o temă înaltă de discuţie pentru un om talentat. Dar ce folos ? I A ştiut careva din ei să mă aprecieze după merit ? Aş ! întorceau spatele ! Ţi-a şi spus, fără îndoială, că eu nu ştiu nimic, nu cunosc nimic. Şi, cînd te gîndeşti, poate că în faţa lui se afla un Machiavelli în persoană sau un Mercadante [19] şi toată vina mea n-a fost alta decît că sînt un om sărac şi necunoscut... Dar n-am să las toate astea să treacă aşa !... N-am să le-o iert!... Mi s-a mal spus de unul Korovkin. Ce pramatie o mai fi şi acela ?
— E un orh, Foma, foarte deştept, un om de ştiinţă... îl aştept. Acesta cred că va fi la înălţime, Foma.

—• lini ! Mă îndoiesc. O fi vreun măgar din aceia moderni,/ cu samarul încărcat de cărţi. N-au suflet, colonele, n-au inimăj oamenii ăştia ! Şi ce valoare poate să aibă ştiinţa, erudiţia *iwcă!* virtute ?
— Să nu spui una ca asta, Foma ! De-ai şti ce frumos vorbea despre fericirea familială ! Parcă simţeam cum vorbele lui îmi merg drept la inimă, Foma 1
— Hm ! Vom vedea ; îl vom supune la un examen şi pe Ko-rovkin. Dar să ne oprim aici, încheie Foma, ridieîndu-se de pe fotoliu. încă nu pot să-ţi dau întreaga iertare, colonele ; jignirea a fost prea gravă ; dar mă voi ruga şi să nădăjduim că bunul Dumnezeu va pogorî pacea în sufletul meu rănit. Mai vorbim noi şi mîine despre aceasta. Iar acum, dă-mi voie să mă retrag. Mă simt foarte obosit.
— Ah, Foma! se nelinişti unchiul, trebuie să fii foarte obosit, într-adevăr! Ştii ce propun eu ? Să iei o gustărică, să te mai întăreşti puţin, ce zici ? Dau ordin imediat.

— O gustărică ! Ha-ha-ha ! O gustărică ! răspunse Foma cu un hohot dispreţuitor. Mai întîi te pune să bei un pahar plin de venin, şi pe urmă te întreabă dacă nu vrei o gustare ? O inimă rănită vor s-o lecuiască cu niscai merişoare murate sau ciuper-cuţe marinate ! Ce materialist jalnic îmi eşti, colonele !
■— Vai, Foma, ţi-am propus dintr-un imbold atît de curat şi ou dragă inimă, zău !...
■— Bine, bine, să lăsăm asta. Eu plec, iar dumneata aleargă acum la mămiţica dumitale, aruncă-te la picioarele ei şi cu lacrimi fierbinţi roag-o să te ierte — este datoria dumitale, obligaţia dumitale !
— Ah, Foma, tocmai la asta m-am gîndit tot timpul; chiar şi acum, stînd de vorbă cu tine, mă gîndeam la asta. Sînt gata să stau în faţa ei în genunchi pînă-n zori. Dar gîndeşte^te, Foma, ce-mi pretind ei mie ? Ar fi nedrept, Foma, ar fi o cruzime ! Fii mărinimos pînă la capăt şi fericeşte-mă deplin ; mai chibzuieşte, hotărăşte tu şi atunci... atunci... ţi-o jur !...
— Nu, Egor Ilici, în chestiunea aceasta nu mă amestec, nu e treaba mea, răspunse Foma. Ştii prea bine că aici eu n-am nici un amestec ; deşi poate că mă crezi cauza celor ce se-ntîmplă ; dar te asigur că m-am dat în lături chiar de la început de la toată treaba aceasta. Aici hotărăşte numai şi numai voinţa mamei du-

mitale, care, fireşte, îţi vrea numai binele... ' Du-te, dar, grăbeşte-te, zboară şi îndreaptă lucrurile prin supunere şi ascultare. Fie ca necazurile şi supărările dumitale să se risipească încă sub razele acestui apus de soare ! Iar eu... eu.mă voi ruga toată noaptea pentru dumneata. De mult nu mai ştiu ce-i somnul, Egor Ilici. Aşadar, rămîi cu bine ! Te iert şi pe tine, bătrîne, adăugă el întoreîndu-se spre Gavrila. Ştiu că n-ai făcut-o de capul tău. Iartă-mă şi tu pe mine, dacă te-am jignit cu ceva... Rămîneţi cu bine, rămîneţi cu bine cu toţii şi Dumnezeu să vă binecuvînteze ! Foma plecă. Mă năpustii imediat înăuntru.
— Ai ascultat la uşă ? ! strigă unchiul.
■— Da, unchiule, am ascultat şi am auzit tot ce aţi vorbit! Şi dumneata ai acceptat să-i spui „excelenţa-voastră !"...
-— Ce puteam face, dragul meu ? Mă şi mîndresc cu asta... Ce preţ mai poate avea lucrul acesta, cînd am în faţă datoria unor făptuiri de înaltă abnegaţie. Ce om mărinimos, ce om dezinteresat, ce om extraordinar ! Tu ai auzit doar, Serghei... Cum de am putut eu să fiu atît de nesimţit şi să-i ofer bani într-o asemenea situaţie, nu pot pricepe! Dragul meu ! Eram orbit de mînie ; eram furios şi nu-l înţelegeam ; îl bănuiam, îl acuzam... Dar nu l El nu mi-a fost duşman, îmi dau seama abia acum... Ai observat ce expresie nobilă avea întipărită pe faţă, cînd a refuzat banii ?
— Bine, unchiule, mîndreşte-te cît vrei, dacă e aşa, dar eu plec : nu mai pot suporta ! Te întreb pentru cea din urmă oară : ce voiai de la mine ? De ce m-ai chemat şi la ce te aştepţi din partea mea ? Dar dacă totul este în regulă şi eu sînt inutil aici — plec. Mi-e cu neputinţă să mai asist la asemenea reprezentaţii! Chiar astăzi plec.
— Dragul meu... se agită, ca de obicei, unchiul. Aşteaptă-mă numai două minute : trebuie să mă duc la mămiţica... să termin şi acolo... o chestiune foarte, foarte importantă, extrem de importantă !... Pînă atunci, du-te în camera ta. Uite, Gavrila te conduce în pavilionul de vară. Cunoşti pavilionul de vară ? E chiar în parc. Am şi dat dispoziţii ca valiza ta să fie dusă acolo. Iar eu mă duc sus să implor iertare, sînt hotărît să rezolv definitiv o chestiune ; acum ştiu cum să procedez... De acolo vin direct la tine şi atunci îţi povestesc totul pînă în cele mai mici amănunte, dar absolut totul; îţi voi deschide inima mea. Şi... şi... şi va veni,

— Atunci, probabil că îmi vei da voie să aprind o ţigară Dincolo e interzis, şi am o dorinţă grozavă de a fuma. Sînt de acord, continuă el aprinzîndu-şi ţigara, că tot ce se petrece aici seamănă cu o casă de nebuni ; dar te asigur că nu-mi voi îngădui să te judec, mai ales pentru motivul că, în locul dumitale, poate că m-aş fi aprins întreit mai tare, ieşindu-mi cu totul din fire.
— Atunci, de ce nu ţi-ai ieşit din fire, dacă erai şi dumneata atît de revoltat ? Dimpotrivă, am băgat de seamă că ai stat tot timpul foarte calm şi, mărturisesc, mi s-a părut cam ciudat că n-ai luat apărarea sărmanului meu unchi, care este totdeauna gata să facă bine... tuturor şi oricui !
— Ai dreptate : a făcut mult bine şi la foarte multă lume ; consider însă absolut inutil de a-i lua apărarea : în primul rînd, pentru că ar fi cu totul inutil chiar pentru el, ba şi umilitor oarecum ; în al doilea rînd, pentru că m-ar da afară chiar a doua zi. Şi trebuie să-ţi spun sincer : situaţia mea este de aşa natură, în-cît sînt obligat să ţin mult Ia ospitalitatea casei acesteia.
— Dar n-am nici o pretenţie la sinceritatea dumitale în privinţa situaţiei... De altfel, aş vrea să te întreb, de vreme ce eşti aici de o lună...
— Fă-mi plăcerea şi întreabă-mă : sînt la dispoziţia dumitale, răspunse în grabă Mizincikov, apropiindu-şi scaunul.
— Explică-mi, de pildă, următorul fapt : chiar acum Foma Fomici a refuzat să primească cincisprezece mii de ruble care i se înmînaseră — am văzut cu ochii mei.
— Cum aşa ? E cu putinţă ? strigă Mizincikov, povesteşte-mi, te rog !
I-am relatat cele petrecute, omiţînd doar momentul cu „excelenţa-voastră". Mizincikov mă asculta cu o curiozitate avidă ; iar cînd am ajuns la scena cu cele cincisprezece mii, faţa lui parcă se transfigurase într-un chip cu totul ciudat.

— E grozav, individul ! se minună el după ce am terminat de povestit. Drept să-ţi spun, nu m-aş fi aşteptat la o ispravă ca asta din partea lui Foma.
— Şi totuşi, a refuzat banii! Cum se explică ? Din pură generozitate ?
— A refuzat cele cincisprezece mii, ca să capete mai tîrziu treizeci. De altfel, ştii ce-aş înclina să cred ? adăugă el, reflec-tînd un timp. Mă îndoiesc ca Foma să fi avut un calcul precis. E un om lipsit de simţ practic ; într-un anumit fel este şi el un poet.
492
Cincisprezece mii... Hm ! Asta este : ar fi luat el banii, negreşit, dar n-a rezistat ispitei de a face puţină paradă ce-i oferea un prilej grozav de fandoseală şi pozâ. De fapt, este un neisprăvit anost, un zevzec miorlăit, care e stăpînit însă de un orgoliu nemăsurat.
Mizincikov părea supărat. Era limpede că faptul îl necăjea, umplîndu-l de un oarecare regret sau chiar de invidie.
— Hm ! Trebuie să ne aşteptăm la mari schimbări, adăugă el îngîndurat. Acum, Egor Ilici îl va idolatriza pe Foma. Te pomeneşti că se şi însoară de înduioşare, adăugă el printre dinţi.
— Aşadar, dumneata crezi că această căsătorie absurdă şi mîrşavă cu toanta aia smintită poate avea loc ? Mizincikov mă privi scrutător.
■— Ce ticăloşi! am strigat eu înfierbîntat.
— Deşi pretenţia lor pare destul de întemeiată : ei susţin că Egor Ilioi trebuie să încheie această căsătorie în interesul întregii familii.
— Da, sigur ! Puţin a făcut pînă acum pentru ei ! m-am indignat eu. Şi dumneata, dumneata poţi să afirmi că pretenţia lor de a-l însura cu această femeie proastă şi vulgară este întemeiată ? !
— Sînt de acord cu ceea ce spui dumneata, că ea este o cretină... Hm ! E frumos din partea dumitale să ţii atît de mult la unchiul dumitale ; şi eu îl compătimesc... Deşi cu banii ei s-ar fi putut rotunji considerabil moşia ! Dar mi se pare că au şi alte motive : se tem ca Egor Ilici să nu se însoare cu această guvernantă... Ştii, fata aceea drăguţă ?
— Şi dumneata crezi... că este posibil ? am întrebat eu, cuprins de tulburare. Credeam că e o calomnie. Lămureşte-mă, te rog, mă interesează mult...
— Dar e îndrăgostit lulea! Caută să ascundă, bineînţeles.
— Ascunde ? Aşa crezi că ascunde ? Dar fata ? li iubeşte ?
— Tot ce se poate. De altfel, i-ar conveni mult, căci e foarte săracă.
— Şi pe ce anume îţi întemeiezi presupunerea că ei se iubesc ?
— Aşa ceva nu se poate ascunde ; de altfel, pe cît se pare, se şi întîlnesc în taină. Unii susţin chiar că între ei ar exista şi legături nepermise. Dar te rog să nu mă trădezi. Ţi-o spun în secret.
493
— E posibil oare ca oineva să creadă asemenea lucruri ? Şi dumneata, dumneata poţi crede aşa ceva ?
— Bineînţeles, n-aş putea fi sigur, doar n-am fost de faţă. Dar nu este exclus să fie şi adevărat.
— Cum aşa, nu este exclus ! Gîndeşte-te ce om nobil şi de onoare este unchiu-meu !
— De acord; dar poate interveni şi pasiunea, mai ales că totul se poate încheia printr-o căsătorie legitimă. Se întîmplă ca omul să-şi piardă capul, au fost cazuri. De altfel, repet încă o dată, n-am nici o certitudine asupra temeiniciei acestor afirmaţii, cu atît mai mult, cu cît între timp a fost dezlănţuită împotriva ei o adevărată campanie de ponegrire ; s-a spus chiar că a întreţinut legături cu Vidopleasov.
— Ei vezi! chiar şi cu Vidopleasov ! E cu putinţă ? ! Ţi-e şi scîrbă să asculţi aşa ceva ! Nu se poate ca dumneata să fi crezut născocirile astea revoltătoare !
— Păi tocmai asta îţi spuneam şi eu, că nu prea cred, răspunse calm Mizincikov, deşi s-ar putea să fie şi adevărat. Cîte nu se întîmplă pe lume ! Doar n-am fost de faţă, şi apoi consider că nu e treaba mea. Intrucît însă, după cum observ eu, vădeşti un mare interes pentru toate astea, cred de a mea datorie să adaug că socot puţin probabilă legătura aceasta cu Vidopleasov. Nu sînt decît născociri şi intrigi urzite de Anna Nilovna Perepeliţîna ; ea a scornit toate astea şi le-a scornit din invidie, pentru că nutrea speranţa să se mărite cu Egor Ilici — zău ! — pe motivul că este fiică de locotenent-colonel. Văzîndu-şi speranţele prăbuşite, ea nu mai poate de furie. De altfel, ţi-am şi spus, mi se pare, totul în privinţa aceasta şi vreau doar să-ţi mai mărturisesc că grozav nu-mi plac cancanurile ; cu atît mai mult că pierdem un timp preţios. Venisem la dumneata să-ţi cer un mic serviciu.
•— Un serviciu ? Mă rog, sînt la dispoziţia dumitale...
— Vreau şi sper să-ţi provoc interesul, întrucît văd că ţii foarte mult la unchiul dumitale şi te preocupă în mod deosebit proiectata lui căsătorie. Dar înainte de a-mi expune cererea pro-priu-zisă, aş mai avea să-ţi fac şi o rugăminte prealabilă.
— Care anume ?
— Iată care : nu ştiu dacă vei accepta sau nu să-mi îndeplineşti rugămintea principală, în tot cazul însă, înainte de a o expune, te-aş ruga mult să-mi faci o deosebită onoare dîndu-mi cuvîntul dumitale de nobil şi om onest, că tot ce vei auzi acum
494

de la mine va rămîne între noi în cea mai mare taină şi că nici într-un caz şi faţă de nimeni nu vei trăda acest secret şi nu vei folosi în favoarea dumitale ideea pe care găsesc acum, necesar să ţi-o împărtăşesc. Primeşti, sau nu ?
Introducerea suna solemn. I-am promis toată discreţia.
— Aşadar ?... zisei eu.
— Chestiunea-i de fapt foarte simplă, începu Mizincikov. Trebuie să-ţi spun că mi-am pus în gînd s-o răpesc pe Tatiana Ivanovna şi să mă însor cu ea ; într-un cuvînt, va fi ceva în genul practicii de la Gretna-Green [20], mă înţelegi ?
II privii pe domnul Mizincikov ţintă în ochi fără a putea scoate un timp nici o vorbă.
— Mărturisesc, n-am înţeles nimic, am bîiguit eu în sfîrşit, şi afară de aceasta, aşteptîndu-mă să am de-a face cu un om rezonabil, de loc nu m-am aşteptat...
— Aşteptîndu-te, nu te-ai aşteptat, mă întrerupse Mizincikov. Altfel spus, aceasta înseamnă că dumneata mă consideri şi pe mine un nesăbuit, iar planul meu îl găseşti absurd, aşa este ?
— Ba de loc... Insă...
— O, te rog, nu te jena în alegerea expresiilor ! Nici o grijă ; îmi vei procura chiar o mare satisfacţie, pentru că în felul acesta se scurtează drumul ce duce la atingerea ţelului. De altfel, sînt cu totul de acord că toate astea par la prima vedere puţin cam ciudate. Dar îndrăznesc să te asigur că intenţia mea, departe de a fi absurdă, este, dimpotrivă, foarte rezonabilă ; şi dacă vei avea bunătatea să mă asculţi...
■—• Mă rog, mă rog ! Te ascult cu cel mai mare interes.
— De fapt, nici n-ar fi cine ştie ce mult de povestit. Uite ce este : în momentul de faţă, sînt plin de datorii şi fără nici o leţcaie. Mai am şi o soră, o fată de vreo nouăsprezece ani, orfană de ambii părinţi, stă la nişte oameni străini şi e complet lipsită de mijloace de trai. în bună parte vina este a mea că a ajuns în această situaţie. Moştenisem vreo patruzeci de suflete. întîmpla-rea a făcut ca tocmai atunci să fiu înaintat locotenent. Bineînţe-les, mai întîi am ipotecat mica noastră avere, iar pe urmă am irosit-o în petreceri. Am dus o viaţă tîmpită ; făceam pe grozavul, imitîndu-l pe Burţov[21], jucam cărţi, chefuiam — într-un cuvînt — o viaţă atît de tîmpită, încît mi-e şi ruşine să-mi aduc aminte. Acum mi-am venit în fire şi vreau să-mi schimb radical felul de viaţă. Pentru asta am însă absolută nevoie de bani. Cel puţin de
495
o sută de mii de ruble. Intrucît însă o slujbă nu mi-ar aduce nimic în plus, iar eu personal nu sînt capabil de nimic şi n-am nici un fel de studii, nu-mi rămîne, bineînţeles, decît : ori să mă apuc de furat, ori să mă însor cu una bogată. Cînd am ajuns aici, eram aproape distrus, am venit pe jos, nu cu un mijloc de transport ^oarecare. Mi-a dat soră-mea ultimele trei ruble ce-i mai rămăseseră, ca să pot pleca din Moscova. Aici am văzut-o pe această Tatiana Ivanovna şi mi-a încolţit ideea pe care ţi-am expus-o. M-am decis imediat să mă sacrific şi să mă căsătoresc cu ea. Eşti de acord, cred, că dau dovadă de înţelepciune. De altfel, o fac mai mult pentru soră-mea... Bineînţeles, şi pentru mine...
— Da, dă-mi voie, vrei să faci o cerere formală de căsătorie Tatianei Ivanovna ?
— Ferească sfîntul! M-aş pomeni alungat imediat de aici. Şi nici ea n-ar consimţi aşa ; altceva ar fi dacă i-aş propune s-o răpesc : atunci se învoieşte. Aicea-i tot secretul : să fie ceva romantic şi de efect. Bineînţeles, totul va lua apoi forma unei căsătorii legitime. Numai s-o pot scoate de aici !
— Dar de ce eşti atît de convins că ea va fugi negreşit cu dumneata ?
— O, în privinţa asta — nici o grijă ! Sînt absolut sigur. Tocmai aici e miezul ideii mele — convingerea că Tatiana Ivanovna este capabilă să întreprindă o aventură amoroasă absolut cu oricine, cu primul întîlnit, căruia i-ar trăsni să se angajeze. De aceea am apelat în prealabil la cuvîntul dumitale de onoare, ca să nu profiţi de ideea mea. Iţi dai seama că, în ceea oe mă priveşte, ar fi păcat să nu folosesc un asemenea prilej favorabil, mai ales în situaţia în care mă aflu.
— Asta înseamnă că ea e nebună de-a binelea... O, te rog, scuză-mă, m-am grăbit să adaug. Atunci, dat fiind planurile dumitale, înseamnă...
— Te rog încă o dată, nu te sfii în alegerea expresiilor. Vrei să mă întrebi dacă e într-adevăr o scrîntită ? Cum să-ţi spun ? Nu este nebună, desigur, pentru că deocamdată nu se află într-un ospiciu ; de altfel, în această înclinaţie spre aventuri amoroase eu personal, mărturisesc, nu văd nici un semn de nebunie. Cu toate aparenţele, ea este de fapt o fată cinstită. Trebuie să ţinem seama că pînă acum un an a trăit într-o sărăcie cumplită ; chiar din momentul naşterii n-a stat decît sub oblăduirea asupritoare a diverselor binefăcătoare. Are o inimă extrem de sensibilă ;
496
nimeni nu s-a gîndit vreodată s-o ceară în căsătorie __ ei şi, mă
înţelegi : visuri, dorinţi, speranţe, înflăcărarea inimii, pe care tot timpul trebuia s-o stăpînească, suferinţe necontenite din partea ocrotitoarelor — toate astea, bineînţeles, erau de ajuns ca să zdruncine echilibrul unei firi sensibile. Şi, deodată, moşteneşte o avere considerabilă. Eşti de acord, cred, că oricine în locul ei şi-ar pierde capul. Acum, fireşte, este adulată, curtată, — deci, speranţele nutrite atîta timp au reînviat cu o şi mai mare intensitate. Adineauri ai auzit-o povestind despre o întîmplare cu un filfizon cu vestă albă : a fost exact aşa cum a descris-o. Faptul acesta îţi dă posibilitatea să-ţi dai seama şi de rest. Cu suspine, ..bileţele, versuri ai toate

şansele s-o ademeneşti; iar dacă mai strecori şi o aluzie la scara de mătase, la serenade spanioleşti sau la cine ştie ce alte prostii din cîte sînt în genul acesta, poţi să faci cu ea ce doreşti. Am şi făcut o încercare obţinînd imediat o întîl-nire secretă. Deşi, deocamdată m-am oprit aici, în aşteptarea unor împrejurări mai favorabile. In orice caz, însă, peste vreo patru zile, o răpesc, orice ar fi. în ajun voi începe preludiul sentimental cu bileţele şi suspine ; cînt destul de bine la chitară ca să-mi acompaniez serenadele. Noaptea — o întîlnire în boschet, iar în zori caleaşca va fi gata ; o duc pînă la locul unde mă aşteaptă itrăsura, o aşez şi dispărem. înţelegi, cred, că nu risc nimic : este absolut majoră şi, pe deasupra, totul se va face la propria ei dorinţă. Iar o dată fugită cu mine, va fi obligată; desigur, să meargă pînă la capăt... O duc într-o casă săracă, dar de oameni cumsecade — cam la vreo patruzeci de verste de aici, unde va fi adăpostită cu grijă pînă la cununie şi păzită de orice vizite nedorite ; între timp, fără a mai pierde o clipă, aranjez ca nunta să aibă loc cel mult în trei zile — se poate. Bineînţeles, voi avea nevoie de nişte bani; am făcut socoteala că mă voi descurca cu vreo cinci sute de ruble pentru a duce la capăt tot interludiul acesta, dar în această privinţă mi-am pus nădejdea în Egor Ilici : îmi va avansa suma, fără să ştie, fireşte, în ce scop. Ai înţeles acum ?

— Am înţeles. Sînt complet lămurit. Dar spune-mi, te rog, în ce privinţă speri să-ţi fiu de folos ?

— O, în multe, foarte multe privinţe, crede-mă ! Altfel nici nu te-aş fi solicitat. Ţi-am spus, doar, că mă bazez pe concursul unei familii respectabile, dar sărace. Dumneata ai să mă ajuţi să mă descurc şi aici, şi acolo, şi, în sfîrşit, ca martor. Mărturisesc că,

497

fără ajutorul dumitale, voi fi legat pur şi simplu la mîini şi la picioare.

— încă o întrebare : de ce alegerea dumitale pentru acest ajutor a căzut tocmai asupra mea ■— un confident pe care nici nu-l cunoşti, de fapt, întrucît am sosit aici abia de cîteva ore ?

— întrebarea dumitale, mă lămuri Mizinoikov cu zîmbetul cel mai amabil, întrebarea dumitale, mărturisesc sincer, îmi face o deosebită plăcere, pentru că îmi oferă prilejul să-mi exprim toată stima pe care ţi-o port.

— Mă simt prea onorat!

— Iată de ce : te-am observat şi te-am studiat oarecum cu prilejul întîlnirii de adineauri. Deşi, mă rog, eşti cam prea înflăcărat şi... şi... tînăr încă ; dar m-am convins de un lucru : că dacă mi-ai dat cuvîntul o dată, pot fi sigur că n-ai să povesteşti nimănui, şi am convingerea fermă că ai să-l respecţi — dumneata nu eşti un Obnoskin — una la mînă. în al doilea rînd : eşti un om cinstit şi nu vei profita de ideea mea în interesul dumitale personal ; bineînţeles, afară de cazul cînd vei voi să cazi la învoială cu mine, tranşînd afacerea amiabil. în acest din urmă caz, aş fi dispus poate să-ţi cedez ideea mea, adică pe Tatiana Ivanovna, şi să te ajut cu tot zelul la răpirea ei, dar cu condiţia ca, la o lună după cununie, să capăt de la dumneata cincizeci de mii de ruble, în asignate, pentru care dumneata îmi vei da, bineînţeles, o scrisoare de garanţie sub formă de împrumut fără dobîndă.

— Cum, strigai eu, mi-o şi propui ?

— Fireşte, pot să ţi-o cedez, dacă doreşti, dacă ai anumite planuri. Eu pierd, bineînţeles, în acest caz ; dar... ideea îmi aparţine, căci sînt atîtea cazuri cînd se iau bani pentru o idee. Şi, în sfîrşit, în al treilea rînd : te-am invitat pe dumneata şi pentru simplul fapt că n-aş avea de unde alege. Iar orice amînare, dat fiind împrejurările de aici, este de neconceput. De altfel, se apropie şi postul Uspeniei, cînd nu se mai oficiază cununii. Sper că acum eşti pe deplin lămurit ?

— Absolut, şi încă o dată mă angajez să-ţi păstrez taina cu toată discreţia ; dar refuz cu desăvîrşire să-ţi fiu asociat în această chestiune, lucru pe care ţi-l fac cunoscut de pe acum.

— Dar de ce ?

— Cum, de ce ? am izbucnit eu, dînd frîu liber valului de indignare stăpînită în timpul acestei discuţii. Dar cum de nu înţelegi că o asemenea faptă ar fi cu totul necinstită ? Să zicem că

498

dumneata ţi-ai făcut o socoteală absolut întemeiată, contînd pe debilitatea mintală şi pe mania nefericită a acestei domnişoare ; dar singur acest fapt ar fi de ajuns ca să te oprească pe dumneata, un om de condiţie onestă ! Chiar dumneata spuneai că ea merită toată consideraţia, cu tot ridicolul situaţiilor în care se pune singură. Şi, cînd colo, vrei să profiţi de nenorocirea ei ca să-i smulgi o sută de mii de ruble ! N-ai să-i fii, desigur, un soţ în adevăratul sens al cuvîntului, îndeplinindu-ţi toate îndatoririle; ai s-o părăseşti, bineînţeles... E ceva atît de neonest în toată treaba asta, încît, iartă-mă, dar nici nu înţeleg, cum de te-ai ho-tărît să-mi soliciţi concursul!

— Uliuliu, ce romantism ! strigă Mizincikov, privindu-mă cu o mirare nedisimulată. De altfel, nici romantism n-ar fi, ci pur şi simplu o incapacitate de a înţelege natura acestei afaceri şi de a sesiza consecinţele care decurg din ea. Dumneata susţii că e o faptă necinstită, în timp ce toate avantagiile ar fi de partea ei, şi nu în favoarea mea... Judecă şi dumneata !

— Bineînţeles, din punctul dumitale de vedere ar putea să reiasă că faci un act de generozitate, căsătorindu-te cu Tatiana Ivanovna, am răspuns eu zîmbind sarcastic.

— Cum să nu ! Un act de cea mai mare generozitate, bineînţeles ! se aprinse la rîndul lui Mizincikov. Gîndeşte-te : în primul rînd, eu mă sacrific consimţind să-i fiu soţ — este ceva, nu ? în al doilea rînd, deşi ea dispune sigur de o sută de mii de ruble de argurt, cu toate astea nu iau decît o sută de mii în bancnote, dîndu-mi totodată cuvîntul să nu mai pretind de la ea nioi un ban în plus, cît voi trăi, deşi aş fi putut să procedez şi altfel —

ceea ce înseamnă ceva, nu-i aşa ? Şi, în sfîrşit, să ne gîndim şi la altceva : o vezi dumneata ducînd de aci încolo o viaţă aşezată ? Ca să poată trăi liniştit, trebuie deposedată de banii pe care îi are şi instalată într-un ospiciu de nebuni, pentru că, în orice clipă, te poţi aştepta să apară vreun pierde-vară, vreun fluieră-vînt, pescuitor în ape tulburi sau escroc cu mustăcioară, chitară şi serenade, de felul lui Obnoskin, care să-i sucească capul, seducînd-o, căsă-torindu-se cu ea, jecmănind-o pînă la ultimul ban, ca s-o părăsească apoi, la voia întîmplării. Chiar aici, de exemplu, într-o casă onorabilă, s-ar părea, nu4 aşa ? Ei bine, chiar şi în casa aceasta este găzduită şi adulată numai pentru că cei de aici scontează anumite avantagii de pe urma banilor ei. Fiinţa aceasta trebuie ferită, salvată de asemenea primejdii. Or, mă înţelegi, o dată

căsătorită cu mine, toate primejdiile de acest fel vor dispărea. în această privinţă, îmi iau obligaţia ca nici un fel de nenorocire să n-o mai lovească. In primul rînd, o plasez îndată la Moscova, într-o familie onorabilă, dar săracă — alta decît aceea la care m-am referit; pe lîngă ea va sta tot timpul soră-mea ; va fi mereu supravegheată şi păzită. Ii vor rămîne vreo două sute cincizeci de mii de ruble, sau, dacă socotim în asignate — trei sute de mii, ceea ce va fi prea de ajuns ca să trăiască fără grijă ! Se va bucura de toate plăcerile, distracţiile, va fi dusă la baluri, mascarade, concerte. Va putea să viseze şi amoruri, bineînţeles că în această privinţă eu îmi voi lua toate măsurile de siguranţă : visează cît vrei, dar numai atît, mai departe nimic ! Pe cînd acum, ce se-ntîmplă ? Oricine poate s-o jignească, s-o nedreptăţească ! Măritată cu mine, însă, nimeni nu va îndrăzni s-o facă : este nevasta mea, poartă numele de Mizincikov, care n-ar îngădui să-i fie pătat numele ! Toate astea nu contează ? Ce zici ? Firește, n-am să stau cu ea împreună : ea va sta la Moscova, iar eu undeva la Petersburg. Mărturisesc acest lucru pentru că discut cu dumneata absolut deschis *şi* sincer. Dar ce-are a face că nu vom sta împreună ? Fii mai atent şi observă-i firea : este capabilă o fiinţă ca ea să fie soţie şi să stea împreună cu soţul ? Este capabilă ea să rămînă credincioasă ? Dar e fiinţa cea mai zănatică din lume ! Are nevoie de schimbări necontenite ; este capabilă a doua zi chiar să uite că s-a măritat şi a devenit soţie legitimă. Păi, aş face-o complet nefericită, dacă aş rămîne împreună cu ea şi i-aş pretinde îndeplinirea strictă a tuturor obligaţiilor conjugale. Bineînţeles, o voi vizita o dată sau de mai multe ori pe an ; şi nu ca să-i cer bani — te asigur. Am precizat doar că peste suta de mii în asignate nu voi lua de la dînsa nici un ban, şi mă voi ţine de cuvînt ! In privinţa banilor, voi proceda cu ea în chipul cel mai onest. Venind s-o vizitez pentru două sau trei zile, îi voi procura chiar o reală plăcere, şi nu plictiseală : voi rîde cu ea în* hohote, îi voi povesti anecdote, o voi duce la bal, mă voi dră-gosti cu ea, îi voi face cadouri, îi voi cînta romanţe, îi voi dărui o căţeluşă ; apoi ne vom despărţi în chipul cel mai romantic şi vom continua să întreţinem o corespondenţă de amor. In felul acesta, ea va fi entuziasmată de un asemenea soţ romantic, mereu îndrăgostit şi bine dispus ! După părerea mea, e cît se poate de înţelept şi raţional; şi bine ar fi dacă toţi soţii ar proceda la fel. Femeile ţin la soţii lor numai atunci cînd aceştia lipsesc, şi ur-

mîndu-mi sistemul, voi captiva inima Tatianei Ivanovna în modul cel mai antrenant şi pentru toată viaţa. Ce-ar putea să-şi dorească mai mult ? Spune şi dumneata ! Păi ar fi un rai pentru dînsa, un adevărat paradis !
Ascultam în tăcere, uimit de cuvintele lui. Mi-am dat seama că n-are nici un rost să-l contrazic pe domnul Mizincikov. Era convins ca un fanatic că are dreptate, că proiectul său este chiar măreţ, plin de generozitate, şi vorbea despre el cu entuziasmul primului descoperitor. Rămînea însă neclară o împrejurare delicată ; se impunea s-o lămurim.
— Dar dumneata nu te-ai gîndit de loc, am zis eu, că e aproape logodită cu unchiul meu ? Răpind-o, ai să-i aduci acestui om o mare ofensă ; vrei să fugi cu ea chiar în ajunul nunţii lor, ba, colac peste pupăză, intenţionezi să te împrumuţi chiar de la el pentru această ispravă !
— Uite că te-am şi prins ! se înflăcăra Mizincikov. Nici o grijă, prevăzusem obiecţiunea dumitale. Dar în primul rînd, şi acesta este lucrul esenţial : unchiul dumitale nu a cerut-o încă oficial în căsătorie ; prin urmare, am tot dreptul să ignorez faptul că cineva intenţionează să i-o dea de nevastă ; pe de altă parte, notează, te rog, că am conceput această afacere cu trei săptămîni în urmă, cînd nu ştiam absolut nimic despre intenţiile celor de aici; şi, de aceea, mă simt absolut loial în faţa lui din punct de vedere$_s$ moral, ba chiar, dacă stăm să judecăm bine, nu sînt eu acela care îi răpesc logodnica, cu care — notează şi acest lucru ■— am şi avut o întîlnire secretă noaptea în boschetul din parc. Şi, în sfîrşit, dă-mi voie, n-ai fost chiar dumneata revoltat acum cî-teva clipe pe motivul că unchiul dumitale este silit să se însoare cu Tatiana Ivanovna, iar acum, deodată, mă pomenesc că tot dumneata ai devenit apărătorul acestei căsătorii şi vorbeşti despre o ofensă, o jignire pe care aş aduce-o onoarei de familie ! Păi eu, dimpotrivă, îi fac unchiului dumitale cel mai mare serviciu : îl salvez — dumneata trebuie să înţelegi acest lucru ! El priveşte cu dezgust această eventuală căsătorie, unde mai pui că iubeşte o altă persoană ! Ce fel de soţie i-ar putea fi Tatiana Ivanovna ? De altfel, şi ea ar fi nefericită cu dînsul, pentru că, orice ai spune, va trebui să fie stăpînită şi ţinută în frîu, ca să nu mai cocheteze cu orice tînăr. Dar dacă o răpesc, şi încă în timpul nopţii, nici o generăleasă, nici un Foma Fomici nu mai au nimic de făcut. Ar fi prea de tot să aduci înapoi o logodnică fugită cu altul în aju-

nul cununiei. Nu fac eu în felul acesta un bun serviciu, un adevărat bine lui Egor Ilici ?

Recunosc, aceste din urmă consideraţii şi argumente au avut asupra mea un efect hotărîtor.
— Dar ce se întîmplă dacă el o va cere în căsătorie chiar mîine ? obiectai eu — atunci va fi prea tîrziu : ea va deveni formal logodnica lui.
— Bineînţeles că va fi prea tîrziu ! Dar tocmai în acest sens trebuie să acţionăm ca să nu se întîmple aşa ceva. De ce crezi că am recurs la concursul dumitale ? Singur n-aş putea să mă descurc, iar împreună, cu forţe unite, aranjăm în aşa fel, încît Egor Ilici să nu facă această cerere în căsătorie. Lucrul acesta trebuie împiedicat cu orice preţ, chiar dacă va fi nevoie să recurgem la o soluţie drastică, aplicînd, de pildă, o bătaie zdravănă lui Foma Fomici, pentru a sustrage atenţia tuturor, încît să nu le mai ardă de nuntă. Bineînţeles, vom folosi acest mijloc numai în caz extrem ; am dat doar un exemplu. Iată sub ce raport contez eu pe dumneata.
— încă o singură şi ultimă întrebare : în afară de mine, n-ai mai împărtăşit nimănui planul dumitale ? Mizincikov se scarpină la ceafă şi schiţă o strîmbătură acră.
— Recunosc, mărturisi el, că întrebarea aceasta e ca o pilulă amară pentru mine. Tocmai aici e buba, că mi-am dezvăluit şi altcuiva ideea... într-un cuvînt, am dat în gropi, am făcut o prostie gogonată! Şi cui crezi c-am împărtăşit-o ? Lui Obnoskin! Nici pînă azi nu pot pricepe cum de am putut să fac o asemenea tîmpenie. Crede-mă, nu-mi dau seama de loc cum s-a întîmplat! îmi tot dădea tîrcoale ; nu-l cunoşteam încă bine, şi cînd m-a străfulgerat această inspiraţie, înfierbîntat cum eram, într-o stare de nemaipomenită febrilitate şi totuşi conştient că voi avea nevoie de un ajutor, m-am adresat lui Obnoskin... O greşeală de neiertat, de neiertat, ce să spun !
— Ei, şi cum a reacţionat Obnoskin ?
— A acceptat cu entuziasm din capul locului, apoi, chiar a doua zi, dis-de-dimineaţă, a dispărut. Cam peste vreo trei zile a apărut din nou, împreună cu mămiţică-sa. Cu mine n-a schimbat nici o vorbă, ba chiar mă evită de atunci, de parcă s-ar teme de ceva. Mi-am dat seama imediat cum stă chestia. Iar maică-sa e o pramatie care a trecut, vorba ceea, prin ciur şi sită. O cunoşteam mai de demult. El a pus-o, desigur, la curent cu planul meu.
502
Acum, tac şi aştept; ei mă tot spionează şi situaţia e cam încordată... Tocmai de aceea mă şi grăbesc.
— Şi la ce anume te aştepţi din partea lor ?
— Mare lucru, desigur, nu vor fi în stare să facă, dar că o să-mi joace o festă — de asta nu mă îndoiesc. îmi vor pretinde, bineînţeles, bani pentru discreţie şi pentru ajutor : aştept din clipă în clipă... Dar prea mult nu pot să dau şi nici nu mă gîn-desc să le dau — sînt hotărît; mai mult de trei mii în asignate mi-ar fi cu neputinţă. Păi, judecă şi dumneata : trei mii rezervaţi pentru ei, cinci sute în monedă pentru cununie, întrucît, orice ar fi, unchiului trebuie să-i restitui toată suma; unde mai pui că am şi nişte datorii vechi; pe urmă şi surorii mele trebuie să-i avansez o sumă, cît de cît. Ce mai rămîne din suta de mii ? Mă ruinez !... De altfel, uitasem să-ţi spun că Obnoskinii au spălat putina.
— Au plecat ? întrebai eu intrigat la culme.
— Adineauri, după ceai; dracu să-i ia ! Mîine, parcă îi văd, o să-şi facă din nou apariţia. Ei, ce zici, accepţi propunerea mea ?
— Mărturisesc, am răspuns eu stînjenit, că nici nu ştiu ce să-ţi spun. E o chestiune prea delicată... Am să păstrez, firește, secretul; eu nu sînt Obnoskin ; dar... aş spune să nu contezi pe mine.
— Văd, se îmbufna Mizincikov, ridicîndu-se de pe scaun, că nu te-ai săturat încă de Foma Fomici şi de bunica şi că, deşi ţii mult la bunul şi nobilul dumitale unchi, n-ai înţeles îndeajuns la ce chinuri e supus în casa aceasta. Eşti încă nou venit aici... Dar, să avem răbdare ! Mai stai şi mîine, vezi ce se mai petrece şi sînt convins că spre seară ai să primeşti propunerea mea. Altminteri, unchiul dumitale e pierdut — îţi dai seama ? îl vor sili cu orice preţ să se însoare. Nu uita că poate chiar mîine el va face cererea în căsătorie. Şi atunci va fi prea tîrziu ; ar trebui să te hotărăşti chiar astăzi!
— Crede-mă, îţi doresc reuşită deplină, dar ca să-ţi dau concursul... nu ştiu... Mi se pare cam...
— Cunoaştem cîntecul! Dar să aşteptăm pînă mîine — hotărî Mizincikov, zîmbind ironic. *La nuit porte conseil.** La revedere. Vin la dumneata mîine dis-de-dimineaţă, iar între timp mai reflectează...

* Noaptea e un bun sfătuitor (fr.).

ţos

Mizincikov părăsi camera mea, fredonînd o melodie.
Am ieşit şi eu îndată după el ca să iau puţin aer. Luna riu răsărise încă; noaptea era întunecoasă, aerul cald şi înăbuşitor. Frunzele copacilor păreau amorţite şi nu le clintea nici cea mai mică adiere de vînt. Cu toată oboseala pe care o simţeam în corp, voiam să,mă plimb puţin, să mă mai destind, să-mnadun gîndurile ; dar nu am apucat să fac nici zece paşi, şi am auzit glasul unchiului. Tocmai urca treptele pridvorului, însoţit de cineva căruia îi vorbea cu multă însufleţire. M-am întors îndată şi l-am strigat. Era însoţit de Vidopleasov.

XI

MAREA NEDUMERIRE

-— Unchiule ! In sfîrşit, ce bine îmi pare că am dat de tine !
— Dragul meu, eram şi eu nerăbdător să te văd. Uite, isprăvesc cu Vidopleasov şi vom sta de vorbă după pofta inimii. Am multe să-ţi povestesc.

— Cum, mai zăboveşti şi cu Vidopleasov ? Dă-l încolo, unchiule !
— încă vreo cinci, cel mult zece minute, Serghei, şi sînt al tău cu desăvîrşire. E ceva important, se pare.
— Or fi nişte prostii de ale lui, am ripostat cu indignare.
— Ce să-ţi spun, dragul meu ? Uite, la ora asta se ţine scai de mine cu cine ştie ce fleacuri şi nerozii. N-ai găsit şi tu un alt moment, frate Grigori, pentru jalbele tale ? Cu ce aş putea să te ajut ? Măcar ţie să-ţi fie milă de mine, frăţioare. M-aţi adus în asemenea hal, încît n-a mai rămas decît să mă mîncaţi de viu ! Nu mai pot, Serghei, crede-mă, am ajuns la capătul puterilor şi nu ştiu ce să mă fac cu ei!
Şi unchiul dădu din mîini cu adîncă desperare.
— Nu înţeleg ce chestiune atît de importantă are el, încît nu se poate amîna ? Iar eu aş avea nevoie, unchiule...
— Lasă, frate, că şi aşa mi-au împuiat capul acolo cu ţipetele lor că n-am grijă de moralul oamenilor mei! Te pomeneşti că se plînge mîine cum că nu l-am ascultat, şi atunci ţine-te...
Şi unchiul făcu din nou un gest desperat.
504

— Atunci isprăveşte cu el cît mai repede ! Eventual, aş putea să-ţi fiu de folos. Să urcăm sus. Ce vrea el ? Ce-l doare ? îl asaltai cu întrebări îndată ce intrasem în cameră.
— Păi, să vezi, dragul meu, nu-i place, nu-i mulţumit de propriul lui nume, cere să i-f schimbăm. Cum ţi se pare ?
— Nu-i place numele ? Cum adică ?... Ei bine, unchiule, înainte de a asculta ce va spune el, dă-mi voie să-ţi spun că numai în casa dumitale se pot întîmpla asemenea minunăţii, am răbufnit eu, desfăcîndu-mi braţele în lături de uimire.
— De, frate ! Să dau aşa din mîini ştiu şi eu, dar ce folos ! zise cu necaz unchiul. Ia, mai bine, încearcă tu să vorbeşti cu el, încearcă. De două luni se ţine scai de mine...
— Am un nume necuviincios ! dădu glas Vidopleasov.
— Şi de ce îl socoti necuviincios ? îl întrebai eu mirat.
— Păi aşa. Duce gîndul la tot felul de scîrnăvii.
— De ce, adică, scîrnăvii ? Şi cum poate fi schimbat ? Cine-şi schimbă numele ?
— Dar, gîndiţi-vă, s-a mai pomenit undeva un nume ca ăsta ?
— Sînt de acord că numele tău e cam ciudat, am continuat eu din ce în ce mai nedumerit, dar ce se poate face ? Doar şi tatăl tău avea acelaşi nume.
— Este adevărat că din pricina părintelui meu trebuie să mă chinuiesc de-a pururi, căci sortit mi-a fost ca prin acest nume să înfrunt tot felul de batjocuri şi să îndur nenumărate amărăciuni, răspunse Vidopleasov.
— Pun rămăşag, unchiule, că şi aici şi-a vîrît nasul Foma Fo-inici, exclamai eu înciudat.
— Nu, frate, nu, greşeşti. într-adevăr, Foma l-a luat sub oblăduirea sa. L-a făcut secretar, şi în asta constă propriu-zis serviciul lui. Bineînţeles, l-a educat, i-a insuflat porniri nobile, încît s-ar putea spune că în anumite privinţe i s-a luminat mintea... Vezi, aşadar, că-ţi relatez...
— Exact aşa, îl întrerupse Vidopleasov, Foma Fomici e binefăcătorul meu şi, ca un adevărat binefăcător, m-a făcut să înţeleg toată nimicnicia mea, că nu sînt decît un vierme pe pămînt şi astfel, datorită dumnealui, mi-am aflat soarta pentru prima oară.
— Să vezi, Serioja, să vezi cum stă chestia, continuă unchiul, precipitîndu-se după obiceiul lui. Aproape din copilărie, Vidopleasov a stat la Moscova, în serviciul unui profesor de caligrafie. Dacă ai vedea ce frumos l-a învăţat să scrie : şi în culori, şi
605
Cu litere aurii, iar jur împrejur, ştii, desenează nişte cupidoni —• într-un cuvînt, e un artist! Iliuşa învaţă de la el să scrie ; pentru fiecare lecţie îi plătesc o rublă şi jumătate. însuşi Foma a stabilit acest preţ. Se duce şi pe la moşierii din vecinătate, în trei case; capătă şi de acolo bani pentru lecţii. îl vezi cum se îm- ' - bracă ! Ba mai scrie şi versuri.
— Versuri ? Atîta mai lipsea !
— Versuri, frăţioare, versuri; şi să nu crezi că glumesc — stihuri veritabile, ca să zic aşa, versificare în toată regula ; şi le scrie, le potriveşte foarte bine la orice temă, într-o clipă îţi descrie obiectul. Un adevărat talent! Pentru măicuţa, de ziua ei onomastică, a ticluit o dedicaţie în stihuri atît de grozavă, încît am rămas toţi cu gurile căscate : a pus şi din mitologie, şi cum zboară muzele, încît, ştii, se vedea pînă şi asta... cum naiba îi zice ? rotunjimea formei — într-un cuvînt, totul era potrivit în rimă. Foma a corectat-o. Eu, bineînţeles, n-am nimic împotrivă, ba chiar mă declar mulţumit. Lasă-l să compună, numai să nu facă vreo poznă. Eu, frate Grigori, îţi spun ca un părinte. A aflat despre treaba asta Foma, i-a citit versurile, a spus cuvinte de laudă, iar de-atunci l^a luat ca să-i citească din cărţi şi să-i copieze hîrtii •— într-un cuvînt, l-a instruit. E drept ce spune el că Foma s-a purtat ca un adevărat binefăcător. în felul acesta, ştii, s-a născut în capul lui şi un romantism înălţător, şi sentimentul independenţei — toate astea mi le-a explicat Foma, dar eu, ce-i drept, am cam uitat; deşi, mărturisesc, am vrut şi fără amestecul lui Foma să-l eliberez. E cam jenant, oarecum ! însă Foma se împotriveşte : zice că are nevoie de el, l-a îndrăgit grozav ; ba îmi spune că, pentru mine, ca boier, e o cinste să am printre iobagii mei oameni care compun versuri ; cică „au existat undeva nişte baroni cu asemenea obiceiuri şi că ar fi un semn de viaţă *en grqnd"*. Mi-am zis, dacă e *en grand, en grand* să fie ! Am început şi eu, frate, să-l respect, înţelegi ?... Numai că, de la o vreme, are nişte purtări, Dumnezeu ştie... Ce-i mai rău, de cînd cu versurile, ' şi-a cam luat nasul la purtare, încît nici nu catadicseşte să stea de vorbă cu slugile de la conac. Nu te supăra, Grigori, îţi vorbesc ca un părinte. A făgăduit să se însoare încă iarna trecută :

avem aici o fetişcană la curte, Matriona îi zice, o fată foarte drăguţă, ştii, cinstită, muncitoare, plină de viaţă. Şi uite că acum nu mai vrea s-o ia, n-o vrea, şi pace ; refuză categoric. I s-o fi urcat
la cap, ori s-a gîndit, poate, să se facă mai întîi celebru şi după aceea să caute o altă partidă, nu ştiu nici eu...
806
— Mai mult după sfatul lui Foma Fomici, strecură Vidoplea-sov, fiindcă dumnealui îmi este binefăcătorul cel adevărat...
— Bineînţeles, se putea fără amestecul lui Foma Fomici ? am izbucnit fără voie.
— Lasă, dragul meu, nu despre asta e vorba acum ! mă întrerupse numaidecît unchiul, numai ce să vezi ? Cei din curte nu-l mai lasă de loc în pace. Fata aceea, bună de gură şi isteaţă foc, i-a aţîţat pe toţi împotriva lui: îl zădărăsc, îl huiduie, pînă şi băieţii din curte îl socot un măscărici...
-— Mai mult din pricina Matrionei, zise Vidopleasov," pentru că e o muiere proastă fără pereche şi aşa a fost de cînd o ştiu, ba are şi o fire nestăpînită, din pricina ei am ajuns într-un asemenea *manier* să trăiesc zile amare.
, —• De, frate Grigori, eu te-am prevenit doar, continuă unchiul privindii-l cu dojana pe Vidopleasov. Să vezi, Serghei, i-au ticluit o scîrnăvie în rimă cu numele lui. De atunci vine mereu să mi se plîngă, se milogeşte să-i schimbăm cumva numele, pentru care a avut şi înainte destule necazuri, cică din cauză că nu sună bine...
— E un nume fără noblețe, strecură Vidopleasov.
— Tu să taci, Grigori! Foma a aprobat şi el... Adică nu că a aprobat, dar să vezi ce argumente are : în caz dacă va avea prilej să-şi publice versurile, după cum proiectează Foma, un asemenea nume ar putea să-i strice, nu-i aşa ?
•
— Va să zică, intenţionează să le publice chiar, unchiule ?
— Da, frate. E un lucru hotărît. Se va tipări în contul meu, şi pe copertă va sta scris : iobag al cutăruia, iar în predoslovie va fi exprimată recunoştinţa autorului faţă de Foma pentru toată învăţătura cu care l-a luminat. Cartea va fi dedicată lui Foma, care s-a şi apucat să scrie un Cuvînt înainte. Ei bine, închipu-ieşte-ţi ce impresie o să facă, dacă pe copertă va sta scris : „Compuneri de Vidopleasov"...
— „Bocetele lui Vidopleasov", îl corectă acesta.
— Ei vezi, cu atît mai rău, dacă e vorba de bocete ! Gîn-deşte-te ce nume : Vidopleasov ! Lezează orice sentiment delicat, asta o spune şi Foma. Iar toţi aceşti critici se zice că sînt tare zurlii şi una-două te iau în zeflemea ; Brambeus, de pildă... Lor nu le pasă de nimic ! Ar fi în stare să-şi bată joc de el numai pentru nume ; o să-l frece în aşa hal, încît praful se va alege de el, nu-i aşa ? De aceea, îl povăţuiam : dinspre mine, pune şi tu
507
orice nume vrei pe versurile tale, nu ştiu cum se cheamă, pseudonim sau altcumva, în orice caz, se termină cu *nim.* Dar nu-i vine la socoteală nici aşa, cică să dau poruncă tuturor slugilor de la conac să-i spună „de-a pururi pe numele cel nou, aşa încît, potrivit cu talentul meu, zice, să port şi eu un nume mai nobil..."
— Mă prind că te-ai învoit, unchiule. <
— De, frate Serioja, numai ca să scap de gura lor, să nu ne mai ciondănim, mi-am zis : fie cum vrea el ! Ştii, am avut din cauza asta o mică neînţelegere cu Foma. Şi de atunci nu se mai isprăveşte : în fiecare săptămînă alege un alt nume şi tot nişte nume gingaşe, delicate : Oleandrov, Tiulpanov *... Adă-ţi aminte, Grigori, mai întîi ai cerut să te botezăm „Credinciosul" — „Gri-gori Credinciosul" ; pe urmă nu ţi-a fost nici ţie pe plac, pentru că s-a găsit un guguman care i-a potrivit rima „Ticălosul". Ai venit cu jalba, drept care gugumanul a fost pedepsit. Două săp-tămîni după aceea, ai căutat un alt nume — cîte n-ai mai născocit pînă acum ! — şi, în cele din urmă, ţi-a dat prin minte să te numim „Ulanov". Spune şi tu, frate, dacă poate fi ceva mai tîmpit decît Ulanov ? Am consimţit şi la asta, dînd a doua poruncă să ţi se schimbe numele în Ulanov. Numai aşa, dragul meu, adăugă unchiul către mine, ca să scap de belea. Trei zile ai umblat ca „Ulanov". Toţi pereţii, toate pervazurile din boschet le-ai împestriţat semnînd cu creionul : „Ulanov". A trebuit după aceea să-l dăm din nou cu vopsea. Un top de hîrtie olandeză ai stricat cu semnături : „Ulanov, probă de condei; Ulanov, probă de condei". Dar nici aşa nu ţi-a mers : au găsit ei rimă potrivită : „Gugumanov". Nu vreau să mi se zică Gugumanov — şi iar schimbarea numelui! Ei, ce nume ţi-ai mai ales, spune, că eu am şi uitat!
■— Tanţev**, răspunse Vidopleasov, dacă e vorba că aşa mi-e sortit, ca prin numele meu să dănţuiesc la voia altora, să fie cel puţin înnobilat după moda străină : Tanţev.
— Exact, Tanţev ; am fost de acord, frate Serghei, fie şi aşa. Numai că de data asta i-au născocit o asemenea rimă, încît nici nu-ţi vine s-o rosteşti ! Astăzi îl văd că vine iar să-mi comunice vreo nouă născocire, pesemne. Pun rămăşag că a şi pregătit un nume nou. Aşa-i sau nu, Grigori ? Recunoaşte !
♦ De la *tiulpan* (în lb. rusă) — lalea. *♦ De la *taneţ* (în lb. rusă) — dans.
508
— E adevărat că de mult am vrut să supun înălţimii-voastre noul meu nume, înnobilat.
— Zi, care-i acela ?
— Essbuketov.
-— Şi nu ţi-e ruşine, nu ţi-e ruşine, Grigori ? Un nume luat după articole de parfumerie ! Şi te mai pretinzi om deştept! Îmi închipui cît ţi-ai bătut capul ca să-l născoceşti! Şi doar e scris pe sticluţe de parfum.
— Să-mi fie cu iertare, unchiule, îngînai în şoaptă, nu vezi că ai de-a face cu un prost, un tîmpit fără pereche ?
— Ce să fac, frate dragă ? ripostă şi unchiul în şoaptă. Toţi într-un glas mă asigură că e deştept şi că e plin de însuşiri alese...
-— Dar trimite-l odată la plimbare, pentru Dumnezeu !
— Ascultă, Grigori! N-am timp acuma să mai stau de vorbă cu tine, crede-mă ! se rugă unchiul cu glas umil, de

parcă se temea pînă şi de Vidopleasov. Gîndeşte-te şi tu, am eu timp să mă ocup de reclamaţiile tale acum ? Zici că iar te-au jignit cu ceva ? Bine : îţi dau cuvîntul meu de onoare că mîine voi lămuri totul, dar acum du-te sănătos... Ia stai puţin ! Ce face Foma Fomici ?

— Se pregătea de culcare pentru odihnă. Mi-a poruncit că dacă întreabă cineva de dumnealui, să răspund că în noaptea asta are de gînd să-şi facă mai îndelung rugăciunea.

— Hm ! Ei bine, poţi să pleci acum, poţi să te duci! Să vezi, Serioja, el e mereu prin preajma lui Foma, încît mă cam tem şi de el. De altfel, şi slugile de la conac tot din cauza asta nu-l prea au la inimă, că umblă cu pîra şi zîzania, şoptind vrute şi nevrute la urechea lui Foma. Acum a plecat cu binişorul, iar mîine parcă-l văd că mă pîrăşte cu cine ştie ce ! Or, tocmai izbutisem să aranjez cum e mai bine lucrurile, încît sînt aproape liniştit... Mă grăbeam să vin la tine. în sfîrşit, sînt din nou cu tine ! rosti el cu emoţie, strîngîndu-mi mîna. Mărturisesc, dragul meu, că la un moment dat credeam că te-ai supărat de-a binelea şi vrei s-o ştergi. Am pus chiar să te păzească. In sfîrşit, slavă Domnului că totul s-a terminat cu bine ! Dar ce zici de Gavrila, cum s-a comportat adineauri ? Chiar şi Falalei, ba şi tu — toţi deopotrivă ! Ei acum, slavă Domnului, slavă Domnului! In sfîrşit, vom sta de vorbă după pofta inimii. Faţă de tine pot să-mi descarc sufletul. Tu, Serioja, să nu pleci. Numai pe tine te am, pe tine şi pe Ko-rovkin...

509

— Dă-mi voie, unchiule, aş vrea sa ştiu şi eu ce anume ai aranjat, şi la ce mă pot aştepta după cele întîmplate ? Mărturisesc că mă simt complet aiurit, pur şi simplu îmi plesneşte capul de durere.

— Dar al meu crezi că e teafăr ? De vreo jumătate de an încoace, frăţioare, mi se învîrte ca o morişcă, sărmanul meu cap ! Dar acum, slavă Domnului, totul e în ordine ! Intîi şi întîi, am fost iertat, m-au iertat de tot, cu fel de fel de condiţii, bineînţeles ; în schimb, aproape că nu mă mai tem de nimic. Şi pe Saşenka au iertat-o. Ce zici de Saşa, bravo ei!... Ce fetiţă, Saşa asta! O inimă înflăcărată ! A cam întrecut măsura, dar are un suflet de aur ! Sînt mîndru de copila asta, Serioja ! Fie ca harul Domnului s-o ocrotească pururea. Şi pe tine te-au iertat şi încă ştii cum ? Poţi să faci tot ce pofteşti, să umbli prin toate încăperile şi prin parc, chiar de faţă cu oaspeţi — într-un cuvînt, tot ce pofteşti; numai cu o singură condiţie : să nu scoţi o vorbă mîine în prezenţa măicuţei şi a lui Foma Fomici; e o condiţie obligatorie, adică absolut nici un cuvînt — m-am jurat eu pentru tine — ci doar să asculţi ce vorbesc cei mari... Am vrut adică să spun : să asculţi ce vorbesc ceilalţi. Spuneau că eşti încă prea tînăr. Nu te supăra, Serghei, dar eşti într-adevăr încă tînăr... Acelaşi lucru susţine şi Anna Nilovna... Desigur, eram încă foarte tînăr şi am dovedit-o numaidecît, izbucnind de indignare la auzul acestor condiţii umilitoare.

— Ascultă, unchiule, strigai eu aproape sufocîndu-mă, să-mi spui un singur lucru ca să mă liniştesc : nu cumva mă aflu într-o adevărată casă de nebuni ?

— Ei vezi, dragul meu, ai şi apucat-o pe panta criticii! Nu eşti în stare să te stăpîneşti, se întrista unchiul. De unde ţi s-a năzărit cu casa de nebuni ? Fireşte, a fost o mică enervare de ambele părţi, şi asta-i tot. Dar n-ai să negi, dragul meu, că şi tu te-ai purtat cam prea de tot! Ţi-aduci aminte ce i-ai trîntit — şi asta unui om, ca să zic aşa, de vîrstă respectabilă !

— Asemenea oameni n-au vîrstă respectabilă, unchiule.

— Aici, ai cam sărit peste cal, dragul meu ! Asta aduce a liberalism ! Nici eu nu mă dau în lături de la un liberalism raţional, ba chiar îmi place să fiu liber cugetător, dar ceea ce spui tu acum întrece orice măsură. Pur şi simplu mă uimeşti, Serghei.

— Nu te supăra, unchiule, îmi recunosc vina, dar sînt vinovat faţă de dumneata. în ce-l priveşte însă pe Foma Fomici al du-mitale...

510

— Poftim, chiar aşa — *al dumitale!* Nu trebuie să-l judeci prea aspru, dragul meu : e mizantrop din fire şi are o sensibilitate bolnăvicioasă, atîta tot! N-ai ce să pretinzi de la el. In schimb, e un suflet nobil, cel mai nobil dintre toţi oamenii cîţi am cunoscut ! N-ai fost chiar tu martor adineauri ? Pur şi simplu radia lumină. Că mai face din cînd în cînd tot felul de marafeturi şi bazaconii, nu merită să dai atenţie. Cui nu i se întîmplă aşa ceva ?

— Ba dimpotrivă, unchiule, aş vrea să ştiu cui i se întîmplă aşa ceva ?

— Ei, şi tu, acum, o ţii una şi bună ! îţi lipseşte puţină bunătate şi mărinimie. Nu ştii să ierţi, Serioja !...

— Bine, bine, unchiule ! Să lăsăm asta. Spune-mi, ai văzut-o pe Nastasia Evgrafovna ?

— De, frate, tocmai din cauza ei s-a stîrnit toată tărăşenia asta. Uite ce-i, Serioja, şi în primul rînd lucrul cel mai important: am hotărît cu toţii ca mîine să-l felicităm pe Foma de ziua naşterii, pentru că mîine e într-adevăr ziua lui de naştere. Saşurka e o copilă bună şi inimoasă, dar ea greşeşte ; o să mergem cu toţii în grup, încă înainte de liturghie, cît mai devreme. Iliuşa îi va spune o poezie, să-i meargă drept la inimă — într-un cuvînt, să-l măgulească. Bine ar fi ca şi tu, Serioja, să vii să-l feliciţi împreună cu noi! Poate că în felul acesta te va ierta de tot. Căci tare bine ar fi să vă ştiu împăcaţi! Uită, frate, jignirea, că doar şi tu l-ai jignit... E un om foarte de treabă, şi merită tot respectul!

— Unchiule! unchiule! strigai desperat, pierzînd orice răbdare, aveam de vorbit despre o chestiune cît se poate de importantă, iar dumneata... Ştii dumneata, ce se petrece acum cu Nastasia Evgrafovna ?

— Cum să nu ştiu, dragul meu ! Dar ce te-a apucat ? De ce zbieri aşa ? Tocmai din pricina ei s-a şi stîrnit adineauri toată povestea. Deşi, la drept vorbind, nu chiar adineauri, ci mai de demult se stârnise. N-am vrut să-ţi

spun despre asta pînă acum, ca să nu te sperii, pentru că ei voiau pur şi simplu s-o dea afară şi mi-au p'retins s-o trimit acasă. îţi închipui în ce situaţie eram... Dar acum, slavă Domnului! Acum totul e în ordine. Dumnealor, ca să vezi numai — ţie n-am să-ţi ascund nimic — şi-au închipuit că sînt îndrăgostit de Nastenka şi vreau să mă căsătoresc cu ea; într-un cuvînt, că am apucat drumul pierzaniei, pentru că într-adevăr ar fi însemnat să merg la pierzanie : aşa mi-au explicat ei toţi... Şi uite, ca să mă salveze, adică, hotărîseră s-o alunge din
511
casă. Toate astea le-a pus la cale mămiţica, dar mai cu seamă Anna Nilovna. Foma deocamdată tace. Acum însă i-am convins şi — trebuie să-ţi mărturisesc — am şi declarat că tu eşti de fapt logodnicul formal al Nastenkăi, în care scop ai şi sosit. Bineînţeles, aceasta i-a mai potolit oarecum şi deci ea va rămîne cel puţin deocamdată ca pentru un fel de încercare ; principalul e că rămîne totuşi. Chiar şi tu ai crescut în ochii lor cînd am anunţat că ai venit s-o ceri în căsătorie. Mama cel puţin pare să se fi liniştit. Numai Anna Nilovna continuă să mîrîie ! Nici nu mai ştiu ce să născocesc ca să-i intru în voie. Şi ce vrea, ce urmăreşte această Anna Nilovna, zău nu ştiu !
— Unchiule, nici nu-ţi închipui în ce confuzie te afli! Păi ştii dumneata că Nastasia Evgrafovna pleacă mîine de aici, definitiv, dacă n-a şi plecat cumva pînă acum ? Ştii dumneata că tatăl ei a venit anume ca s-o ia acasă ? Că e un lucru hotărît definitiv, aşa cum mi-a spus ea astăzi personal şi în încheiere m-a rugat să-ţi transmit salutări — ştii dumneata asta, ori nu ştii ?
Unchiul a rămas în faţa mea încremenit, cu gura căscată. Mi s-a părut că un fior îi cutremură tot corpul şi un geamăt îi scăpă din piept.
Fără a mai pierde o clipă, m-am grăbit să-i relatez toată convorbirea mea cu Nastenka, cererea mea în căsătorie, refuzul ei categoric, mînia ei împotriva unchiului pentru faptul de a mă fi chemat prin scrisoare ; i-am explicat că ea speră ca prin plecarea ei să-l scape de această căsătorie cu Tatiana Ivanovna — într-un cuvînt, nu i-am ascuns nimic ; ba chiar am îngroşat înadins culorile în tot ce era mai neplăcut în aceste ştiri. Am vrut să-l uluiesc pe unchiul meu, ca să-l determin odată la măsuri hotărîte şi, într-adevăr, l-am impresionat : el scoase un ţipăt şi-şi duse mîinile la cap.
— Unde-i, nu ştii ? Unde este ea acum ? rosti el, în sfîrşit, pălind de frică. Iar eu, gugumanul, veneam încoace liniştit, convins că lucrurile s-au potolit şi totul s-a aranjat, adăugă el deznădăjduit.
— Nu ştiu unde o fi acum, dar adineauri, cînd s-a iscat gîl-ceava aceea, a fugit să te caute pe matale ; voia să-ţi spună totul personal, în auzul tuturor. N-or fi lăsat-o să intre.
— Dar, bineînţeles, cum s-o lase ! S-ar fi iscat un scandal! Ah, ce căpşor înfierbîntat şi mîndru ! Şi unde vrea să plece, unde, unde ? Dar şi tu eşti deştept, n-am ce zice ! Şi de ce, adică, te-a refuzat ? Prostii! Trebuia să faci în aşa fel, ca să te fi plăcut. De
512
ce nu i-ai plăcut ? Dar răspunde, pentru numele lui Dumnezeu, ce stai aşa, ca o buturugă ?
— Ai milă, unchiule ! Ce aş putea să răspund la asemenea
întrebări ?
— Dar nu se poate altfel! Tu trebuie, trebuie să te căsătoreşti cu ea. De ce te-am deranjat, punîndu-te să vii tocmai de la Petersburg ? Tu trebuie s-o faci fericită ! Ei vor s-o alunge de aici, dar cînd va fi soţia ta, nepoata mea bună — n-au cum s-o facă. Unde se va duce ea ? Ce se va întîmpla cu dînsa ? Să meargă guvernantă ? Dar e o prostie să se angajeze guvernantă ! Cu ce se va ţine acasă pînă cînd îşi găseşte un loc ? Bătrînul are pe braţele lui nouă copii care mor de foame. Căci ea n-o să vrea să primească de la mine nici un ban, dacă pleacă din cauza acestor bîrfeli murdare. Şi apoi cum s-o las să plece în asemenea condiţii — e groaznic ! Se va stîrni aici un scandal monstru •— ştiu eu. Leafa ei a fost luată înainte pentru nevoile familiei, căci ea îi întreţinea. Să zicem că o recomand ca guvernantă la cineva, găsesc eu o familie de oameni cumsecade... Ba, pe dracu ! Unde găseşti acum asemenea oameni cu adevărat cinstiţi şi onorabili ? Bine, să zicem că s-ar găsi totuşi, că asemenea oameni există, la ce bun să încercăm mînia Domnului! Dar e şi primejdios, dragul meu : poţi avea încredere în oameni ? Unde mai pui că un om sărac este totdeauna bănuitor ; mereu i se pare că e nevoit să-şi plătească pîinea şi atenţia prin umilinţe 1 O vor jigni ; ea este foarte mîndră, şi atunci... Ei, da, ce se va întîmpla atunci ? Dar dacă, peste toate astea, se mai leagă de ea vreun ticălos-seducător care s-o ademenească ?... Ea îl va respinge, ştiu că-l va scuipa cu dispreţ, dar el tot o va jigni, nemernicul! Şi atunci, asupra ei se vor abate bănuieli, cinstea ei va fi umbrită... Simt că mă apucă ameţeala ! O, Doamne, Dumnezeule 1
— Unchiule ! Iartă-mă, dar vreau să-ţi pun o întrebare, am zis eu cu un aer solemn, şi te rog să nu te superi, să nu mă înţelegi greşit, căci răspunsul la această întrebare poate rezolva multe ; de altfel, aş avea chiar dreptul să-ţi cer acest răspuns,
unchiule !
— Ce anume ? Ce întrebare ?
■— Spune-mi, ca în faţa lui Dumnezeu, sincer şi deschis, cinstit : nu simţi cumva că eşti un pic îndrăgostit de Nastasia Evgrafovna şi ai dori să te căsătoreşti cu ea ? Gîndeşte-te că tocmai din cauza aceasta o alungă ei de aici.

Unchiul făcu un gest energic, vădind o stare încordată de maximă nerăbdare.
— Eu ? îndrăgostit de dînsa ? Ce-i cu voi, aţi înnebunit cu toţii, sau ce ? Ori e o urzeală împotriva mea ? Pentru ce atunci te-am chemat să vii, dacă nu pentru ca să le-o dovedesc că au căpiat cu toţii ? De ce vreau să te însori cu ea ? Eu ? îndrăgostit ? De dînsa ? Sînt nişte nebuni de legat!
— Dacă este aşa, unchiule, dă-mi voie să-ţi spun totul. îţi declar solemn că nu găsesc nimic reprobabil în această presupunere. Dimpotrivă, ai face-o fericită, dacă o iubeşti cu adevărat, şi să dea Dumnezeu să fie aşa ! Domnul să vă aibă în paza lui, să trăiţi în dragoste şi bună pace.
-— Tu nu-ţi dai seama ce tot spui! exclamă unchiul aproape îngrozit. Mă mir că poţi vorbi despre asemenea lucruri cu atîta sînge rece... Şi, în general, dragul meu, observ că eşti cam grăbit în toate — constat la tine această trăsătură ! Nu ţi se pare că e absurd ceea ce susţii tu ? Cum să mă însor cu ea cînd o privesc ca pe o fiică ? Mi-ar fi ruşine chiar s-o privesc altfel, ar fi un mare păcat! Eu sînt un om bătrîn, pe cînd ea —■ e un boboc ! Chiar şi Foma mi-a explicat asta în asemenea cuvinte. Inima mea este plină de iubire părintească, iar tu îi dai mereu zor cu căsătoria ! Poate că din recunoştinţă ea nu m-ar refuza, după aceea, însă, toată viaţa m-ar dispreţui pentru că am profitat de acest sentiment de recunoştinţă. Aş duce-o la dezastru, aş pierde orice ataşament din partea ei! Păi eu sînt gata să-mi dăruiesc tot sufletul acestei copile scumpe ! O iubesc ca şi pe Saşa, ba mai mult chiar, ţi-o mărturisesc. Saşa îmi este fiică de drept, după lege, iar Nastenka mi-a devenit fiică prin puterea dragostei mele. Am scos-o din mizerie. Am crescut-o. Katia, îngerul meu răposat, o iubea mult; mi-a lăsat-o cu limbă de moarte drept fiică. Am dat-o la învăţătură : ştie franţuzeşte, cîntă la pian, citeşte cărţi şi cîte şi mai cîte... Ce zîmbet are ! Ai observat, Serioja ? Parcă ar rîde de tine şi totuşi nu rîde, ci, dimpotrivă, te iubeşte... Şi uite aşa, m-am gîndit să vii la noi, s-o ceri în căsătorie ; şi atunci ei se vor convinge că n-am nici un fel de planuri în privinţa ei şi vor înceta s-o mai bîrfească, s-o ponegrească. Şi ar fi rămas atunci şi ea împreună cu noi în linişte, în tihnă, şi ce fericiţi am fi fost împreună ! Amîndoi parcă aţi fi propriii mei copii, amîndoi aproape orfani, amîndoi aţi crescut sub ocrotirea mea... V-aş fi iubit, ce mult v-aş fi iubit! V-aş fi închinat întreaga-mi viaţă şi nu m-aş fi despărţit niciodată de voi; v-aş fi urmat oriunde ! Ah, ce feri-
514
citi am fi fost! Şi de ce oare oamenii sînt atît de răi, se hîrjonesc între ei, se urăsc unii pe alţii ? îmi vine uneori să le explic toate astea, să le desluşesc totul! Le-aş spune adevărul, curat, sincer, din adîncul inimii ! O, Doamne, Dumnezeule !
— Da, unchiule, da, aşa este, exact cum spui dumneata, dar numai că ea m-a refuzat...
— Te-a refuzat! Hm !... Ştii, parcă presimţeam că o să te refuze, zise el îngîndurat, dar nu ! strigă din nou, nu-mi vine a crede ! E cu neputinţă l înseamnă că totul se duce de rîpă ! Poate că i-ai vorbit cumva stîngaci sau imprudent, ai jignit-o poate ; te pomeneşti că te-ai apucat să-i îndrugi complimente... Povesteşte-mi încă o dată cum s-au petrecut lucrurile, Serghei!
I-am repetat încă o dată, relatînd totul în amănunt. Cînd am ajuns la momentul în care Nastenka exprima speranţa că prin plecarea ei l-ar salva pe unchiul de Tatiana Ivanovna, el surîse amar.
— Să mă salveze ! să mă salveze pînă a doua zi!
— Nu cumva vrei să spui, unchiule, că te vei căsători cu Tatiana Ivanovna ? strigai eu desperat.
•— Dar cum altfel i-aş fi înduplecat ca Nastia să nu fie dată afară mîine ? Chiar mîine fac cererea în căsătorie ; mi-am dat cuvîntul.
•— Aşadar, te-ai decis, unchiule ?
— Ce puteam să fac, ce altceva aş fi putut face, dragul meu ? Mi se sfîşie inima, dar a trebuit s-o fac. Mîine prezint cererea în căsătorie ; nunta va avea loc, aşa s-a hotărît, într-un cadru de familie, discret ; de altfel, e şi mai bine într-un cerc de familie. Am să te rog să-mi fii cavaler de onoare. Ţi-am spus, mi se pare, că un timp nu vor întreprinde nimic împotriva ta. Ce să fac, dragul meu ? M-au tot bătut la cap, cică : „Pentru copii va veni în casă toată averea ei!" Firește, ce nu face omul pentru copiii lui ? Vorba ceea, umbli şi cu capul în jos şi cred că, în această privinţă, ei judecă bine. Doar trebuie să fac măcar ceva şi pentru familie. N-o să rămîn toată viaţa ca un trîntor !
—■ Bine, unchiule, dar cum să te însori cu o nebună ? m-am indignat eu, pierzîndu-mi cumpătul şi cu inima strînsă de durere.
— Ei, chiar aşa : nebună ! Nu-i de loc nebună, ci, uite aşa, a trecut prin tot felul de nenorociri... Ce să fac, dragul meu, aş fi bucuros să fie una cu mintea întreagă... Dar lasă că şi dintr-astea ce pramatii se mai nimeresc ! Să ştii însă că e tare bună la inimă, e foarte generoasă !
33*
515
— Dumnezeule ! Văd că te-ai şi împăcat cu acest gînd ! am izbucnit cu desperare.
— Spune-mi şi tu, ce altă soluţie puteam găsi ? Că doar, pentru binele meu se străduiesc ei, şi apoi presimţeam mai de mult că, mai curînd sau mai tîrziu, tot nu scap : mă vor sili să mă însor. Mai bine s-o fac acuma decît să mai am gîlceavă în casă. Am să-ţi spun, frate Serioja, cu toată sinceritatea : pe de o parte, sînt şi bucuros. M-am hotărît, şi gata, cel puţin am scăpat de o povară — îmi voi recăpăta liniştea. Chiar şi acum veneam aici aproape împăcat cu desăvîrşire. Aşa mi-e soarta, se vede l Principalul e că Nastia rămîne cu noi. Doar ,cu această condiţie am consimţit. Şi, cînd colo, aflu că ea din proprie iniţiativă vrea să fugă ! Dar asta

nu se va întîmpla niciodată ! strigă unchiul iz- (bind cu piciorul în podea. Ascultă, Serghei, adăugă el cu un aer,,: hotărît, aşteaptă-mă aici, nu pleca nicăieri; mă întorc îndată.
■— Dar unde te duci, unchiule ?
— Poate că reuşesc s-o văd, Serghei ; lucrurile se vor lămuri, crede-mă, se va lămuri totul şi... şi... te vei căsători cu ea — îţi dau cuvîntul meu de onoare !
Unchiul ieşi repede din încăpere şi o luă spre parc, dar nu spre clădirea principală a conacului. L-am urmărit de la fereastră.

XII

CATASTROFA

Am rămas singur. Eram într-o situaţie insuportabilă : fusesem refuzat şi totuşi unchiul voia să mă însoare aproape cu forţa. Gîndurile mi-erau încîlcite. Mizincikov, cu propunerea lui, nu-mi ieşea din cap. Unchiul trebuia salvat cu orice preţ ! M-am gîndit chiar să-l caut pe Mizincikov şi să-i relatez totul. Dar unde s-o fi dus unchiul, totuşi ? Mi-a spus chiar el că vrea să stea de vorbă cu Nastenka, dar a luat-o prin parc. îmi trecu prin minte că au întîlniri secrete, şi un sentiment neplăcut îmi strînse inima. Mi-am amintit de cuvintele lui Mizincikov despre legătura lor tăinuită... Dar după ce am mai reflectat o clipă, am respins cu indignare bănuielile mele. Unchiul nu era capabil de minciună : lucru evident. Neliniştea mea creştea cu fiecare clipă. Am ieşit, fără să-mi
516
dau seama, în pridvor, apucînd spre fundul parcului, pe aceeaşi alee pe care dispăruse unchiul. Luna răsărise. Cunoşteam parcul de-a lungul şi de-a latul şi nu-mi era teamă că mă voi rătăci. Apropiindu-mă de vechiul boschet, situat pe malul eleşteului părăsit şi năpădit de mătasea-broaştei, mă oprii brusc locului, în-trucît mi se păru că aud nişte voci venind din boschet. Nu sînt în stare să-mi exprim sentimentul ciudat de necaz care pusese stăpî-nire pe mine ! Eram convins că sînt ei doi, unchiul şi Nastenka, şi continuam să mă apropii, încercînd să-mi liniştesc conştiinţa că merg cu paşi obişnuiţi şi nu mă furişez. Deodată, auzii clar un zgomot de sărut, urmat de nişte cuvinte înflăcărate şi imediat după aceea — un ţipăt ascuţit de femeie. In aceeaşi clipă, ieşi alergînd din boschet o femeie în rochie albă şi trecu vertiginos pe lîngă mine ca o rîndunică. Mi s-a părut chiar că-şi acoperea faţa cu mîinile, ca să nu fie recunoscută : mă zăriseră probabil din boschet. Mare mi-a fost însă mirarea, cînd în persoana cavalerului care apăru din boschet în urma doamnei speriate — îl recunoscui pe Obnoskin, pe Obnoskin care, după spusa lui Mizincikov, plecase demult din Stepancikovo ! La rîndul său, şi Obnoskin, văzîndu-mă, se fîstîci groaznic : toată insolenţa lui dispăruse.
— Scuză^mă, dar... nu m-am aşteptat de loc să te întîlnesc, se bîlbîi el, zîmbind silit.
— Nici eu pe dumneata, i-am răspuns ironic, cu atît mai mult că te ştiam plecat.
— Ba nu... eu numai aşa... am condus-o puţin pe mămiţica. îmi dai voie să mă adresez dumitale ca celui mai nobil om din lume ?
— Cu ce anume ?
— Există cazuri — şi cred că eşti de acord cu asta •— cînd un om cu inimă nobilă este nevoit să se adreseze şi să apeleze la nobleţea sufletească a unui alt om, cu adevărat nobil... Sper că mă-nţelegi...
— Nu spera, pentru că nu înţeleg absolut nimic.
— Ai văzut-o, desigur, pe doamna, care se afla împreună cu mine în boschet ?
— Am văzut-o, dar n-am recunoscut cine este.
— A, n-ai recunoscut-o !... Această doamnă va deveni curînd
soţia mea.
— Te felicit. Şi cu ce aş putea să-ţi fiu de folos ?
i — îţi cer un singur lucru : să nu divulgi taina că m-ai văzut aici cu această doamnă.
517
„Cine o fi fost, oare ? reflectai intrigat, nu cumva..."
— Zău nu ştiu, i^am răspuns Iui Obnoskin. Sper că nu-mi vei lua în nume de rău, dar nu pot să-ţi dau cuvîntul...
— Ba nu, pentru numele lui Dumnezeu, te rog, implora Obnoskin, înţelege situaţia mea : este un secret. Şi dumneata poate că vei fi logodnic, atunci şi eu, din partea mea...
■— St ! vine cineva !
— Unde ?
într-adevăr, la vreo treizeci de paşi de noi, abia observată, se profila umbra unui om în mers.
— E... E, probabil, Foma Fomici! şopti Obnoskin, tremurînd din tot corpul. L-am recunoscut după mers. Dumnezeule ! Auzi, şi alţi paşi de cealaltă parte ! Ai auzit ?... Adio ! Mulţumesc şi... te implor...
Obnoskin dispăru. Peste un minut, răsări în faţa mea, ca din pămînt, unchiul.
— Tu eşti, Serioja ? mă strigă el. Totul e pierdut ! Totul e pierdut !
Am observat că şi el tremura din tot corpul.
— Ce anume e pierdut, unchiule ?
■— Să mergem ! zise el cu respiraţia întretăiată şi, prinzîn-du-mă de mînă, mă tîrî după el. Dar tot drumul pînă la pavilion n-a scos o vorbă, şi nici pe mine nu m-a lăsat să deschid gura. Mă aşteptam Ia ceva cu totul neobişnuit şi aproape că nu greşi-sem. Cînd am intrat în odaia mea, i s-a făcut rău ; era palid ca un cadavru. L-am stropit cu apă ; „s-o fi întîmplat ceva groaznic, gîndeam eu, de vreme ce un om ca dînsul a putut să leşine".
•— Unchiule, ce-i cu dumneata ? l-am întrebat eu în sfîrşit.

— Totul e pierdut, Serioja ! Foma m-a surprins în parc împreună cu Nastenka şi chiar în clipa cînd o sărutam.
■— O sărutai ! In parc ! am strigat, privindu-I uluit.
— In parc, dragul meu. M-a împins păcatul! Trebuia neapărat s-o întîînesc. Voiam să-i spun, s-o conving în privinţa ta, adică. Ea mă aştepta de o oră pe banca aceea dărîmată, dincolo de eleşteu... Venea deseori acolo, cînd aveam ceva de vorbit.
— Deseori, unchiule ?
— Deseori, dragul meu ! în ultimul timp, ne întîîneam aproape în fiecare noapte. Se pare însă că ne urmăreau — de data asta sînt sigur, şi mai sînt sigur că Anna Nilovna pusese totul la cale. De la o vreme, am încetat să ne mai întîlnim ; de vreo patru zile, nu ne-am văzut de loc acolo : şi uite că astăzi trebuia neapărat să
518
stăm de vorbă. Vezi doar şi tu singur că trebuia neapărat: cum puteam să-i spun, altminteri ? Mă duc în speranţa s-o găsesc acolo şi, de fapt, mă aştepta de o oră : avea şi dînsa să-mi comunice ceva...
— Dumnezeule, ce imprudenţă ! Ştiaţi doar că sînteţi urmăriţi!
— Era un moment critic, Serioja ; trebuia să ne spunem multe. Ziua nu îndrăznesc nici măcar să mă uit la ea : stă cu ochii aţintiţi într-un colţ, iar eu mă uit dinadins în alt colţ, ca şi cum nici n-aş observa că există pe lume. Iar noaptea, ne întîlnim şi discutăm în voie...
— Ei, şi ce s-a întîmplat, unchiule ?
— Nici n-am apucat să spun două vorbe, ştii, inima-mi bătea .să-mi sară din piept, ochii mi se umpluseră de lacrimi; mă apuc s-o conving să se mărite cu tine, la care ea îmi spune : „Se vede că nu mă iubeşti, se vede că nu observi nimic", şi deodată sare la pieptul meu, mă îmbrăţişează şi izbucneşte în plîns ! „Eu, zice, numai pe dumneata te iubesc şi nu mă mărit cu nimeni. Te iubesc de mult, dar nici cu dumneata n-am să mă mărit, mîine plec la mînăstire."
— Dumnezeule ! chiar aşa a spus ? Ei, şi după aceea, după aceea, unchiule ?
— Deodată mă uit, şi ce-mi văd ochii, în faţa noastră — Foma ! De unde naiba a răsărit ? Să fi stat ascuns după vreo tufă, aştep-tînd să ne surprindă ?
— Ticălosul!
— Am rămas încremenit! Nastenka o luă la fugă, iar Foma Fomici trecu pe lîngă noi fără să scoată o vorbă, ba îmi făcu şi cu degetul în semn de ameninţare — îţi dai seama, Serghei, ce tărăboi va fi mîine ?
— Bineînţeles, îmi închipui 1
— Iţi dai seama, strigă el desperat, sărind de pe scaun, îţi dai seama că ei vor s-o piardă, s-o facă de ruşine, s-o dezonoreze ; caută un pretext ca s-o împroaşte cu noroi şi pentru asta s-o dea afară ; şi iată că l-au şi găsit! Spuneau doar, că între noi ar exista legături nepermise ! Tot ei, nemernicii, susţineau că şi cu Vido-pleasov întreţine asemenea relaţii! Toate erau scorneli de ale Annei Nilova. Ce va fi acum ? Ce se va întîmpla mîine ? Crezi că Foma va povesti ?
— Va povesti negreşit, unchiule.
— Dacă va povesti cumva, dacă va îndrăzni să povestească... zise el, muşcîndu-şi buza şi strîngînd din pumni, dar nu, nu cred !
519
Nu va povesti, îşi va da seama.... E un om cu inimă nobilă ! O va cruţa...
— O va cruţa sau nu, am zis cu hotărîre, în orice caz e de datoria dumitale, unchiule, chiar mîine s-o ceri în căsătorie pe Nasta-sia Evgrafovna.
Unchiul rămase nemişcat, privindu-mă ţintă.
— Iţi dai seama, unchiule, că vei dezonora fata, dacă vor afla povestea asta ? Iţi dai seama că trebuie să preîntîmpini nenorocirea, şi cît mai repede posibil; că eşti dator să-i priveşti drept în ochi cu tot curajul şi cu toată mîndria, s-o ceri în căsătorie de faţă cu toţi, trecînd peste toate socotelile lor şi făcîndu-l pe Foma praf şi pulbere, dacă rosteşte un singur cuvînt împotriva ei ?
•— Dragul meu ! strigă unchiul, tocmai la asta mă gîndeam, venind încoace !
— Şi ce ai hotărît ?
— Exact aşa, şi irevocabil ! Mă hotărîsem chiar înainte de a începe să-ţi povestesc !
— Bravo, unchiule !
Şi l-am strîns în braţe de bucurie.
Am stat mult de vorbă. I-am expus toate argumentele, de-monstrînd absoluta necesitate a căsătoriei lui cu Nastenka, fapt de care de altfel el însuşi îşi dădea seama mai bine decît mine. Dar pledoaria mea era cam agitată. Mă bucuram sincer pentru unchiul. Pe de altă parte, şi sentimentul datoriei îl îndemna să acţioneze, altminteri nu s-ar fi hotărît niciodată. Era un orn care avea cultul datoriei şi-şi respecta cu sfinţenie obligaţiile. Şi totuşi nu-mi închipuiam de loc cum vor decurge lucrurile. Ştiam şi credeam orbeşte că unchiul nu va da înapoi de la ceea ce a recunoscut o dată ca fiind o îndatorire a lui; dar nu-mi venea a crede că va găsi destule puteri ca să se împotrivească celor din casă. Şi, de aceea, căutam să-l aţîţ cît mai mult, să-l determin să acţioneze, îndem-nîndu-l cu toată înflăcărarea mea tinerească.
— Cu atît mai mult, continuam eu, cu cît acum totul e clarificat şi ultimele dumitale îndoieli s-au risipit! S-a întîmplat exact ceea ce n-ai prevăzut dumneata, deşi toată lumea observase şi îşi dăduse seama mai de mult: Nastasia Evgrafovna te iubeşte ! E posibil oare să admiţi, strigam din ce în ce mai înflăcărat, ca dragostea ei curată să se întoarcă împotriva ei, acoperind-o de ruşine şi dezonoare ?
— Niciodată ! Dar mă întreb, dragul meu, voi fi şi eu, în sfîrşit, un om fericit ? E cu putinţă oare ? se bucura unchiul, îmbrăţi-
520
şîndu-mă. Şi cum de s-o fi îndrăgostit de mine, şi pentru ce ? Pentru ce ? S-ar părea că nu am nimic deosebit... I_n comparaţie cu ea, sînt un om bătrîn şi nu puteam să-mi închipui, zău nu mă aşteptam ! îngerul meu, îngeraşul... Ascultă, Serioja, adineauri m-ai întrebat dacă nu cumva sînt îndrăgostit de ea : cu ce gând ?
— Am văzut doar atîta, unchiule, că o iubeşti aşa cum nu se poate mai mult : o iubeai, şi totuşi nu erai conştient de acest lucru. Gîndeşte-te ! Mă chemi de la Petersburg ca să mă însori cu dînsa, şi numai pentru ca să-ţi devină nepoată şi astfel s-o ai

mereu în preajma dumitale...
— Şi... mă ierţi pentru asta, Serghei ?
— Mai încape vorbă, unchiule !... Şi unchiul mă îmbrăţişa din nou.
— Ai grijă deci, unchiule, toţi sînt împotriva dumitale : trebuie să te răzvrăteşti şi să acţionezi hotărît împotriva tuturor, şi fără cea mai mică amînare, chiar mîine.
— Da... da, mîine ! repetă el, oarecum îngîndurat, şi trebuie acţionat, ştii, cu bărbăţie, cu tot curajul, în chipul cel mai nobil, cu toată tăria sufletească... Exact, cu toată tăria sufletească !
— Să nu te laşi intimidat, unchiule !
— Nu mă las, Serioja! Un singur lucru: nu ştiu cum să încep !
— Nu te mai gîndi la asta, unchiule. Ziua de mîine va hotărî totul. Astăzi caută să te calmezi, să te reculegi. Cu cît ai să te frămînţi mai mult, cu atît e mai rău. Iar dacă Foma deschide gura, îl dai imediat afară din casă şi-l striveşti ca pe un vierme.
— Dar nu s-ar putea cumva fără să-l dau afară ? Eu, dragă Serioja, am hotărît să procedez aşa : chiar mîine mă duc la el, dis-de-dimineaţă, îi povestesc totul, uite, cum ţi-am povestit ţie ; nu se poate ca el să nu mă înţeleagă ; el este generos, cel mai nobil şi mai generos dintre oameni! Dar mă neliniştește un lucru : nu cumva mămiţica a şi prevenit-o pe Tatiana Ivanovna despre cererea mea în căsătorie pe care trebuia s-o fac mîine ? Atunci ar fi mai complicat.
— Nu-ţi face griji cu Tatiana Ivanovna, unchiule.
Şi atunci i-am povestit scena din boschet cu Obnoskin. Unchiul a rămas foarte mirat. Nu i-am spus nici un cuvînt despre Mizincikov.
— Dar e fantasmagorică ! O fiinţă fantasmagorică! strigă el. Sărmana de ea ! Ei îi dau tîrcoale, vor să profite de naivitatea ei!

Şi zici că Obnoskin era ? Păi, îl ştiam plecat... Ciudat, tare ciudat! Sînt uluit, Serioja... Chiar mîine trebuie să cercetăm cum stau lucrurile şi să luăm măsuri... Dar eşti convins, eşti absolut convins că era Tatiana Ivanovna ? I-am răspuns că, deşi n-am văzut-o la faţă, am motive serioase să fiu încredinţat că era Tatiana Ivanovna.
— Hm ! N-o fi fost vreo aventură cu una din slujnicele din curte, iar ţie ţi s-a părut că-i Tatiana Ivanovna ? N-a fost cumva Daşa, fiica grădinarului ? E o fetişcană şireată şi îndrăzneaţă ! S-a observat că se pricepe la alde astea, de aceea o şi spun. Anna Nilovna a urmărit-o şi s-a convins... Dar nu se poate ! Nu spunea chiar el că intenţionează să se însoare ? Ciudat! Ciudat!
In cele din urmă, ne despărţirăm. L-am îmbrăţişat şi l-am bine-cuvîntat pe unchiul. „Mîine, mîine, repeta el, se va hotărî totul, chiar înainte de a te fi trezit din somn ; da, se va hotărî totul. Mă duc la Foma şi procedez cavalereşte : îi dezvălui ca unui frate bun toate ascunzişurile inimii mele, tot ce simt. Rămîi cu bine, Serioja. Du-te şi te culcă, ai obosit; în ce mă priveşte, cred că toată noaptea n-am să închid ochii."
Unchiul plecă. M-am culcat îndată, frînt de oboseală, istovit de atîta zbucium. Fusese o zi grea. Nervii îmi erau zdruncinaţi şi înainte de a adormi am tresărit de cîteva ori frămîntîndu-mă. Dar oricît de ciudate au fost impresiile mele la culcare, totuşi ciudăţenia lor trebuie să pălească complet în faţa felului original în care m-am trezit în dimineaţa următoare.

PARTEA A DOUA ŞI ULTIMA

URMĂRIREA

Dormeam adînc, fără visuri. Deodată am simţit că pe picioarele mele se lasă o greutate insuportabilă. Am scos un ţipăt şi m-am trezit. Se făcuse ziuă; soarele îmi inunda odaia cu săgeţi sclipi-

toare de lumină. Pe patul meu, sau, mai bine zis, pe picioarele mele, şedea domnul Bahceev.
Nu încăpea nici o îndoială că era el. Trăgîndu-mi încetişor picioarele de sub el, m-am ridicat în capul oaselor şi l-am privit cu nedumerirea buimacă a omului trezit brusc din somn.
— Uite-l cum mă priveşte ! strigă grăsanul. Ce te-ai holbat aşa ? Scoală-te, flăcăule, scoală-te ! De o jumătate de oră mă zbat să te trezesc ; cască ochii mari!
— Dar ce s-a întîmplat ? Cît e ora ?
— Ora e cam matinală, e drept, dar Fevronia[22] noastră n-a mai aşteptat să se facă ziuă şi a luat-o din loc. Scoală, plecăm tn urmărire !
— Care Fevronia ?
— A noastră, cea neroadă ! A şters-o ! Cu noaptea în cap ! Am trecut pe la dumneata numai ca să te trezesc din somn, şi uite că mă căznesc de două ore ! Scoală, nene, te aşteaptă şi unchiul. Ne-a făcut figura ! Uite c-am ajuns la sărbătoarea cea mare, adăugă el cu enervare răutăcioasă în glas.
— Dar despre cine, despre ce este vorba ? am întrebat eu nerăbdător, deşi cam începusem să mă dumiresc. Vorbeşti cumva despre Tatiana Ivanovna ?
■— Păi, cine altul ? Am tot spus, i-am prevenit — n-au vrut să mă asculte ! Ca să ne pomenim acuma cu această felicitare de sărbătoarea cea aşteptată ! E nebună după amoruri, numai la asta se gîndeşte ! Ptiu ! Dar şi ăla, ala, ce pramatie ! Ăla cu barbişonul!...
— Mizincikov ?
— Piei, drace ! Dar vino-ţi în fire, omule ; trezeşte-te odată, măcar întru cinstirea sfintei sărbători de astăzi! Se

vede treaba că ai cam scăpat la băutură aseară, dacă ţi-e capul tulbure şi acum ! Ce tot îndrugi despre Mizincikov ? Cu Obnoskin a fugit, nu cu Mizincikov. Ivan Ivanîci Mizincikov e un om binecrescut şi cu scaun la cap ; merge şi el cu noi în urmărire.
■— Ce spui ? am strigat eu săltîndu-mă în pat. A fugit cu
Obnoskin ?
— Măi, ce om sîcîitor ! s-a necăjit burduhănosul, sărind din loc. Ii spui ca unui om cu învăţătură înaltă ce se întîmplă aievea, iar el se pierde în tot felul de îndoieli! Ei bine, flăcăule, dacă vrei să mergi cu noi, scoală-te, trage-ţi pantalonaşii, căci eu n-am timp
; de pălăvrăgeală ; şi aşa am pierdut destul timp preţios cu tine ! Şi părăsi caraera supărat foc. "
523
Surprins de vestea uluitoare, am sărit din pat, m-am îmbrăcat în grabă şi am alergat afară. Crezînd că-l găsesc pe unchiul în aripa principală a conacului, unde părea că toată lumea doarme şi nu ştie ce se petrece afară, am urcat încetişor treptele pridvorului şi, dînd să intru în vestibul, m-am pomenit faţă în faţă cu Nas- , tenka. Era îmbrăcată la repezeală, într-un capot de dimineaţă sau, •/, -poate, rochie de casă. Avea părul încă nepieptănat : se vedea că * tocmai sărise din pat şi aştepta pe cineva în vestibul.
— Spune-mi, este adevărat că Tatiana Ivanovna a plecat cu Obnoskin ? mă întrebă ea cu glas întretăiat, palidă şi speriată.
— Aşa se pare. II caut pe unchiul ; pornim în urmărirea lor.
— O ! aduceţi-o mai repede înapoi! E pierdută dacă n-o aduceţi!
— Dar unde e unchiul ?
— S-o fi dus la grajduri; i se pregăteşte trăsura. Eu îl aşteptam aici. Ascultă, spune-i din partea mea că vreau negreşit să plec chiar astăzi; sînt hotărîtă. Plec cu tatăl meu ; de va fi posibil, plec chiar peste cîteva ore. Acum, totul e pierdut! Totul e pierdut!
Spunîndu-mi asta, mă privea cu ochii pierduţi, rătăciţi, şi deodată izbucni în lacrimi. O ameninţa, se pare, o criză de isterie.
— Linişteşte-te ! am încercat eu s-o calmez. Eu aş zice, dim- *u* potrivă, că totul merge spre mai bine — ai să vezi... Ce-i cu dumneata, Nastasia Evgrafovna ?
— Nu ştiu... nu ştiu ce-i cu mine, murmură ea sufocîndu-se şi strîngîndu-mi mâinile fără să-şi dea seama. Spune-i...
în clipa aceea se auzi îndărătul uşii din dreapta un foşnet.
Speriată, ea îmi lăsă mîmile şi, fără să-şi fi isprăvit vorba, fugi pe scară sus.
Am găsit grupul întreg — adică pe unchiu-meu, pe Bahceev şi pe Mizincikov — în curtea din fund, lîngă grajduri. O pereche de cai odihniţi erau înhămaţi la caleaşca lui Bahceev. Totul era gata pentru plecare şi rnă aşteptau numai pe mine.
— Iată-l că vine ! strigă unchiu-meu zărindu-mă. Ai auzit, dragul meu ? adăugă el cu o expresie ciudată pe faţă.
Glasul, ochii şi toate mişcările lui trădau un amestec de teamă, de zăpăceală, dar şi o licărire de speranţă totodată. îşi dădea seama că în viaţa sa intervine o schimbare radicală.
Mă puseră la curent imediat cu toate amănuntele. Domnul Bahceev, după o noapte de insomnie, porni de acasă dis-de-dimineaţă ca să apuce slujba utreniei la biserica mînăstirii aflate numai la cinci verste de moşia lui, Cînd să cotească de *fe* şosea spre mî*
524
năstire, întîlni un docar care trecu în goana mare ; în docar îi zări pe Tatiana Ivanovna şi pe Obnoskin. Tatiana Ivanovna părea plînsă şi cam speriată ; văzîndu-l pe Bahceev, scoase un ţipăt, întinzîndu^şi mîinile spre el şi implorindu-i parcă apărare — cel puţin astfel reieşea din relatarea acestuia : „...iar el, ticălosul cu barbişon, adăugă Bahceev, stă zgribulit, nici viu, nici mort; dar degeaba, drăguţule, nu te poţi ascunde 1" Fără a sta mult pe gînduri, Stepan Alexeici întoarse iar pe şosea, zorind în goana mare la Stepancikovo ; îi trezi pe unchiul meu, pe Mizincikov şi, la urmă, şi pe mine. Hotărîră imediat să pornească în urmărirea fugarilor.
— Dar ce zici de Obnoskin, de Obnoskin... spunea unchiul, privindu-mă ţintă, ca şi cum ar fi vrut să-mi spună şi altceva, cine s-ar fi aşteptat!
— De la un mizerabil ca el te poţi aştepta oricînd la cine ştie ce ticăloşie ! strigă Mizincikov, revoltat la culme, şi se întoarse pe loc, ferindu-şi ochii de privirea mea.
— Ei, ce facem, pornim, sau nu pornim ? Ori aveţi de gînd să stăm aici la taclale pînă ne apucă noaptea ? ne soma domnul Bahceev, urcîndu-se în trăsură.
— Pornim, pornim ! se grăbi să-l liniştească unchiul meu.
— Nu e rău că s-a întîmplat asta, unchiule, i-am şoptit eu. Să vezi ce bine se aranjează totul acum !
— Să nu zici o vorbă mare, băiatule... Ah, dragul meu ! când mă gîndesc că acum pur şi simplu au s-o dea afară drept pe-deapsă pentru că nu le-a reuşit combinaţia, înţelegi ? E groaznic, pe cît pot să-mi dau seama !
— Dar bine, Egor Ilici, ne-am hotărât să stăm aici la şuşoteală, sau ce naiba ? ! strigă iar domnul Bahceev. Să deshămăm, poate, căluţii şi să cerem mai bine o gustărică, pînă una alta, ce ziceţi : n-ar fi cazul să luăm cîte un păhăruţ de votcă, ai ? !
Cuvintele acestea răsunară cu atîta mînie sarcastică, încît nu mai era chip să nu urmăm imediat îndemnul furios al domnului Bahceev. Repede ne urcarăm cu toţii în trăsură şi caii porniră în goana mare.
Un timp, nimeni n-a scos o vorbă. Unchiul, din cind în cînd, mă privea cu mult înţeles, evitând totuşi să vorbească cu mine de faţă cu ceilalţi. Uneori cădea intr-o îngîndurare adîncă, pentru ca deodată să tresară, trezindu-se parcă din aţipeală şi să se uite neliniştit în jurul său. Mizincikov părea foarte calm, trăgea tacticos din trabuc şi se uita plin de demnitate, cu aerul omului jignit
525
pe nedrept. în schimb, Bahceev se vînzolea pentru toţi. Mormăia sub nas, arunca indignat în jur nişte priviri nimicitoare ; roşea, pufnea cu năduf, scuipa mereu într-o parte şi nu izbutea nicicum să se liniştească.
— Eşti sigur, Stepan Alexeici, că au luat-o spre Mişino ? întrebă deodată unchiu-meu. Ar fi cam douăzeci de kilometri pînă

acolo, adăugă el, adresîndu-mi-se mie ; un sătuc prăpădit de vreo treizeci de suflete, de curînd cumpărat de la foştii proprietari de un funcţionar din administraţia gubernială. Un cîrcotaş fără pereche ! Cel puţin aşa spune lumea ; poate că greşesc. Stepan Alexeici susţine că Obnoskin nu putea să plece decît acolo şi că acest funcţionar îl ajută.
— Dacă vă spun că acolo s-au dus ! răbufni Bahceev aprin-zîndu-se iar. Unde naiba în altă parte, decît la Mişino ! Decît că acolo, la Mişino, cinevaşilea i-o fi spunînd acum Mitka, nu Obnoskin ! Trei ore încheiate am pierdut pălăvrăgind în curte !
— N-avea grijă, interveni Mizincikov, îi prindem.
— Da, îi prindem, sigur ! Crezi că stau să te aştepte pe tine ! Caseta o ţinea doar în mînă ; s-a dus, să nu mai vorbim de ea !
— Liniştește-te, Stepan Alexeici, liniştește-te ; îi ajungem din urmă, fii pe pace, zise unchiu-meu, n-au avut timp să pună la cale nimic — ai să vezi că aşa este.
— N-au avut timp să pună la cale ! îl îngînă furios domnul Bahceev. Ce nu apucă ea să facă, nu te uita că arată aşa de blîndă ! „E aşa de blîndă, îi auzi înduioşîndu-se pe unii, e aşa de blîndă şi cuminte !" adăugă el cu glas subţiat, imitînd, desigur, pe cineva. „A suferit atîta !" Poftim ce blîndă şi cuminte este ! De cuminte ce este, pesemne, a luat-o razna nenorocita asta, arătîndu-ne călcîiele ! Iar tu aleargă pe urmele ei cu limba scoasă de un cot, pornind cu noaptea în cap pe drumuri! Nu-i chip măcar să se roage în tihnă omul de ziua sfintei sărbători. Ptiu !
— Şi totuşi, nu-i o minoră, am zis eu, nu se află sub tutelă şi n-ai cum s-o readuci cu sila, dacă nu vrea să vină. Ce ne facem atunci ?
— Aşa este, nici vorbă, încuviinţă unchiul. Dar sînt convins că o să vrea. Se întoarce, te asigur. I-a căşunat ei acum, aşa, aiurea... Cum ne vede însă că apărem, chiar ea va cere s-o ducem înapoi, garantez. Nu se poate, dragul meu, s-o lăsăm chiar aşa, la voia întîmplării, să cadă pradă unui nemernic ; e de datoria noastră, ca să zic aşa...
526
— Nu se află sub tutelă 1 Auzi! se oţărî Bahceev, gata să mă sugrume. E proastă, nenişorule, dă în gropi de proastă ce este — nu că n-ai cum s-o întorci fiindcă nu se află sub tutelă. N-am vrut ieri să-ţi vorbesc despre ea, dar am intrat dăunăzi din greşeală în camera ei, şi ce să văd : juca singură ecoseza, cu pumnii pe şolduri şi admirîndu-se în oglindă ! Şi gătită — ca în jurnalele de reclame ! Ptiu 1 şi am plecat. încă de atunci am prevăzut totul, de parcă i-aş fi citit pe frunte.
— De ce s-o judecăm cu atîta asprime ? am încercat eu să atenuez cu oarecare sfială. Se ştie doar că Tatiana Ivanovna... nu-i complet sănătoasă.. Sau, mai bine zis, că suferă de o manie... Singurul şi adevăratul vinovat este de fapt Obnoskin.
— Nu-i complet sănătoasă ! Poftim de stai de vorbă cu el! se aprinse iar burduhănosul, roşu de mînie. Omul acesta parcă s-a jurat să mă înfurie cu orice preţ ! încă de ieri şi-a pus în gînd şi s-a jurat ! E proastă, nene, ţi-o repet, e o proastă sadea, şi nu e cum vrei să spui dumneata, că, adică, nu e prea sănătoasă ; din copilărie s-a scrîntit visînd la aventuri amoroase I Şi uite că acum calcă în străchini; amorul acesta a dus-o pînă la ultima limită. Cît despre ăla cu barbişonul, nici numele nu vreau să i-l aud ! îmi închipui că a şi tulit-o cu bănişorii în buzunar, din-din-din şi-şi rîde pe sub mustaţă.
— Crezi într-adevăr că o părăseşte imediat ?
— Păi sigur ! Ce nevoie are să care cu dînsul o asemenea comoară ? Ce să facă cu ea ? îi ia părăluţele, o lasă undeva în drum sub o tufă, urcă în trăsură, şi pe-aici ţi-e calea ! Iară dumneaei să mai stea niţeluş sub tufă şi să miroasă floricele !
— Ei lasă, că prea exagerezi, Stepan, n-o fi chiar aşa ! strigă unchiul. De altfel, nu înţeleg de ce te superi atîta ? Mă şi mir chiar, uitîndu-mă la tine, Stepan. în definitiv, ce-ţi pasă ?
— Dar eu ce sînt, om sau buturugă ? N-am şi eu inimă, simţire ? Te înfurii, fără să vrei. Şi o spun, poate, de mila ei, din dragoste pentru om... Dracu să mă ia ! Ce nevoie era să mă abat din drumul meu ? Ce caut eu aici ? Ce-mi pasă mie ? Mie, mie, ce-mi pasă ?
Aşa se frămînta şi se căina domnul Bahceev ; dar eu nu-l mai ascultam, căci gîndul mi-a fugit la aceea pe care o urmăream acum — la Tatiana Ivanovna. Iată pe scurt biografia ei, aşa cum am aflat-o ulterior din surse absolut sigure şi pe care este bine s-o cunoaştem pentru explicarea acestei aventuri. Rămasă din copilărie orfană, crescută într-o casă străină, neospitalieră, apoi fată
527
săracă, pe urmă fată trecută de vîrstă, tot săracă, şi, în sfîrşit, fată săracă îmbătrînită, Tatiana Ivanovna, de-a lungul vieţii sale de mizerie, a băut o cupă plină pînă la refuz de necazuri, de amărăciuni şi umilinţe, de reproşuri pentru pîinea amară de la masă străină. Fire veselă de felul ei, receptivă şi impresionabilă în gradul cel mai înalt, dar şi uşuratică, ea a răzbit, la început, cu chiu, cu vai, prin vicisitudinile soartei, ba şi rîzînd uneori, zglobie şi veselă, cu o copilărească nepăsare ; cu timpul, însă, viaţa a reuşit s-o frîngă. încetul cu încetul, Tatiana Ivanovna deveni palidă şi slabă ; se făcu irascibilă şi supărăcioasă ; sensibilitatea ei căpătă tot mai des accente bolnăvicioase şi, în cele din urmă, căzu într-o stare de nesfîrşită reverie, întreruptă numai de repetatele crize cu hohote de plîns isteric. Cu cît realitatea o lipsea mai mult de binefacerile vieţii, cu atît mai mult se refugia şi se consola în lumea închipuirilor sale. Cu cît mai evident şi fără putinţă de întoarcere piereau, ca în cele din urmă să dispară de tot, ultimele sale speranţe de căpetenie, cu atît mai îmbietoare şi mai îmbătătoare deveneau visurile ei niciodată realizabile. Bogăţii nemaiauzite, frumuseţe neofilită, logodnici eleganţi, bogaţi, cu titluri nobile, tot prinţi şi fii de generali, care îşi păstraseră pentru ea inimile într-o puritate austeră şi care mureau la picioarele ei de dragoste nemărginită, şi, în sfîrşit, apărea *el* ■— *el,* în-truchipînd idealul ei de frumuseţe, toate perfecţiunile posibile, îndrăgostit şi pasionat, pictor, poet, fiu de general — toate laolaltă sau pe rînd, toate acestea începură să i se năzare nu numai în visuri, ci aproape aievea. Raţiunea începu să-i slăbească, neputînd rezista asaltului stupefiant al acestor visări tainice şi necontenite... Cînd, deodată, soarta îi mai juca o festă, bătîndu-şi joc de ea definitiv. într-un moment cînd se afla redusă la cea din urmă treaptă a umilirii, în cea mai apăsătoare şi tristă ambianţă, ca domnişoară de companie a unei doamne bătrîne, morocănoase şi arţăgoase, care o găsea vinovată de orice şi la fiecare pas, repro-şîndu-i orice îmbucătură de pîine, orice zdreanţă purtată ; ofensată de oricine ar fi vrut s-o facă, fără să aibă pe lume un suflet de om care s-o apere ; strivită de apăsarea acestei vieţi de chin, dar în acelaşi timp transportată în lumea celor mai năstruşnice

şi înflăcărate fantezii — iată că primeşte deodată vestea morţii unei rude depărtate, ale cărei rubedenii mai apropiate muriseră de multă vreme (lucru despre care, datorită uşurinţei sale, nu se arătase niciodată curioasă să afle) ; această rudă era un om ciu-
dat, care trăise ca un schimnic undeva foarte departe, într-un colţ de ţară singuratic şi se ocupa discret de frenologie şi cămătărie. Şi iată că o avere imensă, ca prin minune, îi cade din cer şi se aşterne în sclipiri de aur la picioarele ei : Tatiana Ivanovna se dovedise a fi singura moştenitoare legală a acestei rude decedate. O sută de mii de ruble în argint i-au venit dintr-o dată. Această ironie a soartei i-a dat ultima lovitură. Cum să nu creadă, aşadar, această minte zdruncinată în visurile ei, cînd ele începeau să se adeverească ? Nici nu-i trebuia mai mult sărmanei ca să-şi piardă şi ultima picătură de bun-simţ. Copleşită de fericire, , ea se transportă cu totul în lumea ei fermecată de fantezii impo-j isibile şi năluciri îmbietoare. S-au dus şi scrupule, şi îndoieli, şi sstavile pe care le ridică realitatea cu legile ei riguroase şi precise ■ ca doi ori doi! Cei treizeci şi cinci de ani ai săi şi visurile de o ■ frumuseţe orbitoare, răceala tristă a toamnei sale şi toate splendorile neasemuite ale unei iubiri nemărginite, departe de a se exclude, salăşluiau în făptura ei într-o bizară îmbinare. De vreme ce visurile i s-au împlinit o dată, de ce nu s-ar realiza şi altceva ? De ce să nu apară şi *el ?* Tatiana Ivanovna nu mai judeca, ci pur şi simplu credea. Dar în aşteptarea *lui* — a idealului, cavaleri şi logodnici de toate stările şi cinurile, cavaleri simpli, militari şi civili, grade de infanterie şi din garda imperială, demnitari şi poeţi, voiajaţi pe la Paris sau trăiţi numai la Moscova, cu sau fără barbă, cu sau fără barbişon, spanioli şi nespanioli (dar mai ales spanioli) începură să i se năzărească, defilînd zi şi noapte într-un convoi impresionant, stîrnind la cei din jurul ei temeri grave ; nu rămăsese decît un pas pînă la ospiciul de nebuni. Toate nălucirile acestea se îmbulzeau în jurul ei, într-un alai strălucit, plin de freamăt tulburător şi îmbătat de dragoste. Şi aievea, în existenţa ei cea adevărată, lucrurile se petreceau în acelaşi chip fantastic : toţi acei asupra cărora îşi arunca privirea, se îndrăgosteau de ea ; oricine ar trece pe lîngă dînsa — era, firește, un cavaler spaniol; oricare ar fi murit — negreşit, din dragoste pentru ea. Toate acestea, ca un făcut, îşi găseau confirmarea în ochii ei şi prin faptul că începură să-i dea tîrcoale oameni ca Obnoskin, Mizincikov şi zeci de alţi indivizi, mînaţi de acelaşi ţel. Deodată, toată lumea începu să-i intre în voie, s-o linguşească, s-o răsfeţe. Departe de sărmana Tatiana Ivanovna gîndul că toate astea se întîmplă din pricina banilor ei. Era absolut convinsă că, la un semn magic, toată lumea devenise bună, veselă, drăguţă şi binevoitoare. *El* nu apăruse încă în carne și oase ; și cu toate că

528

34

529

nu putea fi nici o îndoială cum că *el* va apărea, viaţa de toate zilele devenise atît de plăcută, interesantă, îmbietoare, plină de felurite distracţii şi delicii, încît mai putea aştepta încă. Tatiana Ivanovna ronţăia zaharicale, culegea petalele plăcerilor, citea romane. Romanele, părăsite, de altfel, chiar de la primele pagini, îi atîţau şi mai mult închipuirea. Nu mai era în stare să-şi continue lectura, transportată în lumea visurilor sale chiar de la primele pasagii de cea mai neînsemnată aluzie la dragoste, ba uneori de simpla descriere a localităţii, a încăperii, a toaletelor. Neîncetat i se aduceau podoabe noi, dantele, pălărioare, bonetele, panglicuţe, eşantioane, mulaje, desene, bomboane, flori, căţeluşe. Trei fete îşi petreceau zilele într-o cameră alăturată cosind neîncetat, iar domnişoara, de dimineaţă şi pînă seara, ba uneori şi noaptea, încerca tot felul de podoabe, învîrtindu-se în faţa oglinzii. Părea mai întinerită şi se făcuse mai drăguţă de cînd îi venise această moştenire. Nici pînă astăzi n-am putut afla cum anume se înrudea cu generalul Krahotkin. Eram convins că rudenia aceasta fusese o născocire a generălesei, dornică s-o ia pe Tatiana Ivanovna sub aripa ei ocrotitoare şi s-o mărite cu unchiul meu. Domnul Bahceev avea dreptate susţinînd că zeul amorului o adusese pe Tatiana Ivanovna la ultima limită ; şi ideea unchiului, la vestea dispariţiei ei cu Obnoskin, de a-i urmări ca s-o aducă înapoi, fie chiar şi cu forţa, nu era lipsită de raţiune. Incapabilă să trăiască fără tutela cuiva, sărmana fată ar fi căzut uşor pradă vreunui nemernic. Trecuse de ora nouă, cînd am sosit la Mişino. Era un sătuc sărac, la vreo trei verste depărtare de drumul mare, şi ascuns într-un fel de groapă. Şase-şapte izbe ţărăneşti, înnegrite de fum, lăsate pe o rînă ^i abia acoperite cu paie înnnegrite de timp, priveau triste şi amărîte la trecători. Nici urmă de grădiniţă sau de tufă nu se zărea la cîteva sute de metri împrejur. Doar o singură salcie îşi lăsase crengile şi dormita deasupra unei băltoace verzui, socotită eleşteu. O asemenea reşedinţă, desigur, n-avea cum să facă o impresie prea plăcută Tatianei Ivanovna. Conacul boieresc era o clădire nouă de lemn, lungă şi îngustă, cu şase ferestre la rînd şi acoperită în pripă cu paie. Funcţionarul-moşier de-abia se instalase aici ca să-şi gospodărească domeniul. Curtea nu era încă împrejmuită şi numai într-o parte se zărea un început de îngrăditură de nuiele, de pe care nu apucaseră încă să cadă frunzele veştede. Lîngă acest gard se vedea docarul lui Obnoskin. Cădeam

530

pe capul fugarilor ca trăsnetul din senin. Printr-o fereastră deschisă se auzeau strigăte şi plînsete.
Un băieţaş desculţ, pe care l-am întîlnit la intrare, o luă speriat la fugă. Chiar în prima odaie, pe un divan „turcesc" îmbrăcat într-o husă de cit, fără spetează, şedea cu ochii înroşiţi de plîns Tatiana Ivanovna. Văzîndu-ne, scoase un ţipăt şi-şi acoperi faţa cu palmele. Lîngă ea stătea în picioare Obnoskin, speriat şi jenat, mai mare mila. Se zăpăcise într-atît, încît se repezi să ne strîngă mîinile, ca şi cum l-ar fi bucurat nespus sosirea noastră. Prin uşa întredeschisă spre odaia de alături, se zărea o rochie de damă : cineva trăgea cu urechea şi se uita printr-o crăpătură nevăzută de noi. Gazdele nu apăreau : s-ar fi zis că lipseau de acasă ; se ascun-seseră cu toţii.

— Uite-o şi pe călătoarea noastră ! ba îşi mai ascunde faţa cu minutele ! strigă domnul Bahceev, pătrunzînd o dată cu noi în încăpere.
—• Stăpîneşte-ţi entuziasmul, Stepan Alexeici! Nu crezi că e cam necuviincios, la urma urmei ? Singur Egor Ilici are dreptul să vorbească în cazul de faţă, iar noi sîntem cu totul străini aici, îl opri tăios Mizincikov.
Unchiul arunca o privire severă domnului Bahceev, făcîndu-se că nici nu-l observă pe Obnoskin care se repezise să-i strîngă mîna, se apropie de Tatiana Ivanovna, care continua să rămînă cu faţa ascunsă, şi, cu vocea blinda şi plină de caldă compasiune începu să-i vorbească :
— Tatiana Ivanovna ! Noi cu toţii te iubim şi te respectăm mult, şi de aceea am venit să aflăm de intenţiile dumitale. Doreşti să vii cu noi la Stepancikovo ? E ziua onomastică a lui Iliuşa. Mă-miţica te aşteaptă cu nerăbdare, iar Saşenka şi cu Nastia, probabil, au plîns toată dimineaţa, regretînd plecarea dumitale...
Tatiana Ivanovna ridică sfios capul, îl privi printre degete şi deodată, izbucnind în lacrimi, se aruncă de gîtul lui.
— Ah, luaţi-mă, luaţi-mă de aici, mai repede ! îngăima ea printre lacrimi, mai repede, cît mai repede !
— S-a lăsat ademenită şi a sfeclit-o ! strecură printre dinţi Bahceev înghiontindu-mă.
— Prin urmare, totul e limpede, zise unchiul sec, adre-sîndu-se lui Obnoskin şi aproape fără să-l privească. Tatiana Ivanovna, braţul dumitale. Pornim !
îndărătul uşii se auzi un foşnet; uşa scîrţîi şi se deschise mai mult.

— Totuşi, îndrăzni să intervină Obnoskin, uitîndu-se cu teamă spre uşa întredeschisă, dintr-un anumit punct de vedere... judecă şi dumneata, Egor Ilici... Atitudinea dumitale în casa mea... Şi, în sfîrşit, eu te salut, iar dumneata nici n-ai vrut să-mi răspunzi la salut, Egor Ilici...
— Ceea ce ţi-ai permis dumneata să faci în casa *mea,* domnule, a fost o faptă urîtă, a răspuns unchiul meu, uitîndu-se sever la Obnoskin, iar casa aceasta nici nu este a dumitale. Ai auzit doar : Tatiana Ivanovna nu vrea să mai rămînă nici o clipă aici. Ce mai doreşti ? Nici un cuvînt, ai auzit ? Nici un cuvînt mai mult, te rog ! Aş vrea să evit orice alte explicaţii; de altfel, va fi spre binele dumitale.
La aceste cuvinte, Obnoskin pierdu şi ultimele rămăşiţe de curaj, care-l făcuseră capabil să-şi formuleze cumva protestul atît de caraghios, şi îndrugă tot felul de nerozii.
— Să nu mă dispreţuieşti. Egor Ilici, începu el aproape în şoaptă şi gata să izbucnească în lacrimi de ruşine, întorcînd mereu capul spre uşă, de teamă, probabil, să nu fie auzit acolo ; nu sînt eu de vină, ci mămiţica. N-am făcut-o din interes. Egor Ilici, ci numai aşa ; bineînţeles, am făcut-o şi din interes, Egor Ilici... Dar din porniri nobile, Egor Ilici : aş fi întrebuinţat capitalul cu folos... Aş fi ajutat mulţi săraci... Am vrut să contribui şi eu la progresul culturii contemporane, ba visam chiar să înfiinţez o bursă la universitate... In felul acesta am vrut să-mi gospodăresc averea, Egor Ilici ; să nu crezi că altceva a fost în gîndul meu, Egor Ilici...
Ne simţirăm deodată foarte ruşinaţi cu toţii. Pînă şi Mizincikov se roşi şi-şi întoarse capul, iar unchiul păru atît de jenat, încît nu mai ştia ce să spună.
— Ei bine, ajunge, ajunge I zise el, în sfîrşit. Linişteşte-te, Pavel Semionîci. Ce să-i faci ! Cu oricine se poate întîmpla... Dacă vrei, frate, vino la noi să luăm masa împreună... Voi fi bucuros, bucuros...
Cu totul altfel se manifestă domnul Bahceev.
— Să înfiinţezi o bursă, hai ? zbieră el furios. Nu prea se potriveşte cu felul dumitale un asemenea gest ! Te cunosc eu : eşti gata să jecmăneşti pe primul întîlnit... N-are nici nădragi ca lumea şi, uitaţi-vă la el, vrea să înfiinţeze burse ! Poftim, cine vorbeşte ! Vai de capul tău, pricopsitule ! Cuceritor de inimi simţitoare ! Dar unde-i, mă rog, scumpa dumitale mămiţica ? S-a ascuns, desigur ! Să nu-mi zici pe nume dacă nu stă pitită undeva în dosul perdelelor ori sub pat, de frică...

— Stepan, Stepan! strigă unchiul. Obnoskin se înroşi, gata să protesteze, dar înainte de a fi apucat să deschidă gura, uşa se căscă şi Anfisa Petrovna în persoană, furioasă, cu ochii scăpărînd şi cu faţa învineţită de răutate pătrunse în încăpere.
— Ce-i asta ? strigă ea. Ce se petrece aici ? Dumneata, Egor Ilici, dai buzna cu banda dumitale într-o casă onorabilă, sperii doamnele, îl faci aci pe stăpînul !... Cum se numeşte asta ? încă n-am căpiat, slavă Domnului, Egor Ilici! Iar tu, nătărăule ! continuă ea să zbiere, năpustindu-se asupra fiului său, tu eşti gata să izbucneşti în lacrimi în faţa dumnealor ! Mama dumitale este jignită în propria ei casă, iar tu stai cu gura căscată ! Ce fel de tînăr cavaler eşti tu, după toate astea ? Eşti o cîrpă, nu cavaler, după toate astea !
Dispăruse şi gingăşia de mamă, şi ţinuta simandicoasă, şi manierele alese de ieri, dispăruse chiar şi lornionul. Acum, Anfisa Petrovna apărea în adevăratul ei chip de furie autentică.
Unchiul meu, de cum o văzu pe Anfisa Petrovna, se grăbi s-o ia la braţ pe Tatiana Ivanovna şi se îndreptă spre uşă. Dar Anfisa Petrovna i se puse îndată în cale.
— N-ai să ieşi aşa, Egor Ilici! turui iar. Cu ce drept o sileşti pe Tatiana Ivanovna să meargă cu dumneata ? Iţi pare rău că a scăpat din mrejele voastre murdare, în care aţi atras-o, dumneata, mămiţica dumitale şi idiotul de Foma Fomici ! Ai fi vrut. desigur, să te însori dumneata însuţi cu ea, din interese meschine. Scuză-mă, dar aici în privinţa ei s-au plămădit gînduri mult mai nobile ! Tatiana Ivanovna, văzînd ce se pune la cale în casa voastră împotriva ei, că este sortită pierzaniei, singură şi-a deschis sufletul în faţa lui Pavluşa. L-a rugat, ca să zic aşa, s-o

salveze din mrejele voastre ; a fost nevoită să fugă din casa voastră noaptea — uite cum stau lucrurile ! Uite unde, în ce hal aţi adus-o ! Aşa este, Tatiana Ivanovna ? Iar dacă este aşa, cum îndrăzneşti dumneata să năvăleşti cu o bandă întreagă într-o casă nobilă de oameni onorabili şi să iei cu forţa pe o fată distinsă, cu toate strigătele şi. lacrimile ei ? Nu permit aşa ceva ! Nu permit! N-am înnnebunit încă !... Tatiana Ivanovna va rămîne aici, pentru că asta-i dorinţa ei! Să mergem, Tatiana Ivanovna, n-ai de ce să-i asculţi: ei sînt duşmanii dumitale, şi nu prieteni ! Nu-ţi fie teamă, vino cu mine ! Ii dau eu afară îndată !...
—• Nu ! nu ! strigă speriată Tatiana Ivanovna, nu vreau, nu vreau ! Ce fel de soţ va fi el ? Nu vreau să mă mărit cu. fiul dumitale ! Nu-l vreau de soţ !
533
■— Nu vrei ? ţipă Anfisa Petrovna înăbuşindu-se de furie. Nu vrei ? Ai venit aici, şi acum nu vrei ? In cazul acesta, cum de-ai îndrăznit să ne înşeli pe noi ? în cazul acesta, cum de-ai îndrăznit să-i dai cuvîntul, să fugi cu el noaptea, stăruind chiar dumneata, şi ne-ai băgat în încurcătură şi în cheltuieli ? Fiul meu poate că a pierdut o partidă onorabilă din cauza dumitaie ! A pierdut, poate, o zestre de zeci de mii din cauza dumitaie ! Nu 1 Ai să plăteşti, chiar acum trebuie să plăteşti ! Avem dovezi! Ai fugit noaptea...
Sfârşitul acestei tirade nu l-am mai ascultat. Cu toţii deodată l-am înconjurat pe unchiul şi am înaintat zid împotriva Anfisei Petrovna, răzbind afară. Trăsura a tras îndată în faţa pridvorului.
— Aşa procedează numai nişte oameni necinstiţi, nişte ticăloşi ! zbiera Anfisa Petrovna din pragul uşii, ajunsă în culmea furiei. Vă reclam ! Veţi plăti... Te duci într-o casă necinstită, Tatiana Ivanovna ! Nu te poţi mărita cu Egor Ilici; chiar sub nasul dumitaie el are o întreţinută, pe guvernanta aceea!...
Stăpînindu-şi mînia, palid, mușoîndu-şi buza, unchiul se grăbi s-o aşeze pe Tatiana Ivanovna în trăsură. Am trecut de cealaltă parte a trăsurii, aşteptînd momentul ca să mă urc şi eu ; deodată, m-am pomenit însă cu Obnoskin, care m-a prins de mână.
•— îngăduie-mi cel puţin să mă bucur de prietenia dumitaie ! mi-a zis el, strîngîndu-mi cu putere mîna. Avea faţa răvăşită de cea mai deplorabilă deznădejde.
— Cum adică, de prietenia mea ? i-am zis eu punînd piciorul pe scăriţa trăsurii.
— Aşa ! încă de ieri mi-am dat seama că eşti un om cult. Să nu mă judeci rău... Pe mine, de fapt, m-a îndemnat mămiţica, eu n-am nici un amestec. înclinaţiile mele sînt mai mult pentru literatură — te asigur ; iar toate astea sînt scorniri de ale mămiţicăi...
— Te cred, te cred, adio !
Ne aşezarăm cu toţii şi caii porniră în galop. Ţipetele şi blestemele Anfisei Petrovna se auziră încă mult timp din urmă, iar la toate ferestrele casei se arătară la un moment dat nişte feţe necunoscute, privindu-ne cu o curiozitate sălbatică.
Acum, eram în trăsură cinci persoane, dar Mizincikov trecuse pe capră, cedîndu-şi locul domnului Bahceev, care era aşezat în faţa Tatianei Ivanovna. Tatiana Ivanovna se arăta foarte mulţumită de faptul că am scos-o de acolo, dar continua să lăcrămeze. Unchiul, pe cît se pricepea, căuta s-o consoleze. El părea trist şi în-gîndurat: se vedea că vorbele turbate ale Anfisei Petrovna despre
534
Nastenka îl apăsau dureros şi greu pe inimă. De altfel, drumul de întoarcere s-ar fi încheiat în deplină linişte, dacă nu-l aveam între noi pe domnul Bahceev.
Aşezat în faţa Tatianei Ivanovna, el nu-şi mai găsea astîmpăr ; nu putea privi calm în faţa lui; mereu se răsucea pe locul său, roşea pînă la urechi, întorcea nişte ochi fioroşi; mai ales când unchiul începea s-o consoleze pe Tatiana Ivanovna, grăsunul părea că începe să clocotească şi mîrîia ca un buldog întărîtat. Unchiul meu îl privea cu teamă. în sfîrşit, Tatiana Ivanovna, observând dispoziţia neobişnuită a vecinului său din faţă, îl privi ţintă de cîteva ori; pe urmă îşi plimbă privirea pe feţele noastre, zîmbi şi deodată, apueîndu-şi umbreluţa, îl lovi graţios pe domnul Bahceev peste umăr.
— Nebunule ! zise ea cu cea mai fermecătoare cochetărie şi îşi acoperi îndată faţa cu evantaiul.
Gestul acesta a fost ca o picătură ce a umplut peste margini paharul.
■— Cu-u-um ? răcni grăsunul. Ce-ai spus, madam ? Acum m-ai ales pe mine drept ţintă !
—■ Nebunule ! Nebunule ! repeta Tatiana Ivanovna şi deodată izbucni în hohote, bătînd din palme.
— Opreşte ! strigă Bahceev vizitiului, opreşte !
Trăsura se opri. Bahceev dădu să coboare în grabă din trăsură.
— Dar ce-i cu tine, Stepan Alexeici ? încotro ? strigă unchiul meu mirat.
■— îmi ajunge, sînt sătul pînă-n gît! a răspuns grăsunul, tre-murînd de indignare. Ducă-se naibii toate pe lumea asta ! Sînt prea bătrîn, madam, ca să mă ispiteşti cu amoruri. Mai bine ramîn aici, în drum, să mor în linişte! Adio, madam, *„Coman vu porte vu P"* *
Şi, într-adevăr, porni înainte pe jos. Trăsura îl urma la pas.
— Stepan Alexeevici! strigă în sfîrşit unchiul, pierzîndu-şi răbdarea, nu face pe caraghiosul, ajunge, urcă-te în trăsură ! întîrziem prea mult.
— N-aveţi decît să porniţi înainte ! a răspuns Stepan Alexeevici sufocîndu-se de mers, pentru că din cauza obezităţii se dez-văţase să umble pe jos.
* In text scris fonetic. Corect în limba franceză : *Comment vous portez-vous ? — Cum o mai duceţi ?*

535
— Dă-i drumul la trap ! strigă Mizincikov vizitiului.
— Ce faci, ce faci, opreşte !... dădu să strige unchiul, dar trăsura îşi luase zborul. Mizincikov nu greşise : rezultatul intervenţiei lui se văzu îndată.
— Stai! Stai! se auzi în urma noastră zbieretul desperat al lui Bahceev. Opreşte, tîlharule ! Opreşte, asasinule !... în sfîrşit, grăsunul apăru, obosit, suflînd greu, cu faţa transpirată, cu gulerul descheiat şi cu şapca în mînă. Tăcut şi încruntat, se urcă în trăsură şi se aşează pe locul meu, pe care m-am grăbit să i-l cedez ; astfel, n-o mai avea în faţa pe Tatiana Ivanovna, care în timpul acestei scene se prăpădea de rîs, bătea din palme şi tot restul drumului nu putea să-l privească calmă pe Stepan Ale-xeevici. Acesta însă n-a mai scos nici un cuvînt şi cu încăpăţînare se uita tot timpul cum se învîrteşte roata dinapoi a trăsurii.
Am ajuns la Stepancikovo pe la amiază. Coborînd din trăsură, m-am dus direct în pavilionul meu, unde imediat apăru Gavrila cu ceaiul. M-am grăbit să-l descos pe bătrîn asupra celor ce s-au mai petrecut între timp la conac, dar imediat apăru şi unchiul, poruncindu-i lui Gavrila să iasă.

II

NOUTĂŢILE

— Am trecut pe la tine numai pentru o clipă, începu el grăbit, ca să-ţi comunic... Am aflat totul. Nici unul dintre ei n-a fost astăzi la biserică, afară de Iliuşa, Saşa şi Nastenka. Se zice că mama a avut iar o criză groaznică de convulsii. I-au făcut frecţii; de-abia au readus-o în fire. Acum s-a luat hotărîrea să mergem la Foma, m-au chemat şi pe mine. Dar nu ştiu, să-l felicit sau nu de ziua onomastică —• e o chestiune importantă ! Şi apoi, nici nu-mi închipui cum vor reacţiona ei la trăsnaia aceasta. E ceva îngrozitor, Serioja. Presimt parcă...
— Dimpotrivă, unchiule, m-am grăbit, la rîndu-mi, să-l liniştesc, totul merge de minune. Acum în orice caz nu poţi să te căsătoreşti cu Tatiana Ivanovna — e ceva, nu ? Am vrut încă pe drum să ţi-o spun.
536
— Să zicem că aşa este, dragul meu, dar nu e ceea ce ar trebui să fie ; harul Domnului, fireşte, s-a arătat în toate astea, cum zici tu ; dar nu mă gîndesc la asta... Sărmana Tatiana Ivanovna ! Ca să vezi ce istorii se pot întîmpla cu dînsa !... Mare ticălos e acest Obnoskin ! De altfel, ce să mai vorbim despre el ? Parcă n-aş fi făcut o ticăloşie asemănătoare şi eu, dacă mă însuram cu ea ?... Dar nu-i vorba despre asta... Ai auzit ce-a strigat adineauri despre Nastia, mizerabila aceea de Anfisa ?
•— Am auzit, unchiule. Şi acum cred că îţi dai seama că trebuie neapărat să te grăbeşti.
— Negreşit, şi cît mai neîntîrziat. A sosit momentul cel solemn. Numai că aseară nu ne-am gîndit la un singur lucru, din pricina căruia m-am chinuit, frămîntîndu-mă toată noaptea : va consimţi ea oare să se mărite cu mine ? E o întrebare !
— Ce întrebare-i asta, unchiule ? Doar ţi-a spus că te iubeşte... •— Aşa e, dragul meu, dar a şi adăugat îndată : „N-am să mă
mărit niciodată cu dumneata".
— Vai, unchiule ! Aşa se spune totdeauna ; de altfel, şi situaţia astăzi e cu totul alta.
— Aşa crezi ? Nu, nu, dragă Serghei, chestiunea aceasta e foarte, foarte delicată ! Hm !... Un lucru curios, totuşi: deşi m-am chinuit toată noaptea, inima nu înceta să-mi bată de fericire... Ei, te las, deocamdată ; trebuie să mă grăbesc, căci mă aşteaptă acolo ; sînt în întîrziere. Am trecut pe la tine ca să schimbăm cîteva vorbe. Dumnezeule mare! strigă el reîntorcîndu-se, am uitat să-ţi spun principalul! Ştii că i-am scris lui Foma ?
— Cînd ?
— Astă-noapte; iar dis-de-dimineaţă i-am trimis scrisoarea prin Vidopleasov. Am expus, dragul meu, totul pe două foi, i-am povestit de-a fir a păr, sincer, deschis, cinstit — într-un cuvînt, că trebuie, adică, negreşit trebuie — mă înţelegi ? — s-o cer pe Nastenka în căsătorie. L-am implorat să nu povestească despre întîl-nirea noastră din parc, apelînd la nobleţea lui sufletească ca să mă ajute intervenind pe lîngă mămiţica. Nu m-am priceput, bineînţeles, să scriu în cuvinte frumoase, dar am scris din toată inima şi, ca să spun aşa, în cuvinte stropite cu lacrimi...
— Şi ? Ţi-a dat vreun răspuns ?
— Deocamdată nu ; dar adineauri, cînd ne pregăteam să plecăm în urmărire, l-am întîlnit în antreu în ţinută de noapte, în papuci şi cu tichie pe cap — doarme totdeauna cu tichia pe
537
cap — se ducea să ia puţin aer probabil. Nu ini-a adresat nici un cuvînt, nici nu s-a uitat la mine. I-am căutat ochii, aşa, de jos, — nimic !
— Unchiule, nu te încrede în el; nu te poţi aştepta din partea lui decît la cine ştie ce mîrşăvie.
— Nu, nu, dragul meu, greşeşti! protestă unchiu-meu dînd din mîini. Sînt sigur de el. De altfel, e ultima mea speranţă. Va înţelege el, îşi va da seama. E mofturos, arţăgos — nu zic ba ; dar cînd are ocazia să-şi arate nobleţea sufletească, e de nerecunoscut, se luminează la chip ca o perlă... Exact, ca o perlă. Spui aşa, fiindcă tu, Serghei, nu l-ai văzut niciodată în momentele lui de nobilă generozitate... şi totuşi, Dumnezeule ! Dacă se apucă într-adevăr să-mi divulge taina de aseară... Ei bine, nici nu vreau să mă gîndesc ce va fi atunci, Serghei! In cine să te mai încrezi atunci, ce mai rămîne atunci demn de crezare pe lumea asta ? Nu, nu, este exclus ca el să facă asemenea ticăloşie. Nici n-aş merita să stau alături de el! Nu da din cap, dragul meu ; este purul adevăr — nu merit!

— Egor Ilici! Mămiţica e îngrijorată în privinţa matale, se auzi de jos vocea neplăcută a domnişoarei Perepeliţîna, care apucase probabil să tragă cu urechea prin fereastra deschisă şi auzise toată conversaţia. Eşti căutat prin toată casa şi nu te putem găsi nicăieri.
■— Vai de mine, am întîrziat! Am dat de dracu ! se agita unchiul. Dragul meu, pentru numele lui Dumnezeu, te rog îmbracă-te şi vino numaidecît acolo ! Doar pentru asta venisem pe la tine, ca să te iau... Vin, vin, Anna Nilovna, vin îndată l Rămas singur, mi-am adus aminte de întîlnirea mea cu Nastenka şi eram bucuros că nu i-am povestit nimic despre asta unchiului, căci l-aş fi indispus şi mai mult. Presimţeam o mare furtună şi nu vedeam cum va reuşi unchiul să treacă peste toate piedicile şi s-o ceară pe Nastenka în căsătorie. Repet: cu toate că eram absolut convins de nobleţea lui sufletească, fără să vreau mă îndoiam de reuşită.
Dar trebuia să mă grăbesc. Mă consideram dator să-i vin în ajutor şi de aceea m-am apucat îndată să mă schimb ; dar cu toate eforturile mele să fiu gata cît mai repede, dorinţa de a mă prezenta cît mai corect îmbrăcat mă făcu să mai zăbovesc. Intră Mizincikov.
— Am venit să te iau. Egor Ilici te roagă să vii neîntîrziat.
538
— Să mergem.
Eram gata îmbrăcat şi am pornit.
— Ce mai e nou pe acolo ? l-am întrebat eu pe drum.
— Sînt adunaţi cu toţii la Foma, a răspuns Mizincikov. Contrar obiceiului, el nu pare să fie capricios astăzi, e cam îngîndurat şi vorbeşte puţin, printre dinţi. L-a sărutat chiar pe Iliuşa, ceea ce a avut darul să-l entuziasmeze pe Egor Ilici. Mai deunăzi, înştiinţase prin Perepeliţîna să nu i se prezinte felicitări de ziua lui onomastică şi că a vrut numai să-i pună pe toţi la încercare... Bătrîna, deşi mereu duce la nas flaconul cu eter, pare liniştită, pentru că îl vede şi pe Foma liniştit. Despre istoria de adineauri, cu urmărirea, nimeni nu aminteşte nici un cuvînt, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat ; tac cu toţii, pentru că tace Foma. Toată dimineaţa n-a lăsat pe nimeni să intre la el, cu toate că bătrîna, în lipsa noastră, l-a implorat în numele tuturor sfinţilor să treacă pe la dînsa ca să facă sfat, ba a încercat chiar să pătrundă în camera lui, zgîlţîind din răsputeri uşa ; el însă se încuiase şi răspundea că se roagă pentru tot neamul omenesc, sau ceva în felul acesta. Cred că pune la cale o nouă urzeală : îl cunosc eu după expresia feţei. Cum Egor Ilici nu e în stare să desluşească nimic pe faţa lui, în clipa aceasta este entuziasmat de blîndeţea lui Foma Fomici : ca un copil ! Iliuşa cică i-a pregătit nişte versuri, iar pe mine m-au trimis să te aduc acolo.
— Dar Tatiana Ivanovna ?
— Ce-i cu Tatiana Ivanovna ?
— E şi dînsa acolo ? împreună cu ceilalţi ?
•— Nu ; a rămas în camera ei, răspunse cu asprime Mizincikov. Se odihneşte şi plînge. I-o fi poate şi ruşine. Acuma mi se pare că e la dînsa... guvernanta aceea. Dar, ce-i asta ? Parcă se apropie furtuna. Uită-te la cer !
— Da, vom avea furtună, încuviinţai eu, privind norul întunecat ce se întindea tot mai mult pe bolta cerului.
Tocmai urcam pe terasă.
— Ce zici de Obnoskin, ai ? am adus vorba, neputîndu-mă stăpîni, ca să văd ce spune în privinţa asta Mizincikov.
— Să nu-mi aminteşti de el! Nici nu vreau să aud despre acest ticălos ! strigă el, oprindu-se brusc, roşu ca racul şi bă-tînd cu piciorul în pămînt. Un prost! Un tembel ! Să ratez din cauza lui o asemenea afacere extraordinară, să-mi văd compromisă ideea atît de strălucită ! Ascultă : eu sînt un dobitoc, bineînţeles că n-am prins mişcarea — recunosc solemn tîmpenia mea
539
şi poate că tocmai asta voiai să auzi: că-mi recunosc greşeala. Dar îţi jur, dacă s-ar fi priceput să ducă totul la bun sfîrşit, l-aş fi iertat poate! Un neghiob, un nătărău fără pereche ! Şi cum naiba sînt toleraţi în societate asemenea oameni I Păi, ăştia sînt buni de trimis în Siberia, în deportare, la ocnă ! Ei bine, nu mă las ! N-o să mă ducă ei! Acum cel puţin am căpătat experienţă şi vom mai vedea cine cîştigă la urmă. Mi-a venit o altă idee... Cred că vei fi de acord că n-aş putea să renunţ numai pentru că un nerod oarecare mi-a furat ideea şi n-a ştiut s-o aplice ? Ar fi şi nedrept! De altfel, această Tatiană trebuie neapărat să se mărite — aceasta e menirea ei. Şi dacă nimeni pînă acum n-a băgat-o într-un ospiciu, e o dovadă că ar putea fi încă luată de nevastă. Să-ţi spun ce idee mi-a venit...
— Ai să mi-o spui, probabil, mai tîrziu, îl întrerupsei eu, căci iată că am şi ajuns.
—• Bine, bine, mai tîrziu ! răspunse Mizincikov, strîmbîndu-şi gura într-un zîmbet convulsiv. Acum... Dar încotro o iei ? Ţi-am spus doar : direct la Foma Fomici ! Vino după mine ; n-ai mai fost la el. Ai să asişti la o nouă comedie... Aşa merge treaba aici — din comedie în comedie...

ONOMASTICA LUI ILIUŞA

Foma ocupa două camere mari, splendide; pînă şi zugrăveala şi mobila erau mai frumoase decît în celelalte odăi. Un confort desăvîrşit îl înconjura pe marele om. Pereţii erau îmbrăcaţi în tapiţerii noi, admirabile, perdele multicolore de mătase atîrnau în faţa ferestrelor. Covoarele, oglinzile veneţiene, căminul, mobilierul comod şi elegant, totul atesta grijă şi o atenţie afectuoasă din partea gazdelor. Glastre cu flori înfrumuseţau pervazul ferestrelor şi măsuţele rotunde de marmură aşezate în faţă. In mijlocul cabinetului se afla o masă de scris imensă acoperită cu postav roşu, toată ticsită de cărţi şi manuscrise. Un serviciu de scris splendid, din bronz, cu sumedenie de peniţe, îngrijite de Vidopleasov — avea menirea să demonstreze intensa activitate cerebrală a lui Foma Fomici. In treacăt fie spus, în cei aproape opt ani cît a stat
540
I
aici, Foma n-a reuşit să scrie nimic cît de cît vrednic de menţionat. Mai tîrziu, după ce părăsi acest pămînt pentru

o lume mai bună, am cercetat manuscrisele rămase după el şi ne-am convins că toate erau nişte inepţii nemaipomenite. S-a găsit, de pildă, începutul unui roman istoric a cărui acţiune urma să se petreacă la Novgorod în secolul al Vll-lea ; un poem monstruos : *Anahoretul în ţintirim,* scris în versuri albe ; o pologhie absurdă despre însemnătatea şi însuşirile ţăranului rus şi despre felul cum trebuie tratat; şi, în sfîrşit, povestirea : *Contesa Vlonskaia,* din viaţa selectă mondenă, de asemeni neterminată. Altceva nimic. Şi cînd te gîndeşti că acest Foma Fomici îl obliga pe unchiul meu să cheltuiască anual suine importante pentru cărţi şi reviste ! Multe din ele însă rămîneau cu paginile netăiate, în timp ce eu, mai tîrziu, l-am surprins de multe ori pe Foma la lectura romanelor lui Paul de Kock [2S], pe care le ascundea cu grijă de ochii vizitatorilor. In peretele din spate al cabinetului se afla o uşă cu geamuri, care dădea în curtea conacului.

Eram aşteptaţi. Foma Fomici şedea într-un fotoliu comod, îmbrăcat într-o redingotă cu poalele lungi pînă pe la călcîie, dar tot fără cravată. Părea într-adevăr cam tăcut şi îngîndurat. La intrarea noastră, îşi arcui uşor sprîncenele şi mă privi scrutător. L-am salutat înclinîndu-mă, la care el mi-a răspuns cu o înclinare rezervată din cap, deşi destul de politicoasă. Bunica, văzînd că Foma Fomici se arată atît de binevoitor, îmi adresă un zîmbet şi dădu de cîteva ori din cap. Sărmana nici nu se aşteptase în dimineaţa aceea că odorul ei va primi atît de calm vestea despre „cazul" cu Tatiana Ivanovna şi de aceea se bucura nespus, deşi de dimineaţă trecuse într-adevăr printr-o serie de crize şi de leşinuri. In spatele scaunului ei stătea ca de obicei domnişoara Perepeliţîna, cu buzele strînse într-o dungă subţire, frecîndu-şi mîinile ososase cu un zîmbet acru şi răutăcios pe faţă. Lîngă generăleasă mai şedeau şi două bătrîne oploşite şi protejate ca fiind de familie bună de nobili scăpătaţi, veşnic tăcute. Mai erau acolo şi o călugăriţă pripăşită în dimineaţa aceea, precum şi o moşiereasă vecină, femeie în vîrstă, la fel de tăcută, care de la slujba liturghiei venise s-o felicite pe generăleasă cu ocazia sărbătorii. Mătuşa Praskovia Ilinişna se retrăsese undeva într-un colţ, privind cu nelinişte cînd la Foma Fomici, cînd la mămiţica. Unchiu-meu şedea într-un fotoliu, o bucurie vie îi strălucea în ochi. în faţa lui stătea Iliuşa într-o bluză roşie de sărbătoare, cu părul încîrlion-

ţat, drăguţ ca un îngeraş. Saşa şi Nastenka îl învăţaseră în ascuns nişte versuri, pe care urma să le recite spre bucuria tatălui său şi ca dovadă a succeselor la învăţătură. Unchiul aproape că lăcrăma de fericire : blîndeţea neaşteptată a lui Foma, buna dispoziţie a generălesei, onomastica lui Iliuşa, poezia — toate acestea îl entuziasmaseră şi de aceea ceruse solemn să fiu chemat şi eu, ca să ia parte toată lumea la momentele acestea de fericire generală şi să aud şi eu recitarea lui Iliuşa. Saşa şi Nastenka, intrînd în urma noastră, se opriră lîngă Iliuşa. Saşa nu mai putea de rîs şi în clipa aceea se simţea fericită ca un copil. Privind-o, începu să zîm-bească şi Nastenka, deşi, în general, părea palidă şi deprimată. Era singura care o întîmpinase şi o liniştise pe Tatiana Ivanovna, întoarsă din călătoria ei şi la care stătuse pînă acum. Iliuşa, radios la culme, nu se putea reţine ca să nu rîdă şi el privindu-şi învăţătoarele. Aveam impresia că tustrei pregătiseră o glumă plină de haz pe care urma s-o joace... Cît p-aci era să uit de Bahceev. Acesta şedea pe un scaun ceva mai deoparte, tot supărat şi roşu la faţă, tăcut şi morocănos, îşi sufla mereu nasul şi în general oferea o privelişte destul de sumbră în cadrul acesta de sărbătoare familială. Pe lîngă el ţopăia Ejevikin care, de altfel, avusese grijă să treacă pe la toţi, sărutînd mîna generălesei şi moşieresei musafire, şoptind ceva domnişoarei Perepeliţîna, înconjurîndu-l de atenţii pe Foma Fomici — într-un cuvînt, era prezent peste tot. Aştepta şi el cu multă simpatie recitarea lui Iliuşa, iar la apariţia mea se repezi să mă salute cu numeroase plecăciuni, în semn de cel mai mare respect şi devotament. Nu părea de loc că venise pentru a-şi apăra fiica şi a o lua de tot din Stepancikovo.

■— Iată-l! a strigat bucuros unchiul zărindu-mă în uşă. Iliuşa a pregătit nişte versuri, dragul meu, ca să vezi ce surpriză neaşteptată ! Sînt pur şi simplu uimit şi de aceea am trimis să te cheme ca să auzi şi tu recitarea lui... Aşază-te lîngă mine ! Să ascultăm. Foma Fomici, recunoaşte, frate, că tu i-ai povăţuit, ca să mă bucure pe mine, bătrînul! Jur că aşa este !

Faptul că pînă şi unchiul vorbea pe tonul acesta în încăperea lui Foma, era, desigur, o dovadă că totul este în ordine. Spre nenorocirea lui, însă, unchiul era incapabil de a ghici ceva după expresia feţei omului, cum s-a exprimat Mizincikov; iar uitîn-du-mă la Foma, a trebuit să fiu de acord, fără să vreau, că Mizincikov avea dreptate şi că ne puteam aştepta la vreo ieşire din partea lui...

— Nu te gîndi la mine, colonele, a răspuns Foma cu o voce slabă, cu aerul omului care iartă totul duşmanilor săi. Surpriza, bineînţeles, este lăudabilă : e o dovadă de sensibilitate şi bună creştere din partea copiilor dumitale. De altfel, şi versurile sînt folositoare, chiar şi pentru recitări... Personal însă, am fost preocupat de cu totul altceva în dimineaţa aceasta, Egor Ilici : am înălţat rugi... o ştii prea bine... Dar sînt gata să ascult şi versuri.

între timp, l-am felicitat pe Iliuşa şi l-am sărutat.

— Fireşte, Foma, fireşte, scuză-mă! Uitasem... Deşi sînt convins de prietenia ta, Foma! Sărută-l încă o dată, Serioja! Uită-te ce băiat mare s-a făcut! Ei, hai, începe, Iliuşka ! Despre ce este vorba ? Probabil vreo odă solemnă din Lomonosov ?

Şi unchiul se umflă în pene. De abia reuşea să stea locului de nerăbdare şi bucurie.

— Ba nu, tăticule, nu-i din Lomonosov, a precizat Saşenka, stăpînindu-şi cu greu rîsul. întrucît ai fost militar şi ai luptat împotriva duşmanului, Iliuşa a învăţat o poezie despre lupte... Asediul Pambei, tăticule.

— Asediul Pambei ? Nu prea ţin minte ! Ce fel de Pamba ? Tu ştii, Serioja ? Ceva eroic, probabil.
Şi unchiul arboră un aer şi mai solemn. ■— începe, Iliuşa ! comandă Saşenka.
De nouă ani Pedro Gomez...[2i]
începu Iliuşa cu glăsciorul lui limpede şi melodios, fără virgule sau puncte, cum spun de obicei copiii mici versurile învăţate pe de rost :
De nouă ani Pedro Gomez Asediază cetatea Pamha Hrănindu-se doar cu lapte. Şi toată oastea lui don Pedro, Cei nouă mii de castelani, Respectîndu-şi jurămîntul Nici pline nu mănîncă, Ci beau doar numai lapte.
— Cum ? Ce-i asta ? Cum vine asta, numai lapte ? strigă unchiul privindu-mă nedumerit.
— Zi mai departe, Iliuşa, porunci Saşenka.
543
Zi de zi don Pedro Gomez îşi plînge neizbînda, Ferindu-şi faţa în pelerină, începe, iată, anul zece. Hainii mauri jubilează; Iar din oastea lui don Pedro N-au rămas în totul Decît nouăsprezece oameni..,
— Dar e o bazaconie ! zise unchiul îngrijorat. Aşa ceva e cu neputinţă ! Nu se poate să rămînă numai nouăsprezece oameni dintr-o oaste întreagă, cînd de fapt fusese un corp întreg de armată ! Ce-o fi însemnînd asta, dragul meu ?
Aci însă, neputînd să se mai stăpînească, Saşa izbucni într-un rîs sincer şi vesel de copil amuzat; şi cu toate că nu prea era cine ştie ce de rîs, nu se putea să nu rîzi şi tu privind-o.
— Sînt nişte versuri hazlii, tăticule, strigă ea, bucurîndu-se grozav de născocirea ei ştrengărească. Aşa le-a scris poetul, anume ca să rîdă toată lumea, tăticule.
— Aha ! Versuri hazlii, va să zică ! se dumiri unchiul cu faţa înseninată, comice adică ! De-aia mă uit eu... fireşte, fireşte — versuri glumeţe ! Şi au mult haz, foarte mult haz ; şi-a omorît oastea cu hrana de lapte, pe baza unui jurămînt oarecare ! De, cine l-a pus să facă asemenea jurăminte ! Foarte spiritual, nu-i aşa, Foma ? Să vezi, mămiţico, sînt nişte versuri comice, pe care uneori le scriu stihuitorii, nu-i aşa, Serghei, se scriu şi de-astea ? Au haz ! Ei, hai, Iliuşa, şi ce urmează mai departe ?
Nouăsprezece oameni! Don Pedro Gomez îi adună Şi le spune : „Cei nouăsprezece! Cu steagurile desfăşurate, Sunînd din trîmbiţe şi cornuri în plesnet de chimvale, Plecăm îndată de la Pamba! Deşi n-am luat cetatea, Dar putem jura cu toţii Pe conştiinţă şi onoare, Că nici unul n-am călcat Jurămîntul dat:
544
Nouă ani de-a rîndul, N-am mîncat altceva Decît numai lapte!
— Ce guguman ! Şi-a găsit consolarea ! a intervenit iar unchiu-meu. Auzi, nouă ani n-a băut decît numai lapte !... Mare virtute, n-am ce zice ! Mai bine dădea cîte un berbec la fiecare, mînca Şi el, şi oamenii, şi nu-i lăsa să moară ! Foarte bine, admirabil! Văd, văd şi eu acuma : e o satiră sau... cum se mai spune — alegorie, nu-i aşa ? Pe seama vreunei căpetenii străine, probabil, adăugă unchiul, uitîndu-se la mine cu ochii mijiţi şi cu sprîn-cenele încruntate într-un efort serios de gîndire — cum crezi ? Bineînţeles, e o satiră inofensivă, elegantă, care nu jigneşte pe nimeni ! Admirabil ! Admirabil! Şi mai ales elegantă! Ei hai, Iliuşa, continuă! Ştrengăriţelor, ştrengăriţelor ! adăugă el uitîndu-se înduioşat la Saşa, iar pe furiş şi la Nastenka, care zîmbea îmbujorată la chip.
încurajaţi de acest logos,
Cei nouăsprezece castelani,
Legănîndu-se pe cai,
Strigară cu glasuri istovite :
„Santo lago Compostello!
Onoare şi glorie lui don Pedro 1
Onoare şi glorie Leului Castiliei!"
Iar capelanul său, Diego,
Zise aşa printre dinţi:
„Dacă eu aveam comanda oastei,
Aş fi dat un jurămînt
Să mănînc numai carne la frigare,
Şi să beau numai pedro-himenez 1"
Ei vedeţi! Ce v-am spus eu ? strigă unchiul bucuros la culme. Un singur om deştept s-a găsit în toată oastea, dar şi ăla era un capelan ! Ce înseamnă la ei capelan, Serioja, căpitan sau ce ?
— Un călugăr, faţă bisericească, unchiule.
— A, da, da ! capelan, capelan ? Ştiu, îmi aduc aminte ! am citit parcă despre aşa ceva în romanele scriitoarei Radcliffe. Sînt mai multe ordine, mi se pare... Benedictinii, sau aşa ceva. Există benedictini ?...

— Există, unchiule.
— Hm ... Aşa mi-am zis şi eu *Aai* departe, Iliuşa ? Ce mai urmează ? Admirabil, admirabil!
Auzind aceasta, don Pedro Gomez A zis în hohote de r, J : ~,Să i se dea îndată jn berbec barosan, Căci a spus o

glumă grozavă..."
— Şi-a găsit momentul să rîdă 1 Mare guguman ! Pînă şi lui însuşi i-a venit să rîdă ! Un berbec, hai ? Deci aveau şi berbeci ; şi de ce nu i-or fi mîncat ? Ei, şi mai departe, Iliuşa ! Admirabil, admirabil 1 Foarte spiritual!
— Păi, s-a terminat, tăticule !
— Aşa ? S-a terminat! într-adevăr, ce putea să mai urmeze după toate astea — nu-i aşa, Serghei ? Foarte bine, Iliuşa ! Ai spus-o admirabil! Sărută-mă, puiule ! Dragul meu băiat 1 Dar cine a fost cu ideea : tu, Saşa ?
— Ba nu, Nastenka. într-o zi, am citit aceste versuri şi atunci Nastenka a spus : „Ce versuri caraghioase, să-l punem pe Iliuşa să le înveţe şi să le recite de ziua lui onomastică. Să vezi ce haz va fi!
•— Aşadar, ideea a fost a Nastenkăi ? Iţi mulţumesc, îţi mulţumesc, bîigui unchiul roşindu-se brusc ca un copil. Sărută-mă încă o dată, Iliuşa ! Sărută-mă şi tu, ştrengăriţo, zise el înduioşat îmbrăţişînd-o pe Saşenka şi uitîndu-se înduioşat în ochii ei.
— Aşteaptă, Saşurka, vei fi şi tu onomastică, adăugă el, ne-ştiind parcă ce să mai spună de bucurie.
Mă adresai Nastenkăi, întrebînd-o cine este autorul versurilor ?
— Da, da ! Ale cui sînt versurile ? se agită unchiu-meu. Trebuie să le fi scris un poet inteligent, nu-i aşa, Foma ?
— Hm !... făcu Foma.
în tot timpul recitării un zîmbet batjocoritor nu dispăru o clipă de pe buzele lui.
— Nu-mi mai aduc aminte, răspunse Nastenka, sfios, uitîri-du-se la Foma Fomici.
— Le-a scris domnul Kuzma Prutkov, tăticule, şi au fost publicate în *Sovremennik!* sări Saşenka.
— Kuzma Prutkov! Nu cunosc, mormăi unchiu-meu. Pe Puşkin îl cunosc !... De altfel, se vede că este un poet capabil, nu-i aşa, Serghei ? Şi mai ales cu însuşiri nobile — e limpede !
546
Poate chiar şi ofiţer... Bravo iui! Şi ce revista grozavă este acest *Sovremennik* ! Trebuie să ne abonăm negreşit dacă are asemenea colaboratori... îmi plac poeţii ! Buni băieţi ! Orice îţi descriu în versuri ! Ţii minte, Serghei, am cunoscut la tine, la Peters-burg, un scriitor. Avea şi un nas cu totul deosebit... Zău !... Ce-ai spus, Foma ?
Foma Fomici, pe care-l umfla tot mai mult rîsul, începu să chicotească.
— Nu, nimic, aşa... N-am spus nimic... zise el cu aerul că-şi stăpîneşte cu greu rîsul. Continuă, Egor Uici, continuă ! îmi spun părerea mai tîrziu... Uite şi Stepan Alexeici ascultă cu plăcere despre cunoştinţele dumitale cu literaţii din Petersburg...
Stepan Alexeevici, care tot timpul a stat deoparte, dus pe gînduri, ridică brusc capul, se făcu roşu la faţă şi se răsuci înciudat în fotoliu.
— Te poftesc, Foma, să nu te legi de mine, ci să mă laşi mai bine în pace ! zise el aruncînd lui Foma o căutătură furioasă a ochilor săi mici, injectaţi de sînge. Nu mă interesează literatura dumitale ! Să-mi dea Dumnezeu sănătate, mormăi el sub nas, încolo să-i ia naiba pe toţi... Cu scriitorii lor cu tot... Ia, nişte volterieni !
— Cine, scriitorii sînt volterieni ? se amestecă Ejevikin ajun-gînd imediat lîngă domnul Bahceev. Ai spus un mare adevăr, Stepan Alexeevici. Şi Valentin Ignatici a binevoit să se exprime la fel mai deunăzi. Şi pe mine m-a numit volterian, zău ! Şi cînd te gîndeşti că n-am scris aproape nimic... Vorba ceea, nici cît negru sub unghie. Şi tot domnul Voltaire este de vină ! Cam aşa se-ntîmplă la noi totdeauna.
— Uite că aici chiar n-ai de loc dreptate ! obiectă unchiul cu importanţă. E o mare greşeală ! Voltaire a fost un scriitor cu limba ascuţită care îşi bătea joc de superstiţii şi de prejudecăţi; dar volterian n-a fost niciodată ! E o scornire a duşmanilor săi. Şi de ce, mă rog, s-au legat de bietul om ?...
Se auzi iar chicotitul veninos al lui Foma Fomici. Unchiul îl privi cu îngrijorare şi vădit stînjenit.
— Să vezi, Foma, mă gîndeam, de fapt, la chestiunea revistelor, a zis el încurcat în dorinţa de a repara impresia. Tu, Foma, ai avut perfectă dreptate cînd spuneai dăunăzi că trebuie să ne abonăm. Şi eu cred că trebuie să ne abonăm ! Hm... într-adevăr, revistele răspîndesc cultura ! Altminteri, ce fel de fiu al patriei vei fi dacă nu te abonezi la reviste ? Nu-i aşa, Serghei ?
35*
547
Hm !... Da!... Să luăm, de pildă, *Sovremennik*... Cred însă că ştiinţele cele mai tari, Serioja, se cuprind în revista cea groasă, cum îi zice ? Aia în copertă galbenă...
— *Otecestvennîie zapiski,* tăticule.
— Aşa, exact, *Otecestvennîie zapiski,* o denumire excelentă[25], Serghei, nu-i aşa ? întreaga patrie, ca să zicem aşa, stă şi scrie acolo... Ce scop nobil! O revistă foarte folositoare ! Şi ce groasă este ! încearcă de scoate o diligentă ca aceasta ! Şi ce de-a ştiinţe, să-ţi sară ochii din cap, nu alta... Mă opresc într-o zi ■— văd tomul ; îl iau de curiozitate, îl deschid şi pe loc citesc trei pagini, ce să vă spun — am rămas cu gura căscată ! Găseşti acolo lămuriri despre tot ce vrei : şi ce va să zică o mătură, o lopată, un ciubăr şi cîte şi mai cîte ! Eu credeam că mătura este mătură ; ciubărul este ciubăr ! Da de unde! Ciubărul, după părerea ştiinţei, nu-i de loc ciubăr, ci o emblemă sau mitologie[26], sau aşa ceva, nu mai ţin minte ce anume, dar ceva de felul acesta... Ca să vezi! Peste tot pătrunde ştiinţa !
Nu ştiu ce anume se pregătea să facă Foma Fomici după această nouă reflecţie a unchiului, dar am văzut că în clipa aceea apăru Gavrila şi rămase în prag, cu capul în .piept.
Foma Fomici îl privi cu înţeles.
— E gata, Gavrila ? întrebă el cu glas muiat, dar hotărît.

— Gata, să trăiţi! răspunse trist Gavrila şi oftă adînc. -— Mi-ai pus în căruţă şi bocceluţa ?
— Am pus-o.
— Aşadar, eu sînt gata ! zise Foma şi dădu să se ridice încet din fotoliu. Unchiul îl privea uimit. Generăleasa sări din locul ei uitîndu-se speriată în jurul său.
— Dă-mi voie acum, colonele, începu Foma cu multă demnitate, să te rog să-ţi întrerupi deocamdată expunerea aceasta foarte interesantă cu privire la ciuberele literare ; o vei continua şi fără mine. Iar eu, *luindu-mi rămas bun de la voi pentru totdeauna,* aş vrea să vă spun cîteva cuvinte de adio...
Uimirea şi teama cuprinseră pe toţi cei de faţă.
— Foma! Foma! Da ce-i cu tine ? Unde vrei să pleci ? strigă în sfîrşit unchiul.
— Vreau să plec din casa dumitale, colonele, rosti Foma cu glasul cel mai calm. Am hotărît să plec unde m-or duce ochii şi de aceea am tocmit cu banii mei personali o căruţă simplă, ţărănească. Am în căruţă acum bocceluţa mea : nu este mare : cîteva cărţi preferate, două schimburi de rufe — şi atît! Eu sînt un om
548
sărac, Egor Ilici, dar în ruptul capului n-aş lua acum un ban de la dumneata, necum aurul dumitale pe care l-am refuzat ieri!
— Dar, pentru Dumnezeu, Foma, ce înseamnă asta ? strigă unchiul mai alb ca varul.
Generăleasa scoase un ţipăt şi, întinzîndu-şi implorator braţele, se uită la Foma Fomici cu desperare. Domnişoara Perepeliţîna sări s-o susţină. Bătrînele oploşite rămaseră înlemnite pe locurile lor. Domnul Bahceev se ridică greoi de pe scaunul său.
— Haiti, începe comedia ! şopti lîngă mine Mizincikov.
în aceeaşi clipă se auziră bubuituri îndepărtate de tunet; se apropia furtuna.

IV

IZGONIREA

__ M-ai întrebat, mi se pare, colonele, „ce înseamnă asta ?"
rosti solemn Foma, savurînd oarecum impresia de nelinişte şi de consternare generală. întrebarea dumitale mă uimeşte ! Explică-mi atunci, la rîndul dumitale, cum poţi *dumneata* să mă priveşti acum drept în ochi ? Explică-mi această enigmă psihologică de ultim moment privind capitolul neruşinarea omului, ca să plec cel puţin îmbogăţit cu noi cunoştinţe asupra perversităţii genului uman.
Unchiul însă nu era capabil să scoată nici o vorbă : se uita la Foma cu gura căscată, cu ochii holbaţi, înspăimântat şi distrus.
__ Dumnezeule ! Ce grozăvii 1 gemu domnişoara Perepeliţîna.
__ îţi dai seama, colonele, continuă Foma, îţi dai seama că
dumneata acum trebuie să mă laşi să plec fără să-mi pui întrebări ? în casa dumitale, chiar şi eu, un om în vîrstă şi cu scaun la cap, încep să mă tem serios de moralitatea mea. Crede-mă că orice întrebare în această privinţă nu va duce decît la dezvăluirea neruşinării dumitale revoltătoare.
— Foma! Foma !... prinse glas unchiu-meu şi pe frunte îi apărură broboane reci de sudoare.
— Iată de ce, dă-mi voie să spun numai aceste cîteva cuvinte de rămas bun şi de urare — ultimele cuvinte pe care le rostesc în casa dumitale, Egor Ilici. Faptul s-a consumat şi urmările lui
549
nu mai pot fi îndreptate. Cred că mă înţelegi la ce anume mă refer. Dar te implor în genunchi : dacă în inima dumitale a rămas măcar o singură scînteie de moralitate, stăpîneşte-ţi patimile ! Şi dacă focul nimicitor n-a cuprins încă întregul edificiu, pe cît îţi stă cu putinţă stinge incendiul !
— Foma ! Te asigur că te înşeli! strigă unchiul meu reve-nindu-şi treptat şi presimţind cu groază deznodămîntul.
— Stăpîneşte-ţi patimile, continuă Foma cu acelaşi glas solemn, ca şi cum nici n-ar fi auzit exclamaţia unchiului, caută de te în-frînge. „Dacă vrei să învingi omenirea toată, începe prin a te învinge pe tine însuţi." Iată principiul meu de totdeauna. Dumneata eşti moşier ; ar trebui să străluceşti ca un diamant pe domeniile dumitale ; şi totuşi, ce exemplu oribil de nestăpînit dezmăţ oferi supuşilor dumitale ! M-am rugat pentru dumneata nopţi întregi şi am tremurat cuprins de fiorii credinţei, silindu-mă să aflu fericirea dumitale. Şi n-am găsit-o. N-am găsit-o, fiindcă fericirea stă în virtute...
— Dar e peste putinţă, Foma, l-a întrerupt iar unchiul meu. Ai înţeles totul greşit şi vorbeşti fără să ştii...
— Aşadar, adu-ţi aminte că eşti moşier, reluă Foma fără să ţină seama de exclamaţia unchiului. Să nu-ţi închipui cumva că trîndăvia şi plăcerile sînt singura menire a proprietarului de moşie. O idee periculoasă, care te duce la pierzanie ! Nu trîndăvie, ci grijă datorează el Domnului, ţarului şi patriei ! Moşierul trebuie să muncească, să muncească, şi să muncească, la fel ca şi cel din urmă dintre ţăranii săi !
— Să mă apuc să ar eu, va să zică, pămîntul în locul ţăranului ? mormăi Bahceev, şi eu sînt moşier...
— Mă adresez acum vouă, slujitorilor casei, continuă Foma întorcîndu-se către Gavrila şi către Falalei care tocmai apăruse în uşă, iubiţi-vă stăpînii şi îndepliniţi voinţa lor cu supunere şi blîndeţe, şi vă veţi bucura de dragostea lor. Iar dumneata, colonele, fii bun şi drept cu ei. Şi ei au chip de om — chipul Domnului, ca să zic aşa, chipul celor mici încredinţat dumitale de către ţar şi patrie. E o mare datorinţă pentru dumneata, dar şi meritul îţi va fi mare !
— Foma Fomici ! Drăguţule ! Ce ţi-ai pus în gînd ? strigă deznădăjduită generăleasa, gata să leşine de spaimă.
— Cam asta ar fi — nu ? conchise Foma, fără a da vreo atenţie generălesei. Acum cîteva amănunte, de ordin mărunt, să zicem, dar sînt necesare, Egor Ilici i In lunca Harinskaia nici pînă
550
astăzi fînul dumitale n-a fost :osit. Nu mai poate aştepta. Te sfătuiesc, coseşte-l fără nici o întxziere. Ascultă ce-ţi spun...
— Dar, Foma...
— Aveai de gînd, ştiu bine, să tai pădurea din parchetul Zî-reanovski ; să n-o faci — un alt sfat pe care ţi-l dau. Păstrează-ţi pădurile, fiindcă pădurile ţin umezeala pe suprafaţa pămîntului... Păcat că ai făcut aşa de tîrziu însămînţările de primăvară ; dar nici nu înţeleg, cum a fost posibil să faci atît de tîrziu însămînţările de primăvară !...
— Dar bine, Foma...
— Dar ajunge şi cu astea ! Toate n-ai cum să le spui şi nici nu e momentul! Am să-ţi trimit nişte instrucţiuni scrise într-un

caiet special. Ei, şi acum, adio, adio tuturor. Dumnezeu să vă bine-cuvînteze şi să vă aibă în paza lui. Te binecuvîntez şi pe tine, copilul meu, se adresă el direct lui Iliuşa, şi să te aibă Dumnezeu în grija lui, ferindu-te de otrava dăunătoare a viitoarelor tale pasiuni ! Te binecuvîntez şi pe tine, Falalei; uită de koma-rinskaia !... Şi pe voi, pe toţi... Să vă amintiţi din cînd în cînd de Foma... Să mergem, Gavrila ! Ajută-mă să mă urc în căruţă, bă-trîne.
Şi Foma se îndreptă spre uşă. Generăleasa scoase un ţipăt sfîşietor şi se repezi după el.
— Nu, Foma ! Nu te voi lăsa să pleci aşa ! strigă unchiul şi ajungîndu-l din urmă, îl apucă de braţ.
— Aşadar, vrei să mă ţii cu forţa ? întrebă Foma cu trufie.
— Chiar şi cu forţa, Foma ! răspunse unchiu-meu tremurînd de emoţie. Ai vorbit prea mult aici ca să pleci fără nici o explicaţie ! N-ai înţeles bine — ai răstălmăcit greşit scrisoarea mea, Foma !...
— Scrisoarea dumitale ! ţipă Foma aprinzîndu-se brusc ca şi cum ar fi aşteptat clipa aceasta ca să explodeze — scrisoarea dumitale! Iat-o, poftim scrisoarea dumitale! Poftim! Rup în bucăţi această scrisoare, scuip pe această scrisoare! Calc în picioare scrisoarea dumitale şi, făcînd aceasta, îmi îndeplinesc datoria cea mai sfîntă faţă de umanitate ! Iată ce fac eu, dacă mă obligi cu forţa la explicaţii ! Priveşte ! Priveşte ! Priveşte !...
Şi bucăţi de hîrtie sfîşiată zburară prin toată camera.
— Dar n-ai înţeles bine, Foma, ţi-o repet! striga unchiul din ce în ce mai palid. îmi ofer mîna, Foma, îmi caut fericirea...
— Mîna ! Ai sedus această fată şi mă duci în eroare oferindu-i mîna; căci te-am văzut aseară cu dînsa, în parc, sub tufe !
591
Generăleasa mai scoase un ţipăt şi căzu istovită în fotoliu. Se iscă o larmă nemaipomenită. Sărmana Nastenka şedea albă ca varul, înspăimântată, Saşenka îmbrăţişa pe Uiuşa, tremurînd ca de un acces de friguri.
— Foma ! strigă unchiul înnebunit. Dacă vei divulga această taină, vei face fapta cea mai mîrşavă din lume !
— Da, divulg această taină, ţipa la rîndu-i Foma, şi voi face fapta cea mai nobilă ! Sînt trimis de Dumnezeu însuşi ca să înfierez păcătoşenia oamenilor ! Sînt gata să mă urc pe acoperişul de paie al unei case ţărăneşti şi să strig de acolo despre fapta dumitale scîrnavă spre ştiinţa tuturor moşierilor din împrejurimi şi a tuturor trecătorilor !... Da, să ştiţi cu toţii că noaptea trecută l-am surprins cu această domnişoară ce pare atît de nevinovată, în parc, sub tufişuri!...
■—■ Vai, ce ruşine ! chiţcăi domnişoara Perepeliţîna.
— Foma ! Nu-ţi săpa groapa singur ! strigă unchiul cu pumnii strînşi şi cu ochii scăpărători.
— ...Iar dumnealui, ţipa înainte Foma, dumnealui, speriat că l-am văzut, a îndrăznit să mă atragă cu o scrisoare mincinoasă — pe mine, omul cel mai cinstit şi drept — să mă fac complicele lui acoperindu-i crima, da, crima !... Căci dintr-o tînără fată cinstită şi nevinovată dumneata ai făcut....
■— încă un cuvînt jignitor la adresa ei — şi te omor, Foma, îţi jur că te omor !...
— Rostesc acest cuvînt, căci dintr-o fată cinstită şi nevinovată ai izbutit să faci făptura cea mai destrăbălată !
Nici nu-şi sfîrşi Foma ultimul cuvînt, şi unchiul îl înşfacă, îl întoarse roată împrejur şi-l izbi cu toată puterea de uşa cu geamuri care dădea din cabinetul lui Foma în curtea conacului. Lovitura a fost atît de puternică, încît uşile închise se dădură de perete şi Foma, rostogolindu-se de-a dura peste cele şapte trepte de piatră, rămase lungit în curtea conacului. Geamurile sparte se îm-prăştiară ţăndări pe treptele peronului.
— Gavrila, ia-l de acolo 1 strigă unchiul, palid ca un mort, urcă-l în căruţă şi în două minute să dispară din Stepancikovo ! Nu ştiu ce socoteli şi-o fi făcut Foma Fomici, dar la un asemenea deznodămînt în orice caz nu se aşteptase, desigur.
Mi-ar fi greu să descriu tot ce a urmat în primele clipe după această figură. Ţipătul sfîşietor al generălesei răsturnată în fotoliu ; încremenirea domnişoarei Perepeliţîna în faţa acestei reacţii neaşteptate a blîndului şi supusului pînă atunci Egor Ilici; ah-urile şi
552
vai-urile băbătiilor ; spaima Nastenkăi aproape leşinată, în jurul căreia se agita tatăl ei ; Saşenka înnebunită de frică ; unchiul care se plimba tulburat, cu paşi mari, prin cameră, aşteptînd să-şi revină din leşin maică-sa ; în sfîrşit, plînsul nepotolit al lui Falalei, care îşi căina stăpînii — toate acestea ofereau o privelişte de nedescris. Trebuie să mai adăugăm că în clipa aceea se dezlănţui şi o furtună groaznică, cu tunete şi fulgere înspăimîntătoare, aproape neîntrerupte, revărsînd o ploaie torenţială ale cărei picături mari şi dese răpăiră în geamuri.
— Ce mai sărbătoare ! murmură domnul Bahceev plecînd capul şi desfăcîndu-şi nedumerit braţele.
— E rău că s-a întîmplat aşa ! îi şoptii eu tulburat de asemenea la culme, dar cel puţin Foma a fost alungat în sfîrşit şi nu se mai întoarce.
— Mămiţico 1 Ţi-ai venit în fire ? Ţi-e mai bine acum ? Poţi să mă asculţi în sfîrşit ? întrebă unchiu-meu oprindu-se în faţa fotoliului bunicii.
Bătrîna înălţă capul, îşi împreună mîinile pe piept şi cu o înfăţişare imploratoare se uita la fiul ei, pe care nu-l văzuse încă niciodată atît de mînios.
— Mămiţico ! continuă el, paharul s-a umplut, ai văzut. Aş fi vrut să-ţi spun totul în altfel de împrejurări, dar ceasul a bătut şi nu se mai poate amîna nimic ! Ai auzit calomnia, ascultă acum şi justificarea. Mărnico, o iubesc pe această domnişoară cu suflet nobil şi ales, o iubesc de mult şi voi rămîne cît voi trăi statornic în dragostea mea. Ea îi va face fericiţi pe copiii mei şi îţi va fi o fiică respectuoasă. De aceea, acum, în faţa dumitale, în prezenţa rudelor şi prietenilor mei, cad la picioarele ei şi o rog să-mi facă nemărginita onoare de a fi soţia mea !
Nastenka tresări, apoi tot sîngele îi năvăli în obraz şi sări din fotoliu. Generăleasa îl privi un timp pe fiul său, neînţelegînd parcă ce i se spune şi deodată, cu un ţipăt desperat, se aruncă în genunchi în faţa fiului său.
— Egoruşka, dragul meu, adu-l înapoi pe Foma Fomici! strigă ea desperată. Adu-l înapoi îndată ! Căci de nu, pînă diseară mor fără dînsul I
Unchiul înlemni, văzînd în genunchi pe bătrîna lui mamă, totdeauna atît de tiranică, capricioasă şi neînduplecată. Un simţămînt de durere se oglindi pe faţa lui; în sfîrşit, venindu-şi în fire, se repezi s-o ridice şi s-o reaşeze în fotoliu.
553
■— întoarce-l pe Foma Pomici, Egoruşka! continua să se roage bătrîna. întoarce-l înapoi, dragul meu ! Nu pot trăi fără el!

— Mămico ! strigă îndurerat unchiul, dar n-ai auzit ce ţi-am spus chiar acum ? Nu pot să-l readuc pe Fonia — înţelege asta ! Nu pot şi nu am dreptul după calomnia lui murdară şi ticăloasă asupra acestui înger al cinstei şi virtuţii. înţelege/ mamă, că eu sînt dator, mi-o cere onoarea să apăr şi să reabilitez virtutea calomniată ! Ai auzit : cer mîna acestei domnişoare şi te implor să ne dai bine-cuvîntarea ta.
Generăleasa iar se smulse din locul ei şi se aruncă în genunchi în faţa Nastenkăi.
— Fata mea ! Scumpa mea ! ţipă ea. Nu te mărita cu el! Nu te mărita, ci roagă-l, drăguţo, să-l aducă înapoi pe Foma Fomici! Scumpa mea, Nastasia Evgrafovna ! îţi las tot ce am ţie, îţi dăruiesc totul, dacă nu te măriţi cu el. N-am irosit încă totul, mai am nişte bănuţi de la răposatul meu. îţi dau totul ţie, drăguţa mea, îţi dăruiesc totul ; şi Egoruşka îţi va mai dărui, numai să nu mă trimiţi vie în mormînt, convinge-l să-l întoarcă pe Foma Fomici!... Mult timp ar fi ţipat încă şi ar fi îndrugat cine ştie ce bătrîna, dacă Perepeliţîna şi toate pripăşitele nu s-ar fi repezit cu plînsete şi suspine s-o ridice de jos, revoltate că stă în genunchi în faţa unei guvernante. Nastenka de-abia. se ţinea pe picioare de spaimă, iar Perepeliţîna a început chiar să plîngă de răutate.
— O vei omorî pe mămiţica dumitale, striga ea unchiului meu, o vei omorî! Iar dumneata, Nastasia Evgrafovna, nu se cădea s-o cerţi pe mămica cu fiul dumneaei ; şi Dumnezeu nu îngăduie aşa ceva...
— Anna Nilovna, ţine-ţi gura, strigă unchiul, am răbdat destul!...
— Şi eu am răbdat destule din partea dumitale. Ce tot îmi scoţi ochii cu sărăcia mea ? E uşor să jigneşti o orfană ! Nu sînt încă sclava dumitale ! Sînt şi eu o fată de locotenent-colonel ! Nu mai rămîn o clipă în casa dumitale, nu mai rămîn... Chiar astăzi !...
Dar unchiul n-o mai asculta : apropiindu-se de Nastenka, îi luă cu adoraţie mîna.
— Nastasia Evgrafovna ! Ai auzit cererea mea ? a zis el privind-o cu durere, aproape cu desperare.
— Nu, Egor Ilici, nu ! Să lăsăm mai bine chestiunea asta, a răspuns Nastenka la rîndul ei, ajunsă în ultimul grad de descurajare. N-are nici un rost, îngînă ea strîngîndu-i mîinile şi plîngînd amarnic. După cele de aseară te-ai hotărît la asta... Dar este ceva

imposibil, vezi doar şi singur. Am greşit, Egor Ilici... Am greşit amîndoi... Te voi păstra în amintire toată viaţa ca pe un binefăcător al meu, blînd şi cu sufletul cel mai nobil şi... mă voi ruga veşnic pentru dumneata !...
Glasul ei se îriecă în lacrimi. Bietul unchiu-meu presimţise, probabil, acest răspuns ; nici n-a mai încercat să stăruie pentru a o convinge.... O asculta aplecat spre dînsa şi ţinînd-o de mînă, tăcut, zdrobit. Lacrimi de durere apărură şi în ochii lui.
— încă ieri ţi-am spus, continuă Nastia. că nu pot să-ţi fiu soţie, vezi doar : nu mă vor în casa dumitale... Mi-am dat seama de mult, am presimţit-o ; mămiţica dumitale nu ne va binecuvînta... Nici *ceilalţi.* Iar dumneata, chiar dacă nu te vei căi mai pe urmă, fiindcă eşti omul cel mai generos din lume, vei fi nefericit din cauza mea cu firea dumitale prea bună...
— Bine ai" spus, Nastenka, cu *firea dumnealui prea bună !* Exact, *e prea blajin !* Bine ai vorbit, Nastenka, bine ! o susţinu bă-trînul ei tată, care stătea de cealaltă parte a fotoliului ei. Aşa este. E tocmai cuvîntul ce trebuia spus.
— Nu vreau să fiu cauza vrăjmăşiei şi zîzaniei în casa dumitale, continuă Nastenka. Nu te îngriji de soarta mea, Egor Ilici. Nimeni nu-mi va face nici un rău... Mă întorc la tatăl meu... chiar astăzi... Şi de aceea să ne luăm rămas bun chiar acum, Egor Ilici...
Şi sărmana Nastenka izbucni iarăşi în plîns.
— Nastasia Evgrafovna ! Se poate oare ca acesta să-ţi fie ultimul cuvînt ? bîigui unchiu-meu, privind-o cu cea mai cumplită desperare. O singură vorbă să^i spui, şi jertfesc totul pentru dumneata !
— E ultimul ei cuvînt, Egor Ilici, ultimul, se grăbi să intervină iar Ejevikin. Şi ţi-a explicat totul foarte bine, încît nici eu,' drept să-ţi spun, nu m-am aşteptat s-o potrivească atît de bine. Eşti un om de omenie şi de o bunătate nemăsurată, Egor Ilici, exact, de o bunătate nemăsurată ; şi ne-ai făcut o mare cinste, o mare, mare cinste !.'.. Dar noi nu sîntem de seama dumitale, Egor Ilici. Dumitale îţi trebuie o logodnică, Egor Ilici, care să fie şi bogată, şi de neam, şi frumoasă, şi glas să aibă, şi care să se plimbe prin conacul dumitale împodobită cu diamante şi cu pene de struţ... Atunci poate că şi Foma Fomici se lasă mai moale, se înduplecă... şi te binecuvîntează ! Iar pe Foma Fomici adu-l înapoi ! Degeaba, degeaba l-ai jignit în felul acesta ! Căci el a vorbit cu gînd bun, din prea mare înflăcărare... Căci şi dumneata, mai tîrziu, vei

spune că a vorbit cu gînd bun — ai să vezi! Un om cum nu se poate mai vrednic. Acum, însă, ce se întîmplă cu el, îl udă ploaia... întoarce-l mai bine chiar acum... căci tot va trebui să-l aduci înapoi...
— SăJ aduci! Să-l aduci înapoi! strigă generăleasa. El, dragul meu, te sfătuieşte bine !...
— Aşa este ! continuă Ejevikin. Uite, şi mămica dumitale se necăjeşte amarnic... întoarce-l mai bine! Iar noi cu Nastia între timp ne vedem de drum...
— Aşteaptă puţin, Evgraf Larionîci! strigă unchiul, te implor ! încă un cuvînt aş vrea să spun, Evgraf, un singur cuvînt...
Rostind asta, unchiul se retrase într-un colţ şi, aşezîndu-se în fotoliu, îşi plecă fruntea şi îşi aooperi faţa cu

mîinile ; părea că încearcă să se reculeagă puţin şi să chibzuiască mai bine asupra celor întîmplate.
în clipa aceea un tunet îngrozitor se sparse chiar deasupra casei. Clădirea se zgudui. Generăleasa ţipă ; ţipă şi Perepeliţîna ; bătrînele pribege îşi făceau înspăimîntate cruce, iar o dată cu ele şi domnul Bahceev.
— Sfinte prooroace Ilie ! şoptiră cinci sau şase glasuri din-tr-o dată.
Imediat după acest tunet cumplit se abătu o ploaie teribilă, în-cît părea că cerul îşi revarsă toate apele deasupra satului Stepancikovo.
— Dar Foma Fomici ? Ce se întîmplă cu el acum în cîmpul pustiu ? scînci domnişoara Perepeliţîna.
— Egoruşka, adu-l înapoi 1 reluă cu glasul desperat generăleasa, repezindu-se ca o nebună spre uşă. Femeile din jurul ei o reţinură ; înconjurînd-o, ele plîngeau, scînceau, ţipau — o adevărată Sodomă !
— A plecat numai în hăinuţă ; să-şi fi luat măcar mantaua! continua Perepeliţîna. N-are nici măcar umbrelă. îi omoară acum trăsnetul!...
— îl omoară sigur ! se alătură acum şi Bahceev, ba şi are să-l ude ploaia pînă la piele.
— Cel puţin dumneata dacă ai tăcea ! i-am şoptit eu.
— Dar e suflet de om, tinere ! se răsti mînios Bahceev. Că doar nu e un cîine. Dumneata, desigur, n-ai ieşi pe vremea asta afară. Du-te şi te scaldă, dacă crezi că e o mare plăcere. Hai să te văd !
Presimţind deznodămîntul, şi temîndu-mă de aşa ceva, m-am apropiat de unchiu-meu care părea că încremenise în fotoliul său.

— Unchiule, i-am zis eu la ureche. Ai de gînd cumva să-l aduci înapoi pe Foma ? Gîndeşte-te că ar fi culmea necuviinţei, cel puţin cît timp se află încă aici Nastasia Evgrafovna.
— Dragul meu, a răspuns unchiul înălţîndu-şi capul şi pri-vindu-mă cu un aer hotărît. M-am judecat în clipa aceasta pe mine însumi şi acum ştiu ce am de făcut! Nici o grijă, nimeni nu o va mai jigni pe Nastia — ai să vezi cum aranjez...
Unchiul se sculă de pe fotoliu şi se apropie de generăleasa.
— Mămiţico ! Linişteşte-te. îl întorc înapoi pe Foma Fomici, îl ajung din urmă — încă n-o fi prea departe. Dar îţi jur că va rămîne aici numai cu o singură condiţie ; chiar aici, în faţa tuturor, în faţa celor oare au fost martori la jignirea pe care a adus-o, el va trebui să-şi recunoască cu glas tare vina şi să-şi ceară iertare de la această domnişoară cu sufletul cel mai neprihănit şi nobil. Pretind acest lucru ! Şi îl voi obliga s-o facă !... Altminteri nu-mi va călca pragul ! îţi jur, mămico, în chipul cel mai solemn : dacă va consimţi de bunăvoie să facă asta, sînt gata să cad la picioarele lui şi să-i dau tot, tot ce pot da, fără a nedreptăţi pe copiii mei ! Iar în ce mă priveşte, chiar de astăzi mă dau la o parte. Steaua fericirii mele a apus ! Vă las vouă Stepancikovo. Stăpîniţi-l în linişte şi fericire. Iar eu mă întorc la regiment. Şi pe cîmpurile de bătălie, în vijeliile luptelor îmi voi trăi destinul pînă la capăt... Destul! Plec !
în clipa aceea se deschise uşa şi Gavrila, ud leoarcă, plin de noroi, apăru în faţa asistenţei înmărmurite.
— Ce-i cu tine ? De unde te-ai întors ? Unde e Foma ? strigă unchiul repezindu-se spre Gavrila.
întreaga asistenţă îl urmă şi cu o curiozitate nerăbdătoare îl înconjură pe bătrîn, de pe care apa curgea şiroaie. Ţipete, gemete, suspine însoţiră fiecare vorbă a lui Gavrila.
— L-am lăsat lîngă mestecăniş, cam la un kilometru şi jumătate de aici, începu el cu glas jalnic. Calul s-a speriat de trăsnet şi a sărit în şanţ.
— Şi... strigă unchiul.
— Căruţa s-a răsturnat... —- Şi Foma ?...
— A căzut în şanţ...
— Dar spune, spune mai repede, nu ne mai chinui!
— S-a stîlcit la o coastă şi a început să plîngă. Am deshămat calul şi m-am întors călare ca să vă raportez.
— Şi Foma a rămas acolo, în şanţ ?

*— Ba nu, s-â ridicat din şanţ şi a pornit mai departe, prop-tindu-se în toiag, îşi încheie Gavrila relatarea, apoi, oftînd adînc, îşi lăsă capul în piept.
Lacrimile şi văicărelile femeilor erau de nedescris. — Să mi-l aducă pe Polkan ! strigă unchiul şi se repezi afară. Fu adus calul Polkan ; unchiul îl încalecă neînşeuat şi peste o clipă tropotul de copite vesti că unchiul meu a plecat în căutarea lui Foma Fomici. A plecat aşa cum ieşise din casă, cu capul gol. Doamnele săriră la feres,tre. Printre gemete şi suspine răsunară şi unele sfaturi. Cineva sugeră o baie caldă pentru Foma Fomici, altul — frecţii cu alcool, altcineva — un ceai fierbinte pectoral, pentru că Foma Formei nu luase de dimineaţă „nici o tărîmiţă de pîine şi acum e flămînd". Domnişoara Perepeliţîna îi găsi ochelarii, ceea ce făcu o impresie extraordinară : gene-răleasa îi apucă strigînd şi lăcrămînd; apoi, fără să-i lase din mînă, se lipi iar de fereastră cu ochii aţintiţi spre drum. în sfîrşit, aşteptarea ajunse pînă la ultimul grad de încordare. într-un colţ al încăperii, Saşenka o consola pe Nastia : stăteau amîndouă îmbrăţişate şi plîngeau. Nastenka îl ţinea de mînă pe Iliuşa şi îl săruta mereu, luîndu-şi rămas bun de la elevul ei. Iliuşa plîngea desperat, deşi nu-şi dădea sf ama de ce plînge. Ejevikin şi Mizin-cikov discutau mai la o parte. Mi se păru că Bahceev, uitîndu-se la cele două fete, era gata să izbucnească şi el în plîns. Mă apro-piai de dînsul.
■— Orice-ai spune, flăcăule, îmi zise el, Foma Fomici poate va pleca de aici, dar n-a sosit încă timpul; nu s-au găsit încă boii cu coarne de aur ca să-i tragă trăsura ! Nici o grijă, flăcăule, mai cu-rînd îi scoate pe stăpîni din casa asta decît să plece el!

Furtuna trecu şi domnul Bahceev, se vede, îşi schimbă şi el convingerile.
Deodată se auziră strigăte : „Sosesc ! sosesc I" şi doamnele se repeziră ţipînd spre uşă. Nu treouseră nici zece minute de la plecarea unchiului : o asemenea repeziciune părea de necrezut, căci ar fi fost imposibil ca Foma să fie adus arît de repede ; dar misterul se lămuri mai tîrziu prin faptul foarte simplu că Foma Fomici, lăsîndu-l pe Gavrila să plece, într-adevăr „pornise cu toiagul înainte" ; dar simţindu-se absolut singur în mijlocul stihiei dezlănţuite, spre marea lui ruşine, se înfricoşase şi, făcînd calea întoarsă spre Stepancikovo, o luase la fugă după Gavrila. Unchiul meu l-a găsit chiar la marginea satului. A oprit imediat o căruţă care tocmai trecea ; se adunară cîţiva ţărani şi-l urcară pe Foma cu totul
558
cuminţit în căruţă. In felul acesta, Foma Fomici a fost adus direct în braţele generălesei, care era aproape să înnebunească de înfăţişarea groaznică în care apărea odorul ei. Era şi mai murdar şi mai ud de ploaie decît Gavrila. Se stîrni o hărmălaie nemaipomenită : unii voiau să-l ducă îndată sus ca să-şi schimbe hainele ; alţii ţipau că trebuie să i se dea ceai de tei şi o băutură întăritoare ; alţii se agitau fără nici un rost; dar toată lumea vocifera în acelaşi timp... Foma însă părea că nu observă nimic şi pe nimeni. Spriji-nindu-l, îl aduseră în încăpere. Ajuns pînă la fotoliul său, Foma se lăsă greoi în el şi închise ochii. Careva ţipă că Foma moare : se stîrniră nişte urlete groaznice ; cel mai tare zbiera însă Falalei, care încerca să ajungă prin mulţimea de cuconet la Foma Fomici, ca să-i sărute mîna negreşit...

V

FOMA FOMICI FĂUREŞTE FERICIREA TUTUROR

__ Unde mă aflu ? îngăimă el, în sfîrşit, cu glasul omului care
moare pentru adevăr.
__ Afurisit zevzec ! şopti lîngă mine Mizincikov. Ca şi cum
n-ar vedea unde se află. Să vezi, ce se mai fandoseşte el acuma !
— Eşti la noi, Foma, printre ai tăi! strigă unchiu-meu. Vino-ţi în fire, linişteşte-te ! Şi, zău, ar fi bine să te schimbi îndată, Foma, căci eşti ud leoarcă şi ai să te îmbolnăveşti... N-ai vrea să iei ceva întăritor — ai ? un păhărel de ceva... mai tărişor, ca să te încălzeşti...
— Aş bea un gît de malaga [27], gemu Foma închizînd ochii iar. ■— Malaga ? Ştiu eu dacă mai avem ? a zis unchiul uitîndu-se
îngrijorat la Praskovia Ilinişna.
— Avem, avem ! se grăbi să-l liniştească Praskovia Ilinişna — mai avem vreo patru sticle, şi se repezi îndată, zăngănind din chei, să aducă malaga, însoţită de corul strident al doamnelor, care-l înconjuraseră pe Foma ca muştele un strop de dulceaţă. în schimb, domnul Bahceev părea revoltat la culme.
— Nici mai mult, nici mai puţin decît malaga! mormăi el aproape cu glas tare. Ca să vezi ce vin a cerut ! i-a trebuit numai-decît un vin din care nu bea nimeni! Mă rog, cine bea acum ma-
559

laga, afară de nişte ticăloşi ca el ? Ptiu, blestemaţilor ! Şi de ce mai stau eu aici ? Ce mai aştept ?
— Foma! începu unchiul, poticnindu-se la fiecare cuvînt. Uite, acum... cînd ai mai răsuflat... şi eşti iarăşi cu noi... adică, vreau să-ţi spun, Foma, că, după cum cred eu, învinuind, ca să zic aşa, o făptură nevinovată...
.— Dar unde, unde-i nevinovăţia mea ? reîncepu Foma, ca în fierbinţeală şi delir. Unde sînt zilele mele de aur ? Unde eşti tu, copilărie de aur, cînd eu, copil nevinovat şi frumos, alergam pe cîmp după un fluturaş de primăvară ? Unde sînt timpurile acelea ? Redaţi-mi nevinovăţia, daţi-mi-o, daţi-mi-o !...
Şi Foma, cu braţele larg desfăcute, se adresa fiecăruia pe rînd, ca şi cum nevinovăţia lui s-ar fi aflat în buzunarul vreunuia dintre noi. Cred că puţin mai lipsea ca Bahceev să crape de ciudă.
— I-auzi ce vrea dumnealui! mormăi el furios. Daţi-i nevinovăţia lui ! Ce vrea, să se pupe cu ea, ori ce ? Şi ca băiat tot tîlhar trebuie să fi fost, ca şi acum ! Aş jura că aşa a fost.
— Foma !... începu iar unchiul meu.
— Unde, unde sînt zilele cînd credeam în dragoste şi-i iubeam pe oameni ? îi dădea înainte Foma. Cînd îl îmbrăţişam pe om şi plîngeam la pieptul lui ! Dar acum — unde sînt ? Unde sînt ?
— Eşti la noi, Foma, linişteşte-te ! strigă unchiul. Ascultă ce voiam să-ţi spun, Foma...
— Mai bine ai tăcea acum, şuieră Perepelţîna cu ochii scîn-teind de răutate.
— Unde sînt ? continuă Foma. Cine-i în jurul meu ? Nişte bivoli şi tauri cu coarnele îndreptate împotriva mea. O ! viaţă, viaţă, ce eşti tu ? Exişti, trăieşti, eşti dezonorat, batjocorit, umilit, bătut, şi abia cînd mormîntul tău va fi acoperit cu nisip, abia atunci se vor dezmetici oamenii şi bietul tău mormînt va fi strivit de apăsarea unui monument!
■— Dumnezeule, vorbeşte despre monumente ! şopti Ejevikin plesnind din palme.
— O, să nu-mi înălţaţi monumente ! strigă şi mai tare Foma. Să nu-mi înălţaţi monumente ! N-am nevoie de monumente ! în inimile voastre să-mi făuriţi un monument şi altceva nimic, nimic, nimic !
— Foma ! îl întrerupse unchiul. Ajunge ! Linişteşte-te ! Să lăsăm monumentele deocamdată. Ascultă ce vreau să-ţi spun... Să vezi, Foma, înţeleg că poate te mistuia, ca să zic aşa, o flacără
660
nobilă, dojenindu-mă adineauri ; dar te-ai cam întrecut cu măsura, Foma, ai depăşit limitele virtuţii — te asigur, Foma, ai greşit...
— Dar încetează odată ! ţipă iar Perepelţîna. Ce vrei, să-l omori pe bietul om, pentru că e în mîinile dumitale

?...
După exemplul domnişoarei Perepeliţîna, se grăbi să intervină şi generăleasa, urmată apoi de întreaga ei suită : cu toţii făceau unchiului semne cu mîna să înceteze.
— Anna Nilovna, te poftesc să taci dumneata, eu ştiu ce vorbesc ! a răspuns tăios unchiul. Este vorba aici de o chestiune sacră ! O chestiune de onoare şi dreptate. Foma ! Eşti un om cu judecată şi eşti dator să-ţi ceri îndată iertare de la fiinţa cu suflet nobil pe care ai jignit-o.
— Care fiinţă ? Pe cine am jignit eu ? îngăimă Foma, rotindu-şi nedumerit privirea pe feţele tuturor, ca şi cum ar fi uitat cu de-săvîrşire cele întîmplate şi nu înţelegea despre ce este vorba.
— Da, Foma, dacă ai să-ţi recunoşti vina cinstit, de bunăvoie, chiar acum, pe loc, îţi jur, Foma, că am să cad în genunchi în faţa ta şi atunci...
— Dar pe cine am jignit ? se agită Foma —• pe care fiinţă ? Unde este ea ? Unde este acea fiinţă ? Aduceţi-mi aminte măcar ceva despre această fiinţă !...
In clipa aceea, Nastenka, tulburată şi speriată, se apropie de Egor Ilici şi îl trase de mînecă.
— Lasă, Egor Ilici, dă-i pace, n-am nevoie de scuze ! Ce rost au toate astea ? stărui ea cu glas implorator. Nu trebuie!...
— A ! Da, da ! Acum îmi aduc aminte ! strigă Foma. Dumnezeule ! îmi aduc aminte ! O, ajutaţi-mă, ajutaţi-mă să-mi aduc aminte ! se ruga el cuprins parcă de o nemaipomenită tulburare. Spuneţi-mi : e adevărat că am fost izgonit de aici ca un cîine rîios ? E adevărat că m-a lovit trăsnetul ? E adevărat că m-aţi dat pe uşă afară ? E adevărat ? Sînt adevărate toate astea ?
Plînsetele şi vaietele femeilor din jur erau răspunsul cel mai grăitor pe care îl primi Foma Fomici.
— Da, da ! Aşa este ! continua el. îmi aduc aminte... îmi aduc acum aminte că după trăsnet şi prăbuşirea mea am alergat încoace, urmărit de tunete, ca să-mi împlinesc datoria şi să dispar pentru totdeauna ! Ridicaţi-mă ! Oricît de slab aş fi eu acum, trebuie să-mi îndeplinesc datoria.
Susţinut de numeroase mîini, se ridică din fotoliu, luă apoi o poză de orator, cu mîna întinsă înainte.
36
561
— Colonele ! strigă el. Acum m-ara dezmeticit de tot ; trăsnetul n-a ucis în mine toate capacităţile mintale ; m-am ales, e adevărat, cu surzenie la urechea dreaptă, poate nu atît din pricina tunetului, cît a căderii pe scară... Dar n-are nici o importanţă ! Pe cine poate interesa urechea dreaptă a lui Foma ?
Ultimele cuvinte Foma le rosti cu atîta ironie şi tristeţe, înso-ţindu-le de un zîmbet atît de jalnic, încît doamnele, mişcate pînă-n străfundurile inimii, răspunseră toate deodată cu un geamăt sfîşie-tor. Toate se uitau cu reproş, iar unele cu mînie, la unchiul meu, care începu cîte puţin să cedeze, mistuindu-se în faţa opiniei generale exprimate atît de grăitor. Mizincikov scuipă şi se retrase la fereastră. Bahceev tot mai tare îmi dădea cu cotul ; abia reuşea să stea locului.
— Ascultaţi dar acum confesiunea mea ! zbieră Foma, cuprin-zînd pe fiecare pe rînd într-o privire mîndră şi hotărîtă, şi totodată decideţi soarta bietului Opiskin. Egor Ilici ! Te observ de mult, te observam cu inima pierită şi vedeam totul, totul; încă pe vremea cînd nici nu bănuiai că te observ. Colonele ! Greşeam, poate, dar îţi cunoşteam egoismul, orgoliul şi amorul propriu nelimitat, fenomenala dumitale senzualitate şi cine mă poate învinui că, fără să vreau, m-a cuprins îngrijorarea pentru cinstea celei mai nevinovate persoane ?
— Foma, Foma !-... Te rog să-ţi masori cuvintele, Foma ! strigă unchiul uitîndu-se îngrijorat la faţa chinuită a Nastenkăi.
— Nu atît nevinovăţia şi încrederea nemărginită a acestei persoane mă nelinişteau, cît mai ales lipsa ei de experienţă, continuă Foma, ca şi cum nici n-ar fi auzit avertismentul unchiului. Mi-am dat seama că un sentiment gingaş îmboboceşte în inima ei ca un trandafir primăvăratic şi, involuntar, mi-am adus aminte de cuvintele lui Petrarca : „adesea inocenţa atîrnă de un fir de păr deasupra pierzaniei". Suspinam adînc, gemeam, mă frămîntam pentru această tînără curată ca mărgăritarul ; eram gata să-mi dau tot sîngele meu drept chezăşie pentru ea, dar cine putea să-mi garanteze mie pentru dumneata, Egor Ilici ? Cunoscînd pornirea patimilor dumitale nestăpînite, ştiind că eşti gata să jertfeşti orice pentru satisfacerea lor de o clipă, m-am văzut cufundat într-un abis de spaimă şi de teamă pentru soarta celei mai cinstite şi nobile dintre domnişoare...
■— Foma ! Dar cum ai putut să-ţi închipui aşa ceva ? strigă unchiul **meu.**
562
—■ Cu inima strînsă urmăream ce se petrece între voi. Dacă vreţi să aflaţi măsura suferinţei mele, întrebaţi-l p_e Shakespeare : el vă va povesti în al său *Hamlet* despre starea mea sufletească. Am devenit bănuitor şi necruţător. în îngrijorarea mea, în indignarea mea, vedeam totul în culori negre — şi nu era acea „culoare neagră", despre care se cîntă într-o romanţă cunoscută, vă asigur ! Aşa se explică faptul că aţi întrezărit cu toţii dorinţa mea constantă de a o îndepărta pe *ea* din casa aceasta : voiam s-o salvez ; de aceea mă vedeaţi mereu, în ultimul timp, nervos, supărăcios şi pornit împotriva întregului neam omenesc. O ! Cine mă va împăca acum cu omenirea ? îmi dau seama că sînt, poate, eram, poate, prea pretenţios şi nedrept faţă de musafirii dumitale, faţă de nepotul dumitale, faţă de domnul Bahceev, pretinzîndu-i cunoştinţe de astronomie ; dar cine, cine va putea să-mi facă o vîhă din starea ' mea sufletească de atunci ? Referindu-mă iarăşi la Shakespeare, ; voi spune că viitorul mi se înfăţişează ca o bulboană întunecată de , neînchipuită adîncime, pe fundul căreia se află un

crocodil. Sim-; ţeam că datoria mea este să preîntâmpin nenorocirea, că sînt chemat, că am fost creat pentru aceasta. Şi care a fost rezultatul ? : Dumneata n-ai înţeles năzuinţa cea mai nobilă a sufletului meu şi ,; m-ai răsplătit în tot timpul acesta prin ura dumitale, printr-o nea-f-gră nerecunoştinţa, prin ironii şi umiliri.
1 — Foma, dacă e aşa... desigur, îmi. dau seama... strigă unchiul pradă unei emoţii teribile.
— Dacă simţi, dacă-ţi dai seama cu adevărat, colonele, binevoieşte să mă asculţi pînă la sfîrşit şi să nu mă întrerupi. Toată vina mea a fost, prin urmare, că mă chinuiam prea mult pentru ⁝ soarta şi fericirea acestei copile ; căci este o copilă în comparaţie cu dumneata. Dragostea cea mare pentru omenire m-a transformat în acest timp într-un fel de posedat al mîniei şi al suspiciunii. Eram gata să mă năpustesc asupra oamenilor şi să-i chinui. Dar trebuie să recunoşti şi dumneata, Egor Ilici, că toată comportarea dumitale, ca un făcut, venea clipă de clipă să-mi confirme suspiciunile şi să mă întărească în bănuielile mele ! Iţi dai dumneata seama ; că ieri, cînd mă ademeneai cu aurul dumitale ca să mă îndepărtezi
■ de dumneata, mă muncea un singur gînd : „încearcă să mă înde-
■ părteze ca prin aceasta, în persoana mea, să scape de conştiinţa
■ lui, ca să poată săvîrşi\mai uşor crima plănuită..."
; — Foma, Foma ! Cum de-ai putut să te gîndeşti la aşa ceva ieri ? strigă îngrozit unchiul. Dumnezeule mare, şi eu să nu bănuiesc nimic din toate astea !
36*
563

1

— Cerul, însuşi ceruî mi-a insuflat toate bănuielile acestea, continuă Foma. Gîndeşte-te şi dumneata, ce puteam crede eu, cînd o întâmplare oarbă m-a adus atunci, seara, la banca fatală din parc ? Ce puteam simţi eu în clipa aceea — Doamne ! — văzînd aievea, în sfîrşit, cu ochii mei, că toate bănuielile mele se adeveriră deodată în modul cel mai convingător ? Dar îmi mai rămînea o singură speranţă, o speranţă slabă, desigur, şi totuşi o speranţă. Dar iată că vii chiar dumneata însuţi şi în dimineaţa aceasta mi-o zdrobeşti ; îmi zdrobeşti şi această ultimă speranţă, călcînd-o în picioare ! îmi trimiţi o scrisoare în care declari că vrei să te însori, rugîndu-mă să nu-ţi divulg intenţia... „Dar de ce, gîndii eu, de ce mi-a scris el tocmai acum, cînd l-am surprins, şi n-a scris-o mai înainte ? Pentru ce n-a alergat la mine mai înainte, fericit şi frumos — căci dragostea înfrumuseţează chipul omului — pentru ce nu s-a aruncat atunci în braţele mele, n-a izbucnit în lacrimi la pieptul meu, în lacrimi de nemărginită fericire, şi nu mi-a povestit totul, totul ?" Sînt eu un crocodil, care aveam să te înghit, în loc să-ţi dau un sfat folositor ? Sînt eu o gînganie dezgustătoare, care aveam să te muşc, în loc să contribui la făurirea fericirii dumi-tale ? „Ii sînt eu prieten cu adevărat, sau cea mai scîrnavă insectă din lume ?" Iată întrebarea pe care mi-am pus-o în dimineaţa aceasta ! Şi pentru ce, în sfîrşit, mă gîndeam eu, pentru ce l-a chemat din capitală pe nepotul său, susţinînd că vrea să-l căsătorească cu această domnişoară ? Pentru ce, dacă nu exclusiv ca să ne înşele şi pe noi toţi, şi pe nepotul său *uşuratic,* continuînd între timp să-şi urmărească pe ascuns intenţia sa criminală ? Nu, colonele, dacă m-a convins cineva de faptul că dragostea dumitale este criminală, acel cineva n-ai fost decât dumneata însuţi! Mai mult, eşti un criminal şi în faţa acestei domnişoare, pentru că ai expus-o la grave bănuieli şi la ponegriri — cinstită, virtuoasă şi cuminte cum este ; ai expus-o la toate astea prin stîngăcia dumitale şi prin egoismul dumitale neîncrezător 1
Unchiul meu tăcea cu capul lăsat în piept: elocinţa lui Foma părea să fi doborît toate obiecţiunile lui posibile, şi el se recunoştea de pe acum un adevărat criminal. Generăleasa şi anturajul ei ascultau ou profundă veneraţie cuvintele lui Foma, iar Perepeliţîna o privea cu răutate triumfătoare pe sărmana Nastenka.
— Uluit, zdrobit şi înrăit, continuă Foma, m-am încuiat astăzi în camera mea, rugîndu-mă Celui-de-sus să-mi lumineze cugetul! Şi, în sfîrşit, am zis să te supun în public şi pentru ultima dată unei încercări supreme. Poate că am dat dovadă de prea multă în-
564
flăcărare, poate că mi-am lăsat frîu prea liber indignării ; şi iată că pentru intenţiile mele atît de nobile m-am pomenit aruncat pe fereastră afară ! In clipa aceea, mi-am zis : „Uite, aşa este răsplătită totdeauna virtutea !" M-am izbit de pămînt şi aproape că nu ţin minte ce s-a mai întîmplat cu mine mai departe !
Un val de ţipete şi gemete sfîşietoare l-a întrerupt pe Foma Fomici la această tragică amintire. Generăleasa dădu să se repeadă spre el cu o sticlă de malaga în mînă, pe care o smulsese din mîi-nile Praskoviei Ilinişna, ce tocmai se întorsese, dar Foma, cu un gest măreţ din mână, înlătură şi malaga, şi pe generăleasa.
— Opriţi-vă ! strigă el. N-am terminat încă. Ce s-a întîmplat după căderea mea, nu mai ţin minte. Ştiu un singur lucru — că acum mă aflu aici, în faţa voastră, ud leoarcă de ploaie şi cu răceala încuibată în mine, mă aflu aici, ca să vă fac pe amîndoi fericiţi. Colonele ! Anumite semne, asupra cărora nu vreau să insist acum, m-au convins, în sfîrşit, că dragostea dumitale era curată, ba chiar înălţătoare, deşi totodată neîncrezătoare în modul

cel mai condamnabil. Stîlcit în bătaie, umilit în ultimul grad, bănuit de jignirea domnişoarei, pentru onoarea căreia, ca un cavaler medieval, eram gata să-mi vărs sîngele pînă la ultima picătură — vreau să vă arăt în clipa aceasta cum se răzbună Foma Fomici Opiskin pentru toate jignirile care i-au fost aduse. Dă-mi mîna dumitale, colonele 1
— Cu plăcere, Foma ! strigă unchiul, şi întrucît ai dat toate explicaţiile în ce priveşte cinstea neîntinată a acestei persoane cu sufletul ales şi nobil, bineînţeles... iată mîna mea, Foma, o dată cu căinţa mea cea mai desăvîrşită...
Şi unchiul îi întinse mîna înflăcărat, fără a bănui ce va urma mai departe.
— Dă-mi şi dumneata mîna, domnişoară, continuă Foma cu glas moleşit, înlăturînd cu un gest larg mulţimea de femei ce-l înconjura şi adresîndu-se Nastenkăi.
Nedumerită şi zăpăcită, Nastenka se uită sfioasă la Foma.
—: Vino, vino, apropie-te, copila mea ! Este absolut necesar pentru fericirea dumitale, adăugă cu bunătate Foma, continuînd să ţină mîna unchiului meu.
— Ce şi-o fi pus în gînd oare ? murmură Mizincikov. Nastia, speriată şi tremurînd din tot corpul, se apropie încet
de Foma şi îi întinse mînuţa.
Foma îi luă mîna şi o cuibări în mîna unchiului meu.
— Vă unesc şi vă binecuvîntez ! rosti el cu glasul cel mai solemn. Şi dacă binecuvîntarea unui om chinuit, doborît de neno-
565.
rocire, poate să vă fie de folos, fiţi fericiţi. Iată cum se răzbună Foma Opiskin ! Ura !
Toată lumea rămase uluită. Deznodămîntul acesta era atît de neaşteptat ! Generăleasa a rămas cu gura căscată şi cu sticla de malaga în mînă ; Perepeliţîna se făcu albă ca varul şi începu să tremure de furie ; bătrînele oploşite plesniră din palme şi rămaseră nemişcate pe locurile lor ; tremurînd din tot corpul, unchiul voi să spună ceva, dar nu izbuti să scoată nici un cuvînt. Nastia se îngălbeni ca ceara şi îngăimă cu vocea stinsă că, adică, aşa „nu se poate"... Dar era prea tîrziu. Bahceev cel dintîi — trebuie să recunoaştem prezenţa lui de spirit •— se alătură la strigătul ura ! al lui Foma Fomici, după care m-am alăturat şi eu, iar după mine răsună ca un clopoţel şi glasul cristalin al Saşenkăi, care alergă la tatăl ei ca să-l îmbrăţişeze ; apoi Iliuşa, apoi şi Ejevikin ; la urmă de tot, slobozi glas şi Mizincikov.
— Ura ! mai strigă odată Foma. Ura ! In genunchi, copii, copiii inimii mele, în genunchi în faţa celei mai duioase dintre mame ! Cereţi-i binecuvântarea şi, de va fi nevoie, îngenunchez şi eu în faţa dumneaei împreună cu voi...
Unchiu-meu şi Nastia, fără să fi apucat să se uite unul la celălalt, speriaţi şi, pare-se, neînţelegînd încă prea bine ce se petrece cu ei, căzură în genunchi în faţa generălesei. Toată lumea se îngrămădi în jurul lor ; dar bătrîna stătea mută, uluită, neînţelegînd nimic şi neştiind ce să facă. Foma veni şi aici într-ajutor : se prăbuşi în genunchi în faţa protectoarei sale. Toate acestea avură darul să-i risipească orice îndoială. Scăldată în lacrimi, ea rosti, în sfîrşit, consimţămîntul său. Unchiul sări din loc şi-l cuprinse pe Foma în braţe.
— Foma, Foma !... murmură el, dar glasul i se înecă şi el nu mai putu să continue.
— Şampanie ! răcni Stepan Alexeevici. Urraa !
— Mai staţi pînă la şampanie, sări Perepeliţîna, care între timp izbutise să-şi vină în fire, dîndu-şi seama de întorsătura lucrurilor, aşadar, şi de urmările lor. Se cade mai întîi să aprindem o luminare în faţa icoanei şi să închinăm Domnului rugile noastre, după care *mămiţica* să-şi dea binecuvântarea cu icoana în mînă, cum se obişnuieşte la oamenii dreptcredmeioşi...
Se grăbiră cu toţii să urmeze acest sfat înţelept şi din nou se iscă o zarvă nemaipomenită. Trebuia aprinsă luminarea. Stepan Alexeici aduse un scaun şi se urcă pe el ca să aprindă luminarea în faţa icoanei, dar sub greutatea lui scaunul scîrţîi şi se frînse,
566
încît Bahceev abia apucă să sară jos, ramînînd, spre norocul lui, în picioare. Fără nici o supărare, el cedă imediat locul domnişoarei Perepeliţîna. Aceasta, uscăţivă şi sprintenă cum era, aprinse repede luminarea. Călugăriţa şi bătrînele oploşite începură să-şi facă semnul crucii şi să se închine pînă la pămînt. Coborîră icoana Mîntuitorului şi o înmînară generălesei. Unchiul şi Nastia se lăsară din nou în genunchi şi ceremonia fu îndeplinită după poveţele cucernice ale domnişoarei Perepeliţîna, care îngîna într-una : „închinaţi-vă pînă la pămînt, sărutaţi icoana, sărutaţi mîna măicuţei 1" După mire şi mireasă veni şi domnul Bahceev, care se socoti dator să sărute şi el icoana, iar după aceea şi mîna mamei-generălese. Era cuprins de un entuziasm de nedescris.
— Urra ! strigă el din nou. Acum vine şi rîndul şampaniei!
De altfel, entuziasmul era general. Bătrîna generăleasa plîngea, de astă dată cu lacrimi de fericire, căci unirea aceasta, binecu-vîntată de Foma însuşi, deveni în ochii ei cuviincioasă şi sacră — dar mai ales ea îşi dădea seama că prin purtarea sa Foma Fomici şi-a recăpătat prestigiul şi acum va rămîne cu ea pînă la sfîrşitul zilelor. Bătrînele din anturajul ei împărtăşeau şi ele, cel puţin de ochii lumii, bucuria generală. Unchiul ba îngenunchea în faţa mamei sale şi îi săruta mîinile, ba se repezea să mă îmbrăţişeze pe mine, apoi pe Bahceev, pe Mizincikov

şi pe Ejevikin. Pe Iliuşa era cît pe-aci să-l sufoce în îmbrăţişări. Saşa sări s-o îmbrăţişeze şi s-o sărute pe Nastenka, Praskovia Ilinişna vărsa şiroaie de lacrimi, ceea ce îl făcu pe domnul Bahceev să meargă la ea şi să-i sărute mîna. Bătrînelul Ejevikin, înduioşat la culme, plîngea într-un colţ ştergîndu-şi ochii cu aceeaşi basma cadrilată, pe care o avusese şi ieri. într-un alt colţ, se smiorcăia Gavrila uitîndu-se cu veneraţie la Foma Fomici, iar Falalei se îneca de plîns şi se ducea să sărute mîna, rînd pe rînd, tuturor celor prezenţi. Toţi erau copleşiţi de emoţie, aşa încît nimeni nu se gîndea să rupă tăcerea, să spună măcar o vorbă sau să comenteze ; părea că nu mai era nimic de spus ; nu se auzeau decît exclamaţii de bucurie. Nimeni nu-şi dădea încă seama cum de s-au aranjat toate aşa, dintr-o dată. Era limpede un singur lucru : că totul se datora lui Foma Fomici, şi acesta era adevărul esenţial de netăgăduit.

Dar nu trecură nici cinci minute de la manifestarea acestei fericiri generale, cînd deodată apăru Tatiana Ivanovna. în ce fel, prin ce intuiţie aflase ea atît de repede, stînd sus în camera ei, despre dragostea şi căsătoria celor doi ? Apăru cu faţa radioasă, cu lacrimi de bucurie în ochi, într-o toaletă seducător de elegantă (apucase

totuşi să se schimbe) şi cu strigăte de bucurie se repezi direct la Nastenka s-o îmbrăţişeze.

— Nastenka, Nastenka 1 Tu îl iubeai şi eu n-am ştiut nimic, strigă ea. Doamne ! Ei se iubeau, sufereau în taină ! Erau prigoniţi! Ce romantic ! Nastia, drăguţa mea, spune-mi sincer : îl iubeşti cu adevărat pe acest nebun ?

In loc de răspuns, Nastia o îmbrăţişa şi o sărută cu căldură.

— Doamne, ce roman încîntător ! şi Tatiana Ivânovna bătu din palme, entuziasmată. Ascultă, Nastia, ascultă, îngeraşule : toţi bărbaţii aceştia, dar toţi pînă la unul, sînt nişte ingraţi, nişte mizerabili şi nu merită dragostea noastră. Dar poate că el este cel mai bun dintre toţi. Apropie-te, nebunule ! strigă ea, adresîndu-se unchiului meu şi prinzîndu-l de mînă. Aşadar, eşti îndrăgostit ? într-adevăr, eşti capabil să iubeşti ? Uită-te în ochii mei: vreau să-ţi văd ochii; vreau să-mi dau seama dacă mint aceşti ochi sau spun adevărul ? Nu, nu, nu mint : sînt luminaţi de dragoste. Vai, ce fericită sînt ! Nastenka, draga mea, ascultă-mă, tu nu eşti o fată bogată : îţi fac un dar de treizeci de mii. Te rog să-l primeşti! Eu n-am nevoie de atîta, n-am nevoie ; îmi mai rămîne destul. Nu, nu, nu, nu 1 protestă ea cu vehemenţă, văzând că Nastia e gata să refuze. Să taci şi dumneata, Egor Ilici, nu e treaba dumitale. Nu, Nastia, aşa am hotărît eu —' să-ţi ofer acest dar, de mult voiam să-ţi fac un dar şi aşteptam prima ta dragoste... Mă voi bucura văzîndu-vă fericiţi. Mă jigneşti, dacă refuzi să primeşti darul; am să plîng, Nastia... Nu, nu, nu, nici o vorbă !

Tatiana Ivânovna era atît de transportată în clipa aceea, încît era greu, ba chiar şi păcat să fie contrazisă. De aceea, nimeni nu cuteză să facă vreo obiecţiune, lăsînd pentru alt moment. Apoi Tatiana Ivânovna se repezi s-o sărute pe generăleasă, pe Pere-peliţîna şi pe noi toţi. Bahceev îşi făcu loc pînă la dînsa şi îi ceru îngăduinţa să-i sărute mîna. (

— Scumpă Tatiana Ivânovna ! Drăguţa mea ! Iartă-mă pe mine, gugumanul, pentru gestul de adineauri: n-am ştiut că ai o inimă de aur !

— Nebunule ! Te cunosc eu de mult, gînguri cu o cochetărie extaziată Tatiana Ivânovna, îl lovi uşor peste nas cu mănuşa şi trecu pe lîngă el ca un zefir, atingîndu-l cu rochia ei superbă. Corpolentul Bahceev se dădu la o parte cu respect.

— O domnişoară plină de virtuţi! zise el înduioşat. Ştii că am lipit nasul neamţului! îmi şopti el confidenţial, uitîndu-se fericit în ochii mei.

— Care nas ? Ce fel de neamţ ? îl întrebai eu mirat.

— Păi, cel comandat, care sărută mîna nemţoaicei sale, iar ea îşi şterge lacrima cu batista. Evdokim al meu l-a reparat ieri. Chiar adineauri, după ce ne-am întors de la urmărire, am trimis un călăreţ... Curînd trebuie să sosească. Un bibelou admirabil !

■—■ Foma ! strigă unchiul extaziat, tu eşti făuritorul fericirii noastre ! Cu ce aş putea să te răsplătesc ?

— Cu nimic, colonele, a răspuns Foma cu o mutră cam acră. Continuaţi a nu mă băga în seamă şi fiţi fericiţi fără Foma.

Părea şocat că fusese uitat de tot în această atmosferă festivă.

— De bucurie, Foma, de bucurie ! strigă unchiul. Nici nu mai ştiu, frate, pe ce lume mă aflu. Ascultă, Foma : am fost nedrept cu tine. O viaţă întreagă, cu tot sîngele meu, nu voi putea să şterg jignirea pe care ţi-am adus-o şi de aceea tac ; nici n-are rost să-mi cer iertare. Dar dacă vreodată vei avea nevoie de capul meu, de viaţa mea, dacă va trebui să mă arunc pentru tine într-o prăpastie adîncă, porunceşte-mi şi vei vedea... Mai mult nu-ţi spun nimic.

Şi unchiul dădu din mînă, conştient că n-ar mai putea adăuga nimic peste cele spuse, ca să-şi exprime şi mai grăitor gîndurile. îl privea pe Foma cu ochii plini de lacrimi de recunoştinţă.

— Aţi văzut ce suflet de înger are ? scîrţîi la rândul ei domnişoara Perepeliţîna drept laudă adusă lui Foma.

— Da, da ! reluă şi Saşenka. Nici n-am ştiut că sînteţi un om atît de bun, Foma Fomici, şi m-am purtat necuviincios cu dumneavoastră. Vă rog să mă iertaţi, Foma Fomici, şi să mă credeţi că am să vă iubesc din toată inima. Dacă aţi şti ce mult vă respect acum!

— Da, Foma ! interveni şi Bahceev. IartăHmă şi tu pe mine, gugumanul! Nu te-am cunoscut, n-am ştiut să te preţuiesc 1 Tu, Foma Fomici, eşti nu numai un savant, dar şi un adevărat erou ! Casa mea toată e la dispoziţia ta.

Dar cel mai bine vino la mine, frate dragă, poimîine şi, de s-ar putea, vino împreună cu măicuţa-generăleasă şi, bineînţeles, cu mirele şi mireasa. Ce mai, cu toată familia 1 Vă pregătesc o masă, nu vreau să mă laud dinainte, dar spun numai atît: am să vă servesc ce n-aţi pomenit! Iţi jur pe cinste !
Se apropie de Foma Fomici şi Nastenka, şi, fără a mai spune vreo vorbă, îl îmbrăţişa şi-l sărută.
— Foma Fomici ! a zis ea apoi, eşti binefăcătorul nostru ; ai făcut atîtea pentru noi, încît nici nu ştiu cum aş putea să-mi exprim
568
569
recunoştinţa ! De un lucru te asigur — că voi fi pentru dumneata cea mai duioasă şi respectuoasă soră...
Nastia nu mai sfîrşi, căci lacrimile îi înecară cuvintele. Fonia o sărută pe frunte, lăcrămînd Ia rîndu-i.
— Copiii rhei, copiii inimii mele ! strigă el. Să trăiţi, să înfloriţi -şi în clipele voastre de fericire să vă mai aduceţi aminte, din cînd în cînd, şi de bietul surghiunit ! Cît despre mine, aş putea să vă spun doar atît — că nenorocirea este mama virtuţii. A spus-o, mi se pare, Gogol[28], un scriitor cam uşuratic, căruia nu i-au lipsit însă uneori idei cu miez. Surghiunul este o mare nenorocire ! Ca un pribeag porni-voi acum în lume cu toiagul în mînă şi cine ştie ? Poate că prin aceste nenorociri ale mele mă voi îmbogăţi cu şi mai multe virtuţi ! Gîndul acesta e singura mea consolare !
— Dar... Unde vrei să pleci, Foma ? strigă speriat unchiul. Toată lumea tresări şi îl înconjură pe Foma.
— Cum aş putea să rămîn în casa dumitale, după gestul dumi-tale de adineauri, colonele ? întrebă Foma cu multă demnitate.
Dar ceilalţi nu-l mai lăsară să vorbească : strigăte şi exclamaţii îi înăbuşiră cuvintele. îl aşezară în fotoliu, implorîndu-l şi căinîn-du-l; şi nici nu mai ştiu ce erau în stare să-i mai facă. Bineînţeles, nici gînd nu avea să plece din „casa aceasta", după cum nu era în intenţia lui s-o facă nici mai adineauri, nici ieri, nici atunci cînd s-a dus să sape în grădină. Acum era sigur că va fi reţinut cu pioasă recunoştinţă, că se vor ţine de el ca scaiul, mai ales după ce îi fericise pe toţi, după ce cu toţii începuseră să creadă în el, după ce se arătaseră gata să-l poarte în hraţe, considerând aceasta drept o cinste, o fericire. Probabil, însă, că reîntoarcerea lui laşă de adineauri, cînd se speriase de furtună, îi întărîta puţin amorul propriu şi-l îndemna să mai facă pe grozavul ; dar mai cu seamă şi înainte de toate nu ar fi putut, nu ar fi fost în stare să nu profite de excelenta ocazie ce i se oferea acum de a se mai fandosi, de a mai poza, lă-sîndu-se rugat : era un prilej atît de potrivit de a spune lucruri frumoase despre el însuşi, de a se asculta şi de a se lăuda pe el însuşi, încît n-ar fi fost în stare să reziste acestei ispite. Nici nu încercase, de altfel: se smulgea din mîinile care-l reţineau ; cerea să i se aducă toiagul; implora să i se redea libertatea, să fie lăsat să plece în pribegie prin lumea largă ; amintea că el „în casa aceasta" a fost dezonorat, lovit şi că s-a întors numai ca să aducă tuturor bucurie ; şi cum, în sfîrşit, ar mai putea să rămînă el „în casa aceasta a nere-cunoştinţei şi să mănînce bucate deşi hrănitoare, dar şi drese cu
570
nou
bătăi" ? Iri sfîrşit, Foma încetă să se mai zbată. îl aşezară din în fotoliu ; dar elocinţa lui nu mai contenea.
— Spuneţi şi voi, dacă n-am fost eu mereu jignit aici ? dacă nu primeam din toate părţile numai bobîrnace şi nu mi se arăta limba în semn de batjocură ? N-ai fost chiar dumneata, colonele, acela care, asemenea unor copii de tîrgoveţi inculţi de pe străzile oraşului, îmi dădeai mereu bobîrnace ? Da, colonele ! Insist auspra acestei comparaţii, pentru că, chiar dacă nu mi le dădeai în mod fizic, nu înseamnă de loc că nu mi-ai dat bobîrnace morale ; iar bobîrnacele morale, în unele cazuri, sînt mai dureroase şi mai jignitoare decît cele fizice. Nu mai vorbesc despre bătăi...
— Foma, Foma ! strigă unchiul, nu mă omorî cu aceste amintiri ! Ţi-am spus doar, că tot sîngele dacă mi l-aş da şi tot nu ar fi îndestulător ca să spăl această jignire adusă ţie. Fii, dar, mărinimos ! Uită, iartă şi rămîi să contempli fericirea noastră ! Roadele inimii tale, Foma !...
— ...Vreau să iubesc, să iubesc omul, striga Foma. Şi nu sînt lăsat, sînt împiedicat să-l iubesc pe om ; nu sînt lăsat să mă apropii de om ! Daţi-mi, daţi-mi omul, ca să-l pot iubi! Unde este acest om ? Unde s-a ascuns acest om ? Ca Diogene cu felinarul îl caut toată viaţa şi nu-I pot găsi, şi nu pot iubi pe nimeni, pînă nu-l voi găsi pe acest om. Vai şi amar de acela care m-a făcut să urăsc omul ! Eu strig : daţi-mi omul pe care să-l pot iubi! Şi mă pomenesc cu Falalei! Să-l iubesc pe Falalei ? Dar voi dori eu oare să-l iubesc pe Falalei ? Aş putea, în sfîrşit, să-l iubesc pe Falalei, chiar dacă aş voi ? Nu ; şi de ce nu ? Pentru că el este Falalei. De ce nu iubesc omenirea ? Pentru că tot ce există în această omenire este întruchipat de Falalei sau seamănă cu Falalei! Nu-l vreau pe Falalei, îl urăsc pe Falalei, scuip pe Falalei, îl voi strivi pe Falalei ; şi dacă ar fi să aleg, îl voi iubi mai curînd pe Asmodeu deoît pe *Falaleu* ! Vino, vino-ncoa, veşnicul meu călău, vino-ncoa ! strigă el, adresîndu-se deodată lui Falalei, care cu faţa cea mai nevinovată se uita la el ridicîndu-se în vîrful picioarelor peste capul mulţimii ce-l înconjura pe Foma Fomici. Vino-ncoa ! Iţi voi dovedi, colonele, striga Foma trăgîndu-l după dînsul pe Falalei, înnebunit de spaimă, îţi voi dovedi îndată adevărul celor spuse de mine despre bobîrnacele şi batjocurile la care am fost mereu supus ! Spune, Falalei, dar să spui drept : ce-ai visat tu în noaptea asta ? Ai să vezi, colonele, roadele educaţiei dumitale ! Ei, hai, spune, Falalei!
571
Bietul băiat, tremurînd de frică, îşi rotea privirea desperată în jur, cautînd în ochii fiecăruia salvarea ; dar toată

lumea tremura şi aştepta înfiorată răspunsul lui.
— Aşadar, Falalei, aştept!
In loc de răspuns, Falalei îşi schimonosi faţa, întinzînd gura pînă la urechi şi zbieră ca un viţel.
— Colonele 1 Ai văzut ce îndărătnicie ? Ţi se pare firesc acest lucru ? Pentru ultima oară te întreb, Falalei, spune : ce-ai visat astă-noapte ?
— Am visat...
— Spune că m-ai visat pe mine, îi suflă Bahceev.
■— Virtuţile dumneavoastră, să trăiţi! îi suflă la cealaltă ureche Ejevikin.
Falalei se uita ba la unul, ba la celălalt.
— Am visat... virtu... despre taurul alb !... urlă el, în sfîrşit, izbucnind iar în hohote de plîns.
Un ah ! general îi acoperi urletele. Dar Foma Fomici părea apucat de data aceasta de un acces de nemaipomenită mărinimie.
■— Cel puţin văd că eşti sincer, Falalei; sincer, cum n-aş putea spune despre ceilalţi. Du-te cu Dumnezeu! Dacă îmi faci anume în necaz cu visul acesta din îndemnul altora, Dumnezeu să vă răsplătească şi pe tine, şi pe ceilalţi, după fapta voastră. Dacă nu o faci înadins, te respect pentru sinceritate, pentru că pînă şi în cea de pe urmă făptură, cum eşti tu, m-am obişnuit să întrevăd chipul şi asemănarea Domnului... Te iert, Falalei! Copiii mei, îmbrăţişa-ţi-mă, rămîn cu voi!...
„Rămîne 1" strigară cu toţii entuziasmaţi.
„Rămîn şi iert. Colonele, răsplăteşte-l pe Falalei cu zahăr : nu se cade să plîngă într-o zi fericită cum e cea de astăzi.
Gestul acesta mărinimos fu socotit, firește, extraordinar de impresionant. Să arăţi *atîta* grijă şi într-o *asemenea* clipă, şi faţă de cine ? Faţă de Falalei! Unchiul se repezi să execute porunca primită. Imediat — Dumnezeu ştie prin ce minune — în mîinile Pras-koviei Ilinişna apăru o zaharniţă de argint. Unchiul scoase cu mîna tremurătoare două bucăţi, pe urmă apucă trei, apoi le scăpă iar în zaharniţă, şi, văzînd că nu este în stare să facă nimic de emoţie, strigă :
572
— lîai! Pentru o zi cum e cea de astăzi! Ţine, Falalei I şi răsturnă în faldul cămăşii acestuia tot conţinutul zaharniţei. Pentru sinceritatea ta ! adăugă el povăţuitor.
— Domnul Korovkin, anunţă deodată Vidopleasov apărînd în pragul uşii.
Se produse o mică zăpăceală. Vizita lui Korovkin, evident, nu era tocmai binevenită. Cu toţii se uitară întrebător la unchiul meu,
— Korovkin 1 strigă el cam încurcat. Sînt bucuros, firește... adăugă el uitîndu-se sfios la Foma, dar nu ştiu, zău, să-l poftesc chiar acum — într-o clipă ca asta ? Ce zici, Foma ?
•— Nu face nimic, nu face nimic ! rosti, binevoitor, Foma. Pof-teşte-l şi pe Korovkin ; să participe şi el la bucuria tuturor. într-un cuvînt, Foma Fomici era într-o dispoziţie serafică,
— Respectuos îmi permit a vă raporta, zise Vidopleasov, că domnul Korovkin binevoieşte să se afle într-o stare nu tocmai potrivită.
— Cum, într-o stare nu tocmai potrivită ? Ce vorbă-i asta ? strigă unchiul.
— Chiar aşa, să trăiţi: nu tocmai treaz...
Dar înainte ca unchiul să fi apucat să deschidă gura, să roşească, să se sperie şi să se ruşineze în ultimul hal, misterul se lămuri de la sine. în uşă apăru domnul Korovkin în persoană, îl dădu la o parte pe Vidopleasov şi se înfăţişă privirilor asistenţei uimite. Era un domn de statură mijlocie, destul de corpolent, de vreo patruzeci de ani, cu părul negricios şi puţin înspicat, tuns nemţeşte, cu faţa rotundă, roşie, cu ochii mici, injectaţi, cu o cravată cam neobişnuită, prinsă după ceafă cu o cataramă, îmbrăcat cu un frac extrem de uzat, plin de fulgi şi fire de fîn şi cu o crăpătură vizibilă la subţioară, cu nişte pantaloni de croială *impossible,* cu o şapcă cu cozoroc uzată în ultimul grad, pe care acum o avînta cu mîna dreaptă, într-un gest larg de salut. Domnul acesta era beat turtă. Păşind pînă-n mijlocul încăperii, se opri, legănîn-du-se şi bălăbănindu-şi capul şi rămase astfel, parcă într-o adîncă îngîndurare ; apoi schiţă un zîmbet larg.
— Scuzaţi, domnilor, bîigui el, sînt cam... (aci, se lovi cu unghia unui deget pe guler) sînt cam... afumat 1
Generăleasa luă imediat o atitudine de demnitate jignită. Foma, aşezat în fotoliu, îl măsura pe excentricul musafir cu o privire ironică. Bahceev se uita la el nedumerit şi cu oarecare compasiune. Dar jena unchiului era de nedescris ; suferea sincer pentru Korovkin.
573
— Korovkin ! începu ei, ascultă ! ;
— *Atande*,* îl întrerupse Korovkin, mă recomand : un copil al naturii... Dai ce-mi văd ochii ? Sînt doamne aici !... Şi de ce nu m-ai prevenit, mizerabile, că ai în casă o societate de doamne ? adăugă el uitîndu-se la unchiul meu cu un zîmbet şmecher. Dar nu-i nimic ! Nu-ţi fie teamă !..; Ne prezentăm şi sexului frumos... încîntătoare doamne ! începu e!, răsucindu-şi cu greu limba şi poticnindu-se la fiecare cuvînt. Aveţi în faţa dumneavoastră un biet nenorocit, care... mă rog, ş.a.m.d... Restul nu mai e de spus... Muzica ! O polcă !
— Dar n-ai vrea să te odihneşti puţin ? întrebă Mizincikov, apropiindu-se calm de Korovkin.

— Să mă culc ? O spui ca să mă jigneşti ?
— Nici gînd. Ştii, după drum face bine...
— Niciodată ! dădu din cap Korovkin cu indignare. Crezi că sînt beat ? Greşeşti, amice... Totuşi, unde vrei să mă odihnesc aici, la voi ?
— Să mergem, "te conduc eu.
■— Unde ? In şură ? Nu primesc, stimabile, nu mă păcăleşti ! Am dormit o dată acolo... La urma urmelor, condu-ină... Cu un om de treabă sînt gata să merg, de ce n-aş merge ?... Nu-i nevoie de pernă — un militar n-are nevoie de pernă... Dacă ai putea însă, frăţioare, să-mi procuri o canapeluţă... Dar ascultă, adăugă el oprin-du-se, văd că eşti un băiat grozav, fă-mi rost... mă înţelegi... de un păhăruţ de rom, numai aşa ca să-mi astîmpăr... numai ca să-mi astîmpăr viennuşorul, un păhărel numai...
'— Bine, bine, se face ! îl asigură Mizincikov.
— Aşa... Dar, ia stai puţin ; să-mi iau rămas bun... *Adieu, mes-dames* .şi *mesdemoiselles* .'... M-aţi dat gata, ca să zic aşa... Ei, dar nu-i nimic ! Pe urmă ne lămurim noi... Numai să mă trezeşti cînd o să înceapă... Sau chiar cu cinci minute înainte *de* a începe... Să nu începeţi fără mine ! Aţi auzit ? Să nu începeţi!...
Şi chefliul domn dispăru cu Mizincikov.
Toată lumea a rămas într-o adîncă tăcere. Nedumerirea era profundă. In sfîrşit, Foma începu să se hlizească şi treptat, de la un chicotit uşor, rîsul lui crescu din ce în ce şi se transformă curînd într-un hohot nestăpînit. Uitîndu-se la el, se înveseli şi generăleasa, deşi o expresie de demnitate ofensată mai zăbovea pe chipul ei
• In text scris fonetic. Corect în limba franceză : *attendez* — aşteptaţi.

acru. Toţi ceilalţi rîdeau nebuneşte. Unchiul stătea-ca trăsnit, roşu la faţă, ruşinat pînă la lacrimi, nefiind în stare să mai scoată nici o vorbă.
— Dumnezeule mare ! bîigui el, în sfîrşit. Cine şi-ar fi închipuit ! E drept că... se poate întîmpla oricui. Foma, te asigur, e omul cel mai cinstit, cel mai nobil, ba şi foarte cult. Foma... ai să vezi !..
— Văd, văd... a răspuns Foma îneoîndu-se de rîs. L-am văzut, foarte cult, n-am ce zice, foarte cult!
— Şi cum vorbea despre căile ferate ! strecură cu glas scăzut Ejevikin.
— Foma !... dădu să mai zică ceva unchiul, dar un nou val de hohote îi acoperi glasul. Foma Fomici pur şi simplu se prăpădea de rîs. Văzînd cum stau lucrurile, începu să rîdă şi unchiul.
— Ce să mai spun ! a declarat el înflăcărîndu-se. Eşti mărinimos, Foma, ai o inimă de aur : m-ai făcut fericit... Ai să-l ierţi şi pe Korovkin...
Numai Nastenka nu rîdea. Se uita la logodnicul ei cu ochii plini de dragoste, voind parcă să spună :
„Ce om minunat şi bun eşti, ce suflet delicat şi nobil, şi cît de mult te iubesc !"

VI

ÎNCHEIERE

Triumful lui Foma era deplin şi definitiv. într-adevăr, fără amestecul lui, nimic n-ar fi fost dus la bun sfîrşit, iar faptul împlinit înlătura orice îndoieli sau obiecţiuni. Recunoştinţa perechii fericite era nemărginită. Unchiul meu şi cu Nastenka au protestat aproape îngroziţi atunci cînd încercasem să fac o cît de uşoară aluzie la modul în care a fost obţinut consimţămîntul lui Foma pentru căsătoria lor. Saşenka striga : „E bun, e bun Foma Fomici ; am să-i brodez o pernă cu fire de lînă toarsă !" ba mi-a şi reproşat o anumită asprime sufletească. Iar noul convertit, Stepan Alexeici, ar fi sărit, desigur, să mă sugrume, dacă aş fi încercat, în prezenţa lui, să spun ceva nefavorabil despre Foma Fomici. Umbla acum după Foma ca un căţeluş după stăpînul său, îl privea cu veneraţie

şi la orice cuvînt al acestuia adăuga : „Foma, eşti omul cel mai cumsecade din lume ! Eşti un savant, Foma !" Cît despre Ejevikin — acesta era entuziasmat la culme. Bătrînul observase de mult că Nastenka sucise capul lui Egor Ilici şi de atunci şi treaz, şi în somn, nu visa decît să-şi mărite fata după el. Tărăgănase această afacere în situaţia încordată ce s-a creat, pînă la ultima limită a posibilului şi nu a renunţat la visul său decît atunci cînd deveni limpede că nu se mai putea să nu renunţe. Foma Fomici răsturnase complet situaţia intervenită. Bineînţeles, bătrînul, cu tot entuziasmul său, îşi dădea seama de adevăratele motive care-l determinaseră pe Foma să procedeze astfel. Intr-un cuvînt, era limpede că Foma Fomici se întronase în această casă pentru totdeauna şi că, de aci încolo, tirania sa nu va mai avea sfîrşit. Se ştie că pînă şi cei mai dezgustători, cei mai ţîfnoşi şi mofturoşi oameni se potolesc un timp cînd dorinţele lor sîir| satisfăcute. Foma Fomici, dimpotrivă, părea că se prosteşte şi mai mult cu fiecare succes, devenind de o obrăznicie nătîngă. înainte de prînz, complet primenit, el se aşează în fotoliu, îl chemă pe unchiu-meu şi, în prezenţa întregii familii, se apucă să-i ţină o nouă predică exasperantă.

■— Colonele ! începu el. Acum dumneata contractezi o căsătorie legitimă. Iţi dai seama de îndatoririle şi obligaţiile pe care...
Şi aşa mai departe. Imaginaţi-vă zece pagini de formatul publicaţiei *Journal des Debats* umplute cu literă măruntă şi pline de tot felul de inepţii şi aberaţii, în care nu există nimic despre îndatoriri şi obligaţii, ci exclusiv nişte laude nerușinate aduse înţelepciunii, blîndeţii, mărinimiei, bărbăţiei şi neprecupeţirii lui Foma Fomici însuşi. Toată lumea nu mai putea de foame ; toţi aşteptau cu nerăbdare să înceapă prînzul ; nimeni nu îndrăznea totuşi să spună ceva ori să-l contrazică, ascultând cu veneraţie întreaga lui polologhie pînă la capăt; chiar şi Bahceev, deşi ros de o poftă ne-stăpînită, a rămas neclintit pe scaun, atent, într-o atitudine plină de respect. Satisfăcut de propria-i oratorie, Foma Fomici se înveseli în sfîrşit, ba şi binevoi chiar să se ameţească cu băuturi, rostind cele mai năstrușnice toasturi. Se lansă în tot felul de spirite şi glume, bineînţeles pe seama logodnicilor. Toată lumea rîdea în hohote şi-l aplauda. Unele din glumele sale erau însă atît de nesărate şi pline de ambiguităţi, încît pînă şi Bahceev se simţi jenat. La urmă, Nastenka sări de la locul său şi fugi de la masă. Faptul avu darul să-l aducă pe Foma Fomici într-un adevărat extaz ; găsi însă imediat suficientă prezenţă de spirit ca să descrie în cuvinte puţine dar impresionante, virtuţile Nastenkăi şi, la urmă, rosti un
576
toast în sănătatea celei absente. Unchiul, jenat şi el pentru moment şi chinuit de situaţia în care a fost pusă logodnica sa, era gata acum să-l îmbrăţişeze pe Foma Fomici. In general, logodnicii se arătau foarte sfielnici unul faţă de celălalt şi păreau că se ruşinează de fericirea lor. Am observat că, din clipa binecuvîntării, ei n-au schimbat nici un cuvînt, ba evitau chiar să se privească. Cînd toată lumea se ridică de la masă, unchiul dispăru pe neaşteptate. Căutîndu-l, am ajuns pe terasă. Tolănit într-un fotoliu, în faţa unei ceşti de cafea, Foma perora, vizibil animat de băutură. In jurul lui nu erau decît Ejevikin, Bahceev şi Mizincikov. M-âm oprit să-l ascult.
— De ce, striga Foma, de ce sînt gata să mă las chiar şi ars de viu pentru convingerile mele ? Şi de ce nici unul dintre voi nu este în stare să meargă pe rug ? De ce, vă întreb, de ce ?
— Păi, ar fi cam de prisos, Foma Fomici, chiar pe rug 1 glumea Ejevikin. Ce rost ar avea ? In primul rînd, ar fi chinuitor de\ dureros ; în al doilea, dacă te arde — ce rămîne ?
— Ce rămîne ? O cenuşă sublimă rămîne. Dar tu nu poţi să mă înţelegi, nu eşti în stare să mă preţuieşti la adevărata mea valoare ! Pentru alde voi nu există oameni celebri decît poate unii ca Cezar sau Alexandru Machedon 1 Şi ce merite au cezarii tăi ? Pe cine au făcut ei fericit ? Ce mare lucru a săvîrşit faimosul tău Alexandru Machedon ? Că a cucerit tot globul ? Păi, pune-mi la dispoziţie o falangă ca a lui şi să vezi cum îl cuceresc şi eu, după cum l-ai cuceri şi tu, după cum l-ar cuceri şi el... In schimb, a ucis pe Clitus cel plin de virtute, pe cînd eu n-am ucis pe Clitus cel plin de virtute... Un puşti! Un şnapan ! Merita să fie bătut cu varga, şi nicidecum preamărit în paginile istoriei universale... La fel şi Cezar !
— Iartă-l măcar pe Cezar, Foma Fomici!
— Nu pot să-l iert pe dobitocul acela ! striga Foma.
— Şi să nu-l cruţi! îl susţinu cu foc Stepan Alexeevici, cam ameţit şi el de băutură. N-ai de ce să-i cruţi, toţi sînt nişte saltimbanci, meşteri să ţopăie şi să se învîrtă într-un picior ! Nişte panglicari! Uite, mai deunăzi, unul a vrut să înfiinţeze o bursă. Dar ce va să zică o bursă ? Dracu ştie, ce-o fi însemnînd ! Pun rămăşag că nu este decît o nouă mîrşăvie. Iar un altul, tot nu demult, într-o societate selectă, scria tot felul de înfloriturі şi tot cerea rom 1 Mă rog, de ce să nu bea omul ? Bea cît bei, dar mai şi opreşte-te, nene! Pe urmă, mă rog, n-ai decît să mai bei, pe

urmă... Nici o cruţare ! Toţi sînt nişte escroci! numai tu, Foma, eşti un savant!
Bahceev, dacă apuca să se ataşeze de cineva, apoi o făcea cu tot devotamentul, necondiţionat şi fără rezerve. L-am găsit pe unchiul meu în parc, pe malul eleşteului, în locul cel mai retras. Zărindu-mă, Nastenka dădu să se ascundă între tufe, ca o vinovată. Unchiul veni în întîmpinarea mea, cu faţa radioasă ; avea în ochi lacrimi de-fericire. M-a prins de mîini şi mi le-a strîns tare.
— Dragul meu, nici pînă acum nu-mi vine a crede în fericirea care mă copleşeşte... La fel şi Nastenka. Ne minunăm şi aducem laude Celui de sus. In momentul cînd te-ai apropiat, ea tocmai plîngea. Ştii, încă n-am reuşit să-mi revin şi mă simt complet zăpăcit: şi cred, şi nu cred ! De unde-mi pică atîta fericire ? Pentru ce ? Ce am săvîţşit ? Cu ce am meritat-o ?
— Dacă există cineva care s-o fi meritat, unchiule, acela eşti dumneata, i-am spus eu cu înflăcărare. încă n-am văzut un om mai cinstit, mai bun şi cu sufletul mai curat şi mai frumos ca dumneata...
— Nu, Serioja, nu ! E prea mult! a zis el cu un fel de părere de rău în glas. Tocmai aci e răul, că sîntem buni (vorbesc despre mine, bineînţeles) cînd ne este nouă bine ; iar cînd dăm de rău, nici să nu te apropii de alde noi! Tocmai despre asta vorbeam acum cu Nastia. Oricît de strălucitor mi se înfăţişa Foma, dar te rog să mă crezi că nici în ultimul moment nu prea aveam încredere în el, deşi căutam să mă conving de perfecţiunea lui; nici

măcar ieri n-am crezut în el, cînd a refuzat un asemenea dar bănesc oferit de mine ! O spun spre ruşinea mea ! Mi se strînge inima la amintirea celor întîmplate între noi ieri! Dar n-am mai putut să mă stăpînesc... Cînd a vorbit despre Nastia, am simţit ca o împunsătură în inimă. N-am înţeles şi m-am năpustit ca un tigru...
— N-ai ce să regreţi, unchiule : era şi foarte firesc. Unchiul mă opri dînd din mîini.
— Nu, nu, dragul meu, să nu spui vorba asta ! Numai firea mea nenorocită e de vină, pentru că sînt un om ursuz şi egoist, un senzual, şi mă las pradă pasiunilor mele. Tocmai asta mi-o spune şi Foma. (Ce puteam răspunde în cazul acesta ?) Nici nu ştii, Serioja, continuă el tulburat, de cîte ori am fost pornit, neîndurător, nedrept, orgolios şi nu numai faţă de Foma ! Uite, abia acum mi-au venit toate acestea în minte şi, te rog să mă crezi,
578
ma simt ruşinat că pînă acum n-am săvîrşit nimic de seamă, ca să merit această fericire. Şi Nastia a spus-o chiar acum, în acelaşi sens, deşi, zău, nu ştiu ce păcate ar putea să aibă ea, pentru că e un înger, nu om ! Mi-a spus că avem o datorie mare faţă de Dumnezeu, că trebuie să ne străduim de aci încolo să fim mai buni şi mai generoşi... Dacă ai fi auzit ce frumos, cu cîtă înflăcărare le-a spus toate astea ! Doamne, ce fiinţă minunată ! Unchiul se opri, copleşit de emoţie. Apoi continuă :
— Am hotărît, dragul meu, să avem o grijă deosebită de Foma, de mămiţica şi de Tatiana Ivanovna. Dar ce zici de Tatiana Ivanovna ? Ce fiinţă adorabilă şi ce suflet ales ! O, cît de vinovat sînt faţă de toţi! Şi faţă de tine mă simt vinovat... Dar dacă cineva ar îndrăzni acum s-o jignească pe Tatiana Ivanovna, o ! atunci... Dar ce să mai vorbim !... Şi pentru Mizincikov ar trebui să facem ceva.
— Da, unchiule, şi eu mi-am schimbat acum părerea despre Tatiana Ivanovna. Merită multă, multă stimă şi toată înţelegerea şi compasiunea.
— Fireşte, fireşte ! reluă cu înflăcărare unchiul, merită toată stima ! Să-l luăm, de pildă, pe Korovkin ; cred că îţi vine să rîzi de el, adăugă unchiul privindu-mă sfios drept în ochi ; de altfel, am rîs de el cu toţii. Şi cînd te gîndeşti că a fost de fapt o greşeală de neiertat... Căci poate că e un om admirabil, un om bun, dar soarta... nenorocirile... nu-ţi vine să crezi, poate, dar o fi şi adevărat.
— Dar de ce n-aş crede, unchiule ?
Şi am început, la rîndu-mi, să-i demonstrez cu multă înflăcărare, că pînă şi fiinţa cea mai decăzută păstrează, poate, anumite sentimente umane superioare ; că sufletul omului este de o adîncime neexplorabilă ; că cei decăzuţi nu trebuie dispreţuiţi, ci, dimpotrivă, trebuie ajutaţi să se ridice ; că nu este exclus ca etalonul acceptat în general pentru aprecierea a ceea ce este bine şi moral etc. etc. — într-un cuvînt, m-am înflăcărat într-atîta, încît i-am povestit unchiului chiar şi despre şcoala naturală ; în încheiere i-am recitat şi versurile :
Cînd din bezna rătăcirii... [29]
Unchiul fu cuprins de un extaz de nedescris.
— Dragul meu, dragul meu ! rosti el înduioşat. Tu mă înţelegi atît de bine şi ai relatat acum tot ce aş fi vrut să-ţi spun
37*
579
mult mai bine decât aş fi făcut-o eu. Da, da, aşa este! Doamne! De ce o fi omul atît de rău ? De ce sînt eu însumi atît de rău uneori, cînd viaţa e atît de frumoasă şi cînd e atît de frumos să fii bun ? Acelaşi lucru mi-a spus şi Nastia adineauri... Priveşte, ce loc minunat e aici, adăugă el rotindu-şi privirea în juru-i. Ce splendidă este natura ! Ce peisaj ! Ce copac frumos ! Priveşte : nu-l poţi cuprinde cu braţele ! Cîtă sevă, ce frunze superbe ! Ce soare strălucitor! Cum s^a înviorat şi s-a înveselit toată firea după furtună !... Cînd te gîndeşti că şi copacii înţeleg cîte ceva, simt şi se bucură de viaţă... S-ar putea să nu fie aşa — ai ? Cum crezi ?
— E foarte posibil, unchiule, ca în felul lor să înţeleagă, desigur...
— In felul lor, bineînţeles... O, minunat, minunat creator !... Tu, Serioja, cred că îţi aduci aminte foarte bine de parcul acesta, prin care alergai şi te, jucai cînd erai mic ! Te ţin foarte bine minte cum erai pe atunci, adăugă el uitîndu-se la mine cu nespusă dragoste şi fericire. Numai la eleşteu nu te lăsam să te duci singur. Dar ţii minte cum o dată, pe înserat, răposata Katia te-a chemat şi a început să te dezmierde... Alergaseşi pînă atunci prin parc şi erai cu obrajii îmbujoraţi; aveai un păr blond — blond cîrlionţat... Ea se juca mult cu cîrlionţii tăi şi deodată o aud că-mi spune : „Ce bine ai făcut că l-ai luat pe bietul orfan la noi 1" Ţii minte, ori nu ?
— Foarte vag, unchiule.
— Era spre seară, soarele vă învăluia pe amîndoi în razele lui aurii, iar eu şedeam într-un colţ, îmi fumam pipa ,şi vă priveam... Eu, Serioja, mă duc în fiecare lună la mormîntul ei, în oraş, adăugă el cu glas scăzut, în care am simţit un tremur şi lacrimi stăpînite. I-am spus şi Nastiei şi ea mi-a răspuns că pe viitor vom merge acolo împreună...
Unchiu-meu tăcu, încercînd să-şi stăpînească tulburarea. In clipa aceea veni lîngă noi Vidopleasov.
— Vidopleasov ! strigă unchiul tresărind. Te-a trimis Foma Fomici ?
— Ba nu, am venit mai mult în chestiunea mea.
— Aha, foarte bine ! Aflăm acum şi ce face Korovkin. Am vrut să mă interesez şi mai adineauri... L-am pus, Serioja, să aibă grijă de Korovkin. Ei, ce este, Vidopleasov ?
S80
— îndrăznesc să vă raportez, zise Vidopleasov, că ieri aţi binevoit a vă aminti de cererea mea şi mi-aţi făgăduit

înalta dumneavoastră ocrotire împotriva jignirilor ce mi se aduc în fiecare zi.
— Iar e vorba despre numele tău ? strigă unchiul speriat. •—• Ce să fac ? Jigniri zilnice...
— Ah, Vidopleasov, Vidopleasov ! Ce să mă fac eu cu tine ? se necăji unchiul. Despre ce fel de jigniri vorbeşti tu ? în felul acesta rişti să înnebuneşti şi să-ţi închei zilele la balamuc !
— Mi se pare că eu... cu mintea mea... începu Vidopleasov.
— Păi tocmai despre asta îţi vorbeam şi eu, îl întrerupse unchiu-meu, ţi-am spus-o spre binele tău. Ce fel de jigniri ţi s-au adus ? Pun rămăşag că-s nişte prostii.
— Nu mă lasă în pace.
— Dar cine nu te lasă în pace ?
— Toţi, şi mai ales Matriona! Din pricina ei, viaţa mea a ajuns un chin. Cine nu ştie că toţi oamenii mai răsăriţi, care m-au cunoscut din copilărie, spuneau că semăn leit cu un străin, şi mai cu seamă la chip. Şi ce credeţi, domnule ? Din pricina asta nu mă lasă în pace. Cum dau să trec pe lîngă ei, strigă cu toţii în urma mea cuvinte de ocară ; pînă şi plozii pe care ar trebui să-i înveţe cineva minte ou nuiaua, pînă şi ei strigă... Uite şi acum, cînd veneam încoace, au strigat şi acum... Nu mai pot! Vă rog să mă ocrotiţi, domnule, cu puterea dumneavoastră !.
— Ah, Vidopleasov !... Şi ce anume ţi-au strigat acum ? Cine ştie ce nerozie, pe care nici nu merită s-o bagi în seamă !
— O vorbă cam necuviincioasă, mi-e şi ruşine să spun.
— Ce anume ?
— Mi-e scîrbă s-o rostesc.
— Ei, hai, spune-o ! ■ ' -.
— Grişka olandezu a mîncat orezu !
— Ei, bată-te să te bată! Şi eu am crezut cine ştie ce! Scuipă şi vezi-ţi de treabă.
— Am scuipat, dar ei strigă şi mai tare.
— Ascultă, unchiule, am intervenit eu. Omul se plînge că n-are de loc pace aici din această cauză. Trimite-l pentru un timp la Moscova, la caligraful acela. După cum spuneai, a stat la un caligraf.
— Ehei, drăguţule, şi caligraful a terminat-o cam tragic!
— Cum?
581
— Dumnealui, răspunse Vidopleasov, a avut nefericirea să-şi însuşească bunul altuia, pentru care, cu tot talentul dumnealui, a fost băgat la răcoare şi acolo a pierit definitiv.
— Bine, bine, Vidopleasov ; linişteşte-te acum. O să văd eu ce-i de făcut; mai chibzuiesc şi aranjez totul, îţi făgăduiesc ! Ce face Korovkin ? Doarme ?
— Nu, chiar acum au binevoit să plece. De aia veneam ca să raportez.
— Cum aşa : a plecat ? Ce vorbeşti ? Şi de ce l-ai lăsat ? strigă unchiul.
— Din bunătatea inimii mele ; mi-a fost milă să-l privesc. De cum s-a trezit, şi-a adus aminte de cele întîmplate şi a început să-şi dea cu pumnii în cap, zbierînd cît îl ţinea gura...
— Cît îl ţinea gura !...
— Sau, ca să mă exprim mai delicat, mai cuviincios : urla în toate felurile. Striga : cum adică s-ar mai putea prezenta dumnealui in faţa sexului frumos ? Apoi adăuga : „Nu sînt demn de specia umană". Şi tot aşa vorbea tare jalnic, numai în cuvinte alese.
— Un om delicat, ce mai vorbă ! Ţi-am spus doar, Serghei... Şi de ce l-ai lăsat să plece, Vidopleasov, cînd te-am pus anume să-l păzeşti! Of, Doamne, Dumnezeule !
— Mai mult din pricina inimii prea simţitoare. M-a rugat să nu vă spun. Vizitiul dumnealui, după ce a hrănit bine caii i-a înhămat. Iar pentru suma pe care a primit-o acum trei zile, mi-a dat poruncă să vă mulţumesc cu tot respectul şi să vă spun că va trimite datoria cu prima poştă.
— Despre ce sumă e vorba, unchiule ?
— Dumnealui spunea despre douăzeci şi cinci de ruble de argint, m-a lămurit Vidopleasov.
— Cînd l-am întîlnit, dragul meu, i-am dat cu împrumut la staţia de poştă : nu-i ajungeau banii. Ii va expedia el, bineînţeles, cu prima poşt'ă... Ah, Dumnezeule, ce rău îmi pare ! Cum crezi, Serioja, n-ar fi bine să trimit pe cineva să-l aducă înapoi ?
— Nu, unchiule, nu cred că e cazul.
— Ai dreptate, Serioja. Sînt de aceeaşi părere. Să vezi, dragul meu, fără să fiu filozof, socot că orice om are mai multe trăsături bune decît pare la prima vedere. Aşa e şi cu Korovkin : n-a putut să suporte ruşinea... Dar, să mergem la Foma ! Am zăbovit cam mult; nu cumva să se simtă jignit, socotind că nu-i dăm destulă atenţie sau că sîntem nişte ingraţi... Să mergem dar ! Ah, Korovkin, Korovkin !
Romanul se sfîrşeşte aici. Cei doi îndrăgostiţi au rămas uniţi, iar geniul binelui, în persoana lui Foma Fomici, s-a instaurat incontestabil în acea casă. Aici s-ar putea face, desigur, numeroase comentarii de rigoare ; de fapt, însă, orice fel de lămuriri ar fi acum cu totul de prisos. Aceasta este, cel puţin, părerea mea. In locul comentariilor, voi

spune doar cîteva cuvinte despre soarta tuturor eroilor istorisirii mele : fără aceasta, după cum se ştie, nu se încheie nici un roman ; ba se impune chiar, conform unor reguli consacrate.
Cam peste vreo şase săptămîni a avut loc nunta celor doi îndrăgostiţi, pe care. „îi fericiseră" binefăcătorii lor. Totul s-a petrecut într-o atmosferă intimă, de familie, fără prea multă ceremonie şi fără invitaţi de prisos. Eu am fost cavalerul de onoare al Nastenkăi, Mizincikov — al unchiului. Fuseseră poftiţi, de altfel, şi cîţiva oaspeţi. Dar personajul de frunte, cel mai important, era, bineînţeles, Foma Fomici. Toată lumea îl copleşea cu fel de fel de atenţii; era pur şi simplu purtat pe braţe. S-a în-tîmplat, totuşi, nu ştiu prin ce împrejurare nefericită, că nu i se oferise şi lui o cupă de şampanie, cînd bea toată lumea. Ei bine, a fost o adevărată catastrofă, căci Foma izbucni în reproşuri, văicărindu-se şi ţipînd ca un firoscos, apoi fugi în camera lui, se încuie, continuînd să strige de-acolo că este desconsiderat, dispreţuit, că acum au intrat în familie „oameni noi" şi el nu mai este luat în seamă, ca o zdreanţă bună de aruncat. Unchiul era în culmea desperării; Nastenka plîngea; generăleasa, ca de obicei, fu cuprinsă de un tremur convulsiv, gata, gata să leşine... Ospăţul de nuntă semăna acum mai mult cu o înmormîntare. Şi aşa, timp de şapte ani încheiaţi, bietul meu unchi şi sărmana Nastenka avură parte de o asemenea convieţuire cu binefăcătorul lor, Foma Fomici. Pînă în clipa morţii (Foma Fomici a murit anul trecut), el era tot mai acru, mai sucit, mai mofturos, se supăra mereu, se oţăra şi spunea vorbe de ocară tuturor ; dar vene-raţia celor pe care „îi fericise" nu numai că nu scădea, ci, dimpotrivă, creştea din zi în zi, proporţional cu capriciile lui. Egor Ilici şi Nastenka se simţeau atît de fericiţi împreună, încît tremurau pentru această fericire, socotind că Dumnezeu a fost prea

darnic cu ei; că, de fapt, nu merită acest har dumnezeiesc şi erau convinşi că le este sortit să-şi răscumpere fericirea prin chinuri şi amărăciuni. Bineînţeles, în casa aceasta supusă şi smerită, Foma Fomici putea face orice îi trăsnea prin cap. Şi cîte n-a făcut în cursul celor şapte ani! Nimeni nu şi-ar putea închipui pînă la ce fantezii năstrușnice ajungea omul acesta cu sufletul îmbuibat de trîndăvie, cît de nesăbuit era în născocirea celor mai rafinate şi absurde capricii de ordin moral. La vreo trei ani după nunta unchiului, a murit bunica. Rămas orfan, Foma se lăsă pradă desperării. Chiar şi acum în casa unchiului se povesteşte cu groază despre starea lui de atunci. Cînd a venit momentul coborârii sicriului în mormînt, el se smulgea ca să sară în groapă, strigînd să-l îngroape şi pe el împreună cu decedata. O lună întreagă nu i s-a dat nici cuţit, nici furculiţă, iar o dată patru oa-meni i-au deschis gura cu forţa ca să scoată un ac pe care voia să-l înghită. Careva dintre cei de faţă la această luptă remarcase că Foma Fomici ar fi avut de o mie de ori prilejul să înghită acul în timpul luptei, dar n-o făcuse. Această presupunere a fost respinsă cu indignare de toţi şi autorul ei demascat pe loc ca un om lipsit de inimă şi necuviincios. Numai Nastenka a rămas tot timpul tăcută, schiţînd un zîmbet uşor ; unchiul o privea cu oarecare neliniște. In general, trebuie spus că Foma, cu toate că îşi făcea de cap cu mofturile lui la fel ca şi înainte în casa unchiului, nu-şi mai permitea să ţină lecţii de morală şi să debiteze tot felul de observaţii insolente faţă de unchiul, ca altădată. Se plîn-gea, reproşa, dojenea, dar nu mai sîcîia şi nici nu mai ocăra ca înainte ; scene ca aceea cu „excelenţa-voastră" nu s-au mai repetat şi cred că numai datorită Nastenkăi. Pe nesimţite, ea l-a făcut pe Foma să mai cedeze ici-colo şi să se mai supună cîte-odată. Nu voia să-şi vadă soţul umilit şi, într-adevăr, şi-a atins scopul. Foma şi-a dat seama că ea l-a înţeles aproape bine de tot. Zic *aproape,* pentru că Nastenka îl rîzgîia, la rîndu-i, ba uneori îi cînta şi în strună soţului ei, cînd acesta se apuca să aducă laude entuziaste înţeleptului său prieten. Nastenka voia ca soţul ei să fie respectat întru totul de către cei din jur şi de aceea căuta de fiecare dată să justifice cu glas tare şi ataşamentul lui faţă de Foma Fomici. Sînt însă convins că Nastenka, inimioară de aur, a uitat toate jignirile de altădată : i-a iertat lui Foma totul, din clipa în care el a adus o contribuţie atît de hotărîtoare la unirea ei cu unchiul şi, afară de aceasta, mi se pare că a îmbrăţişat în mod serios, din toată inima, ideea unchiului că faţă de un „ne-

fericit" şi fost bufon nu poţi avea cine ştie ce pretenţii, ci dimpotrivă, trebuie făcut totul ca rănile lui sufleteşti să fie tămăduite. Sărmana Nastenka făcuse şi ea parte din categoria celor *umiliţi,* suferise mult şi nu putea să uite această împrejurare. Cam după o lună, Foma se potoli, devenind iar blînd şi duios ; în schimb, avu alte manifestări, cu totul surprinzătoare: cădea deodată într-un fel de catalepsie, care-i băga pe ceilalţi în toţi sperieţii. Aşa, de pildă, în timp ce nenorocitul vorbea sau chiar rîdea, se oprea deodată şi încremenea exact în poziţia în care se afla în momentul izbucnirii accesului; dacă, rîdea, de pildă, rămînea cu rîsul pe faţă ; dacă ţinea un obiect oarecare în mînă, să zicem, o furculiţă, rămînea cu mîna suspendată în aer. După aceea, bineînţeles, mîna se lăsa în jos, dar Foma Fomici nu mai simţea şi nici nu ţinea minte cum s-au petrecut toate astea. Privea în gol, clipea din ochi chiar, dar nu mai scotea nici un cuvînt, nu auzea nimic şi nu înţelegea nimic. Starea aceasta ţinea cîteodată un ceas întreg. Bineînţeles, toţi ai casei, îngroziţi, aproape că nu mai respirau, umblau în vîrful picioarelor, plîngeau. în cele din urmă, Foma îşi revenea, dar se simţea complet sleit de puteri şi susţinea că în tot timpul acesta nu auzise nimic şi nu văzuse nimic. Ca să vezi pînă unde putea să ajungă la om dorinţa aceasta de a poza, de a se fandosi, încît să suporte ore întregi de chin impus voit, şi numai pentru faptul de a putea spune pe urmă : „Priviţi-mă, vă sînt superior pînă şi în simţire!" Intr-o bună zi, unchiul meu se pomeni nu ştiu de ce ocărit groaznic şi la urmă blestemat în lege „pentru neîncetate jigniri şi lipsă totală de respect", după care Foma se mută

subit la domnul Bahceev. Ste-pan Alexeevici, care după nunta unchiului se mai certase de multe ori ou Foma Fomici, isprăvind totuşi de fiecare dată prin a-i cere iertare, de data aceasta îmbrăţişa cu toată ardoarea cauza lui Foma : îl întîmpină cu entuziasm, îl ospăta din belşug şi hotărî pe loc că Foma trebuie să rupă definitiv şi formal orice relaţii cu unchiul, ba să înainteze şi o jalbă împotriva lui. Aveau ei cu unchiul undeva o fîşie de pămînt în litigiu, asupra căreia, de altfel, nu avuseseră niciodată vreo discuţie, pentru că unchiul nu formulase nici un fel de pretenţii. Fără a sta mult pe gînduri, domnul Bahceev porunci să i se pregătească trăsura, se repezi în oraş şi înainta o jalbă prin care cerea tribunalului să i se recunoască formal dreptul de proprietate asupra pămîntului în cauză, cu despăgubiri şi cheltuieli, şi, în felul acesta, să fie pedepsite samavolniciile şi lăcomia unchiului. Intre timp, Foma, plictisin-

985

du-se chiar de-a doua zi la domnul Bahceev, îl ierta pe unchiul venit cu pocăinţa şi se întoarse la Stepancikovo. Mînia domnului Bahceev, care, la sosirea din oraş, nu-l mai găsi pe Foma, a fost cumplită ; ceea ce nu l-a împiedicat, însă, ca peste vreo trei zile să se prezinte pocăit la Stepancikovo, rugîndu-l pe unchiul, cu lacrimi în ochi, să-l ierte şi retrăgîndu-şi plîngerea. în aceeaşi zi, unchiul îl împacă cu Foma Fomici şi Stepan Alexeevici începu iarăşi să se ţină după Foma ca un căţeluş, adăugind la fiecare sentinţă a acestuia aprecierea sa entuziastă : „Eşti un om deştept, Foma 1 Eşti un savant, Foma !"

Foma Fomici doarme acum somnul cel de veci alături de mormîntul generălesei, într-un cavou scump, de marmură albă, cu numeroase inscripţii care-l proslăvesc şi-l deplîng. Uneori, după plimbare, Egor Ilici şi Nastenka se abat pe acolo, ca să se închine deasupra lespezii sub care zac rămăşiţele pămînteşti ale lui Foma. Nici astăzi ei nu pot să vorbească despre el fără emoţie : îşi aduc aminte de orice cuvînt al său, de mîncărurile lui preferate şi de tot ce-i plăcuse cu deosebire. Lucrurile din camera lui sînt păstrate ca nişte relicve. Simţindu-se acum cu totul orfani, unchiul şi Nastia s-au ataşat şi mai mult unul de altul. Dumnezeu nu le-a dat nici un copil, lucru care îi întristează mult; dar nu îndrăznesc să cîrtească. Saşenka s-a măritat demult cu un tînăr admirabil. Iliuşa învaţă la Moscova. In felul acesta, unchiul şi Nastia stau singuri şi nu se mai satură unul de altul. Grija unuia faţă de celălalt a ajuns de-a dreptul bolnăvicioasă. Nastia se roagă neîncetat. Dacă vreunul din ei ar muri, cred că celălalt n-ar putea supravieţui nici o săptămînă. Dar să le dea Dumnezeu zile cît mai multe! îşi primesc musafirii cu multă căldură şi sînt gata să-şi împartă bunurile cu toţi nenorociţii. Nastenka citeşte cu multă pasiune din vieţile sfinţilor şi spune cu durere în suflet că prea puţine fapte bune se fac pe lumea asta şi că ar trebui să-şi împartă toată averea celor suferinzi, şi să trăiască fericiţi în sărăcie. Dacă nu era grija viitorului lui Iliuşa şi al Saşenkăi, unchiul de mult ar fi procedat aşa, pentru că absolut în toate este totdeauna de părerea nevestei sale. Pras-kovia Ilinişna stă la ei şi caută să le fie de folos, ceea ce-i face o nespusă plăcere ; ea conduce toată gospodăria. Domnul Bahceev a cerut-o în căsătorie curînd după nunta unchiului, dar ea l-a refuzat categoric. Toată lumea a dedus din asta că ea vrea să se retragă într-o mînăstire, dar nici asta nu s-a întîmplat. Firea

586

Praskoviei Ilinişna are o trăsătură ciudată : personalitatea ei dispare cu totul în faţa celor pe care îi îndrăgeşte ; are o capacitate deosebită de a nu se face simţită, şi totuşi să fie numai ochi şi urechi la vrerile lor ; de a se supune tuturor capriciilor, oricît de ciudate ar fi, de a-i îngriji şi de a-i servi. Acum, după moartea mamei sale, generăleasa, socoate de datoria ei cea mai sfîntă să nu se despartă de fratele său şi să-i satisfacă Nastenkăi toate dorinţele. Bătrînul Ejevikin mai e încă în viaţă şi în ultimul timp vine tot mai des la fiica sa. La început îl exasperase pur şi simplu pe unchiul meu prin încăpăţînarea lui de a nu lega relaţii mai strînse ; se depărtase cu totul, depărtînd şi pe copiii săi de Stepancikovo. Toate invitaţiile şi rugăminţile unchiului nu avură nici I un efect : bătrînelul n-o făcea atît din mîndrie, cît mai ales dintr-o susceptibilitate exagerată, care ajungea uneori pînă la absurd. II chinuia nespus gîndul că un om sărac ca el va fi primit într-o casă înstărită din milă şi socotit plicticos şi supărător ; refuza pînă şi ajutorul oferit de Nastenka şi nu primea decît strictul necesar. De la unchiul meu însă nu voia să primească nimic. Nastenka greşise cînd îmi spusese atunci, în parc, despre tatăl ei că acesta îl făcea pe bufonul *de dragul ei.* E drept că pe atunci dorea grozav s-o mărite pe Nastenka ; dar îl făcea pe bufonul pur şi simplu dintr-o necesitate lăuntrică, pentru a scăpa de mînia acumulată în sufletul său. Nevoia de a ironiza şi de a plasa *cuvinte usturătoare* o avea în sînge. Cînd apărea, bunăoară, ca un linguşitor preaplecat şi dezgustător, dădea să se înţeleagă că o face numai de ochii lumii; şi cu cît mai înjositoare îi era linguşirea, cu atît mai usturătoare şi mai limpede apărea batjocura. Aşa îi era felul. Toţi copiii săi au fost plasaţi la cele mai bune şcoli din Moscova şi Petersburg, însă numai după ce Nastenka l-a convins că toată cheltuiala o suportă ea, din averea ei personală, în contul acelor treizeci de mii dăruite de Tatiana Ivanovna. De fapt, nici nu luaseră aceşti bani de la Tatiana Ivanovna ; dar pentru ca să n-o amărască şi să n-o jignească, îi promiseseră că în momentul cînd vor avea mare nevoie de aceşti bani, vor apela la ajutorul ei. Exact aşa au şi procedat: s-au împrumutat de la dînsa, în două rînduri, cu sume destul de importante. Dar Tatiana Ivanovna a decedat cu vreo trei ani în urmă, aşa că, pînă la urmă, Nastia s-a văzut în posesia celor treizeci de mii. Moartea sărmanei Tatiana Ivanovna fusese neaşteptată. Toată familia se pregătea să meargă la balul dat de un moşier din veci-

587

nătate şi în momentul cînd, îmbrăcată în rochia ei de bal, şi-a pus pe cap o cunună fermecătoare de trandafiri albi, i s-a făcut rău, s-a lăsat într-un fotoliu şi şi-a dat sufletul. A fost înmormîn-tată cu cununa ei de bal. Nastia

era desperată. Tatiana Ivanovna fusese copilul rîzgîiat al casei lor. Toată lumea a rămas surprinsă de testamentul ei, întocmit cu multă înţelepciune : afară de cele treizeci de mii lăsate Nastiei, tot restul de aproximativ trei sute mii în asignate îl lăsase pentru creşterea fetiţelor orfane şi pentru înzestrarea lor la terminarea şcolii. In acelaşi an cînd a murit Tatiana Ivanovna, s-a măritat şi domnişoara Perepeliţîna, care după moartea generălesei rămăsese în casa unchiului în speranţa „ de a se aciui pe lîngă Tatiana Ivanovna. Intre timp, funcţio- f narul-moşier, proprietar al sătucului Mişino, unde se petrecuse pe vremuri scena cu Obnoskin şi cu mămiţica lui din pricina Tatianei Ivanovna, rămăsese văduv. Funcţionarul acesta era un cîrcotaş nemaipomenit şi avea şase copii de la prima lui soţie. Bănuind că domnişoara Perepeliţîna are bani, trimise peţitori s-o ceară. Aceasta acceptă numaidecît. Dar Perepeliţîna era săracă : n-avea decît vreo trei sute de ruble argint, dăruite de Nastenka pentru nuntă. Acum, cei doi soţi se ceartă de dimineaţă şi pînă seara. Ea îi trage de păr pe copiii Iui şi îi bate fără milă ; iar soţul (cel puţin aşa se spune) umblă mereu cu faţa zgîriată şi înghite la tot pasul aluziile la poziţia ei socială superioară ca fiică de locotenent-colonel. A izbutit să-şi găsească un rost şi Mizin-cikov. Renunţase la timp şi cu multă înţelepciune la proiectele sale în legătură cu Tatiana Ivanovna şi s-a apucat să studieze cîte puţin agricultura. Unchiul meu l-a recomandat unui conte bogat, proprietarul unei moşii cu vreo trei mii de suflete, situată ca la vreo optzeci verste de Stepancikovo ; nu venea decît foarte rar la moşie. Observînd la Mizincikov aptitudini de gospodar şi ţi-nînd seama de recomandarea unchiului, contele îi oferi locul de administrator al domeniilor sale, alungîndu-l pe fostul administra- ■ tor neamţ, care, dezminţind faimoasa cinste nemţească, îl jecmănea pe conte cu nemiluita. Şi într-adevăr, peste vreo cinci ani, domeniul era de nerecunoscut: ţăranii ajunseseră mai înstăriţi, fuseseră introduse culturi noi, socotite mai înainte cu neputinţă de realizat; veniturile moşiei se dublaseră —• într-un cuvînt, noul administrator s-a dovedit un om capabil şi priceput şi faima lui de bun gospodar s-a răspîndit în toată gubernia. Mare a fost mirarea şi amărăciunea contelui, cînd Mizincikov, exact peste cinci

\

588

ani, cu toate rugăminţile contelui şi sporurile de salariu oferite, demisiona din serviciul său ! Contele crezuse că a fost atras de careva dintre moşierii vecini, sau din vreo altă gubernie. Dar nu mai mică a fost surprinderea tuturor cînd, deodată, la vreo două luni după ce plecase de la conte, Ivan Ivanovici Mizincikov şi-a cumpărat o moşioară excelentă, cu o sută de suflete, la vreo patruzeci kilometri de domeniile contelui, achiziţionînd-o de la un husar ruinat, fostul său prieten ! Imediat după aceasta, a ipotecat cele o sută de suflete şi peste un an a mai cumpărat în apropiere altele şaizeci. Acum este un moşier cu o gospodărie excelentă. Toată lumea se miră : de unde a avut bani ? Cîte unii cjau din cap cu înţeles. Dar Ivan Ivanovici are cugetul curat şi se simte absolut în dreptul său. A adus-o de la Moscova pe soră-sa, care altădată îi dăruise ultimele trei ruble pentru' cizme, ca să plece la Stepancikovo ; era o fată foarte drăguţă, deşi cam trecută de ani, blîndă, atentă, instruită, însă foarte timidă. Stătuse tot timpul la Moscova ca domnişoară de companie a unei doamne bătrîne ; acum îl adoră pe fratele său,' îi conduce menajul, consideră voinţa lui drept lege ; pe ea însăşi se socoate foarte fericită. Fratele nu o prea răsfaţă, ba chiar o şi umileşte ; dar ea nu observă acest lucru. Cei din Stepancikovo au îndrăgit-o nespus şi se spune că domnul Bahceev s-ar fi îndrăgostit de ea. Ar vrea s-o ceară în căsătorie, dar se teme de un refuz. De altfel, despre domnul Bahceev vom mai sta noi de vorbă cu altă ocazie, mai amănunţit, într-o altă povestire. Mi se pare că am amintit toate personajele... Ba nu ! Uitasem de Gavrila : a îmbătrînit de-a binelea şi nu mai vorbeşte franţuzeşte. Falalei s-a făcut un vizitiu de toată mîndreţea, iar bietul Vidopleasov a fost de mult internat într-un ospiciu şi se pare că s-a şi prăpădit acolo... Am de gînd să vizitez zilele acestea Stepancikovo şi atunci voi afla, desigur, de la unchiu-meu mai multe amănunte despre el.